

Toimittajan sanan- sijat

A close-up, low-angle photograph of several typewriter keys. The keys are dark and metallic, with some showing signs of wear and discoloration. The letters 'S', 'W', 'S', 'W', and 'S' are visible on the keys, arranged in a diagonal line from the bottom left towards the top right. The lighting is dramatic, with strong highlights and deep shadows, creating a textured and somewhat abstract appearance.

Esa Reunanen &
Kari Koljonen

TOIMITTAJAN SANANSIJAT

ESA REUNANEN
&
KARI KOLJONEN

Toimittajan sanansijat

Copyright © 2014 Tampere University Press ja tekijät

Kustantaja **TAMPERE
UNIVERSITY
PRESS**

Myynti:
kampuskirjakauppa@juvenes.fi
<http://granum.uta.fi>

Kansi
Mikko Reinikka

Graafinen suunnittelu ja taitto
Marita Alanko

 VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

ISBN 978-951-44-9680-6
ISBN 978-951-44-9681-3 (pdf)

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2014

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	TULKITSEVUUS JOURNALISMISSA	15
2.1	Sanomalehtien tulkitsevissa jutuissa ei näy selvää trendiä 2000-luvulla	20
2.2	Toimittajien mukaan journalismi on muuttumassa tulkitsevammaksi	26
2.3	Tulkitsevat jutut ovat toimittajille pikemminkin mahdollisuus kuin pakko	33
2.4	Monitekemisen ohella on taas halua panostaa asiantuntemukseen	39
2.5	Yhteenvetoa	44
3	OBJEKTIIVISUUS KRIITTISENÄ TULKINTANA	47
3.1	Mekanistisesta tasapuolisuudesta tulkinnan kriittisyyteen	49
3.2	Toimittaja on työssään yhteiskunnallinen osallistuja	55
3.3	Toimittajan omat näkemykset vaikuttavat, mutta objektiivisuutta tavoitellaan	75
3.4	Yhteenvetoa	90
4	AVOIMUUS ON UUSI OBJEKTIIVISUUS?	93
4.1	Pitääkö toimittajan ilmaista myös oma kantansa?	96
4.2	Leimautumista vältetään, mutta perusteltuja kantoja voidaan ottaa	108
4.3	Persoonallisia halutaan olla, mutta tunnettuus ei houkuta	115
4.4	Yhteenvetoa	122

5	AUTONOMIA TOIMITUSTYÖSSÄ	125
5.1	Toimittajan ideoilla on kysyntää myös päällikkövetoisessa toimituksessa	129
5.2	Pomot ovat tulleet iholle, mutta toimittajille jää yhä sananvaltaa	136
5.3	Juttuja hyllytetään ja stilisoidaan, mutta harvoin ”väärin” mielipiteiden takia	146
5.4	Valtaosa toimittajista luottaa mahdollisuuksiinsa ylläpitää toimintavapautta	154
5.5	Yhteenvetoa	159
6	PÄÄTELMÄT	162
	LÄHTEET	171
	LIITTEET	181
	Liite 1: Haastattelurungot	181
	Liite 2: Haastattelujen luokitusrunko	188
	Liite 3: Kyselylomake	190
	Liite 4: Vastaajajoukon edustavuus	197
	Liite 5: Tulkitsevien juttutyyppeiden luokittelu	199
	ENGLISH SUMMARY	202

1

JOHDANTO

”Keitä ovat ne vakavaimet nuoret ihmiset, jotka käyttävät tiedotusvälineen koko voimaa kirjoittaessaan tuomiokolumnin ministerin typeryydestä tai keski-ikäisten mieskansanedustajien kategorisesta naurettavuudesta? Keitä ovat nämä poliittisen raadollisuuden yläpuolelle asettuneet puujumalat?” (Apunen 2010)

Elinkeinoelämän valtuuskunnan johtaja ja Aamulehden entinen päätoimittaja Matti Apunen ehdotti syksyllä 2010, että viestimet julkistaisivat toimistensa puoluekannatusjakauman. Hän perusteli tätä sillä, että näin yleisö voisi paremmin arvioida valtamedioiden raportointia. Samoihin aikoihin Helsingin Sanomat antoi toimittajilleen ohjeet toimimisesta sosiaalisessa mediassa. Niiden mukaan ”toimittajien on syytä olla hyvin pidättyväisiä sosiaalisessa mediassa oleviin tuki- ja kannatusryhmiin liittymisessä, koska niiden voidaan kokea vaarantavan lehden ja sen toimittajien riippumattomuutta ja puolueettomuutta” (Pentikäinen 2010).

Molemmat tapaukset liittyvät kysymykseen toimittajien yhteiskunnallisesta ja poliittisesta roolista. Millä tavalla toimittajan on sopivaa osallistua yhteiskunnallisesti, ja tekekö journalismista luotettavaa sen avoin näkökulmaisuus vai huolella varjeltu neutraalius ja riippumattomuus? Matti Apusta tuntui ärsyttävän toimittajien tapa esittää arvioita ikään kuin neutraalisti, vaikka hän kuitenkin oli tunnistanut niissä asenteellisuutta. Helsingin Sanomien some-ohjeet puolestaan vaikuttivat varsin varauksellisilta toimittajien yhteiskunnallista aktiivisuutta ja avoimuutta kohtaan. Molemmat tapaukset herättivät runsaasti keskustelua toimittajien keskuudessa. Tämä ei ollut yllätys, koska kysymykset toimittajan poliittisesta roolista, avoimuu-

desta ja riippumattomuudesta osuvat journalismin ytimeen ja ovat keskeisiä myös sille, mitä toimittajat työltään odottavat ja millainen on heidän ammatillinen identiteettinsä.

Journalismi on viime vuosina ollut myllerryksen kohteena mediaympäristön muutosten vuoksi. Painetut sanomalehdet olivat aiemmin valtavirran journalismin vakavarainen tukikohta, mutta viime vuosina niiden kannattavuus on heikentynyt. Toimitusten resurssit on supistettu, ja samalla on etsitty keinoja menestyä kilpailussa internetin monimuotoisen tarjonnan kanssa. Journalismi luotettavan asiantiedon tarjoajana on saanut rinnalleen vuorovaikutteisempia ja yleisön kanssa keskustelempia viestinnän muotoja (Heinonen 2008; Beckett 2010). On myös esitetty, että journalismi voi menestyä kilpailussa tarjoamalla aiempaa taustoitavampia, tulkitsevampia ja persoonallisempia juttuja. Niiden uskotaan tuovan lisäarvoa lukijoille, jotka ovat jo saaneet lyhyet ajankohtaisuutiset ilmaiseksi internetistä (Vehkoo 2011). Myös toimitusten työtavat ovat muuttuneet. Kun ennen toimittaja itse vastasi jutustaan ideoinnista viimeistelyyn, tekee toimittaja nyt aiempaa useammin työnsä valmiiden suunnitelmien mukaan ja tiiviissä vuorovaikutuksessa työnjohdon kanssa (Helle 2010; Koljonen 2013a).

Kehitys näyttää siis kaksijakoiselta. Yhtäältä on painetta aiempaa tulkitsevampaan, vuorovaikutteisempaan ja persoonallisempaan journalismiin. Toisaalta työ on muuttumassa keskusjohtoisemmaksi ja konseptoidummaksi, ja samalla toimitusten taloudelliset resurssit ovat pikemminkin heikkenemässä kuin vahvistumassa. Kysymystä toimittajan yhteiskunnallisesta ja poliittisesta roolista on tarkasteltava näitä kehityssuuntia vasten. Toiseksi kysymystä on arvioitava toimittajan ammatillisen perinteen ja itseymmärryksen näkökulmasta. Miten toimittajat itse haluavat osallistua yhteiskunnallisesti, ja millä tavoin he katsovat omien arvojensa ja näkemystensä vaikuttavan juttuihinsa? Kolmanneksi kysymys on toimituksen sisäisistä valtasuhteista. Millaista osallistumista toimituksen johto toimittajilta edellyttää, ja millaista osallistumista taas ei pidetä toivottavana?

Tässä kirjassa kysymyksiä journalismin tulkitsevuudesta ja yhteiskunnallisesta roolista sekä toimittajan suhteesta viestimensä arvoisallön muotoutumiseen tarkastellaan suomalaistoimittajien haastattelujen ja heille suunnatun kyselytutkimuksen avulla. Tarkastelu kytketään myös aiempaan tutkimukseen. Siinä journalismin on arvioitu muuttuneen aiempaa tulkit-

sevemmäksi (Djerf-Pierre & Weibull 2008), minkä on katsottu vaikuttavan journalismin ja politiikan väliseen valtasuhteeseen sekä olevan osoitus yhteiskunnan medioitumisesta (esim. Strömbäck & Dimitrova 2011; Salgado & Strömbäck 2012). Journalismin tulkitsevuus ja yhteiskunnallinen aktiivisuus liittyvät myös kysymyksiin objektiivisuudesta ja avoimuudesta (esim. Lichtenberg 1996; Weinberger 2009; Phillips 2010; Mäenpää 2012; Vainikka ym. 2013). Kirjassa pohditaan, millä tavoin toimittajien aktiivisuus yhteiskunnallisten ongelmien osoittajina ja tulkintojen tekijöinä on sovitettavissa yhteen journalismissa edelleen tärkeänä pidetyn objektiivisuuden ihanteen kanssa. Olisiko objektiivisuuden sijaan parempi pyrkiä avoimuuteen niin journalismin työprosessien kuin toimittajien taustojen ja arvojenkin suhteen? Kirjan teemat liittyvät edelleen kysymyksiin toimitustyön muutosten vaikutuksista journalismin autonomiaan ja professionaaliin ajatteluun (esim. Kantola 2011, 2012; Koljonen 2013a, 2013b; Reich & Hanitzsch 2013; Sjøvaag 2013; Waisbord 2013; Luostarinen 2014). Miten toimitustyön muutos päällikkövetoisemmaksi on vaikuttanut yksittäisen toimittajien liikkumavaraan ammattiinsa kuuluvien velvollisuuksien hoitamisessa, ja kuinka vapaasti toimittajat kokevat voivansa kirjoittaa juttuja haluamistaan aiheista ja näkökulmista?

Tutkimuksen aineistot ja menetelmät

Tutkimuksen tavoitteena oli saada kuva siitä, miten suomalaiset toimittajat mieltävät oman yhteiskunnallisen roolinsa, kuinka he suhtautuvat journalismin tulkitsevuuteen ja mielipiteellisyteen ja millaiseksi he kokevat oman sanomisen vapautensa viestimessään. Halusimme siis saada tietoa toimittajien ammatillisista näkemyksistä ja kokemuksista. Tähän parhaiksi menetelmiksi katsoimme toimittajien teemahaastattelut ja toimittajille suunnatun kyselyn. Teemahaastatteluisa toimittajat voivat kertoa näkemyksistään konkreettisesti ja käytännönläheisesti, ja tutkija voi haastattelun kuluessa tehdä tarkentavia kysymyksiä. Kyselytutkimuksen avulla taas teemahaastattelujen tulosten yleistettävyyttä voidaan testata laajemmalla vastaajajoukolla.

Teimme tutkimuksen teemahaastattelut keväällä 2012. Haastatteluun valitut toimittajat työskentelivät suhteellisen suurissa toimituksissa ja edus-

tavat näin suomalaisen journalismin valtavirtaa.¹ Suurin osa haastatelluista oli kotimaan yleistoimittajia, mutta joukossa oli myös kunnallistoimittajia, politiikan toimittajia sekä toimittajia, joilla yleistoimittajuuden ohella oli jokin seuranta-alue. Päätoimittajia haastateltiin, koska uskoimme heidät parhaiksi kertomaan, millaisin periaattein kussakin viestimessä toimitaan.

Haastattelut olivat noin tunnin mittaisia, ja niissä noudatettiin väljästi ennalta laadittua haastattelurunkoa.² Haastatelluille luvattiin, että haastattelut raportoidaan niin, että haastateltavaa ei tunnista sitaateista. Tällä pyrittiin siihen, että haasteltavat voivat puhua vapaasti, konkreettisesti ja omakohtaisesti sekä esittää tarvittaessa myös omaan toimitukseensa tai esimiehiinsä kohdistuvaa kritiikkiä. Samasta syystä luvattiin, että tuloksia raportoitessa ei yksittäisiä toimituksia tuoda esiin tai vertailla toisiinsa.

Haastattelut tuntuivatkin varsin avoimilta, eivätkä haastateltavat vaikuttaneet erityisen varautuneilta. Teemahaastattelujen alustavan analyysin tuloksia testattiin kyselyllä, joka lähetettiin suomalaisten seitsemänpäiväisten sanomalehtien uutis- ja artikkelitoimittajille sekä näiden lehtien yhteistoimitusten toimittajille maalisi–huhtikuussa 2013. Vastauspyyntöä ei lähetetty päällikkötoimittajille, kuvaajille eikä taittajille.³

---

¹ Kymmenestä toimituksesta valitsimme haastateltaviksi kaksi uutistoimittajaa ja päätoimittajan. Uutistoimittajista toinen oli aina nainen ja toinen mies. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta toinen uutistoimittajista oli alle 40-vuotias ja toinen yli 40-vuotias. Kaikkiaan haastatelimme 20 uutistoimittajaa ja 10 päätoimittajaa, joista 21 työskenteli sanomalehdessä (Aamulehti, Etelä-Suomen Sanomat, Helsingin Sanomat, Ilkka, Kaleva, Keskiuomalainen, Turun Sanomat) ja 9 sähköisen median uutistoimituksessa (MTV3, Nelonen, Yleisradio).

² Haastattelujen teemarunko esitetään liitteessä 1. Haastattelut analysoitiin luokittelemalla ne Atlas.ti-ohjelman avulla tutkimuksen kysymyksenasettelua vastaaviin teemoihin. Luokitusrunko esitetään liitteessä 2. Analyysissä kutakin teemaa koskevat jaksot tulostettiin erikseen, ja teemaa analysoitiin näin syntyneen kohdennetun aineiston perusteella. Kunkin teema-aineiston rinnalla analyysissä käytettiin myös aineistoa kokonaisuudessaan. Analyysissä pyrittiin hahmottamaan, millaisia erilaisia näkemyksiä haastatellut esittivät teemoihin liittyen. Kussakin kirjan luvussa käsitellään yhtä tai useampaa luokitelluista teemoista. Raportissa esitettävät sitaatit on stilisoitu yleiskielisiksi. Kesken jääneet sanat on täydennetty kokonaisiksi, ja täytesanat sekä sanojen toistot on poistettu. Muut sitaateista tehdyt poistot on merkitty näkyviin.

³ Pyyntö lähetettiin sähköpostilla, ja vastaajat täyttivät nettilomakkeen. Sähköpostiosoitteet poimittiin lehtien verkkosivuilta tai kysyttiin lehdistä. Osoitteet saatiin kaikista muista lehdistä paitsi Vasabladetista. Poimituista sähköpostiosoitteista osa osoitettiin toimimattomiksi, ja niiden haltijat poistettiin kohderyhmästä. Kyselylomake esitetään liitteessä 3. Kaikkiaan

Uskomme tutkimuksen tulosten kuvaavan pätevästi suurissa suomalaisissa tiedotusvälineissä työskentelevien toimittajien käsityksiä työstään. Samalla tulokset kertovat myös toimitusten käytännöistä, olosuhteista ja niiden muutoksesta. Tutkimuksesta piirtyy kuva melko yhdenmukaisesta journalistisesta kulttuurista ja käytännöstä, jossa painottuvat perinteiset journalistiset hyveet, kuten kriittisyys ja pyrkimys totuuteen. Voi kuitenkin olla, että jos analyysissä olisi enemmän etsitty poikkeamia ja eroja, niitä olisi myös jonkin verran enemmän löytynyt. Nyt emme esimerkiksi erottaneet erilaisia toimittajasukupolvia (vrt. Kantola 2011; Koljonen 2014), vaan pyrimme pikemminkin luomaan kuvan nykyisen toimittaja-ammattillisuuden valtavirrasta. Joihinkin aiempiin tutkimuksiin verrattuna (esim. Jyrkiäinen 2008; Väliverronen 2009; Nikunen 2011) tuloksemme piirtävät myös toimittajien ammatillisista olosuhteista ja ammatillisesta asemasta varsin myönteisen kuvan. Vaikka työtä on tehostettu ja toimituksia supistettu, toimittajat tuntuivat pitävän omia toimintaedellytyksiään ja toimintavapauksiaan melko hyvinä. Voi olla, että haastattelutilanne ja kysymysten painottuminen ammatillisiin ihanteisiin jättivät taka-alalle työtä käytännössä hieittäviä ongelmia. Voi myös olla, että tulokset olisivat olleet toisenlaisia, jos kohteiksi olisi valittu suurten viestinten pääasiassa kuukausipalkkaisten toimittajien sijaan pienten aluelehtien toimittajia, freelancereita tai tarvittaessa töihin tulevia keikkatyöläisiä.

Kyselyn osalta tuloksiin vaikuttaa myös se, että pyysimme vastaajia arvioimaan esittämiämme väitteitä nimenomaan omalta kohdaltaan ja omaan kokemukseensa perustuen. Uskomme, että tällä tavoin saimme konkreettisempaa ja kohdallisempaa tietoa kuin jos olisimme kysyneet journalismin tilasta ja kehityksestä yleisellä tasolla. Journalismia yleisesti koskeviin arvioihin vaikuttaa paljon se, miten journalismia on kuvattu julkisuudessa ja erilaisissa asiantuntijapuheenvuoroissa. Tällaiset kuvaukset vakiinnuttavat journalismin tilasta erilaisia ”totuuksia” ja ”tarinoita”, jotka helposti toistuvat kyselyvastauksissa, vaikkei niiden kytkentä todelliseen tilanteeseen

---

964:stä pyynnön saaneesta 330 vastasi, joten vastausprosentiksi tuli 34. Vastanneet edustavat perusjoukkoa varsin hyvin, vaikkakin naiset ovat vastaajien joukossa hieman yliedustettuja samoin kuin suurehkojen lehtien toimittajat (levikki 50 000–100 000). Näiden taustamuuttujien jakaumat kohderyhmässä ja vastaajien keskuudessa esitetään liitteessä 4.

toimituksissa ole kovinkaan selvä. Tätä tutkimusta varten tekemässämme, omakohtaisia kokemuksia kartoittavassa kyselyssä tällaisten yleisten tarinoiden vaikutus ei ole yhtä vahva. Sen sijaan vastauksissa on yhteisten journalististen arvojen ohella myös hajontaa, koska vastaajat ovat eri-ikäisiä ja työskentelevät hieman erilaisissa tehtävissä. Uskomme kuitenkin, että saamamme vastaukset kaikkiaan muodostavat varsin kattavan kuvan siitä, millaiseksi suomalaisten seitsenpäiväisten sanomalehtien toimittajat nykyisin mieltävät toimintatilansa ja ammatilliset periaatteensa.

Haastatteluja ja kyselyvastauksia tulkitessa on muistettava, että toimittajat kommentoivat niissä omia kokemuksiaan ja käsityksiään ja kommentit ovat siten ammatilliseen asemaan sitoutuneita, osittaisia ja näkökulmaisia. On mahdollista, että toimittajat kommentoivissaan rationalisoivat tekemisiiän eli selittävät niitä ”parhain päin”. Tällöin erityisesti ihanteiden ylevyyden ja arkisten käytäntöjen raadollisuuden välinen juopa saattaa jossain määrin hävitä näkyvistä. Tästä huolimatta haastattelupuhe ja kyselyvastaukset ovat asiantuntevia, koska toimittajat ja päätoimittajat kuitenkin parhaiten tietävät, miten he journalismia tekevät ja millaisia muutoksia siinä on viime vuosina tapahtunut.

Esitämme kyselyn tuloksia ja haastattelusitaatteja lomittain kunkin tutkimusteeman käsittelyn yhteydessä. Pyrimme suhtautumaan haastateltaviemme kertomaan samanaikaisesti sekä kunnioittavasti että tulkitsevasti. Tämä tarkoittaa, että tunnustamme lähteidemme asiantuntemuksen ja luotamme heidän rehellisyyteensä, mutta samalla teemme heidän puheestaan yleistyksiä ja tyyppittelyjä sekä kommentoimme sitä oman kokemuksemme ja aiemman tutkimuksen nojalla.

Kirjan rakenne

Kukin kirjan luvuista tarkastelee omasta näkökulmastaan kysymyksiä journalismin tulkitsevuudesta ja toimittajan yhteiskunnallisesta roolista. Kirjan toinen luku kytkeytyy keskusteluun journalismin mahdollisesta muutoksesta entistä tulkitsevemmäksi ja mielipiteellisemmäksi. Luvussa esitellään aiemman tutkimuksen tuloksia, tehdään pieni määrällinen sisällönanalyysi tulkitsevien juttutyyppeiden osuuksien kehityksestä Helsingin Sanomissa ja Keski-suomalaisessa 2000-luvulla sekä kuvataan haastattelujemme ja kyse-

lymme nojalla, ovatko toimittajat havainneet tällaista muutosta ja miten he siihen suhtautuvat.

Kolmannessa luvussa kuvataan, miten toimittajat osallistuvat julkiseen keskusteluun ja tulkitsevat raporttoimiaan asioita. Luvussa pohditaan tällaisen journalistisen tulkinnan ja aloitteellisuuden suhdetta journalismin objektiivisuuteen. Tätä varten luonnostellaan kaksi erilaista objektiivisyydskäsitystä, joita vasten analysoidaan toimittajien näkemyksiä objektiivisyydestä.

Neljännessä luvussa tutkitaan, millaisissa yhteyksissä ja millaisista aiheista toimittajat ovat valmiita ottamaan kantaa ja miten he näkevät tällaisen avoimuuden vaikuttavan työhönsä. Luvun aluksi käydään läpi toimittajien perusteluja sille, miksi he tuovat tai jättävät tuomatta omia kantojaan esiin. Sen jälkeen selvitetään niiden kysymysten luonnetta, jotka toimittajat kokevat oman kannan paljastamisen kannalta erityisen riskialttiiksi. Samoin kuvataan, miten toimittajat tasapainoilevat tulkitsevilla kirjoituksillaan analyysin ja varsinaisten kannanottojen välillä. Luvun lopuksi kuvataan, miten toimittajat suhtautuvat oman persoonansa esiintuontiin ja toimittajien ”brändäämiseen”.

Viidennessä luvussa kuvataan, millaiseksi toimittajat kokevat sananvapautesa ja autonomiansa omassa viestimessään. Näitä kysymyksiä suhteutetaan journalistin työn muutokseen kohti ryhmätyötä, ennakkosuunnittelua ja suurempaa keskusjohtoisuutta. Lisäksi analysoidaan, millaisia jännitteitä toimituksissa syntyy viestimen valtalinjasta poikkeavien näkemysten takia ja miten näitä jännitteitä toimitushierarkiassa ratkotaan. Luvussa pohditaan myös toimittajan itsesensuuria erityisesti suhteessa toimituksen johtoon mutta myös toimituksen ulkopuolisiin ryhmiin.

Kirjan päätösluvussa kootaan yhteen aiempien lukujen havaintoja ja luonnehditaan journalismin tulkitsevuuden merkitystä sekä journalismin yhteiskunnallisen roolin että yksittäisen journalistin työn ja ammattieetoksen näkökulmista.

* * *

Tutkimus tehtiin Tampereen yliopiston Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskuksessa (COMET), ja sen rahoitti Helsingin Sanomain Sää-

tiö. Esa Reunanen osallistui tutkimuksen suunnitteluun, teki tutkimushaastatteluja, toteutti kyselyn sekä kirjoitti kirjan luvut 1–4. Kari Koljonen teki tutkimushaastatteluja ja kirjoitti luvun 5. Kirjan päätösluvun Reunanen ja Koljonen kirjoittivat yhdessä. Heikki Luostarinen osallistui tutkimuksen suunnitteluun ja kommentoi käsikirjoitusta. Paula Haara osallistui kyselyn osoitteiston kokoamiseen. Veera Nuutinen suoritti tiedotusopin opin-tojaan lukemalla tutkimuksen luonnostekstejä ja kommentoimalla niitä. Jenni Mäenpää antoi arvokkaita kommentteja kirjan objektiivisuutta käsittelevästä luvusta. Lisäksi saimme hyviä kommentteja Pentti Raittilalta sekä Tampere University Pressin anonyymeilta arvioijilta. Tärkeän panoksensa tutkimukselle antoivat myös haastattelemamme ja kyselyymme vastanneet toimittajat.

Tutkimus tehtiin COMET-tutkimuskeskuksen Uljas-tutkimusryhmässä, ja tämä on viides ryhmän julkaisema journalismia ja toimittajan ammatikäytäntöjä luotaava kirja. Aiemmin on julkaistu Pauliina Lehtosen *Itsensä markkinoijat. Nuorten journalistien urapolut ja yksilöllistyvä työelämä* (Tampere University Press, 2013), Kari Koljosen *Seuraa johtajaa! Väliportaan pääällikkötoimittajien muuttuvat roolit* (Tampere University Press, 2013), Eliisa Vainikan ja kumppanien *Twitteriä ja uutispäivittelyä – Toimittajana sosiaalisessa mediassa* (Tampereen yliopisto, 2013) sekä Heikki Luostarisen ja Pentti Raittilan toimittama *Journalistin vapaus* (Vastapaino, 2014).

TULKITSEVUUS JOURNALISMISSA

Journalismin yhteiskunnallista asemaa koskevassa tutkimuksessa ollaan melko yksimielisiä siitä, että viime vuosikymmenten aikana journalismi on lisännyt riippumattomuuttaan muista yhteiskunnallisista instituutioista ja alkanut entistä voimakkaammin tulkita ja kommentoida niiden toimintaa (Salgado & Strömbäck 2012; Strömbäck 2008a). Sanomalehtien siteet poliittisiin puolueisiin ovat heikentyneet, ja journalistit ovat yhä enemmän alkaneet mieltää itsensä yleisönsä edustajiksi ja vallanpitäjien – usein salattujen – tarkoitusperien tulkitsijoiksi ja paljastajiksi (Aula 1992; Djerf-Pierre & Weibull 2008).

Tulkitsevuuden kasvu näkyy yhtäältä toimittajien ammatillisessa eetoksessa ja toisaalta juttujen sisällöissä. Anu Kantola (2011) erottaa kolme toimittajasukupolvea, joilla kullakin ammatillinen eetos on hieman erilainen: *korkean modernin* journalistit tulivat työikään 1960-luvun lopulla, *notkistuvan modernin* journalistit 1980-luvulla ja *notkean modernin* journalistit 1990-luvulla. Journalismin kriittisyys ja riippumattomuus ovat kaikille yhteisiä ammatillisia perusteita. Kuitenkin tarinan rakentamisen tärkeys ja dramatisointi korostuvat jo notkistuvan modernin journalisteilla (mt., 130), ja nuorimman ryhmän eetoksessa ”journalistien pitää lähteä mukaan yhteiskunnan muutokseen sekä tuottaa kiinnostavia ja räväköitä näkökulmia ja mielipiteitä” (mt., 140).

Journalismin sisältöjenkin osalta on saatu ainakin jonkinlaista näyttöä tulkitsevuuden kasvusta. Esimerkiksi Thomas Patterson (1994, 81) luokitteli New York Timesin etusivun vaalijutut kuvaileviin ja tulkitseviin ja havaitsi tulkitsevien juttujen osuuden kasvaneen vuoden 1960 kahdeksasta

prosentista kahdeksaankymmeneen prosenttiin vuonna 1992. Samalla poliitikkojen puheiden lainaukset ovat lyhentyneet ja jutuissa on alettu painottaa yhteiskunnallisten kysymysten sijaan enemmän poliittista peliä ja strategiaa (Patterson 1994, 73–76). Catherine Fink ja Michael Schudson (2014) saivat samantapaisia tuloksia analysoituaan kolmen yhdysvaltalaisen sanomalehden etusivuja vuodesta 1955 vuoteen 2003: aihettaan kontekstualisoivien juttujen osuus lisääntyi 8:sta 45 prosenttiin samalla kun perinteisten kovien uutisten osuus väheni 85:stä 47 prosenttiin. Tutkimukset jakautuvat karkeasti sen mukaan, onko mitattu mielipiteellisten juttutyypien osuutta vai tarkemmin tekstien tulkitsevuutta. Joissakin on elementtejä molemmista lähestymistavoista, ja usein tutkimukset ovat kohdistuneet vaalijournalismiin. (Salgado & Strömbäck 2012.)

Rodney Benson ja Daniel Hallin (2007) vertasivat New York Timesin kotimaan politiikan juttuja Figaron ja Le Monden vastaaviin juttuihin luokittelemalla tekstikappaleet joko raportoiviksi, taustoittaviksi, tulkitseviksi tai mielipiteen ilmauksiksi. Ideana oli, että journalismin oma ”poliittinen ääni” on vaimeinta raportoivassa tekstissä ja voimistuu taustoituksen ja tulkinnan kautta varsinaisiksi mielipiteen ilmauksiksi.⁴ Yhdysvaltalaisen ja ranskalaisen journalismin vertailun lisäksi tarkasteltavana oli myös muutos 1960-luvulta 1990-luvulle. Ajallisesti muutokset olivat pieniä: tulkitsevyys väheni ranskalaislehdissä ja lisääntyi yhdysvaltalaislehdissä. Esseemäisemmän tyylin takia taustoittavien ja tulkitsevien kappaleiden osuus oli ranskalaisissa lehdissä hieman yhdysvaltalaisia suurempi niin 1960- kuin 1990-luvullakin.

Jari Väliverronen ja Risto Kunelius (2009) sovelsivat Bensonin ja Hallinin tutkimusta Helsingin Sanomien politiikan juttuihin ja luokittelivat 1960- ja 1990-luvun juttujen lisäksi jutut myös vuodelta 2005. Suomessa muutokset eivät olleet suuria: taustoituksen osuus lisääntyi 1960-lu-

⁴ Taustoitus erotettiin luokituksessa lähinnä tapahtuma-ajan perusteella: raportoinniksi katsottiin päiväkohtaisista tapahtumista raportointi, kun taas taustoitukseksi katsottiin kappaleet, joissa kerrottiin aiemmin tapahtuneesta. Tulkinnaksi katsottiin jaksot, joissa poliittisten asetelmien tai historiallisten taustojen perusteella spekuloidiin tapahtumien merkityksestä, seurauksista tai motiiveista. Mielipiteen esittämiseksi luokiteltiin arvostelmien esittäminen: onko jokin väite totta tai valhetta tai onko jokin asia tai mielipide hyvä tai huono. (Benson & Hallin 2007, 32.)

vun 7 prosentista 11 prosenttiin vuonna 2005 ja mielipiteiden osuus kasvoi puolesta prosentista neljään. Kuitenkin tulkinnan osuus yllättäen hiukan pieneni kuudesta prosentista viiteen. Raportoivan tekstin osuus vastaavasti väheni 86 prosentista 79:ään.⁵ Vaikka muutokset ovat pieniä, ne kuitenkin ovat pääosin tulkitsevampaan suuntaan. Väliverroksen ja Kuneliuksen mukaan tulokset selittyvät ennen muuta uusilla juttutyypeillä. Vuonna 2005 uutissivuilla julkaistiin toimittajien kirjoittamia kommentti- ja mielipidejuttuja, mikä ei ollut tapana vielä 1960-luvulla. Määrällisiä tuloksia selvemmin tulkitsevuuden kasvu tulee esiin lehden tavassa asemoida uutistekstissä lähteiden sanomisia. Lähteiden sitaattit sijoitetaan entistä vahvemmin toimittajan rakentamaan kerronnalliseen kehykseen. Kirjoittajat katsovatkin, että ”poliitikot eivät ole enää 1990-luvulla voineet olettaa pääsevänsä julkisuuteen, ellei heillä ole ollut jotain journalistisesti houkuttelevaa, toimittajan luomaan ja hallitsemaan juttuun sopivaa sanottavaa” (ma., 240).

Myös Ruotsissa uutisanalyyseiksi nimetyt taustoittavat ja tulkitsevat juttutyypit ovat melko yleisiä. Vaaliuutisoinnin yhteydessä niiden osuus on vaihdellut vuodesta 1998 vuoteen 2006 viiden ja yhdeksän prosentin välillä (Strömbäck 2008b; Strömbäck & Nord 2006). Ruotsissa on selvitetty myös yleisemmin vaaleja koskevan uutisoinnin tulkitsevuutta erottelemalla pääasiassa vain kuvailevat jutut jutuista, joissa toimittaja myös analysoi, arvioi tai selittää jutun kuvaamaa tilannetta.⁶ Tulkitsevien juttujen osuus suurissa päivä- ja iltapäivälehdissä oli vuosina 1998, 2002 ja 2006 noin kolmannes kaikista vaaleja käsitelleistä jutuista (Strömbäck 2008b, 170). Tulkitsevuudessa ei tällä jaksolla näyttänyt olevan selvää trendiä suuntaan eikä toiseen. Tulkitsevuuteen ei vaikuttanut myöskään se, oliko juttu merkitty uutisanalyysiksi. Sen sijaan tulkitsevuus oli keskimääräistä yleisempää jutuissa, joissa politiikkaa tarkasteltiin pelinä. Ruotsissa tehtyjen sisällönanalyyysien ja haastattelututkimusten perusteella Strömbäck päättelee, että poliitikot voi-

⁵ Artikkelissa esitetyssä taulukossa Suomelle esitetään virheellisesti 1960- ja 1990-luvuilta Yhdysvaltain tiedot. Tässä käytetään kirjoittajilta saatuja oikeita tietoja.

⁶ Sisällönanalyysi perustui Pattersonin (2000, 250) erotteluun kuvailevan ja tulkitsevan journalistisen tyylin kesken. Kuvaileva journalismi rakentuu faktoille, ja toimittaja asettuu jutussa havainnoijan asemaan. Tulkitsevassa tyyliässä juttu taas perustuu toimittajan valitsemaan teemaan, ja faktoista tulee teemaa havainnollistavaa materiaalia. Tulkitseva juttu asettaa toimittajan myös analysoijan rooliin.

vat toimittajia enemmän vaikuttaa uutisagendaan eli siihen, mitä aiheita jutuissa käsitellään. Toimittajilla taas on suurempi valta vaikuttaa siihen, millä tavalla aiheita jutuissa kehystetään. Kaikkiaan Strömbäck kuitenkin arvioi, että enimmäkseen toimittajat hallitsevat poliitikkoja vahvemmin vaalijournalismin rakentumista (ks. myös Strömbäck & Nord 2006).

Journalismin tulkitsevuuden kasvu liitetään usein kehityskertomuksiin, joissa journalismi joko rappeutuu markkinoiden ja kilpailun paineessa sensaatiohakuiseksi ja todellisuutta vääristeleväksi viihteeksi tai sitten kehityy itsenäiseksi ja kriittiseksi vallanpitäjien arvioijaksi. Tutkittuaan Ruotsin julkisen palvelun radiota ja televisiota Monika Djerf-Pierre ja Lennart Weibull (2008) kyseenalaistavat tällaisen lineaarisen kehityksen ja erottavat vuodesta 1925 vuoteen 2005 neljä suhteellisen erilaista vaihetta, joissa journalismin suhde yleisöön ja poliittisiin instituutioihin on ollut erilainen.⁷ He paikantavat viimeisimmän taitekohdan vuoteen 1985, jolloin yleisöstä riippumaton ja poliittisiin instituutioihin kriittisesti suhtautuva journalismi alkoi omaksua yleisölähtöisyyden ajatuksia. Muutoksen taustalla oli erityisesti uusien kaupallisten radio- ja televisiokanavien tuoma kilpailu. Samalla kun kriittisyys vallanpitäjiä kohtaan säilyi, alettiin objektiivisuutta tulkita uudella tavalla: julkisen palvelun journalismi alkoi mieltää itsensä tulkintojen tarjoajaksi yhä monimutkaisemmaksi käyvässä maailmassa (ma., 206).

Djerf-Pierre ja Weibull pitävät tulkitsevuuden kasvua merkittävimpanä muutoksena Ruotsin julkisen palvelun journalismissa viime vuosikymmeninä. Journalismi on muuttunut poliittisia instituutioita ja poliitikkoja kohtaan epäluuloisemmaksi, ja siinä missä ennen tukeuduttiin ulkopuolisten asiantuntijoiden arvioihin, toimittajat yhä useammin itse ottavat asiantuntijan roolin. Sen lisäksi että tulkitaan poliittisten tapahtumien syitä ja seurauksia, spekuloidaan myös poliitikkojen ajatuksilla ja tunteilla ja pyritään paljastamaan heidän salattuja motiivejaan ja pohdintojaan. (Djerf-Pierre & Weibull 2008, 209.)

Toimitukset näyttävät ottaneen aiempaa itsenäisemmän roolin myös kampanjoissaan erilaisten hyvinä pitämiensä asioiden puolesta. Esimerk-

---

⁷ Djerf-Pierre ja Weibull nimeävät vaiheet seuraavasti: 1) kasvatusta ja valistusta (1925–1945), 2) heijastava objektiivisuus (1946–1965), 3) kriittinen valvonta (1965–1985) ja 4) tulkinta (1985–).

kejä tällaisesta ovat Iltalehden kampanja sairaanhoitajien palkkojen puolesta vuonna 2007 sekä Helsingin Sanomien Läskikapina ja Kaisaniemi-projektit (Kunelius & Reunanen 2008; Järvi 2008). Kuten Helsingin Sanomien tuoloinen päätoimittaja Reetta Meriläinen ja toimituspäällikkö Antero Mukka Läskikapina-kampanjaansa kommentoidessaan totesivat, ”sanomalehtikin uskaltaa 2000-luvulla heittää ’objektiivisen tarkkailijan’ viitan harteiltaan, antaa asioille merkityksiä ja tehdä omaehtoisia valintoja”. Heidän mukaansa ”ilmastonmuutos, kansanterveys, liikenneturvallisuus, ihmisten elinympäristö ja kansalaisaktiivisuuden edistäminen ovat esimerkkejä aihealueista, joissa viestimillä on varaa olla suunnannäyttäjinä”. (Meriläinen & Mukka 2008, 77.)

Aiemman tutkimuksen perusteella journalismi näyttäisi siis omaksumeen yhteiskunnallisia kysymyksiä itsenäisesti kehystävän ja arvioivan roolin. Määrällisiin analyysihin nojaavien tutkimusten perusteella käänne on kuitenkin tapahtunut viimeistään 1980-luvulla eikä selvää muutosta enää 1990-luvulta 2000-luvulle ole voitu osoittaa. Toisaalta 2000-luvun aikana journalismi on etsinyt uusia ilmaisukeinoja ja uudenlaisia tapoja toimia yhdessä yleisönsä kanssa. Sosiaalisen median ja muun verkkomedian merkityksen kasvu ja siihen liittyvä painettuihin lehtiin perustuvan liiketoimintamallin rapautuminen ovat keskeisiä 2000-luvun trendejä, joiden voi olettaa heijastuneen myös journalismiin ja sen tulkitsevuuteen.

Seuraavassa tarkennamme katseen 2000-luvulle, ja analysoimme journalismin tulkitsevuuutta ja sen muutosta 13 vuoden aikana. Luomme ensin aiemman tutkimuksen ja pienen sisällönanalyysin avulla katsauksen tulkitsevien juttutyyppeihin suomalaisissa sanomalehdissä 2000-luvulla. Seuraavaksi analysoimme toimittajien käsityksiä siitä, milloin ja millä tavoin journalismi mahdollisesti on muuttunut tulkitsevemmäksi. Tämän jälkeen käsittelemme toimittajien suhdetta tulkitsevaan journalismiin ja erityisesti tulkitsevien ja mielipiteellisten juttujen kirjoittamiseen: kuinka vapaasti uutistoimittajat saavat tehdä näitä juttuja ja onko niistä tullut heille uusi pakko uutistyyppiä lisäksi? Lopuksi pohdimme journalismin tulkitsevyyden toimittajan ammattitaidolle asettamia vaatimuksia ja sitä, millaisia edellytyksiä toimituksissa nykyisin on tulkitsevyyden edellyttämälle asian- tuntuudelle.

2.1 Sanomalehtien tulkitsevilla jutuilla ei näy selvää trendiä 2000-luvulla

Yksi viime vuosikymmenten kehitystrendeistä on ollut mielipiteellisten juttutyyppeiden monipuolistuminen ja niiden sijoittuminen pääkirjoitussivun ja yleisönosaston lisäksi myös uutissivuille. Uutissivut ovat muutenkin muuttuneet monimuotoisemmiksi: jutut ovat lyhentyneet ja niitä on ”palasteltu” erillisiksi kainalojutuiksi, kommentteiksi, taustajutuiksi ja graafisiksi esityksiksi (Pulkkinen 2008, 181–198; Kivioja 2008, 54–56).

Vaikka mielipiteellisten juttutyyppeiden lisääntyminen suomalaislehtien uutissivuilla todetaan useidenkin tutkimusten yhteydessä, tarkkaa tietoa siitä ei kuitenkaan juuri ole. Ehkä havainnollisin kuvaus on Pasi Kiviojan (2008) tutkimuksessa iltapäivälehtien kehityksestä 1980-luvulta 2000-luvulle. Kivioja kutsuu mielipiteellisiä tekstejä kommentaareiksi ja sisällyttää niihin kolumnit, pakinat, kommentit, kantaa ottavat analyysit, kulttuuriarvostelut sekä muut toimittajan kannanotot. Ilta-Sanomissa kommentaarit otettiin ensin varovasti käyttöön 1990-luvun puolivälissä, ja noin kymmenen vuoden omaksumisjakson jälkeen niitä Kiviojan mukaan ”ryhdyttiin toden teolla tuottamaan” (mt., 50). Kivioja liittää kommentaarien yleistymisen paitsi juttujen palasteluun myös ”näkökulmajournalismin” nousuun ja toimittajien tekemiseen tunnetuksi. Hänen mukaansa vuosien 2005 ja 2006 aineistossa näkyy jo vahvana se ajattelutapa, että ”iltapäivälehdet pitää kyetä tarjoamaan lukijoilleen kuivakan raportoinnin sijaan persoonallisia ja asiantuntevia analyysijä uutis- ja urheilutapahtumista” (mt., 50).

Kiviojan (2008, 53) mukaan 2000-luvun puolivälissä alkoi yleistyä näkökulma-juttutyyppi, eli tavallista laajempi ja analyttisempi kolumni, jossa kirjoittajan asiantuntijarooli korostuu ja kirjoittajan kolumnikuva on näytävästi esillä. Näkökulmajournalismin toisena ilmenemismuotona voi pitää niin sanottuja kommenttijuttuja, joita toimittajat nykyään kirjoittavat uutisten yhteyteen. Keltto (2010, 5) luonnehtii kommenttia juttutyypinä suhteellisen tuoreeksi ja katsoo sen vallanneen 2000-luvulla nopeasti sekä iltapäivälehdet että päivälehdet. Täsmällistä tietoa kommenttien yleistymisestä ei kuitenkaan ole. Myös uutisanalyysi vaikuttaa merkittävältä tuloslokaalta. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa uutisanalyysi-vinjetti otettiin

käyttöön keväällä 2005.⁸ Uutisanalyyseissä kirjoittaja on korostetummin esillä myös kuvansa kera kuin Tausta-vinjetillä varustetuissa jutuissa. Lisäksi Tausta-jutut julkaistaan tyypillisesti uutisjutun yhteydessä, kun taas uutisanalyysit viittaavat tyypillisemmin edellisten päivien uutistarjontaan.

Vaikka näkyvästi tulkitseva journalismi olisikin yleisesti vahvistanut asemaansa, kommentoivien juttujen osuus ei kuitenkaan ole lisääntynyt tasaisesti ja samalla tavalla kaikissa lehdissä, vaan kehitykseen ovat vaikuttaneet kunkin lehden sisällölliset ja ulkoasulliset linjaukset ja uudistukset. Esimerkiksi Ilta-Sanomien viihdesivuilla kommentaarien osuus väheni 1980-luvulta vuosituhatosen vaihteen 6 prosenttiin, minkä jälkeen se lisääntyi vuosiin 2005–2006 tultaessa 14 prosenttiin. Ilta-Sanomien kotimaan sivuilla kommentaarien osuus juttumäärästä taas on pysynyt 1980-luvulta lähtien melko samana, noin neljässä prosentissa. Sen sijaan Iltalehdessä kommentaarijuttujen osuus kotimaan sivujen juttumäärästä oli 1980-luvun puolivälissä 4 prosenttia, minkä jälkeen se laski vuosituhatosen vaihteessa 1 prosenttiin mutta kasvoi vuosiin 2005–2006 tultaessa peräti 12 prosenttiin. (Kivioja 2008, 242.) Sanomalehtien Liiton Toimitustilaston yhteydessä yhdeksälle lehdelle⁹ vuonna 2006 tehdyssä syventävässä sisällönanalyysissä toimituksen tekemien mielipidejuttujen (pääkirjoitukset, kolumnit, kommentit) osuus oli keskimäärin 3 prosenttia juttujen lukumäärästä ja 4 prosenttia toimituksellisista palstasenteistä (Toimitustilasto 2007, 3–9).

Juttujen tulkitsevuus ja kantaottavuus eivät täysin riipu juttutyypistä, mutta jonkin verran senkin perusteella voidaan päätellä. Voi ajatella, että Bensonin ja Hallinin (2007) esittämistä tulkitsevuuden asteista uutisessa painottuvat raportointi ja taustoitus, uutisanalyysissä/taustajutussa taustoitus ja tulkinta ja varsinaisissa mielipidekirjoituksissa tulkinta ja kannanotto (ks. taulukko 2.1).¹⁰

⁸ Helsingin Sanomien sähköiseen arkistoon tehdyn sanahaun perusteella lehden ensimmäinen uutisanalyysiksi nimetty juttu oli ulkomaan sivuilla 10.5.2005 julkaistu Kaius Niemen kirjoitus ”Kuoppainen tie Moskovan juhliin”.

⁹ Etelä-Saimaa, Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Iltalehti, Kainuun Sanomat, Kaleva, Kouvolan Sanomat, Satakunnan Kansa, Vasabladet.

¹⁰ Kyse on siitä, mitkä tulkitsevuuden asteet painottuvat kussakin juttutyypissä. Jossain määrin kaikki juttutyypit sisältävät niin raportointia, taustoitusta, tulkintaa kuin ehkä kannanottoakin.

Taulukko 2.1.

Tulkitsevuudeltaan erilaiset tekstilajit sanomalehden juttutyypeissä.

	Raportointi	Taustoitus	Tulkinta	Kannanotto
Uutinen	X	X		
Tausta/analyysi		X	X	
Pääkirjoitus			X	X
Kolumni			X	X
Kommentti			X	X

Tätä tutkimusta varten selvitettiin toimituksen mielipiteellisten ja taustoittavien juttujen määriä vuosina 2000, 2006 ja 2012. Analyysiin valittiin Helsingin Sanomat ja Keski-suomalainen. Helsingin Sanomat on suuri valtakunnallinen lehti ja Keski-suomalainen puolestaan tyypillinen oman maakuntansa ykköslehti. Analyysissä laskettiin toimittajien mielipiteelliset ja taustoittavat jutut sekä ”tiivistävät elementit” eli tietolaatikat ja tietografiikat. Analyysi tehtiin juttujen ulkoisten tunnuspiirteiden, kuten vinjettien, perusteella, eikä juttujen tulkitsevuutta arvioitu tekstin tasolla. Analyysissä keskityttiin nimenomaan toimittajien tekemiin taustoittaviin ja mielipiteellisiin juttuihin. Analyysiin ei näin otettu niin sanottuja asiantuntija-artikkeleita, pilapiirroksia, muista lehdistä poimittuja sitaatteja eikä yleisönosastojuttuja.¹¹ Myös tapahtumia humoristisesti kommentoivat uutispalstat, kuten Helsingin Sanomien Poliitiikan kulmapöytä ja Kuiskaaja, jätettiin analyysistä pois.

Mielipiteelliset juttutyypit ovat 2000-luvulla pysyneet ainakin ulkoisilta tunnusmerkeiltään melko samanlaisina. Pääkirjoitus ja uutiskommentti ovat vakiomuotoisia, kun taas toimittajien kolumneissa on enemmän vaihtelua. Niitä on julkaistu monien erilaisten vinjettien alla (ks. liite 5), joista osa on säilynyt läpi vuosikymmenen, osa taas on vaihdellut vuosien mittaan. Pääkirjoitusten määrä on molemmissa lehdissä pysynyt koko vuosikymmenen samana. Helsingin Sanomissa mielipiteellisiä juttuja oli eniten vuonna

¹¹ Tietotoimistojen ja free lancer -toimittajien jutut ovat mukana luvuissa. Juttujen luokittelu kuvataan tarkemmin liitteessä 5.

Taulukko 2.2.

Toimituksen tulkitsevien juttujen lukumäärä Helsingin Sanomissa ja Keski-suomalaisessa viikolla 47 vuosina 2000, 2006 ja 2012.

	<i>Helsingin Sanomat</i>			<i>Keski-suomalainen</i>		
	2000	2006	2012	2000	2006	2012
<i>Mielipiteelliset jutut</i>						
Pääkirjoitus	20	21	18	14	14	14
Toimittajan kolumni/näkökulma	28	38	35	12	16	19
Toimittajan uutiskommentti	8	12	5	4	3	3
Pakina	2	3	2	3	1	0
<i>Taustoittavat jutut</i>						
Taustakainalo	17	22	18	0	0	0
Uutisanalyysi / Uutisen takana	0	1	20	0	0	3
<i>Tiivistävät elementit</i>						
Tietolaatikko	73	69	62	4	48	48
Tietografiikka	80	32	47	14	21	35
Muu tulkitseva juttutyyppi	5	2	7	0	0	0
Sivumäärä viikolla 47	494	462	350	232	276	248
Mielipiteellisiä juttuja / sivu	0,117	0,160	0,171	0,142	0,120	0,145
Taustoittavia juttuja / sivu	0,034	0,050	0,109	0	0	0,012
Tiivistäviä elementtejä / sivu	0,310	0,219	0,311	0,078	0,250	0,335

2006, minkä jälkeen erityisesti uutiskommenttien määrä on vähentynyt. Keski-suomalaisessa uutiskommentteja on ollut kaikkina tarkasteluviikoina harvakseltaan, mutta toimittajan kolumnien määrä on tasaisesti kasvanut.

Taustoittaviksi jutuiksi luokiteltiin vain nimenomaisesti Tausta- tai Uutisanalyysi-vinjeteillä (HS) tai Uutisen takana -vinjeteillä (KSML) varustetut jutut. Tässä huomattavin muutos on uutisanalyysien voimakas lisääntyminen Helsingin Sanomissa vuoden 2006 jälkeen. Vuoteen 2012 mennessä Keski-suomalainen otti käyttöön Uutisen takana -juttutyyppin. Aiempina tarkasteluajankohtina Keski-suomalaisessa ei ollut erikseen taustoittaviksi merkittyjä juttutyyppisiä.

Taustoittaviksi merkittyjen juttujen analyysi ei sinällään kerro koko totuutta taustoituksen määrästä, koska myös uutisjutut sisältävät taustoitusta. Lisäksi varsinkin aiempina tarkasteluvuosina taustoittavia juttuja julkaistiin usein ilman, että niitä olisi erityisesti nimetty taustajutuiksi. Helsingin Sanomissa tällaisissa jutuissa käytettiin usein laihaa otsikkofonttia osoittamaan, että jutussa ei ole päiväkohtaista uutiskärkeä. Kyse oli usein reportaasinomaisista jutuista. Nykyisiä uutisanalyyssejä muistuttavat jutut eivät tuolloin siis typografisesti eronneet muista ”ajattomista” jutuista. Lisäksi taustoittavia juttuja julkaistaan myös muilla kuin tausta- tai uutisanalyysivinjetillä. Esimerkiksi Helsingin Sanomien sunnuntaisivuilla julkaistiin vuoden 2006 analyysiviikolla uutistapahtumia taustoittava Sanojen takana -juttu. Tämä ja muut vastaavat tapaukset on taulukossa 2.2. luokiteltu kohtaan ”muu tulkitseva juttutyyppi”. Kaikki vuodelta 2012 tähän luokkaan koodatut jutut olivat kuitenkin Helsingin Sanomien premisivulla julkaistuja vinkkejä sisäsivujen uutisanalyyseistä.

Tiivistäviksi elementeiksi luokitellut jutut ovat taustoitusta, johon ei varsinaisesti sisälly toimittajan tulkintaa. Nämä on eroteltu yhtäältä tietolaatikoiksi (faktateksteiksi) ja toisaalta tietografiikaksi, ja myös niiden lisääntyminen kertoo toimitusten kasvaneesta panoksesta uutistapahtumien analysoinnissa.¹² Hannu Pulkkinen (2008, 187) mukaan näyttää siltä, että faktatekstit ja tietografiikat ovat olleet ensimmäisiä uusia elementtejä, kun päivälehdet ovat 2000-luvun alussa monipuolistaneet esitystapojaan. Vuonna 2005 pienissä suomalaisissa päivälehdissä ei ollut juuri lainkaan grafiikkaa, keskisuurissa lähes kolme ja suurissa lähes neljä grafiikkaa lehden numeroa kohti. Eniten grafiikkaa oli Helsingin Sanomissa (10), Turun Sanomissa (7) ja Aamulehdessä (7), eikä grafiikan määrä näytä 2000-luvun alkupuoliskolla oleellisesti muuttuneen. (Pulkkinen 2008, 190.)

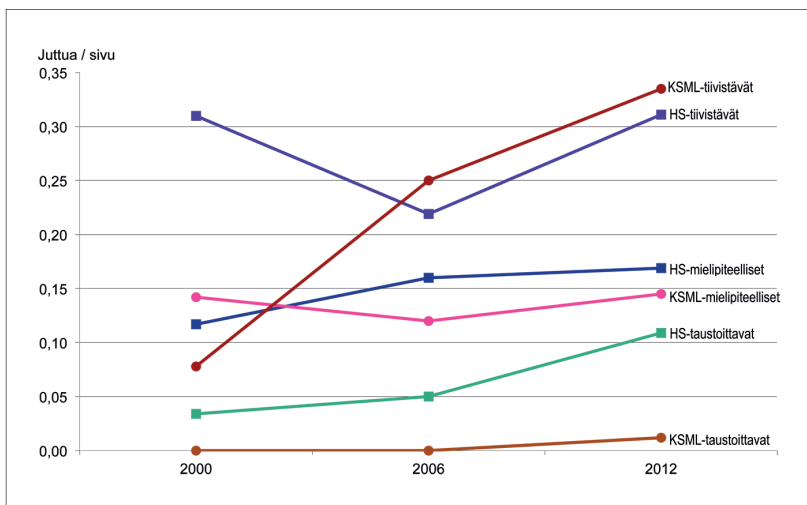
Tässä tehdyn analyysin mukaan Helsingin Sanomissa oli tietografiikka selvästi eniten vuonna 2000, lähes 12 grafiikkaa lehden numeron kohden, kun vuonna 2006 niitä oli alle viisi ja vuonna 2012 noin seitsemän

---

¹² Vuoden 2012 tutkimusviikolla Helsingin Sanomat julkaisi myös 15 ”Pöiminta”-vinjetillä varustettua juttua. Tämä uusi juttutyyppi on oikeastaan pieni kinalojuttu. Sen uutismaisuus vaihtelee, ja vaikka se joskus voi muistuttaa joko tietolaatikkaa tai taustakainaloa, sitä ei tässä kuitenkaan laskettu mukaan kumpaankaan juttukategoriaan.

lehden numeroa kohti. Ehkä vuonna 2000 grafiikan käytössä oli vielä uutuuden viehätystä, ja käyttö on sittemmin tasaantunut. Keski-suomalaisessa taas erityisesti tietolaatikoiden käyttö oli vähäistä vielä 2000, mutta lehden ulkoasu-uudistuksen jälkeen 2006 niiden määrä kaksitoistakertaistui. Grafiikoidenkin määrä lisääntyi, mutta ei aivan yhtä paljon. Vuonna 2012 tietolaatikoiden määrä pysyi Keski-suomalaisessa samana, mutta grafiikoiden määrä jatkoi kasvuaan.

Kuvio 2.1 havainnollistaa tiivistävien, mielipiteellisten ja taustoittavien juttujen osuuksien kehitystä suhteuttamalla niiden määrän lehden kokonaissivumäärään. Analyysi on suuntaa antava, koska mainosten osuuden mahdollista vaihtelua ei ole huomioitu. Kuviossa näkyy selvästi tiivistävien elementtien voimakas kasvu Keski-suomalaisessa ja niiden osuuden notkahdus Helsingin Sanomissa vuonna 2006. Muutokset mielipiteellisten juttujen osuuksissa ovat yllättävänkin pieniä. Sen sijaan taustoittavien juttutyypin osuuden kasvu vuodesta 2006 vuoteen 2012 erottuu selvästi (erityisesti Helsingin Sanomien uutisanalysit).

Kuvio 2.1.

Tiivistävät, mielipiteelliset ja taustoittavat jutut Helsingin Sanomissa ja Keski-suomalaisessa viikolla 47 vuosina 2000, 2006 ja 2012.

Juttutyyppeiden osuuksilla mitaten journalismin tulkitsevuudessa ei yllä kuvatus analyysin perusteella näytä tapahtuneen kovin huomattavia muutoksia. Sivumäärään suhteutettuna toimittajien mielipiteellisten juttujen osuus on Helsingin Sanomissa hieman kasvanut, mutta lukumääräisesti tarkastellen niiden määrä on vuoden 2006 huipun jälkeen palannut kutaquinkin vuoden 2000 tasolle. Ehkä huomattavin muutos on uutisanalyysityyppisten, toimittajan henkilökohtaista tulkintaa korostavien taustajuttujen yleistyminen. On kuitenkin huomattava, että yllä esitetty analyysi kuvaa vain tiettyjen juttutyyppeiden määrällistä jakaumaa ja sitäkin vain kahdessa tarkasteluun valitussa lehdessä.

2.2 Toimittajien mukaan journalismi on muuttumassa tulkitsevemmäksi

Haastattelemamme toimittajat ja päätoimittajat tunnistivat journalismin tulkitsevuuden kasvun ja kytkivät sen erityisesti uusien juttutyyppeiden käyttöönottoon 2000-luvulla. Taittopohjissa on paikkoja kolumneille, analyysille ja uutiskommenteille, ja niinpä niitä myös tehdään. Televisio-uutisissa tällaisia lajityyppejä ei ole, joskin osa televisio-toimittajista tekee blogikirjoituksia verkkosivuille. Itse televisiolähetyksissäkkin uutistoimittajilla on paikkoja tulkintojen esittämiseen. Tällaisiksi nimettiin erityisesti stand up -jaksot (ständärit). Niissä toimittaja puhuu suoraan kameralle. Lisäksi uutisaiheeseen perehtynyt toimittaja voi esiintyä ”deskissä” uutisankureiden haastateltavana ikään kuin asiantuntijan roolissa. Kaikkein uusin esitystapa on ”touch screen”. Se on näyttötaulu, jonka äärellä toimittaja voi esimerkiksi grafiikoiden avulla selventää katsojille uutistapahtumia ja niiden taustoja.

Yleiskuvaa tulkitsevuuden kasvusta tarkennettiin kahdella tavalla. Ensinnäkin tulkitsevuutta on ollut jutuissa ennenkin, mutta nyt tulkitsevat osuudet entistä selvemmin paloitellaan erilleen omiksi jutuikseen. Toiseksi tulkitsevuuden kasvussa kyse ei välttämättä ole toimittajien kannanottojen voimistumisesta vaan ehkä enemmänkin taustoituksen lisääntymisestä sekä syiden ja seurausten pohdinnasta.

Tulkitsevuuden kasvu ei myöskään ole ollut tasaista, vaan kehityksestä voi erottaa erilaisia vaiheita. Eniten haastatteluissa kuvattiin tulkitsevuuden

”lyhyitä aaltoja”, eli miten joidenkin tulkitsevien juttutyypin käyttö on 2000-luvulla välillä lisääntynyt ja sitten taas vähentynyt. Osa päätoimittajista puolestaan hahmotteli myös tulkitsevuuden ”pitkiä aaltoja” poliittisen lehdistön kaudelta 1980-luvulle, jolloin loputkin maakuntalehdistä alkoivat irrottautua puoluesidonnaisuuksista ja jolta nyt ollaan tulkitsevuuden suhteen ehkä siirtymässä jälleen uuteen vaiheeseen.

Haastatellut paikansivat tulkitsevuuden viimeisen vaiheen 2000-luvulle ja erityisesti kommentti- ja analyysijuttujen käyttöönottoon. Muutosajankohdat jäivät haastatteluissa kuitenkin epätarkoiksi, ja kuten yllä esitetty sisällönanalyysi osoittaa, esimerkiksi uutiskommentteja käytettiin kutakuinkin nykyiseen tapaan jo vuonna 2000.

Seitsenpäiväisten sanomalehtien toimittajille tekemässämme kyselyssä noin puolet vastaajista katsoi tulkitsevien sisältöjen lisääntyneen lehdessään 2000-luvulla, ja vain reilu kymmenes arvioi niiden vähentyneen (taulukko 2.3). Toimittajien omien avausten ja mielipiteiden yleistymiseen uskottiin hieman useammin kuin taustoituksen ja tulkinnan lisääntymiseen. Tämä hieman horjuttaa haastatteluissamme esiin tullutta näkemystä, että journalismin muutoksessa olisi kyse nimenomaan taustoituksen ja tulkinnan

Taulukko 2.3.

Miten seuraavien sisältöjen määrä on muuttunut omassa lehdessäsi 2000-luvulla? (N=330)*

	<i>Taustoitus</i> (aiemmat tapahtumat, kontekstointi)	<i>Tulkinta</i> (motiivien, syiden ja seurausten pohdinta)	<i>Näkökulmajournalismi</i> (toimittajien omat avaukset ja mielipiteet)
	%	%	%
Lisääntynyt	50	51	61
Ennallaan	27	24	19
Vähentynyt	13	15	10
En osaa sanoa	10	10	10
Yhteensä	100	100	100

* Kyselyn tulostaulukoissa ”en osaa sanoa” -luokkaan on yhdistetty kysymyksen vastaamatta jättäneet. Prosentit on siis laskettu kyselyn kokonaisvastaajamäärästä.

lisääntymisestä, ei niinkään toimittajien mielipiteellisten juttujen lisääntymisestä.

Reilun kymmenen vuoden aikana tapahtuneen muutoksen lisäksi vastaajilta kysyttiin myös arvioita tulkitsevien sisältöjen kehityksestä tulevan kymmenen vuoden aikana (taulukko 2.4). Suurin osa vastaajista uskoi kehityksen myös jatkuvan tulkitsevampaan suuntaan.

Taulukko 2.4.

Miten uskot seuraavien sisältöjen määrän *muuttuvan omassa lehdessäsi tulevan kymmenen vuoden aikana?* (N=330)

	<i>Taustoitus</i> (aiemmat tapahtumat, kontekstointi)	<i>Tulkinta</i> (motiivien, syiden ja seurausten pohdinta)	<i>Näkökulmajournalismi</i> (toimittajien omat avaukset ja mielipiteet)
	%	%	%
Lisääntyy	56	59	56
Ennallaan	21	18	25
Vähentyy	17	15	11
En osaa sanoa	6	8	8
Yhteensä	100	100	100

Haastatteluissa tärkeimpänä syynä tulkitsevuuden kasvuille pidettiin internetin ja sähköisen median nopeatempoista uutiskilpailua: uudessa toimintaympäristössä on koko ajan otettava huomioon, mitä asioista on jo kerrottu. Tulkitseva ja taustoittava aineisto on keino erottua kiinnostavasti muista viestimistä. Toiseksi syyksi tulkitsevuuden kasvuille esitettiin internetin ja sosiaalisen median hieman kulttuurisempaa vaikutusta: kun omakohtaiseen ja kanta-aottavaan ilmaisutapaan on totuttu sosiaalisessa mediassa, sitä aletaan odottaa uutismedialtakin. Yhtäältä internetin tarjoama henkilökohtaisuuden ja kanta-aottavuuden mallia pidettiin myönteisenä tai vähintäänkin neutraalina: on vain hyvä, jos sanomalehti- ja televisiojournalismikin ottaa askelen kohti ihmiskasvoisuutta ja kokemuksellisuutta. Toisaalta internetkeskusteluissa nähtiin myös kakofonisuutta, josta ammatillisen journalis-

min toivottiin erottautuvan perusteellisella tiedonhankinnallaan ja lähdekritiikillään.

Tulkitsevuuden roolia oli selvästi mietitty viestinten strategiapohdinnoissa, ja sille oli annettu uudistuksissa lisää tilaa. Näkyvä esimerkki tästä on Aamulehteen syksyllä 2010 perustettu erityinen näkökulmasivu, jossa niin toimittajien kuin muidenkin kirjoittajien mielipiteellisten tekstien avulla Aamulehti on pyrkinyt vahvistamaan asemaansa yhteiskunnallisen keskustelun areenana. Vastaavia linjauksia on tehty muissakin lehdissä ja myös televisioitoimituksissa.

Ajankohtaistoimituksen strategisessa sisältösuunnitelmassa on mielipiteellisyuden vahva rooli, keskustelun herättämisen rooli. Eli meiläkin on journalismissa eri tehtäviä eri ohjelmissa, ja ajankohtaisjournalismin voimakkain tällöinen mielikuvapiirre on keskustelun herättäminen ja keskustelun ylläpitäminen ja mielipiteellisyys sen yhtenä osana. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Myös kyselyssämme melkein kaikki vastaajat katsoivat taustoituksen ja tulkinnan kuuluvan olennaisena osana omaan työhönsä ja journalismiin yleensä. Sen sijaan keskusteluun osallistuminen omilla näkökulmilla ja mielipiteillä jakoi vastaajia: vajaalle puolelle se ei ollut olennainen osa omaa työtä ja reilu neljännes vastaajista katsoi, ettei se ole olennaista journalismille yleisemminkään (taulukot 2.5 ja 2.6).

Taulukko 2.5.

Kuinka olennaisina pidät seuraavia journalismin tehtäviä *omassa työssäsi?* (N=330)

	Uutistapahtumista raportointi	Taustoitus ja tulkinta	Keskusteluun osallistuminen omilla näkökulmilla ja mielipiteillä
	%	%	%
Erittäin olennaisena	67	60	18
Melko olennaisena	14	32	34
En kovin olennaisena	11	6	38
En lainkaan olennaisena	5	0	7
En osaa sanoa	3	2	2
Yhteensä	100	100	100

Taulukko 2.6.

Kuinka olennaisina pidät seuraavia journalismin tehtäviä *journalismissa yleensä?* (N=330)

	Uutistapahtumista raportointi	Taustoitus ja tulkinta	Keskusteluun osallistuminen omilla näkökulmilla ja mielipiteillä
	%	%	%
Erittäin olennaisena	92	88	28
Melko olennaisena	7	10	44
En kovin olennaisena	1	0	24
En lainkaan olennaisena	0	0	3
En osaa sanoa	1	1	1
Yhteensä	100	100	100

Tulkitsevuuden ”lyhyet ja pitkät aallot”

Tulkitsevuuden kasvusta sekä uusien ilmaisutapojen ja juttutyyppeiden yleistyemisestä kysyttäessä haastateltavat yleensä sanoivat muutoksen tapahtuneen muutamana viime vuoden tai enintään 20 vuoden aikana. Tälläkään jaksolla tulkitsevuuden kasvu ei ole ollut tasaista, vaan sitä ovat tahdittaneet viestintien uudistusprosessit ja journalistiset muoti-ilmiöt erilaisten juttutyyppeiden käytössä. Hyvin usein muutos liitettiin äskettäin tehtyyn viestimen ulkoasun ja esitystapojen uudistukseen ja jossain määrin taittojärjestelmiin, joissa on valmiina erilaisia kommentoivien juttutyyppeiden malleja.

Muutamit haastatelluista katsoivat erityisesti uutiskomenttien käytön jo ehtineen hiipuakin hieman, koska niistä oli alkanut tulla itsetarkoituksellisia, eivätkä kaikki kommentit olleet erityisen kiinnostavia. Usein esimerkiksi mainittiin Helsingin Sanomat, jossa haastatellut arvelivat kommenttien määrää jo rajoitetun. Muutamit haastatelluista kertoivat, että kommenttijuttuja oli vähennetty heidän omassa viestimessäänkin. Lisäksi arveltiin, että nyt vuorostaan uutisanalyysit olisivat tulossa muotiin ja vaarana olisi niiden julkaisu liian köykäisin perustein.

Välillä innostutaan näistä kommentteista ja näkökulmista. Meillähän jossakin vaiheessa mopo karkasi käsistä niissä, että jokainen joka oli

kolmatta päivää töissä rupesi kirjoittamaan syvällä rintäänellä kommentteja. Minä jouduin sitten aika kovallakin kädellä harventamaan ja lopettamaan niitä palstoja ja nostamaan sitä rimaa. Ja nyt sitten tuntuu olevan, että pitäisi tehdä uutisanalyysi joka asiasta, vaikkei siinä välillä olisi uutista eikä analyysiä. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Vaikka haastatteluissa tulkitsevuuden muutos paikannettiin yleensä 2000-luvulle, muutamat päätoimittajat hahmottelivat kehityksestä myös pitempää kaarta. Journalismin tulkitsevuudesta voidaan näin erottaa ”pitkiä aaltoja”, eikä tulkitsevyys välttämättä ole nykyisin kaikkein voimakkainta.

Siis 1900-luvun alussahan se oli pelkkää mielipiteistä kirjoittelua, ja (...) sotien jälkeen oli 50-luvulla tämä poliittinen [vaihe]. (...) Ja sitten 60-luvulla, siis kun journalismi asiallistui ja ammattimaistui ja parani aivan hurjasti, niin nämä karsittiin (...). Jäi vain tiettyjä origoja ja muita pakinoitsijoita, bisquitteja. (...) Nyt taas on mennyt siihen toiseen suuntaan, ja varmaan tullaan taas takaisin päin johonkin asti, että eihän tässä uusia asioita journalismissa niin juurikaan [ole]. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Yksi tapa avata journalismin tulkitsevuutta on viestinten sidonnaisuus eli se, mitä ja keitä viestin ajattelee edustavansa. Tutkimukseen haastateltu maakuntalehden päätoimittaja hahmotti tätä määrittelemällä viestimen toimivan suhteessa markkinaansa, joka puolestaan aina rakentuu jollekin arvolle. Tällä hetkellä maakuntalehtien arvopohja tuntuisi olevan nimenomaan maakunnallisuus. Toinen nykyisin vallitseva ajattelutapa on yleisölähtöisyys (Koljonen 2013b, 72–77). Yleisön odotuksia yritetään viestimissä tulkita monin eri tavoin (Heikkilä ym. 2012, 31–57), ja samalla suhde politiikan ja talouden auktoriteetteihin on muuttunut. Journalismi ei ole auktoriteettien näkökulmasta yhtä ennakoitavaa kuin aikaisemmin, ja se tulkitsee aiempaa vahvemmin asioita talouden, hallinnon ja politiikan eliiteistä poikkeavalla tavalla (Kantola 2011).

Tutkittuaan Ruotsin julkisen palvelun politiikan journalismia Djerf-Pierre ja Weibull (2008) paikansivat viimeisimmän regimimurroksen vuoteen 1985. Edellisellä, vuodesta 1965 alkaneella regimillä journalismin tulkitsevyys perustui asiantuntijatietoon, haluan aktivoida kansalai-

sia yhteiskunnallisesti ja uskon poliittisen järjestelmän kyvystä ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia. Journalismi oli poliitikkoja kohtaan kriittistä ja korosti omaa itsenäisyyttään, mutta kuitenkin pohjimmiltaan se toimi osana poliittista järjestelmää ja asiantuntijakoneistoja. Vuoden 1985 jälkeen journalismin suhtautuminen politiikkaan on Djerf-Pierren ja Weibullin mukaan muuttunut epäluuloisemmaksi ja tavoitteeksi on tullut monimutkaisen ja kansalaisista irtautuneen valtakoneiston tulkitseminen yleisölle dramaattisella ja viihdyttävällä tavalla. Journalismista on tullut itseriittoisempaa, ja journalistit itse ovat omaksuneet asiantuntijan ja yleisön asiamiehen roolin. (ma., 209.) Vaikka journalismi siis esimerkiksi 1900-luvun alussa oli voimakkaastikin tulkitsevaa, tämä tulkinta oli kuitenkin poliittisiin taustaryhmiin sitoutunutta. 1960-luvun jälkeen tulkitsevuus olisi taas perustunut poliittisen järjestelmän kriittiseen valvomiseen niin, että toimittajat kuitenkin olisivat luottaneet samaan yhteiskuntakoneistoon ja sen asiantuntijatietoon kuin heidän valvomansa päättäjätkin. Viimeisten 30 vuoden kuluessa kehitys olisi sitten kulkenut kohti viestintien ja yksittäisten toimittajien henkilökohtaisempaa ja suuremmin yleisöön vetoavaa tulkitsevuutta.

Journalismin tulkitsevuuden tulevaa kehitystä arvioidessaan muutamat haastattelemamme toimittajat katsoivat, että jonkinlainen kulminaatiopiste tulkitsevuudessa on ehkä jo saavutettu. Ihmisiä kiinnostavat jatkossakin uutistapahtumat, eikä päivittäiseen mediakulutukseen mahdu rajattomasti tulkintaa. Toisaalta kyselyssämme suurin osa vastaajista uskoi journalismin tulkitsevuuden lisääntyvän jatkossakin (taulukko 2.4).

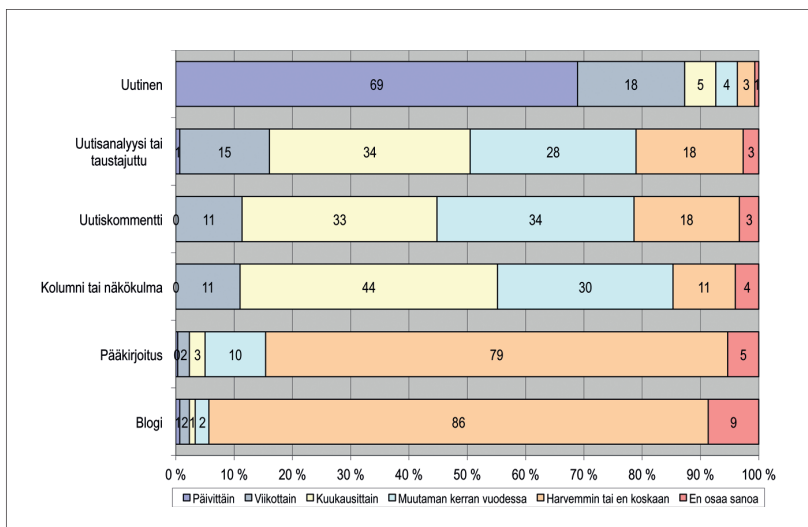
Kyselytutkimus toi esiin toimittajien keskuudessa vallitsevan jaon siihen enemmistöön, joka pitää keskustelujen avaamista ja mielipiteellistä osallistumista journalismin olennaisena tehtävänä ja siihen vähemmistöön, jolle tämä on toissijaista. Myönteisen suhtautumisen mielipiteellisyyteen ja keskustelevuuteen voi ajatella edustavan viime vuosikymmeninä jalansijaa saanutta ”notkean modernin” journalistista eetosta (Kantola 2011; Koljonen 2013b). Tätä päätelmää tukee sekin, että nuoret kyselyvastaajat hieman vanhempia yleisemmin pitivät näkökulmajournalismia journalismin olennaisena tehtävänä. Enintään 45-vuotiaista tätä mieltä oli 77 prosenttia ja yli 45-vuotiaista 68 prosenttia.

Toimittajat tekivät eroa ammattimaisesti tuotetun journalismin ja internetin kaoottisen keskustelukulttuurin välille. Jotkut maalasivat journalismille kaksi vaihtoehtoista kehityspolkua: joko lähdetään kilpailemaan internetissä kehkeytyvien kohukeskustelujen kanssa tai sitten tietoisesti pyritään erottautumaan niistä käsittelemällä asioita luotettavammin ja syvällisemmin. Jälkimmäinen vaihtoehto oli toimittajille mieluisampi. Välttämättä kyse ei ole internetin ja laatujournalismin vastakkainasettelusta vaan kahdesta välinerajat ylittävästä toimintamallista. Vaikka verkko on kohuille, kärjistyksille ja tarkastamattomille tiedoille hedelmällinen alusta, se on samalla alusta myös keskivertojournalismia monimuotoisemmalle ja syvällisemmällekin keskustelulle, ja tässä nykyisellä perusjournalismilla voi olla internetistä myös paljon opittavaa.

2.3 Tulkitsevat jutut ovat toimittajille pikemminkin mahdollisuus kuin pakko

Journalismin tulkitsevuuden kasvu on luonnollisesti heijastunut myös toimittajien työnkuvaan ja heidän ammatilliseen rooliinsa. Konkreettisimmillaan tämä näkyy siinä, miten toimittajan työ jakautuu eri juttutyypien kesken. Kysyimme tätä sanomalehtitoimittajille suuntaamassamme kyselyssä. Seuraavasta kuvioista 2.2 vastaajien joukosta on poistettu artikkelitoimittajat sekä toimittajat, jotka kertoivat työnsä olevan lähinnä editointia tai taittamista. Mukana on siis yleistoimittajien lisäksi muun muassa ajankohdais- ja featuretoimittajia sekä eri alojen erikoistoimittajia (kulttuuri, talous, politiikka, rikos, kunta jne.). Kuvio siis kertoo, miten sanomalehtien uutistoimittajat katsovat työnsä jakautuvan eri juttutyypien kesken.

Kuvion perusteella voi syntyä vaikutelma, että toimittajista noin puolet kirjoittaa säännöllisesti tulkitsevia juttuja (vähintään kuukausittain) ja toinen puoli satunnaisemmin tai ei lainkaan. Tulkitsevien juttujen kirjoittajia on kuitenkin enemmän, koska toimittajat suosivat eri juttutyyppejä. Yhdet voivat kirjoittaa kuukausittain uutiskommentteja ja toiset uutisanalyyssejä. Vähintään yhtä kuviossa luetelluista tulkitsevista juttutyypeistä kirjoittaa vähintään kuukausittain 77 prosenttia vastaajista ja ainakin muutaman

Kuvio 2.2.
Kuinka usein kirjoitat seuraavia juttuja? (N=299)

kerran vuodessa 95 prosenttia. Voi siis sanoa, että tulkitsevien juttujen kirjoittamiseen osallistuvat seitsenpäiväisissä sanomalehdissä melkein kaikki toimittajat ainakin jonkin verran.

Tulkitsevat jutut edellyttävät toimittajalta erilaista osaamista ja asennoitumista kuin uutiset. On eri asia raportoida toisten sanomisista kuin esittää puheena olevasta asiasta oma näkemyksensä. Toistaiseksi ei ole tutkittua tietoa siitä, miten toimittajat tällaiseen näkökulmajournalismin tekemiseen suhtautuvat ja missä määrin sitä yksittäisiltä toimittajilta edellytetään. Ainakin kahdenlaista suhtautumistapaa voi ounastella. Kielteisestä näkökulmasta tulkitsevuuden kasvu luo jo ennestään kiristyneeseen työelämään jälleen uuden vaatimuksen ja paineen. Uutisten nopean tuottamisen ja versioinnin lisäksi toimittajilta edellytetään nyt myös asioiden syvällistä omaksumista, mielipiteenmuodostusta ja henkilökohtaisten näkemysten julkista avaamista. Paitsi uutiskoneena, toimittajan pitäisi siis toimia myös jonkinlaisena mielipideautomaattina. Myönteisestä näkökulmasta tulkitsevuus voidaan nähdä toimittajan ilmaisu- ja sananvapauden rikastuttajaksi.

Tällöin toimittajan kannalta kysymys olisikin lähinnä siitä, annetaanko kaikille toimittajille mahdollisuus näiden journalististen välineiden käyttöön, vai varataanko ne vain toimituksen johdolle ja tietyille erikoistoimittajille.

Haastattelujemme perusteella vaikuttaa siltä, että useimmissa uutistoimituksissa kommentoivat juttutyypit ja tulkitsevat ilmaisutavat ovat pääkirjoituksia lukuun ottamatta melko rajoituksetta toimittajien käytettävissä. Toimittajia pikemminkin rohkaistaan ja kannustetaan näkökulmien ja analyysien kirjoittamiseen kuin rajoitetaan niiden tekemistä.

Ei ole tarvinnut edes rivien välistä lukea. Kyllä se on minun mielestäni sanottu, että ihmiset voisivat olla vähän rohkeampia [tekemään kommentoivia juttuja]. (...) Kun jutun viereen on halunnut jonkun näkökulma-laatikon tai muuta, niin kyllä se sitten myös tulee. Ja täällä ei sillä tavalla myöskään esteitä ole. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Samalla kuitenkin niin toimittajat kuin päätoimittajatkin kertoivat kantavansa huolta kommentoinnin ja analyysien asiantuntevuudesta ja tasosta. Kuten edellä todettiin, kommenttien ja analyysien määrää on jo hieman vähennetty niiden tason säilyttämiseksi. Muutamissa viestimissä, erityisesti televisiossa, kommentoijilta edellytetään myös jonkinlaista seniori- tai asiantuntijatoimittajan statusta. Haastatteluista kävi myös ilmi, että kommentointi on aiemmin ollut rajatumpaa, ja joissakin viestimissä se on ollut vain tiettyjen toimittajien yksinoikeus.

Vaikka toimittajat lähes järjestään kertoivat, että tulkitsevien juttujen tekemiseen kannustetaan, heistä kukaan ei kuitenkaan sanonut kokevansa tätä pakoksi tai ahdistavaksi. Kaikki haastateltavat myös vakuuttivat, että uutistoimittajalle mielipiteellisten juttujen tekeminen on vapaaehtoista. Esimiehet voivat ehdottaa kommenttijutun tekemistä, mutta jos se ei itsestä tunnu hyvältä ajatukselta, siitä voi ilman huonoa omaatuntoa kieltäytyä.

Aina välillä pomot ehdottavat, että ”voitko sinä kirjoittaa tästä jonkun analyysin?” Mutta se on silleen aika ehdotustyyppinen, että ei se ole mikään, että ”sinähän kirjoitat”. Siihen voi sanoa, että ”ei, minä teen tämän mieluummin uutisena”. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Tällainen joustavuus johtuu ensiksikin siitä kokemuksesta, että väkisin teetetystä kommentista tai kolumnista ei tule hyvää. Jos toimittajalla ei ole näkemystä asiasta tai hän ei halua sitä kertoa, kommentista tulee mitään-sanomatonta pyörittelyä, joka ei palvele ketään. Toiseksi vaikutti siltä, että toimittajista osa tekee kommentoivia juttuja mielellään, osa taas keskittyy mieluummin uutisiin, ja päällikkötoimittajat antavat ihmisten noudattaa mieltymyksiään. Koska tulkitsevia juttuja mielellään tekeviä toimittajia on riittävästi, ei painetta tarvitse kohdistaa nihkeästi suhtautuviin. Kolmas syy tulkitsevuuden paineen vähäisyyteen tuntui olevan se, että uutistoimituksessa kommentti- ja analyysijuttuja pidetään edelleenkin jollain tapaa tois-sijaisina. Niitä tehdään, jos on aikaa ja sanottavaa. Usein kuitenkin kaikki energia menee uutisten tekemiseen ja muihin pakollisiin työtehtäviin. Kommentin idea saattaa käydä mielessä, mutta siinä vaiheessa kun uutinen alkaa olla valmis, on työvuorokin jo lopussa.

Olisi siitä voinut kirjoittaa semmoisen pienen piruilevan kommentin, että kuinka ammattikorkeakoululainen tuli yliopistoon ja koki alemmuuskompleksia ensimmäisen lukukauden. Mutta sekin sitten jäi [tekemättä], koska minä olin iltavuoroviikossa, kun sitä [juttua] tein, niin sitten siinä aina tuli jotain, niin kuin siinä nyt aina käy, että jotain muuta [tulee], niin se sitten kommentin kirjoittaminen jäi. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Uutistoimittajat siis yllättävänkin yksiselitteisesti kiistivät, että he joutuisivat väkisin tai paineen alla tuottamaan mielipiteellisiä tai tulkitsevia juttuja. Sen sijaan tällainen paine tunnistettiin päätoimittajien keskuudessa. Pääkirjoitukset ja vakituiset kolumnipalstat on täytettävä, oli sitten tähdellistä sanottavaa tai ei. Pääkirjoitus tai viestimen muu oma kommentti saatettiin kokea myös jonkinlaiseksi uutisarvon osoitukseksi: merkittävästä uutisesta lehden on tavallaan pakko kirjoittaa myös kommentoiva juttu.

Kyselymme vahvistaa haastattelujen tuloksia. Vain 17 prosenttia vastaajista kertoi joutuvansa tekemään tulkitsevia tai kommentoivia juttuja silloinkin, kun aiheesta ei ole mitään sanottavaa (taulukko 2.7). Vajaa puolet vastaajista puolestaan tekisi tulkitsevia tai kommentoivia juttuja mielellään, mutta kaikki aika menee uutistyöhön tai muihin pakollisiin tehtäviin (taulukko 2.8). Tuloksista käy ilmi myös se, että nuoret toimittajat kokevat

Taulukko 2.7.

Joudun tekemään tulkitsevia tai kommentoivia juttuja silloinkin, kun minulla ei ole aiheesta mitään sanottavaa.*

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	6	3	3	1	3	10
Melko samaa mieltä	8	17	17	16	14	42
Melko eri mieltä	34	47	25	34	35	104
Täysin eri mieltä	49	33	53	40	45	134
En osaa sanoa	2	0	3	7	3	9
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	87	66	77	67		299

Taulukko 2.8.

Tekisin tulkitsevia tai kommentoivia juttuja mielelläni, mutta kaikki aika menee uutistyyöhön ja muihin pakollisiin tehtäviin.*

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	11	5	5	4	7	20
Melko samaa mieltä	43	33	30	24	33	99
Melko eri mieltä	25	41	43	36	35	106
Täysin eri mieltä	17	18	18	28	20	61
En osaa sanoa	3	3	4	7	4	13
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	87	66	77	67		299

* Tarkastelusta on jätetty pois artikkelitoimittajat sekä ne vastaajat, jotka kertoivat tekevänsä lähinnä taitto- tai editointityötä. Mukana ovat siis lähinnä uutis-, feature- ja ajankohtaistoimittajat. Vastaajista kaksi ei kertonut ikäänsä. Tästä syystä ikäryhmiin luettujen vastaajien summa on kokonaisvastaajamäärää pienempi. Yhteensä-sarakkeissa nämä kaksi vastaajaakin ovat mukana.

vanhempia enemmän muiden pakollisten tehtävien vievän ajan tulkitsevien juttujen tekemiseltä. Alle 36-vuotiaista näin kertoo 55 prosenttia, kun yli 55-vuotiailla osuus on vain 28 prosenttia.

Selvitimme toimittajien vapautta ja painetta tulkitsevien juttujen tekemiseen myös pyytämällä heitä valitsemaan, mikä neljästä väittämästä kuvaa parhaiten heidän suhdettaan kommenttien ja kolumnien kirjoittamiseen (taulukko 2.9). Tässäkin tulokset vahvistavat haastatteluista syntynyttä vaikutelmaa, että toimittajat voivat melko vapaasti itse päättää tekevätkö mielipiteellisiä juttuja vai eivät. Vain kolme prosenttia vastaajista kertoi, että he eivät juurikaan saa tehdä kommentteja tai kolumneja, ja vain kuusi prosenttia ilmoitti, ettei kieltäytymistä kommenttien tai kolumnien tekemisestä katsottaisi hyvällä. Ne vastaajista, jotka eivät löytäneet itselleen sopivaa vaihtoehtoa olivat oman kuvauksensa perusteella yleensä lähellä kahta suosituinta vaihtoehtoa. Joitakin esimerkiksi kyllä kannustettiin kolumnien kirjoittamiseen, mutta he eivät osanneet sanoa miten kirjoittamisesta kieltäytymiseen suhtauduttaisiin. Muutamat kertoivat, että toimituksessa on kiertävä kolumnivuoro, joka osuu säännöllisesti myös omalle kohdalle.

Taulukko 2.9.

Mikä seuraavista kuvaa parhaiten suhdettasi kommenttien ja kolumnien kirjoittamiseen?*

	%	N
Saan tehdä kommentteja tai kolumneja vain harvoin tai en lainkaan.	3	9
Teen kommentteja tai kolumneja silloin kun haluan, eikä niiden tekemistä rajoiteta tai niihin kannusteta.	36	108
Minua kannustetaan kommenttien tai kolumnien tekemiseen, mutta voin myös kieltäytyä ilman että sitä paheksuttaisiin.	43	129
Kieltäytymistäni kommenttien tai kolumnien tekemisestä ei toimituksessamme katsottaisi hyvällä.	6	17
Mikään edellisistä ei kuvaa tilannettani hyvin (tai ei vastausta)	12	36
Yhteensä	100	299

* Tarkastelusta on jätetty pois artikkelitoimittajat sekä ne vastaajat, jotka kertoivat tekevänsä lähinnä taitto- tai editointityötä. Mukana ovat siis lähinnä uutis-, feature- ja ajankohtaistoimittajat.

2.4 Monitekemisen ohella on taas halua panostaa asiantuntemukseen

Haastatellut olivat varsin yksimielisiä siitä, että tulkitseva journalismi edellyttää toimittajalta hyvää perehtymistä aiheeseen, josta hän kirjoittaa. Ei riitä, että referoi lähteiden sanomisia oikein, vaan on ymmärrettävä asioiden taustoja, tunnistettava epäloogisuuksia ja kyettävä kyseenalaistamaan asiantuntijoidenkin sanomaa. Näkemykset vaihtelivat hieman enemmän siitä, millaisia edellytyksiä toimittajilla nykyään tähän on ja millaiseksi tulevaisuus on kehitymässä.

Viime vuosina yleisenä trendinä on ollut, että erikoistoimittajien määrää on vähennetty, toimituksia yhdistetty ja ylipäättään pyritty siihen, että toimittajat entistä joustavammin voisivat kirjoittaa aiheesta kuin aiheesta (Nikunen 2011, 47–50). Samalla toimittajien määrää on vähennetty. Jos kuitenkin samalla tarve tulkitsevan ja mielipiteellisen journalismin tekemiseen lisääntyy, paineet yksittäisiä toimittajia kohtaan kasvavat. Asiantuntevat toimittajat selviävät vaativista tehtävistä nopeassakin työtahdissa, koska he voivat tukeutua aiempaan tietoonsa, mutta kysymys onkin siitä, onko päivittäisessä työssä aikaa kerryttää tällaisen asiantuntijuuden edellyttämiä henkilösuhteita ja taustatietoja (mt., 49).

Selvitimme toimittajien kokemusta mahdollisuuksista kerryttää asiantuntemustaan kyselyn kahdella väittämällä. Vastaajista 72 prosenttia oli vähintään melko samaa mieltä väitteestä ”Minulla on seuranta-alue, jolta koen osaavani kirjoittaa asiantuntevia kommentteja ja analysejä” (taulukko 2.10). Väitteestä ”Toimituksessani tähdätään enemmän siihen, että kaikki tekevät kaikkea kuin siihen, että toimittajat voisivat kehittää asiantuntemustaan” vähintään melko samaa mieltä oli puolestaan 56 prosenttia vastaajista (taulukko 2.11). Vain neljännes toimittajista katsoi, ettei hänellä ole seuranta-aluetta, jota osaisi kommentoida asiantuntevasti. Näin oli siitä huolimatta, että yli puolet vastaajista katsoi toimituksensa panostavan asiantuntemuksen kehittämisen sijaan monitekemiseen.

Toimittajien kykyä kommentoida ja analysoida asiantuntevasti yhteiskunnan ilmiöitä voi pitää niin sanotun laatujournalismin edellytyksenä. Sikäli kuin toimittajien omaan arvioon on luottaminen, seitsenpäiväisten sanomalehtien toimittajilla näyttäisi siis tällaista kykyä vielä olevan. Lehdet

eivät myöskään näytä yksiselitteisesti suuntautuvan asiantuntemuksen sijaan monitekemiseen, vaan vastaajista 40 prosenttia oli tästä ainakin jonkin verran eri mieltä.

Luottamus omaan asiantuntemukseen omalla seuranta-alueella näyttää vahvistuvan tasaisesti iän myötä. Tähän vaikuttanee osaltaan se, että toimittajan ura usein aloitetaan yleistoimittajana, ja osa toimittajista erikoistuu myöhemmin jollekin tietylle seuranta-alueelle. Tietysti asiantuntemus vuosien myötä karttuu yleistoimittajallakin. Huolestuttavampaa on, jos tulokset kertovat siitä, että myöhemmin alalle tulleilla ei enää ole ollut mahdollisuuksia erikoistua, vaan työpäivät ovat kuluneet tiedotteiden editoinnissa eri julkaisualustoille sopiviksi (ks. myös Nikunen 2011, 47–50). Ikäryhmien erot ovat kuitenkin sen verran pieniä, ettei tällaista johtopäätöstä voi tehdä.

Yli 55-vuotiaat vastaajat näyttävät olevan muita enemmän sitä mieltä, että heidän toimituksessaan panostetaan asiantuntemuksen kehittämisen sijaan monitekemiseen. Nuorempien ikäluokkien kesken arvioissa taas ei ole yhtä suuria eroja. Tämän voi ajatella selittyvän sillä, että vanhimmalla ikäluokalla korkean modernin ihanne itsenäisesti työskentelevästä asiantuntijatoimittajasta on vahvempi kuin nuoremmilla. Vanhin ikäryhmä näkisi siten monitekemisen ja asiantuntemuksen kehittämisen selvemmin toisilleen vaihtoehdoiksi kehitysuunniksi kuin nuoremmat.

Monitekemisen ja asiantuntijuuden ristiriita tuli esiin myös haastatte- luissa, ja paikoin sai vaikutelman, että jossain määrin oltaisiin jo tekemässä korjausliikettä takaisin erikoistumisen suuntaan. Silti ainakaan päätoimittajat eivät suoraan sanoneet, että suuntautuminen monitekemiseen ja koke- neiden toimittajien eläkepaketit olisivat olleet virhe. Pikemminkin koettiin neuvottomuutta, koska taloudelliset mahdollisuudet toimittajien asiantun- tevuuden kehittämiseen ovat vähäisiä.

Nyt meidän pitäisi uskaltaa hiljakseen ruveta kääntämään taas kelk- kaa siihen suuntaan, että näissä rekrytoinneissa pitäisi saada toimi- tuksiin diplomi-insinöörejä, ekonomisteja, pappeja, psykologeja. (...) Mistä me löydetään se rahasäkki, jolla tämmöistä asiantunte- musta palkataan? (Päätoimittaja, sanomalehti)

Taulukko 2.10.

Minulla on seuranta-alue, jolta koen osaavani kirjoittaa asiantuntevia kommentteja ja analyysejä.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	22	33	46	38	35	115
Melko samaa mieltä	38	39	30	42	37	121
Melko eri mieltä	17	16	9	8	12	40
Täysin eri mieltä	20	11	9	8	12	40
En osaa sanoa	3	1	7	5	4	14
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	90	70	91	77		330

Taulukko 2.11.

Toimituksessani tähdätään enemmän siihen, että kaikki tekevät kaikkea kuin siihen, että toimittajat voisivat kehittää asiantuntemustaan.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	21	24	12	23	20	66
Melko samaa mieltä	33	30	38	42	36	118
Melko eri mieltä	32	44	43	25	36	118
Täysin eri mieltä	6	0	4	5	4	14
En osaa sanoa	8	1	2	5	4	14
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	90	70	91	77		330

Päätoimittajien mainitsemat keinot toimittajien asiantuntemuksen kasvattamiseksi olivat keskenään hieman erilaisia. Yllä esitetystä sitaatista on ajatuksena, että voitaisiin palkata valmiita asiantuntijoita, jotka sitten kykenisivät tekemään laadukasta journalismia. Toinen päätoimittaja taas kertoi hyvin tietoisestikin arvioivansa toimittajien kykyjä ja tukevansa lupaaviksi katsomiensa toimittajien asiantuntemuksen kehittymistä. Kolmas päätoimittaja katsoi tulkitsevan journalismin edellyttävän myös toimittajalta uudenlaista, entistä sitoutuneempaa suhdetta työhön.

Kun on kehityskeskustelut käyty, [ja] tiedetään mistä asioista ihmiset ovat kiinnostuneita, niin minkälaisella koulutuksella ja urapolulla tästä kolmekymppisestä voisi tulla nyt kymmenen vuoden kuluttua sellainen, joka on johtava politiikantoimittaja esimerkiksi. Ja tavallaan, että minkälaista osaamista tarvitsee olla ja mitä ehkä olisi hyvä tehdä ja näin. Se on minun mielestä sitä funtsimista, mitä täällä nyt tarvitsee tehdä enemmän kuin ehkä joku aika sitten. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Se on aika kivulias prosessi, koska se tavallaan vaatii ihmiseltä erilaista työskentelyä. (...) Se vaatii minulta tai häneltä kuka tekee, niin paljon intensiivisempää asioiden seurantaa (...) ja kokonaisvaltaisempaa olemista. Kun siinä vanhassa tiedonväittämisen kulttuurissa parhaimmillaan pystyi kuitenkin tekemään työn niin, että tuli töihin ja lähti töistä. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Korjausliike aikaisemmasta yleistoimittajuuspainotuksesta takaisin erikoisosaamisen arvostukseen tuli selvimmän esiin muutamissa toimittajahaastatteluissa. Samoin tuli esiin se, että ”kokonaisvaltainen” sitoutuminen toimittajan työhön ei välttämättä ole pelkästään toivekuva tulevaisuudesta vaan itse asiassa alalla melko tyypillinenkin suhtautumistapa, jota tosin viime vuosikymmenten monitekemis- ja tehostamispyrinnöt ovat horjuttaneet.

Käsitys tämän ammatin luonteesta on ehkä muuttunut vähän juuri semmoisen virkamiestyön suuntaan. Minun on vaikeata ymmärtää, että meillä on paljon semmoisia toimittajia, jotka ei oikein syy millekään aiheelle. Että istutaan toimituksessa yhdeksästä viiteen ja

sitten lähdetään illalla kotiin oli juttu missä vaiheessa tahansa. (...) Siis se on hyvin valitettava kuvio, (...) että alalle tulevat nuoret toimittajat useimmiten istutetaan tuohon (...) nettideskiin, ja siinä ne hakkaa minimipalkalla sitä bulkkitaravaa, kunnes harjoitteluaika tulee täyteen ja voidaan ottaa seuraava hakkaamaan sitä bulkkitaravaa. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Toimituksissa ilmeisesti pyritään kuitenkin samanaikaisesti sekä kehittämään joustavaa yleistoimittajuutta että erikoistunutta asiantuntevuutta. Yhtälö on vaikea mutta ei välttämättä täysin mahdoton:

Meillä on jossain vaiheessa tässä viime vuosina ollut vähän semmoistakin trendiä, että jotkut pomot ovat olleet sitä mieltä, että tällaisia seuranta-alueita ei enää tarvita. Mutta sitten selkeästi on huomattu, että se on virhe, ja sitten on taas palautettu ihmisille seuranta-alueita. (...) Ja kyllähän meilläkin, vaikka minäkin olen [erikois]toimittaja, niin silti minä teen tavallaan kaikkea. Esimerkiksi nyt kun oli presidentinvaalit, niin en minä paljon [oman erikoisalan] juttuja siinä tehnyt. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Toimittajat erosivat toisistaan myös siinä, kuinka suurta asiantuntemusta he edellyttivät itseltään tulkitsevien juttujen tekemiseen. Yksi nuori toimittaja kertoi tehneensä muutamia juttuja samasta aihepiiristä ja saaneensa jo sen perusteella kommentointiin riittävän asiantuntevuuden. Toisaalta taas vuosikymmeniä eri yhteiskuntaelämän osa-alueilta juttuja tehneet toimittajat saattoivat edelleen kokea – tai ainakin haastattelussa sanoa – että perehtyneisyys on jäänyt vähäiseksi. Voi myös pohtia, kuinka paljon asiantuntijuus nojaa asiantuntija-ammattiin ja koulutukseen, joka ikään kuin antaa auktoriteetin tulkita asioita, ja kuinka paljon se perustuu aktiiviseen julkisen keskustelun seuraamiseen ja kykyyn kriittisen ajattelun avulla arvioida ja kyseenalaistaa sanottua. Toimittajalle kertyy väistämättä työssään asiantuntemusta, ja mitä tiiviimmin hän jotain tiettyä alaa seuraa, sitä paremmin hän kykenee myös taustoittamaan ja arvioimaan siihen liittyviä uutistapahtumia. Ei ole tavatonta, että pätevä toimittaja on haastattelemaansa asiantuntijaa paremmin perillä puheena olevasta asiasta. Journalistisen tulkitsevuuden kasvussa on kyse myös uskalluksesta nojata tällaiseen omaan,

epämuodolliseen asiantuntemukseen sen sijaan, että tulkitsijaksi haettaisiin aina ulkopuolinen, muodollisen aseman omaava asiantuntija.

Ennen ehkä (...) me ajateltiin, että se oli hirveä synti, että toimittaja haastattelee toimittajaa. Ja nyt sitten tavallaan nähdään vähän alalakin, että se toimittajakin voi olla asiantuntija. Sinun ei välttämättä tarvitse hankkia jotain tosi nuorta sijoitusgurua jostain pankkitiskiltä sanomaan jotakin Euroopan rahoituksesta. Sinulla voi olla hyvä taloustoimittaja, (...) jolla on hyvät erityyppiset verkostot ja [joka] pystyy arvioimaan sitä [asiaa]. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Toisaalta vastaavaa rohkeutta edellyttää myös oman asiantuntemuksen rajojen tunnustaminen. Useat haastateltavat korostivat, että toimittajien omien analyysien ja mielipiteiden pitäisi erottua luotettavampina ja perustellumpina yleisön kirjoittelusta. Muutamat päätoimittajat kuitenkin pohtivat, onko tälle aina katetta. Yksi heistä myös ajatteli omaa viestintänsä enemmän julkisen keskustelun kuin journalistisen asiantuntijuuden areenana: sen sijaan (tai ohella), että toimittajat tekevät asiantuntevia analyyskejä, voi olla viisasta kutsua viestimeen ihmisiä, joilla on ”polttava tarve kertoa oma kantansa ja joskus jopa perustella se”.

2.5 Yhteenvetoa

Journalismin kyky ja rohkeus tulkita itsenäisesti yhteiskunnan tapahtumia liittyy medioitumiseksi kutsuttuun kehityskulkuun. Siinä media itsenäistyy muista yhteiskunnan valtokeskuksista samalla, kun nämä muut tahot tulevat riippuvaisiksi median tarjoamasta julkisuudesta (Hjarvard 2008; Marcinkowski 2014). Tuloksemme osoittavat, että suomalaisella journalismilla on tällaista tulkinnallista itsenäisyyttä ja että suurin osa toimittajista uskoo tulkitsevuuden vahvistuvan edelleen. Haastatteluissamme tulkitsevuuden kasvu liitettiin erityisesti uusiin tulkitseviin juttutyyppeihin. Uutiskommenttien katsottiin yleistyneen vuosikymmenen kuluessa liikaakin, ja joissakin viestimissä niitä on jo ehditty tietoisesti rajoittaa. Sittemmin ovat yleistyneet erityisesti uutisanalyysit.

Toimittajien vapaus kirjoittaa kommentteja ja uutisanalyyssejä vaikuttaa melko suurelta. Useimmissa viestimissä ei ollut periaatteellista estettä sille, että kuka tahansa toimittajista voi halutessaan kirjoittaa kolumnin, kommentin tai uutisanalyysin. Vapaus tuntuu myös lisääntyneen edellisistä vuosikymmenistä. Muutamissa toimituksissa, varsinkin televisiossa, kommentoivat ilmaisutavat oli kuitenkin edelleen varattu lähinnä kokeneille erikoistoimittajille.

Ehkä hiukan yllättäen kukaan haastatelluista toimittajista ei myöntänyt, että mielipiteellisistä ja tulkitsevista jutuista olisi tullut uusi pakko entisten lisäksi tai että mielipiteellisiä juttuja olisi kirjoitettava silloinkin, kun sanottavaa ei ole. Kyselyssäkin näin ajattelevia oli vähän. Toimituksissa kyllä rohkaistaan tulkitsevien ja mielipiteellisten juttujen tekemiseen, mutta kieltäytymistä ei enempää toimittajien kuin päätoimittajienkaan mukaan katsota pahalla. Yksi syy tähän on kokemus siitä, että väkisin tehdyt analyysit ja kommentit olisivat todennäköisesti huonoja. Toinen syy on se, että kommentoivia juttuja mielellään tekeviä toimittajia on kuitenkin riittävästi. Kolmanneksi uutistoimituksissa kommentit ja analyysit tuntuvat yhä olevan jonkinlainen uutistarjonnan lisäoptio: ne voidaan jättää pois, jos sopivaa tarkastelukulmaa tai kirjoittajaa ei löydy. Poikkeuksena ovat kuitenkin erityisen merkittäviksi katsotut aiheet, joita ainakin sanomalehdet pitävät velvollisuutenaan kommentoida pääkirjoituksissaan tai muissa tulkitsevissa juttutyypeissä.

Niin päätoimittajat kuin toimittajatkin katsoivat journalismin tulkitsevuuden edellyttävän toimittajilta sekä laajaa yleissivistystä että erityisasiantuntemusta siinä aiheessa, jota hän kommentoi. Toimitusten viime vuosien organisaatiouudistukset ovat kuitenkin tähänneet ennen muuta siihen, että toimittajat entistä paremmin voisivat hoitaa monenlaisia työtehtäviä. Osastorajoja on purettu, ja jutuista on alettu tehdä erilaisia versioita eri julkaisualustoille. Tällaisen tehostamisen voi nähdä heikentävän toimittajien mahdollisuuksia keskittyä jonkin yhteiskuntasektorin seurantaan ja rakentaa sillä asiantuntemuksen edellyttämiä suhdeverkostoja, mitä puolestaan voi pitää laatujournalismin edellytyksenä. Tutkimuksemme perusteella peliä ei kuitenkaan ole vielä menetetty. Esimerkiksi kyselymme vastaajista 72 prosenttia kertoi pystyvänsä kirjoittamaan seuranta-alueeltaan asiantunte-

via kommentteja ja analyysyjä. Lisäksi 40 prosenttia vastaajista oli ainakin jonkin verran eri mieltä väitteestä, että omassa toimituksessa tähdittäisiin enemmän siihen, että kaikki tekevät kaikkea kuin siihen, että toimittajat voisivat kehittää asiantuntemustaan.

Jotkin haastateltavistamme katsoivat, että viimeaikaisten, paljolti teknologiaan, esitystapoihin ja organisaatiorakenteisiin kohdistuneiden uudistusten jälkeen olisi nyt aika panostaa toimittajien substanssiosaamiseen. Päällimmäisenä oli kuitenkin neuvottomuus siitä, miten tähän olisi varaa. Päätoimittajien haastatteluista erottui silti ainakin neljä strategiaa, joilla asiantuntemuksen lisäämiseen voidaan pyrkiä. Ensinnäkin toimittajiksi voidaan palkata eri alojen osaajia, vaikkapa juristeja ja taloustieteilijöitä. Toiseksi nuoria toimittajia voidaan pyrkiä kasvattamaan tietyn alan asiantuntijoiksi. Kolmanneksi toimittajilta voidaan alkaa entistä enemmän odottaa omaa, myös vapaa-ajalle ulottuvaa aktiivisuutta asiantuntemuksensa kehittämässä. Neljäs vaihtoehto on, että viestimet antavat entistä enemmän tilaa toimituksen ulkopuolisten asiantuntijoiden ja intressiosapuolten tulkitseville ja kommentoiville puheenvuoroille.

3

OBJEKTIIVISUUS

KRIITTISENÄ TULKINTANA¹³

Tulkitsevien esitystapojen ja juttutyyppejen käyttö herättää kysymyksen journalismin totuudellisuudesta ja objektiivisuudesta: voiko journalismi olla samalla kertaa sekä tulkitsevaa että totuudellista?¹⁴ Tämä on yksi journalismin ammatillisen itseymmärryksen keskeisiä teemoja, johon toimittajat joutuvat myös päivittäisessä työssään ottamaan kantaa. Totuudellisuus kuuluu journalismin ydinarvoihin, ja siihen viitataan usein *objektiivisuuden* käsitteellä. Journalismin tutkimuksessa on nimetty myös muita tällaisia ydinarvoja. Suhteessa lähteisiin ja valtaan journalismi korostaa *itsenäisyyttä*, suhteessa yleisöön *julkista palvelua*, suhteessa aikaan *nopeutta* (immediacy), suhteessa journalismiin itseensä *eettisyyttä* ja suhteessa demokratiaan *tiedonvälitystä ja julkista keskustelua*. (Ahva 2010, 80–89; ks. myös Deuze 2005; Carpentier 2005; Koljonen 2013b).

Journalismin ydinarvot ovat abstrakteja periaatteita, joita eri aikoina ja eri toimituksessa sovelletaan eri tavoin. Laura Ahva (2010, 96–98) puhuu tässä yhteydessä *toimituskulttuureista*, jotka muotoutuvat yleisen toimintaympäristön (taloudellinen, teknologinen, kulttuurinen, poliittinen), kunkin median yritys- ja organisaatiokulttuurin sekä journalistisen ja ammatillisen kulttuurin yhteisvaikutuksesta: toimituskulttuuri rakentuu päi-

¹³ Osia tästä luvusta on julkaistu artikkelissa Reunanen 2014.

¹⁴ Ilmaisuja totuudellinen ja todenmukainen käytetään tässä synonyymeina. Objektiivisuuden taas katsotaan sisältävän totuuden tavoittelun lisäksi muitakin aspekteja, jotka nekin voidaan ymmärtää eri tavoin. Tässä luvussa kuvataan näitä erilaisia käsitystapoja ja erityisesti sitä, miten tutkimuksemme kohteena olevat toimittajat näyttävät ymmärtävän objektiivisuuden.

vittäisessä uutistyyössä, kun journalistisia tavoitteita sovitetaan konkreettisiin toimituksellisiin ratkaisuihin.

Journalismin ydinarvojen taustalta voi löytää vielä yleisemmän arvon, johon muut ydinarvot perustuvat ja joka antaa journalismille sen keskeisen tehtävän ja oikeutuksen. Tämä arvo on demokratia. Siitä kumpuaa myös käsitys journalismista yleisönsä edustajana, neljäntenä valtiomahtina ja valtan vahtikoirana. James Carey (2007, 13) jopa katsoo, että journalismi ja demokratia ovat siinä määrin kytköksissä toisiinsa, että toista ei ole ilman toista: ”ilman demokratian instituutiota ja henkeä journalisteista tulee pelkkiä propagandisteja tai viihdyttäjiä”.

Journalismin ydinarvoista on käyty runsaasti keskustelua, eikä arvojen tulkinnoista ole yksimielisyyttä. Arvot eivät myöskään muodosta ehjää kokonaisuutta vaan pikemminkin ”sotkuisen” diskursiivisen kentän, jonka elementeistä toimittajat koostavat ammatillisia käsityksiään (Carpentier 2005, 200–201). Myös objektiivisuusihannetta kohtaan on esitetty runsaasti kritiikkiä. Yksien mielestä ongelmana on se, että journalismi *ei ole* objektiivista, toisten mukaan se *ei voi olla* objektiivista ja kolmansien mielestä sen *ei pitäisikään olla* objektiivista (Lichtenberg 1996, 225). Ensimmäinen kritiikki pitää objektiivisuutta sinänsä tärkeänä mutta näkee journalismin epäonnistuvan sen tavoittamisessa. Toinen kritiikki omaksuu niin sanotun konstruktionistisen tietoteorian (esim. Tuchman 1978) ja katsoo, että journalismi pikemminkin tuottaa todellisuutta kuin esittää sitä. Kolmas kritiikki nojaa edelliseen ja katsoo, että journalismin pitäisi olla avoimesti tulkittavaa, koska asioiden esittäminen näennäisen objektiivisesti on ideologinen mekanismi, joka oikeuttaa yhden todellisuuskuvauksen muka totena ja samalla suosii yksiä ihmisryhmiä toisten kustannuksella.

Keskustelua sekoittaa se, että objektiivisuus-käsite ymmärretään eri tavoin. Viime vuosina objektiivisuus-termin käyttö on jonkin verran vähentynyt, ja esimerkiksi suomalaisten sanomalehtien linjapapereissa sen on 1980-luvun lopun jälkeen alkanut korvata ”luotettavuus” (Lehto 2006, 354–358). Luotettavuus viittaa objektiivisuutta enemmän viestimen ja lukijan väliseen suhteeseen, mutta silti senkin taustalla on ihanne juttujen todenmukaisuudesta. Kansainvälisesti objektiivisuus on edelleen journalismin keskeinen ideologinen normi, mikä perustelee sen käyttöä myös journalismin tutkimuksessa (Mäenpää 2012, 80).

Tässä luvussa luonnehdimme kyselyn ja teemahaastattelujen perusteella suomalaisten journalistien käsityksiä journalismin tulkitsevuuden ja totuudellisuuden suhteesta. Tavoitteenamme on myös selvittää, millainen sija yhteiskunnallisella vaikuttamisella on journalistien nykyisessä professionaalissa ajattelussa. Tätä varten määrittelemme kaksi erilaista objektiivisuuskäsitystä, joita vasten kuvaamme toimittajien näkemyksiä työnsä tavoitteista ja heidän suhteestaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Kolmanneksi kuvaamme tarkemmin toimittajien käsityksiä siitä, miten toimittajien omat arvot, uutisarvostukset ja näkökulmavalinnat ovat uutisissa sovitettavissa journalismin objektiivisuusihanteisiin.

3.1 Mekanistisesta tasapuolisuudesta tulkinnan kriittisyyteen

Journalismin kehitys on historiallisesti kytkeytynyt paitsi demokratiaan myös modernin tieteen realistiseen tietokäsitykseen. Sen mukaan todellisuus on itsenäisesti olemassa ja siitä on mahdollista saada enemmän tai vähemmän totuudenmukaista tietoa. Tiedon totuudellisuuden arvioiminen on kuitenkin vaikeaa, ja siksi journalismissa on keskitytty *menetelmiin*, joilla riittävä objektiivisuus voitaisiin tavoittaa. Tällaisia ovat esimerkiksi lähteiden sanomisten erottaminen toimittajan omasta tekstistä, mielipiteellisten tekstien erottaminen omiksi juttutyypeikseen sekä kiistakysymyksistä raportointi niin, että eri osapuolten näkökannat tulevat esiin. Nämä menetelmät kytkeytyvät kahteen Jörgen Westerståhlin (1972) kuvaamaan journalistisen objektiivisuuskäsitteen ulottuvuuteen: *tosiasiapohjaisuuteen* (saklighet) ja *puolueettomuuteen* (opartiskhet). Ne jakautuvat puolestaan kahteen osatekijään: tosiasiapohjaisuus *totuuteen* (sanning) ja *relevanssiin* (relevans) ja puolueettomuus *kantaaottamattomuuteen* (neutral presentation) ja *tasapuolisuuteen* (balans/icke-partiskhet).

Objektiivisuus-käsitteeseen kriittisesti suhtautuvassa tutkimuksessa on osoitettu, miten nämä ”objektiivisuusmenetelmät” tuottavat todellisen objektiivisuuden sijasta pikemminkin objektiivisuusvaikutelmaa. Esimerkiksi Gaye Tuchmanin (1978) mielestä väitteiden esittäminen lähteiden nimissä on strateginen rituaali, jolla journalismi voi säilyttää (näennäisen) objektiivisuutensa ja välttää vastuun sanotun totuudellisuudesta. Erimielisten näkemysten tuomista juttuun taas on kritisoitu siitä, että näin journalismi

helposti kärjittää erimielisyyksiä sen sijaan että se tukisi järkevään yhteisymmärrykseen pääsyä (Heikkilä & Kunelius 1997, 9). Samoin on arvosteltu, että selvästi virheelliset näkemykset voidaan ”tasapuolisessa” jutussa esittää tasaveroisina asiantuntemukseen perustuvien näkemysten kanssa (Lichtenberg 1996, 239). Toisaalta se, että journalismi tuottaa objektiivisuusvaihtelua erilaisin strategisuusrituaalein, ei sulje pois mahdollisuutta, että niiden ohella tai sijaan journalistit tavoittelisivat objektiivisuutta myös perustavammalla tasolla, toisin sanoen että he pyrkisivät esittämään olennaisista asioista mahdollisimman monipuolisen ja totuudenmukaisen kuvan. Voikin ajatella, että journalismikritiikissä on omaksuttu liian mekanistinen objektiivisuuskäsitys (ks. Lichtenberg 1996, 239), ja tämän vuoksi journalismissa myös vaikuttava rikkaampi objektiivisuuspyrkimys on osittain jäänyt tunnistamatta. Seuraavassa luonnostelemme yhtäältä mekanistista objektiivisuuskäsitystä (objektiivisuus strategisina rituaaleina) ja toisaalta rikkaampaa objektiivisuuskäsitystä (objektiivisuus kriittisenä tulkintana). Ajatuksena on, että uutisjournalismin tulkitsevuus on ristiriidassa mekanistisen objektiivisuuskäsityksen kanssa mutta se on sovitettavissa yhteen kriittiseksi tulkinnaksi ymmärretyn objektiivisuuden kanssa. Kuvaamme näitä kahta erilaista objektiivisuuskäsitystä käymällä läpi Westerståhlin esittämät objektiivisuuden osatekijät yksi kerrallaan ja kuvaamalla millaisia tulkintoja ne ovat saaneet aiemmassa tutkimuksessa.

Totuus

Objektiivisuusideaalia kritisoidaan usein siitä, että se olettaa tosiasioiden olevan olemassa tulkitsijasta riippumatta ja että totuus olisi jotenkin yksinkertaisesti erotettavissa epätotuudesta. Tästä juontaa sitten ajatus, että uutinen olisi välitön kuvaus todellisuudesta ja esittäisi totuuden ”sellaisenaan”. Esimerkiksi Luigi Manca (1989, 164) pitää CBS:n uutisankkurin Walter Cronkiten vakiolausehdusta ”näin asiat ovat” (that’s the way it is) esimerkkinä tällaisesta objektiivisuuskäsityksestä. Samaan viittaa myös Thomas Hanitzschin ja kumppaneiden (2012, 483) kyselytutkimus, johon vastanneista yhdysvaltalaisista journalisteista 68 prosenttia katsoi ”journalismin voivan kuvata todellisuuden sellaisena kuin se on”. Kahdeksassatoista tutkittuun maahan väitteen hyväksyneiden osuus vaihteli 33 prosentista (Venäjä)

81:een (Indonesia). Jää kuitenkin hieman epäselväksi, mitä niin Cronkite kuin kyselyvastaajatkin lopulta tarkoittavat todellisuuden kuvaamisella ”sel-laisena kuin se on”.

Toinen objektiivisuuden totuus-aspektiin liittyvä erottelu liittyy sii-hen, missä määrin toimittaja voi irrottaa lähteiden sanomisia asiayhteyk-sistään ja sijoittaa ne haluamallaan tavalla tukemaan juttunsa näkökulmaa. Esimerkiksi Rob Anderson ja kumppanit (1994, 137) ovat edellyttäneet, että journalismin pitäisi myös pyrkiä ymmärtämään lähteiden tarkoitus. Jos tämä jää puolitiehen, on vaarana, että vaikka lähteen sanat toistetaan jutussa oikein, heidän ajatuksensa ja näkökulmansa jäävät silti ilmaisematta. Jälleen voidaan erottaa käsitys, jonka mukaan objektiivisuuteen riittää sanojen ja tapahtumien oikea toistaminen, ja toisaalta käsitys, joka edellyttää myös oi-keaa tulkintaa: jälkimmäisen mukaan merkitykset eivät ”sijaitse” sanoissa tai havainnoissa, vaan ne täytyy tulkita kulloisessakin asiayhteydessään.

Totuuden suhteen voidaan siis yhtäältä erottaa objektiivisuuskäsitys, jonka mukaan journalismin on poimittava ja välitettävä tieto ja totuus ”sel-laisenaan” ilman että tämä edellyttäisi toimittajalta tulkintaa. Kutsomme tätä mekanistiseksi objektiivisuuskäsitykseksi. Toisen käsityksen mukaan objektiivisuus taas on tulkintaa edellyttävää ”totuuden metsästystä”, jossa pyritään totuudellisiin tulkintoihin kriittisen arvioinnin avulla (Renvall & Reunanen 1999).

Relevanssi

Objektiivisuuden osatekijöistä relevanssi määrittää sitä, mitkä ovat olennai-sia asioita kerrottaviksi. Westerståhlin (1972, 15) mukaan rutiini uutisissa kysymys ei välttämättä aktualisoidu, mutta monimutkaisissa asioissa olisi osattava erottaa asian ymmärtämisen kannalta keskeiset piirteet sekä seikat, joiden perusteella voi ennakoida tulevaa kehitystä. Tällaisten arvioiden te-keminen on uutistyon tuoksinassa hankalaa, ja tätä varten journalismissa on kiteytynyt uutiskriteereitä, jotka helpottavat relevanssin määrittelyä: mitä paremmin uutiset vastaavat ammattikunnan omaksumia uutiskriteereitä, sitä paremmin objektiivisuuden relevanssikriteeri Westerståhlin mielestä täyttyy (mt., 16). Hän jopa katsoo, että objektiivisuutta voi arvioida sillä, kuinka samalla tavalla eri viestimet esittävät saman uutistapahtuman: jos

uutisointi on samanlaista, se on todennäköisesti myös objektiivista (mt., 17). Tällainen tulkinta sai jo 1970-luvulla osakseen kritiikkiä. Kritiikin mukaan Westerståhl tutki objektiivisuuden sijaan eri viestinten uutiskäsittelyn yhdenmukaisuutta (Hemánus & Tervonen 1980, 109).

Uutisten relevanssin arviointiin on kuitenkin muitakin tapoja. Yhtäältä voidaan Pertti Hemánuksen ja Ilkka Tervosen tavoin ajatella, että asioilla on objektiivinen olemuksensa, joka olisi pyrittävä journalistisessa työprosessissa paljastamaan koettelemalla kaikkia oletuksia mahdollisimman kattavan vastaeviensin avulla (mt., 112–115). Relevanttia journalismia olisi tämän olemuksen paljastaminen vaihtelevan ja satunnaisen ilmiöpinnan takaa. Toisaalta voidaan ajatella, että relevanssi määrittyy julkisessa totuuden etsimisen prosessissa, jossa journalismi toimisi pikemminkin julkisen keskustelun organisoijana kuin valmiiden totuuksien esittäjänä (Renvall & Reunanen 1999). Journalismi asettuisi näin yhteiskunnan eri intressitahojen, maailmankatsomusten, etnisten ryhmien ja muiden osallisten julkisen toiminnan resurssiksi (Kunelius 2000) ja omaksuisi ”pluralistisen” objektiivisuuskäsityksen (Manca 1989). Tämän näkemyksen mukaan relevanttia journalismia on sellainen, joka käsittelee yleisön intressien ja kiinnostuksen kannalta olennaisia kysymyksiä.

Tasapuolisuus

David Hopmann ja kumppanit (2012) erottavat kaksi tapaa arvioida uutisten poliittista tasapuolisuutta. Tasapuolisuutta voidaan punnita yhtäältä suhteessa poliittiseen järjestelmään, jolloin kysymys on siitä, saavatko esimerkiksi kaikki poliittiset puolueet yhtä paljon tilaa viestimässä. Toinen tapa on arvioida sitä, käsitelläänkö politiikan eri osapuolia samanlaisten journalististen kriteerien mukaisesti. Tällöin merkittävien puolueiden ja poliitikkojen kuuluukin olla enemmän esillä ja konflikteihin on kiinnitettävä enemmän huomiota kuin sopuisaan yhteistyöhön. Tasapuolisuutta koskevissa tutkimuksissa on tyypillisesti arvioitu eri osapuolten saamaa näkyvyyttä, mediakohtelun myönteisyyttä ja kielteisyyttä sekä sitä, miten eri osapuolille tärkeät aihepiirit painottuvat media-agendalla. Lisäksi on kiinnitetty huomiota pääkirjoituksissa esitettyjen mielipiteiden ”valumiseen” myös uutisaineistoon.

Jos tasapuolisuus-kriteeriä sovelletaan mekanistisesti, siitä tulee menetelmä, jolla korvataan relevanssiin liittyvä harkinta. Juttuun valitaan eri osapuolten edustajat arvioimatta heidän sanomistensa pätevyyttä tai suhteuttamatta niitä toisiinsa. Toisin sanoen ajatellaan, että esittämällä jutussa mielipiteiden ääripäät (esimerkiksi turkistarhauksen kannattaja ja vastustaja), saadaan mielipiteiden kirjo kuvattua olennaisilta osin. Journalismia onkin kritisoitu taipumuksesta polarisoida moniulotteiset ongelmat kahden leirin väliseksi köydenvedoksi (Heikkilä & Kunelius 1997, 9).

Objektiivisuus kriittisenä tulkintana taas edellyttää jonkinlaista dialogista suhdetta esitettyjen mielipiteiden kesken. Jotta näkökannat tulisivat tasapuolisesti esiin, olisi turkistarhauksen vastustajan jollain tavalla vastattava tarhaajan työllisyysargumenttiin ja vastaavasti turkistarhaajan jotenkin kommentoitava eläinsuojeluartumenttia. Kulloiseenkin kysymykseen on löydettävissä myös monenlaisia välittäviä näkökantoja. Kuitenkin myös objektiivisuus kriittisenä tulkintana edellyttää, että eri osapuolia arvioidaan samoin kriteerein.

Neutraalius

Puolueettomuuden toinen osatekijä, neutraalius, on mahdollista ymmärtää kantaaottamattomuudeksi. Toimittaja ei saisi esittää asioista omia näkemyksiään vaan ainoastaan neutraalisti kertoa, mitä mieltä eri osapuolet ovat. Tätä sääntöä on sovellettu lähinnä uutisiin. Sen sijaan esimerkiksi pääkirjoituksissa, kommentoissa ja kolumneissa toimittajienkin kannanotot ovat olleet sallittuja, koska juttutyyppi selvästi kertoo, että kyse on mielipiteellisestä tekstistä. Kuitenkin myös uutisten neutraalius-ihanne on kyseenalaistettu monella tavalla. Ensinnäkin se voidaan kyseenalaistaa vetoamalla yllä kuvattuun totuus-kriteeriin: jos vastakkain on tosi ja epätosi väite, toimittajan velvollisuutena voi pitää tämän osoittamista. Kuten Judith Lichtenberg (1996, 239) sanoo, totuuden ja valheen kesken objektiivinen toimittaja (investigator) ei ole neutraali.

Neutraalius-ihanne on kyseenalaistettu myös vetoamalla relevanssi-kriteeriin. Mekanistisen objektiivisuuskäsityksen mukaan journalismin olisi suhtauduttava neutraalisti kaikkeen kuvaamaansa ja varottava sitoutumasta mihinkään muuhun kuin omaan ammattikuntaansa. Tämä kuitenkin joh-

taa helposti eräänlaisen vähäverisyyteen ja ylenkatsovaan asenteeseen niin suhteessa lähteisiin kuin yleisöönkin. Journalismi ei ole olemassa vain itseään varten, ja siksi se ei voi loputtomiin olla neutraali niissä asioissa, jotka tekevät sen ympäröivälle yhteiskunnalle tarpeelliseksi. Tämä on johtanut journalismissa niin sanotun yleisölähtöisyyden korostumiseen. Journalistisen ammattikunnan onkin nähty jättäneen olennaisuuden ja monipuolisuuden arvioinnin enenevässä määrin yleisön ja kustantajien huoleksi (Koljonen 2013b; Kunelius & Tervo 2004, 81–82). Yleisölähtöisyys ei kuitenkaan ole aina samanlaista. Yhtäältä on korostettu kiinnostavuuden kriteeriä yrittämällä tehdä juttuja, jotka nousisivat puheenaiheiksi ja houkuttelisivat ihmisiä mediayleisöksi. Toisaalta on pyritty kehittämään journalismista entistä hyödyllisempää demokraattisen osallistumisen välinettä. Sen sijaan, että journalismi varjेलisi riippumattomuuttaan ja neutraaliuttaan ottamalla etäisyyttä levikkialueensa yhteisöistä, sen on haluttu asettuvan näiden yhteisöjensä palvelukseen ratkomaan ongelmia, jotka yhteisöissä koetaan merkittäviksi. Tästä lähtökohdasta journalismia on kehitetty erityisesti kansalaisjournalismin (civic journalism, public journalism) nimekkeen alla (esim. Heikkilä 2001; Ahva 2010).

Mekanistinen ja kriittinen objektiivisuuskäsitys

Journalismia koskevasta tutkimuskirjallisuudesta voidaan edellä esitetyn perusteella erottaa yhtäältä *mekanistinen objektiivisuuskäsitys*, joka perustuu objektiivisuusvaikutelmaa tuottaviin menetelmiin ja ajatukseen toimittajan neutraaliudesta. Toisaalta voidaan erottaa *kriittinen objektiivisuuskäsitys*, jonka mukaan toimittajan on pyrittävä totuuteen ja tasapuolisuuteen saatavilla olevan todistusaineiston ja parhaan ymmärryksen mukaisesti tiedostaen kuitenkin samalla tiedon epävarmuuden (Renvall & Reunanen 1999, 77–80). Tällöin objektiivisuutta ei mielletä kokoelmaksi rutiininomaisesti noudatettavia menetelmiä vaan pikemminkin totuuden tavoittelun ideaaliksi (Lichtenberg 1996, 239). Seuraavaan taulukkoon on koottu mekanistisen ja kriittisen käsityksen tulkintoja objektiivisuuden osatekijöistä:

Taulukko 3.1.

Mekanistinen ja kriittinen objektiivisuuskäsitys.

	Mekanistinen objektiivisuus	Kriittinen objektiivisuus
Totuus	<ul style="list-style-type: none"> * Faktat puhuvat puolestaan * Haastateltavan sanat on välitettävä oikein * Vastuu sanotun totuudesta on lähteellä 	<ul style="list-style-type: none"> * Faktat edellyttävät tulkintaa * Haastateltavan tarkoittama ajatus on välitettävä oikein * Vastuu sanotun totuudesta on myös toimittajalla
Relevanssi	<ul style="list-style-type: none"> * Uutiskriteerit määrittävät relevanssin * Journalismi totuuksien esittäjänä 	<ul style="list-style-type: none"> * Relevanssi määrittyy yleisön intresseistä * Journalismi julkisen keskustelun organisoijana
Tasapuolisuus	<ul style="list-style-type: none"> * Riittää kun kiistan eri osapuolet pääsevät ääneen 	<ul style="list-style-type: none"> * Eri näkemyksiä pitää suhteuttaa toisiinsa
Neutraalius	<ul style="list-style-type: none"> * Journalismi välttää arvioimasta sanotun totuutta tai relevanssia 	<ul style="list-style-type: none"> * Journalismi arvioi kriittisesti totuusväitteitä ja tukee parhaansa mukaan julkista keskustelua (demokratiaa)

Vaikka taulukon rakenne on johdettu objektiivisuudesta käydystä keskustelusta, sen tulkinnoissa lähdekirjo on laajempi. Samoja teemoja käsitellään usein käyttämättä objektiivisuus-sanaa. Taulukon tulkinnot pelkistävät abstraktilla tasolla käsityksiä journalismin päämääristä ja toimintatavoista, eivätkä ne sellaisenaan kuvaa toimittajien käsityksiä työstään. Seuraavissa alaluvuissa hahmotamme kyselyn ja haastattelujen avulla suomalaisten toimittajien käsityksiä näistä teemoista.

3.2 Toimittaja on työssään yhteiskunnallinen osallistuja

Selvitimme kysymystä journalismin tulkitsevuudesta ja yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta kysymällä haastatelluilta, milloin he kokevat onnistuneensa työssään ja haluavatko he jutuillaan herättää keskustelua tai muuten vaikuttaa asioihin.

Erotimme näistä teemoista – ja muustakin haastattelupuheesta – jak-
sot, joissa haastateltava tavalla tai toisella kertoi, mihin hän työssään pyrkii.
Tästä aineistosta sitten tutkimme, millainen sija yhteiskunnallisella vaikut-
tamisella on journalistien professionaalissa ajattelussa, millaiseen objektiivis-
uuskäsitykseen tämä ajattelu näyttää nojaavan ja millaista journalistista
tulkintaa tähän liittyy. Seuraavassa kysymyksiin vastataan neljän haastatte-
luissa esiin tulleen teeman kautta: 1) uutiskilpailun, 2) totuuden tavoitte-
lun, 3) julkisen keskustelun ja 4) yhteiskunnallisen kantaottavuuden.

*Uutista etsitään rivien välistä ja relevanssin arvioinnissa
tukeudutaan yleisöön*

Kaikkein vahvimmin toimittajien eetosta tuntuu määrittävän kilpailu uutis-
sista. Palkitsevinta on, jos onnistuu löytämään jonkin sellaisen uutisaiheen,
jota ei ole tarjoiltu valmiina vaan jonka on itse onnistunut keksimään ikään
kuin ”rivien välistä”. Toimittaja ei siis ole vain passiivinen tietojen välittäjä
vaan aktiivinen toimija, joka uutisvalinnoillaan vaikuttaa julkisuuden agen-
daan. Vähälle huomiolle jääneitä aiheita on tietysti rajaton määrä, mutta
olennaista onkin, että aiheessa täytyy olla journalistista *relevanssia*. Jos sitä
on riittävästi, kyseessä on *skuuppi*. Haastatteluissa mainittiin usein Helsin-
gin Sanomien tuolloin ajankohtaiset jutut Finnairin johtajien suurista hen-
kilökohtaisista eduista, mutta myös pienemmät ja arkisemmat uutislöydöt
koettiin palkitseviksi.

Listalta huomasin, että [kunta] haki liikunta-avustusta jäähallin ra-
kenteiden kunnostamiseen. Sanoin [kollegalle], että soita ja kysy, että
onko niillä katto-ongelmia, kun tiedetään, että urheiluhallit [kärsi-
vät sellaisista]. Ja [niitä] oli. Eli se ei ole välttämättä se asia sitten niin
iso. Se saattaa olla jossain pienessä sivulauseessa. (Toimittaja, yli 40v,
sanomalehti)

Relevanssi näyttää rakentuvan ainakin kolmesta suunnasta. Suhteessa päät-
täjiin relevanssi syntyy siitä, että uutinen paljastaa jotain, jota päättäjät eivät
haluaisi julkistaa. Uutisessa on ytyä, jos se onnistuu sotkemaan päättäjien
keskinäisiä kuvioita. Toiseksi relevanssia arvioidaan suhteessa kilpaileviin
viestimiin. Palkitsevaksi koetaan, jos on onnistunut saamaan tiedon, jota

muutkin viestimet ovat tavoitelleet mutta eivät ole onnistuneet samaan. Muut viestimet voivat myös vahvistaa jutun relevanssin lainaamalla sitä omissa uutisissaan tai kommentoivissa jutuissaan. Kolmanneksi relevanssi tunnustetaan myös yleisön reaktioista. Internet on tehnyt tämän relevanssimittarin entistä tärkeämmäksi, koska yleisön reaktiot ovat nyt aiempaa näkyvämmiin esillä. Verkossa julkaistut jutut saavat jatkokseen yleisökommentteja, ja jutut herättävät keskustelua myös sosiaalisessa mediassa. Yleisön merkitys on korostunut myös siitä syystä, että media-alan kilpailuympäristön muutos on tehnyt toimitukset aiempaa tietoisemmiksi riippuvuudestaan maksavasta yleisöstä (Saario 2014, 66).

Siinä missä vielä 20–30 vuotta sitten toimituksissa oltiin ehkä välinpitämättömmämpiä siitä, millaisia reaktioita jutut yleisön keskuudessa herättävät (Heikkilä ym. 2012, 32–34), tuntuu sen reaktioilla nyt olevan huomattava merkitys ja myös vaikutusta siihen, millaisista aiheista ja millä tavalla juttuja halutaan kirjoittaa. Tutkimushaastatteluissamme kuvattiin usein, kuinka keskustelujen herääminen juttujen pohjalta internetissä ja kahvipöydissä koetaan osoitukseksi toimittajan onnistumisesta.

Uutisten etsiminen ”rivien välistä” ja sieltä mistä vallankäyttäjät eivät niitä soisi löydettävän on yksi asia, joka tekee journalismista yhteiskunnallisesti aktiivista ja etäännyttää sitä muista valtakeskuksista. Toimittajien nokkeluudesta ja sinnikkyyydestä sekä käytettävissä olevasta työajasta riippuu, kuinka omintakeista uutisagendaa viestimet pystyvät tuottamaan ja kuinka perusteelliseen tiedonhankintaan se perustuu. Uutisten relevanssin arvioinnissaan toimittajat näyttävät siirtyneen itseriittoisuudesta kohti avoimempaa yleisön intressien kuuntelua. Toisaalta kaikkein merkittävimmältä vaikuttaa edelleen ammattikunnan sisäinen palaute: vakuuttavin todiste uutisen relevanssista on se, että toiset viestintävälineet siteeraavat juttua.

Kriittinen tulkinta koetaan olennaiseksi osaksi totuuden tavoittelua

Uutisten relevanssin lisäksi toimittajat korostavat niiden totuudellisuutta. Haastattelujen perusteella on ilmeistä, että toimittajat pitävät totuutta pikemminkin tavoiteltavana ideaalina kuin kokoelmana helposti esitettäviä faktoja. Toimittajat mielsivät tehtäväkseen totuuden selvittämisen ja ”ko-

konaiskuvan” luomisen salailun ja monenlaisten puolitotuuksien paineessa. Haastattelussa erottuivat ainakin seuraavat viisi totuuteen liittyvää näkökulmaa:

1. Koska tiedetään, että lähteet puhuvat omasta näkökulmastaan osatuuksia, toimittajan on täydennettävä tietoja (esimerkiksi toisten lähteiden avulla) niin, että asiasta syntyy kokonaiskuva.
2. Koska asiat ovat monimutkaisia ja asiantuntijat käyttävät vaikeaselkoista kieltä, toimittajan tehtävä on selittää asioita ymmärrettävästi.
3. Toimittajan tehtävä on löytää tuttuunkin asiaan uusi ja yllättävä näkökulma. On toimittajalle palkitsevaa, jos vastaanottaja löytää jutusta oivalluksen: ”tästähän tässä on kysymys” tai ”näinkin asian voi ajatella”.
4. Tutkiva journalismi: etsitään todisteita ja selvitetään, pitävätkö lähteiden puheet paikkansa.
5. Tulkitseva journalismi: hahmotetaan syitä ja ennakoidaan seurauksia.

Kaikki yllä luetellut näkökulmat korostavat toimittajan aktiivista ja tulkitsevää roolia. Totuudet eivät ole tarjolla valmiina, vaan toimittajan on suhteutettava tietoja toisiinsa ja arvioitava niiden pätevyyttä. Koska lähteet tyypillisesti haluavat esittää asiat itselleen edullisessa valossa, toimittajan on käytettävä ”korjauskerrointa” ja täydennettävä lähteen antamaa kuvaa (Aula 1992). Yksi haastatelluista otti esimerkiksi sen, miten kaupunki tiedotti tilinpäätöksestään. Haastatellun mukaan kaupungin edustajat halusivat luoda vaikutelman, että vuosi oli mennyt taloudellisesti hyvin, mutta he eivät halunneet muistuttaa tehdystä veronkorotuksesta. Kokonaiskuvan luomiseksi toimittajan oli huomattava tuoda esiin myös veronkorotus.

Totuudellisuuden arviointi ja osatotuuksien täydentäminen on tietysti vaativa tehtävä, ja erehtymisen riski on ilmeinen. Yksi riskeistä on se, että lähteen salaamat olennaiset tiedot jäävät huomaamatta ja jutusta tulee siksi yksipuolinen. Haastattelujen perusteella vaikuttaa kuitenkin selvältä, että toimittajat eivät ainakaan periaatteessa halua luistaa tästä ongelmasta tyytymällä vain kritiikittömästi toistamaan, mitä lähteet ovat sanoneet. Sen

sijaan sanotun pätevyyttä arvioidaan ja täydentäviä tietoja hankitaan mahdollisuuksien ja viitseliäisyyden mukaan. Myös kyselyssä toimittajat lähes yksimielisesti sanoivat pyrkivänsä tällaiseen kriittisyyteen ja kokonaiskuvan luomiseen. Tätä mieltä oli peräti 94 prosenttia vastaajista, ja vanhemmat vastaajat olivat mielipiteessään nuoria jonkin verran ehdottomampia (taulukko 3.2). Nuorten ja vanhempien ero on selvä, mutta on vaikea sanoa, mistä se johtuu. Kokevatko nuoret vanhempia useammin, että he eivät pysty tekemään jutusta riittävän kattavaa ja totuudellista, vai onko tämän tavoitteen velvoittavuus hieman vähäisempi nuorten toimittajien keskuudessa? Kyselyn avoimissa vastauksissa usein todettiin, että tavoitteena on kyllä täydentää juttu kattavaksi ja todenmukaiseksi, mutta nopeassa uutistyyössä asioiden varmentamiseen on aikaa vain rajallisesti. Lisäksi yhteen juttuun eivät mahdu kaikki näkökulmat, ja käsittelyä voidaan täydentää myöhemmissä jutuissa.

Taulukko 3.2.

Jos lähde esittää puolueellisia tai puutteellisia väitteitä, täydennän juttua uusilla lähteillä ja tiedoilla, kunnes juttu mielestäni antaa riittävän kattavan ja todenmukaisen kuvan.*

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	44	46	56	62	52 172
Melko samaa mieltä	49	44	38	36	42 139
Melko eri mieltä	2	7	2	1	3 10
Täysin eri mieltä	0	0	1	0	0 1
En osaa sanoa	4	3	2	0	2 8
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

* Vastaajista kaksi ei kertonut ikäänsä. Tästä syystä ikäryhmiin luettujen vastaajien summa on kokonaisvastaajamäärää pienempi. Yhteensä-sarakkeissa nämä kaksi vastaajaakin ovat mukana.

Kokonaiskuvan kattavuuden ja todenmukaisuuden arviointi luonnollisesti edellyttää, että toimittaja tuntee riittävästi puheena olevaa asiaa ja ymmärtää, mitä kirjoittaa. Aina näin ei ole, mikä koetaan stressaavaksi. Toinen

riski on se, että (näennäis)kriittisyyden nimissä sivuutetaan lähteen esittämä olennainen asia ja keskitytään vatvomaan epäolennaisuuksia tai vihailemaan rutiininomaisesti, että päättäjien toimissa on ”jotain hämää”. Journalismia onkin usein syytetty tällaisten stereotyyppisten, kyynisten ja kielteisten poliittikkomielikuvien viljelystä (ks. Reunanen & Harju 2012, 118–132; Patterson 1994). Yksi haastatelluista päätoimittajista oli tunnistanut journalismissa tällaista rutiininomaista puoluepolitiikan vastaisuutta:

Kohta meillä alkaa olla ongelmana se, että medialla ja puoluepolitiikalla on niin suuri näkemysero välillään, että se on semmoinen ikuinen sotatila. (K: Tarkoititko tällä nyt sitä, että se puolueellisuus journalismissa olisikin tämmöistä tietynlaista politiikan vastaisuutta?) (...) Puoluepolitiikan vastaisuutta. Ehdottomasti. Ei politiikan vastaisuutta vaan puoluepolitiikan vastaisuutta. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Rutiininomaisen kielteinen suhtautuminen puoluepolitiikkaan on siis yllä lainatun päätoimittajan mielestä pikemminkin journalismin puolueellisuutta kuin aitoa kriittisyyttä (ks. Reunanen & Harju 2012, 55). Kriittisyys voi horjua myös silloin, kun journalistit yksissä tuumin käyvät jonkin tunnistamansa epäkohdan kimppuun. Toimittaja onkin juttua tehdessään hieman hankalassa tilanteessa, koska hänen olisi esitettävä pätevä tulkinta lähteistään ja heidän kertomistaan asioista ilman, että hän mitenkään voi olla varma kaikesta, mitä asiaan liittyy (ks. Renvall & Reunanen 1999, 80). Samalla olisi pysyttävä uutiskilpailussa mukana. Toimittajan todistustaakka kasvaa erityisesti silloin, jos hän haluaa esittää jutun moraalisen asetelman (sankarit, konnat) valtavirrasta poikkeavalla tavalla.

Kun systeemi lähtee pyörittämään jotain teemaa, siitä muodostuu vallitseva oletus, jolle haetaan vahvistusta. Jos joku sen kiistää, niin se on lähtökohtaisesti vain taisteluhuuto, että käykää tämän kimppuun. (...) Ja tämä on aika pelottava ilmiö, ja se (...) pohdituttaa, että pitäisikö tietoisesti hakea aina niitä tavallaan vastakkaisia argumentteja, vastakkaisia näkökulmia. Ja vauhti on kauhean kova. Eli tämmöinen mahdollisuus pysähtyä miettimään toista näkökulmaa, niin se on tällaisessa syklissä, jossa kaikissa medioissa tehdään kaiken aikaa

reaaliaikaisesti asioita, niin (...) on aika vähän niitä mahdollisuuksia.
(Päätoimittaja, sähköinen media)

Toimittajien pyrkimys totuuteen näyttääkin hiukan paradoksaalisesti voivan johtaa myös siihen, että tärkeisiin aiheisiin ei välttämättä tartuta, jos niiden totuudellisuuden varmistaminen ja osoittaminen edellyttävät liikaa perehtymistä ja työtä. Toimittajaa voivat myös pelottaa mahdolliset seuraukset, jos hänen tietonsa sittenkin osoittautuvat vääriksi. Yleisradion uutisten politiikan toimituksen päällikkö Pekka Ervasti on arvioinut, että tällainen ”skuuppikammo” on toimituksissa itse asiassa varsin yleistä.¹⁵ Kun totuudellisuudesta ei haluta tinkiä, voidaan tyytyä aiheisiin, joissa lähteet tarjoilevat totuudet melko valmiina ja uskottavana pakettina tai joissa voidaan mennä mukaan journalismissa jo vakiintuneeseen moraaliseen tulkintaan. Vaikka periaatteessa toimittajan toimia ohjaa totuuden kriittinen ideaali, käytännössä kriittisyyden edellyttämä kyseenalaistaminen ja vaihtoehtoisten tulkintojen etsiminen on kuitenkin rajallista ja arkisessa työssä tyydytään usein enemmän tai vähemmän ilmeisiin ja samalla myös yksipuolisiin totuuksiin.¹⁶

Nämä [Hilkka] Ahteen potkut (...) ja perussuomalaisen [Teuvo] Hakkaraisen juopottelu [ovat olleet paljon esillä], mutta (...) toteimmme, että ovatko nämä liian helppoja aiheita. Onko ajanpuute [syynä aihevalintoihin], [koska] onhan aiheita paljon, ja tärkeämpiäkin. Vaatisi hirveästi vaan työtä, että niistä saisi (...) nostettua esiin niitä [uutisarvoisia] asioita. Niitähän muhii koko ajan täällä jossain. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti).

Haastatteluissa tuli esiin myös toimittajan rooli yleisön valistajana. Asiat ovat usein monimutkaisia, ja lähteet kuvaavat niitä vaikeaselkoisesti. Toimittajan ammattitaitoa on esittää asiantuntijajargoniin kietoutunut totuus mahdollisimman yksinkertaisesti ja ymmärrettävästi. Toimittaja ei

¹⁵ Pekka Ervastian puheenvuoro *Journalistin vapaus* -kirjan julkistamistilaisuudessa Helsingissä 24.3.2014.

¹⁶ Intressiryhmät kamppailevatkin siitä, kenen (osittais)totuudet muodostuvat julkisuudessa vallitseviksi (ks. Kunelius ym. 2009, 388–395).

ainoastaan toista lähteiltä saamiaan faktoja vaan tulkitsee ”munkkilatinan” parhaansa mukaan ja rakentaa sitten oman versionsa asiasta. Tässäkin on riskinsä. Yhtä riskiestä voi kutsua populismin paradoksiksi: samalla kun asioita yksinkertaistetaan ja tehdään ymmärrettäväksi, ne voivat muuttua epä-määräisiksi ja käsittämättömiksi. Esimerkiksi taannoinen journalistienkin omaksuma pelkistys sairaanhoitajille luvatussa 500 euron palkankorotuksesta oli tällainen yksinkertaistus (Kunelius & Reunanen 2008, 49–51).¹⁷ Voi myös olla, että joissain tapauksissa asian ymmärtämistä ja kritiikin mahdollistamista edistäisi paremmin asiantuntijatermien taustalla olevan ”teorian” avaaminen yleisölle kuin asiantuntijajargonin korvaaminen häteisillä pelkistyksillä (Kauhanen & Noppari 2007, 32). Haastatteluista syntyi kuitenkin vaikutelma, että ainakin toimittajien ihanteena on asioiden selittäminen niin, että ne myös aidosti tulevat ymmärrettäviksi. Tämä on kuitenkin mahdollista vain, jos toimittajalla on riittävästi mahdollisuuksia ensin itse perehtyä asiaan.

Asioiden pelkistäminen liittyy myös yleisemmin journalismin luonteeseen. Monimutkaisiin kysymyksiin olisi löydettävä uutismaisia näkökulmia ja mielellään myös moraalista latausta, joka lisää sekä uutisen merkittävyyttä että sen kiinnostavuutta. Tällöin toimittajalla voi olla kiusaus tarkoituksella tai tarkoittamattaan taivuttaa lähteiden sanomisia oman juttukärkensä todistusaineistoksi niin, että oikeasta siteerauksesta huolimatta lähteen oma ajatus ei enää välity jutusta oikein. On paljon esimerkkejä tällaisista yksittäisistä lausumista, jotka asiayhteydestään irrotettuna ovat alkaneet elää omaa elämäänsä niin journalistisessa kuin sosiaalisessa mediassa. Kyselyme perusteella toimittajat ainakin periaatteessa kuitenkin torjuvat tällaisen tarkoitushakuisuuden (taulukko 3.3). Käytännössä sitaatit silti aina jonkin verran värityvät, kun ne liitetään juttukontekstiin, ja kuten yksi väittämän hyväksyneistä vastaajista totesi: ”[kyselyssä] väittämät ovat mustavalkoisia, vaikka todellisuus on joskus harmaa”. Toinen puolestaan kommentoi, että ”on lupa [valita tarkoitushakuisesti], mutta onko se oikein?”

¹⁷ Pelkkä puhe 500 euron korotuksesta ei kertonut oikeastaan mitään ellei samalla täsmennetty sisältyivätkö summaan yleislinjan mukaiset korotukset vai haluttiinko 500 euroa niiden lisäksi. Olisi myös pitänyt täsmentää, mihin mennessä tuo korotustavoite haluttiin saavuttaa.

Taulukko 3.3.

Toimittajalla on lupa valita lähteen puheesta haluamansa sitaatti, vaikka se antaisi lähteen näkemyksestä harhaanjohtavan kuvan.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	2	0	3	0	2 5
Melko samaa mieltä	3	6	2	3	3 11
Melko eri mieltä	36	24	24	30	29 95
Täysin eri mieltä	54	66	70	66	64 211
En osaa sanoa	4	4	0	1	2 8
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Haastatteluissa tuli esiin toimittajien pyrkimys löytää tuttuun asiaan jokin uusi näkökulma, josta yleisö voi saada oivalluksen tai joka virittäisi vastaanottajan pohtimaan asiaa. Ainakin osa toimittajista yrittää tietoisesti saada juttuunsa tällaisia tarttumakohtia. Totuuden tavoittelu liitettiin myös suoremmin tarpeeseen tulkita tapahtumia, hahmottaa niiden syitä ja ennakoida seurauksia. Tutkiva journalismi ja uutisanalyysit ovat tällaisen aktiivisesti tulkitsevan journalismin muotoja. Tulkintaa liittyy kuitenkin kaikkeen journalismiin, ja se on omalla tavallaan mukana myös kaikissa edellä kuvatuissa totuuden tavoittelun tavoissa. Seuraavassa sitaatissa politiikan toimittaja kuvaa journalismin tulkitsevyyttä hyvin.

Ja totta kai, jos nostaa jonkun tärkeän puheenaiheen, aika paljonhan se on välillä ihan semmoista hoksaamista, että tavallaan pystyy aistimaan esimerkiksi politiikassa jotain tällaisia pieniä valtavirtoja. (...) Pystyt tulkitsemaan. Poliitiikan uutisointihan on aika paljon myös sitä, että poliitikkohan aina selittää asiat parhain päin. Siihen tarvitaan myös sitten sitä kokemusta ja paljon suhteita ja muuta, että (...) sitten suhteutat, vähän haet taustatietoa, soittelet ihmisille, ja mietit myös sen ihmisen motiiveja, miksi se ilmoittaa tämän asian näin ja näin. Eli tavallaan siinä on aika paljon myös sitä, että uskaltaa

myös tulkita ja uskaltaa seistä sen jutun takana. (Toimittaja, yli 40v, sähköinen media)

Vaikka toimittajat näkivät työnsä perustuvan asioihin perehtymiseen ja totuuteen tähtäävään tulkintaan, heistä monet kuitenkin myös samalla korostivat, että etenkin uutisissa he eivät halua sanella ihmisille, mitä asiasta pitäisi ajatella. He mieluummin pyrkivät luomaan asiasta kokonaiskuvan ja jättävät yleisön omaan harkintaan sen, mitä mieltä asiasta pitäisi olla. Haastattelut tuntuivat siis ajattelevan, että journalismilla on yleinen kriittinen missio tuoda esiin olennaiset näkökulmat ja argumentit sekä myös seikat, jotka kyseenalaistavat lähteiden esittämien argumenttien pätevyyttä. Tällainen näkemys on lähellä dialogisuuden periaatetta: journalismi rinnastaa julkisuudessa esiintyvien näkökantoja toisiinsa, vaatii heitä paljastamaan todelliset tarkoituksensa ja osoittaa, missä kohden esiintyjien argumentointi horjuu (Reunanen 2003, 55). Kysymys ei siis ole siitä, että journalismi asetuisi minkään erityisintressin puolestapuhujaksi; sehän vain kysyy, esittää tasapuolisesti kriittisiä huomioita ja suhteuttaa näkemyksiä toisiinsa. Sen sijaan voi sanoa, että koetellessaan kriittisesti kaikkien esitettyjen argumenttien kestävyyttä journalismi edustaa koko yleisönsä etua, siis yleistä intressiä. (Mt. 55–56; Pietilä 2008.)

Toimittajat nostavat aktiivisesti aiheita keskusteluun ja pitävät keskusteluja yllä

Totuuden tavoittelun ohella toinen keskeinen journalismin päämäärä on keskustelun herättäminen. Haastateltavilta kysyttiin suoraan, haluavatko he jutuillaan herättää keskustelua, ja poikkeuksetta kaikki vastasivat myöntävästi. Samaa mieltä olivat kyselymme vastaajat. Heistä 95 prosenttia kertoi pyrkivänsä herättämään jutuillaan keskustelua yhteiskunnallisista ongelmista ja epäkohdista (taulukko 3.4). Kaikkein vahvimmin tätä mieltä olivat alle 36-vuotiaat vastaajat.

Toimittajat siis haluavat viestimensä olevan yhteiskunnallisesti aktiivinen ja nostavan esiin tärkeiltä tuntuvia kysymyksiä. Miten journalismin tällainen yhteiskunnallinen aktiivisuus sopii yhteen objektiivisuuteen liitettyjen puolueettomuuden ja neutraaliuden ihanteiden kanssa? Selvästikään

Taulukko 3.4.

Pyrin jutuillani herättämään keskustelua yhteiskunnallisista ongelmista ja epäkohdista.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	63	44	54	48	53 175
Melko samaa mieltä	32	46	43	47	42 137
Melko eri mieltä	1	9	1	5	4 12
Täysin eri mieltä	0	0	0	0	0
En osaa sanoa	3	1	2	0	2 6
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

toimittajien ajatus ei ole, että journalismi ei saisi vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Sen sijaan tunnuttiin edellyttävän, että keskustelun organisoijana journalismin olisi oltava tasapuolista ja pyrittävä esittämään kokonaiskuva siitä aiheesta, mikä kulloinkin on puheena.

Mikä sitten ohjaa toimittajia siinä, millaisista aiheista he pyrkivät herättämään keskustelua? Haastatteluissa tulivat esiin ainakin seuraavat kolme teemaa. Eniten painottuivat **selkeät epäkohdat**, väärinkäytökset ja ongelmat. Niitä halutaan nostaa keskusteluun, jotta epäkohtia päästäisiin korjaamaan. Toiseksi mainittiin ylipäätään **päätettäväksi tulevat asiat**. Journalistien olisi tuotava niitä julkiseen keskusteluun mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ennen kuin päätösvalmistelu on edennyt niin pitkälle, ettei asioihin voi enää vaikuttaa. Kolmanneksi erottui **kohun nostattamisen** tavoite. Haetaan skandaaleja, jotka herättävät tuohtumusta, kiinnostusta ja huomiota ja tuovat jutuille yleisöä. Osaan tavoitteista esitettiin haastatteluissa myös varauksia ja kritiikkiä. Erityisesti itsetarkoituksellinen kohun nostattaminen tuotiin esiin lähinnä vain kielteisessä valossa.

Ensisijainen suhde julkiseen keskusteluun tuntui toimittajilla olevan yksinkertaisesti se, että he tekevät koskettaviksi arvioimistaan aiheista juttuja, ja ihmiset sitten kiinnostuksensa mukaan keskustelevat niistä keskenään kasvokkain tai sosiaalisessa mediassa. Myös toiset viestimet voivat tarttua

aiheeseen ja näin kasvattaa keskustelua mittoihin, jolla voi olla jo yhteiskunnallistakin vaikutusta.

Keskustelua pyrin herättämään tietoisesti (...) yrittämällä löytää semmoisia aiheita, joista tulisi keskustelunaiheita. Se on itse asia-
sa vielä [lehdessämme] semmoinen yksi tavoitekin, että nostetaan
keskustelunaiheita. Mutta minulla ne liittyvät siihen paikalliseen
arkielämään ne aiheet, ja se keskustelu nousee sitä kautta, että se on
niille ihmisille läheinen ja tärkeä asia, ja siitä toivottavasti sitten käy-
dään kahvipöydissä keskustelua joskus. Tulee mielipidekirjoituksia,
ja sitten tulee näitä puheluita, tai joku tulee sitten nykimään hihasta
myöhemmin, ja siellä jatkuu se keskustelu sitten ehkä kahden kesken.
(Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Haastattelujen perusteella vaikutti ilmeiseltä, että journalismissa on alettu
aiempaa määrätietoisemmin hallita yksittäisten juttujen sijaan myös koko-
naisia keskusteluja. Yllä lainatussa sitaatissakin viitataan lehden linjaukseen
nostaa keskustelunaiheita. Seuraavassa sitaatissa yksi haastatelluista päätoi-
mittajista puolestaan kuvaa vielä paljon pidemmälle menevää keskustelun
ylläpitoa ja hallintaa:

Meillähän on tavattoman paljon erilaisia paikkoja, joissa me voidaan
juoksuttaa aihetta ja tavallaan kehittää sitä. (...) Yksi meidän jour-
nalismin johtamisen ydinalueista on se, että kun meillä on aihe, niin
miten (...) se käsitellään uutisissa ja miten sitä jatketaan näissä mei-
dän (...) ajankohtaisohjelmissä. (...) Jos me ajetaan (...) illan tv:ssä
jotain, niin ensimmäinen kysymys on se, että jatkaako [ajankohtais-
ohjelma], miten sitä jatketaan aamulla (...) ja millaiseksi se kasvaa
huomenna illalla televisiossa. (...) Eli sekä aihe uutisellisesti rikaste-
taan ajan kuluessa tässä uutissyklissä että sitten siihen ruvetaan otta-
maan näkökulmia. Ylläpidetään sitä keskustelua. Se on ihan tietoista
toimintaa. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Keskustelun herättämistä koskevasta puheesta erottuu kaksi journalismin
historiallista perimää: yhtäältä 1800-luvun kaupallisesta pennilehdistöstä
juontava perinne ja toisaalta demokraattisen julkisuuden ideasta (Dewey

2006; Habermas 2004) juontava perinne. Pennilehdistön perinteessä journalismi paljastaa kuohuttavia asioita ja väärinkäytöksiä, saa kohua aikaan ja tuottaa näin julkista painetta, joka voi pakottaa juttujen kohteet reagoimaan. Olennaista on asioiden pelkistäminen ja moraalisen paineen kohdistaminen. Tämä liittyy havaintoihin median muuttumisesta ”skandaalikooneeksi” (Kantola & Vesa 2011, 59). Demokraattisen julkisuuden perinteen ytimessä taas on kriittinen keskustelu. Pelkistämisen ja kärjistämisen sijaan pyritään tunnistamaan ratkaisujen vaikeus ja edistämään dialogia, mikä tuo keskusteluun kohtuullisuutta ja sellaista järkeä, joka on mahdollista ottaa huomioon myös päätöksenteossa. (Kunelius & Reunanen 2008, 61–63.)

Nykyinen journalismi nojaa molempiin yllä kuvattuihin perinteisiin. Väärinkäytösten paljastamisessa ja epäoikeudenmukaisuuksien osoittamisessa se on lähempänä pennilehdistön perinnettä, kun taas keskustelun herättäjänä päätettäviksi tulevista asioista se selvemmin nojaa myös demokraattisen julkisuuden perinteeseen. Toimittajat tuntuivat arvostavan molempia perinteitä mutta tunnistivat samalla kärjistämään pyrkivän journalismin ongelmia ja ylilyöntejä. Kolme haastateltavaa toi esiin toimittajan tietynlaisen nöyryyden tärkeyden: paljastusjournalismissakin olisi muistettava totuuden moniulotteisuus, eikä siinäkään saisi sortua liialliseen itsevarmuuteen ja yksisilmäisyyteen. Juttujen kohteisiin ei myöskään saisi suhtautua pilkallisesti, eikä lähteen mahdollista työkykyä toimittajaa kohtaan saisi kostaa jutussa.

Paljastusjournalismin harjoittamisen ja mediapuheenaiheiden suunnitelmallisen hallinnoinnin lisäksi toimitukset ovat alkaneet virittää ja ylläpitää julkista keskustelua myös entistä läheisemmässä yhteistyössä yleisöjensä kanssa. Kansalaislähtöisen journalismin oppien (Heikkilä 2001; Ahva 2010) mukaisesti toimitukset järjestävät yleisökeskusteluja tärkeiksi koetuista aiheista ja tekevät niistä juttuja. Tällöin ongelmien esiin nostamisen ohella on etsitty aktiivisesti niihin myös ratkaisuja. Yksi haastatelluista kertoi tällaisista omakohtaisia esimerkkejä ja tuntui suhtautuvan niihin myönteisesti:

[Epäkohtien esiin nostamisessa] me ollaan jo hyviä, (...) mutta minun mielestäni meidän pitää myös etsiä niihin ratkaisuja. (...) Se on semmoista uudentyypistä, mitä minä itse yritän työssäni [tehdä].

Esimerkiksi tämä kouluturvallisuus. Kun me kuultiin, että tällöinen halpa hälytysratkaisu on olemassa jossain, niin miksi ei viedä sitä kouluihin? Tavallaan nostetaan tällöisiä uudentyypisiä asioita esille, eikä vaan lietsota sitä paniikkia ja pelkoa, että kohta tulee joku kouluampuja. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Uutisjournalismin voi ottaa kantaa, jos asia on riittävän laajasti hyväksytty

Journalismin yhteiskunnallinen aktiivisuus ja kannanottojen avoimuus ovat erilaisia eri juttutyypeissä. Mielipideaineistossa voidaan ottaa kantaa laajasti erilaisiin asioihin ja myös pyrkiä vaikuttamaan niihin, kun taas uutisaineistossa toimittajien avoimet kannanotot ovat rajatumpia. Uutisaineistossa toimittajat katsovat tärkeäksi keskustelun herättämisen huomionarvoisista asioista, mutta samalla he korostavat viestimen riippumatonta roolia: asiasta on pyrittävä esittämään kokonaiskuva, ja johtopäätösten teko jätetään yleisölle. Median valtaa tarkastelleessa tutkimuksessa suomalaiset päättäjät kertoivat havainneensa ainakin neljänlaista uutisissäkin näkyvää kantaaottavuutta (Kunelius ym. 2009, 293):

1. Kyseenalaistamattomat perusideat, joista journalismi itse ponnistaa ja joita se ”aina” asettuu puolustamaan (journalistinen ideologia).
2. Muihin aatteisiin, ideologioihin tai kantoihin liittyvät missiot, jotka pounoutuvat pitkällä aikajänteellä mediasisältöihin.
3. Usein lyhytkestoiset ja näkyvät kampanjat, joissa media ottaa vankasti kantaa tietyn teeman, asian tai jopa henkilön puolesta.
4. Puoluepoliittisista kytkennöistä ja median omistussuhteista pontensa saavat agendat ja asenteet.

Ideologisilla perusideoilla päättäjät tarkoittivat toimittajien yhteisesti jakamia käsityksiä esimerkiksi sananvapaudesta, avoimuudesta tai tasa-arvosta. Jos esimerkiksi päättäjistä yksi ehdottaa avointa jäsenäänestystä ja toinen vastustaa sitä, journalistit ovat taipuvaisia esittämään jäsenäänestyksen pa-

rempana vaihtoehtona. Toinen vastaava journalistinen perusidea on ajatus kansalaisten ja päättäjien vastakkaisuudesta (Eide 2007, 23). Journalismia on kritisoitu kritiikittömästä asettumisesta ”kansalaisten” tai ”pienen ihmisen” puolelle päättäjiä vastaan silloinkin, kun myös päättäjien ratkaisuille on hyviä perusteita (Lindqvist 2005). Sananvapaus ja pieneen ihmiseen puolelle asettuminen tulivat esiin journalismin perusarvoina myös nyt tekemissämme haastatteluissa. Lisäksi journalismi heijastaa ympäristönsä yleisiä arvoja ja moraalikäsitteitä. Sen on helppo nostaa esiin epäkohtia, joita yleisesti pidetään epäkohtina ja jättää huomiotta mielipiteitä, joita yleisesti pidetään vahingollisina tai ”kiihkomielisinä”. Yksi haastatteluista näki journalismin kuitenkin tulleen suvaitsevammaksi erilaisia äärimielipiteitä kohtaan, koska ne joka tapauksessa pääsevät esiin nettikeskusteluissa ja sosiaalisessa mediassa.

Ehkä tuo [sosiaalinen media, netti] antaa sillä tavalla luvan käsitellä joitain aiheita, joita ennen on varottu, (...) ettei rohkaistaisi mitään ääriajattelua tai leimauduttaisi itse. Kun se ääriajattelu on [nyt joka tapauksessa] läsnä, niin sitten ehkä sitä ajatellaan enemmän niin, että on parempi puhua ja käsitellä niitä asioita kun vaieta. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Journalismin muihin aatteisiin liittyvät *missiot* on taasen liitetty esimerkiksi ympäristökysymykseen tai Nato-myönteisyyteen. Pääkirjoitusten kantojen uskotaan tällaisissa asioissa ”vuotavan” uutisiin. Lisäksi päättäjät mainitsivat viestinten lyhytkestoiset *kampanjat*, joilla he tarkoittivat kanta-aottavien juttujen sarjoja tietystä teemasta tai yhteiskunnallisesta epäkohdasta (Kunelius ym. 2009, 295). Päättäjähastattelujen aikaan ajankohtainen esimerkki oli Iltalehden kampanja sairaanhoitajien palkkojen puolesta. Nytemmin tällaisten journalistien kampanjoiden on katsottu jääneen ohimenneeksi ilmiöksi (Heikkilä ym. 2012, 16). Neljänneksi jotkut haastatteluissa päättäjissä löysivät uutisista myös *puoluepoliittisista sidoksista ja omistuskytkennoistä kumpuavaa kanta-aottavuutta*, vaikkakin he jäivät haastatteltujen joukossa vähemmistöön (Kunelius ym. 2009, 297–298).

Toimittajahaastatteluissamme ei erikseen kysytty puoluepoliittisista sidoksista tai omistuskytkennoistä kumpuavasta kanta-aottavuudesta, eivätkä haastatteltavat tuoneet niitä myöskään oma-aloitteisesti esiin. Sen sijaan he

viittasivat yleisempään arvopohjaan tai missioon, jota viestimet ovat määritelleet linjapapereissaan, arvoissaan ja tyylikirjoissaan (ks. Lehto 2006) ja joka näkyy myös uutisaineiston näkökulmissa ja painopisteissä. Kaikkein selvimmin haastatteluissa tuli esiin maakuntalehtien missio oman maakunnan etujen puolustajana ja elinvoimaisuuden edistäjänä. Kuten yksi päätoimittajista sanoi, lehden markkina rakentuu aina jollekin arvolle, ja maakuntalehdillä se arvo on ennen muuta maakunnallisuus. Kun maakunnan etu on kyseessä, uutisissakin voidaan ottaa näkökulma maakunnan puolesta.

Jos me nähdään, että meiltä loppuu esimerkiksi vaikka varuskunta, ei meidän tarvitse olla yhtään fair play siinä uutisoinnissa, että me uutisoi[si]mme kuinka hyvä se on, että varuskuntia lopetetaan täältä (...) ja ne menevät muualle. Vaan kyllä me voimme kertoa, miten kamalaa se on kun työt loppuvat. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Varuskuntien puolustaminen tuli esiin useissa haastatteluissa, ja se onkin maakuntalehdille houkutteleva aihe valita puolensa, koska kyseessä on vastakkainasettelu maakunnan ja valtiovallan välillä. Sen sijaan maakunnan sisäisissä kysymyksissä ”maakunnan etu” voi olla tulkinnanvaraisempi, ja tällöin jonkin tietyn hankkeen puolelle asettuminen on vaikeampaa. Paikallisesti tai maakunnallisesti kiistellyissä hankkeissa haastatellut sanoivat viestimensä pyrkivän uutisaineistossa esittämään tasapuolisesti eri näkökulmia siinäkin tapauksessa, että lehti pääkirjoituksessa olisi asettunut kannattamaan tai vastustamaan hanketta.

Raportointi varuskuntalakkautuksista oli esimerkkinä myös kyselysämme, kun tiedustelimme toimittajilta onko tällaisessa asiassa hyväksyttävää jättää omalle yleisölle epäedulliset perustelut vähemmälle huomiolle (taulukko 3.5). Kyselyyn vastanneet toimittajat olivat yllättävänkin yksimielisiä siitä, että myös omalle yleisölle epäedulliset perustelut on tuotava tasapuolisesti esiin. Myöskään ikäryhmien kesken ei juuri ollut eroja. Kyselyn avoimissa vastauksissa monet pitivät kysymystä kuitenkin maakuntalehtitoimittajalle vaikeana. Selvää on, että asioita on katsottava oman yleisön näkökulmasta, ja käytännössä tämä helposti jättää vastapuolen perustelut vähemmälle huomiolle. Jotkut olivat myös avoimesti samaa mieltä yllä lainatun päätoimittajan kanssa: ”On asioita, joita maakuntalehden pitää puolustaa alueellaan. Se on sen tehtävä”.

Taulukko 3.5.

On oikein, että viestimet uutisissakin katsovat asiaa oman yleisönsä näkökulmasta (esim. varuskunta-lakkautukset levikkialueella) ja jättävät omalle yleisölle epäedulliset perustelut vähemmälle huomiolle.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	4	1	5	4	4 13
Melko samaa mieltä	16	16	15	14	15 50
Melko eri mieltä	41	34	41	52	42 139
Täysin eri mieltä	30	44	33	27	33 110
En osaa sanoa	9	4	5	3	5 18
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Uutisjournalismin kantaottavuutta voi jäsentää Daniel Hallinin (1994, 53–55) kuvaamien julkisen keskustelun kehien avulla. *Konsensuksen kehälle* sijoittuvat näkemykset ja aiheet, joita pidetään yleisesti itsestään selvinä tai riidattomina, eikä journalismissakaan katsota tarpeelliseksi tasapainottaa näkemyksiä vaihtoehtoisilla kannoilla. *Legitiimien erimielisyyksien* alueella toimittajat taas pyrkivät ottamaan mukaan erilaisia näkemyksiä edustavia lähteitä. *Ei-legitiimille* kehälle puolestaan sijoittuvat ne poliittiset näkemykset ja toimijat, joita valtamedia pitää arvottomina julkisuuteen. Hallin käytti esimerkkinä Vietnamin sodan alkuaikoja, jolloin journalistit määrittelivät sodanvastaisen liikkeen asemaa legitiimin ja ei-legitiimin poliittisen toiminnan välillä.

Konsensuksen kehälle sijoittuvissa aiheissa viestimet voivat kampanjoida uutisaineistossakin ilman, että sen koetaan uhkaavan lehden riippumattomuutta tai objektiivisuutta. Haastatteluissa tällaisiksi aiheiksi mainittiin esimerkiksi koulukiusaamisen torjunta ja järven tilan kohentaminen. Myös väärinkäytösten paljastamiset nojaavat konsensuaaliseen moraaliperustaan. Viestimet voivat kampanjoida esimerkiksi vaalirahoituksen avoimuuden tai johtajaetuisuuksien kohtuullisuuden puolesta, jos ne uskovat lukijoidensa riittävän laajasti hyväksyvän nämä tavoitteet:

Meidän pitää koko ajan sillä etiikan piikillä tökkiä niitä. Ei ole mihinkään hävinnyt se rooli, että kyllä [se] on tosi tärkeä. Viedäänkö me johonkin päin muuta kuin hyvän puolesta ja pahaa vastaan, niin se on sitten eri asia. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Kiistanalaisemmissakin kysymyksissä viestimen *oman* näkökulman voi ajatella kumpuavan tällaisesta jaetusta konsensuksesta. Vaikka esimerkiksi kaupunkikeskustan kaavoituksesta riideltäisiin verisesti, viestin kuitenkin pitää asiaa esillä ja antaa tilaa eri osapuolten näkökannoille. Se ei ota kantaa itse kiistaan, mutta edustaa konsensuaalista näkemystä, että kiista koskee tärkeää asiaa. Relevanteiksi katsottujen tahojen kommentit tällaisiin kysymyksiin puolestaan sijoittuvat legitimien erimielisyyksien kehälle: ne edustavat erityisintressejä ja erilaisia asiantuntijuuksia, ja niistä yhdessä muodostuu toimittajien tavoitteleva kokonaiskuva.

Erityisesti maakuntalehtipäätoimittajien haastatteluissa esiin noussut maakunnallisen näkökulman korostus viittaa siihen, että konsensuksen kehän ja legitimien erimielisyyksien väliin tarvitaan vielä yksi alue. Sille sijoittuvat aiheet, jotka kyllä tunnustetaan intressisidonnaisiksi, mutta joissa viestin kuitenkin katsoo voivansa edistää missiotaan myös uutisaineistossa. Kutsumme tätä aluetta *legitiimien intressien* kehäksi. Puoluelehdissä legitimi intressi lähtee puolueen arvoista ja näkökulmista: vastapuolta ei tarvitse välttämättä kuunnella samalla painoarvolla kuin omia asiantuntijoita. Maakuntalehdessä taas irtisanottavien varuskuntatyöntekijöiden huoli on tärkeämpi näkökulma kuin puolustusvoimien valtakunnalliset säästötavoitteet. Myös maakunnalle tärkeiden tiehankkeiden edistäminen nojaa tällaiseen legitimiin intressiin.

Kyllähän tuo moottoritie (...) oli sellainen, mistä me olemme hirveästi puhuneet. Ja nyt voi sanoa, että me olemme sen [toisen] tien eteen rummuttaneet hirveästi. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Journalismin kampanjointi ja puolueettomuuden tavoittelu näyttävät riippuvan paljolti siitä, onko kyseessä oleva asia politisoitunut erimielisyydeksi vai ei. Jos aiheesta vallitsee konsensus, journalismi tyypillisesti raportoi sen riidattomasti liiemmin etsimättä vaihtoehtoisia näkökulmia. Jos taas aiheesta on syntynyt esimerkiksi poliitikkojen kesken erimielisyyttä, journalismi

siirtyy legitiimien erimielisyyksien kehälle ja alkaa soveltaa objektiivisen journalismin menetelmiä mahdollisimman totuudenmukaisen kokonaisu-
van luomiseksi. Tässä on kyse journalismin tutkimuksen moneen kertaan
tekemästä havainnosta: media ei juuri kykene nostamaan asioita agendalle
itsenäisesti, vaan se voi tarttua niihin vasta, kun jokin eliittiryhmä riitaut-
taa asian tai nostaa sen muuten esiin. Lance Bennett (1990) tarkoittaa in-
deksointihypoteesillaan juuri tätä: uutismedia pitäytyy siinä mielipiteiden
kirjossa, joka nousee esiin valtavirran poliittisessa keskustelussa.¹⁸ Poikke-
uksena ovat kuitenkin ”epäpoliittiset” kampanjat yleisesti hyväksi koettujen
asioiden puolesta sekä yleisesti jaettuun moraaliseen närkästykseen poh-
jautuvat kampanjat väärinkäytöksiä tai laiminlyöntejä vastaan. Niissä jour-
nalismin on helpompi olla itsekin aloitteellinen (ks. Kunelius ym. 2009,
398–421).

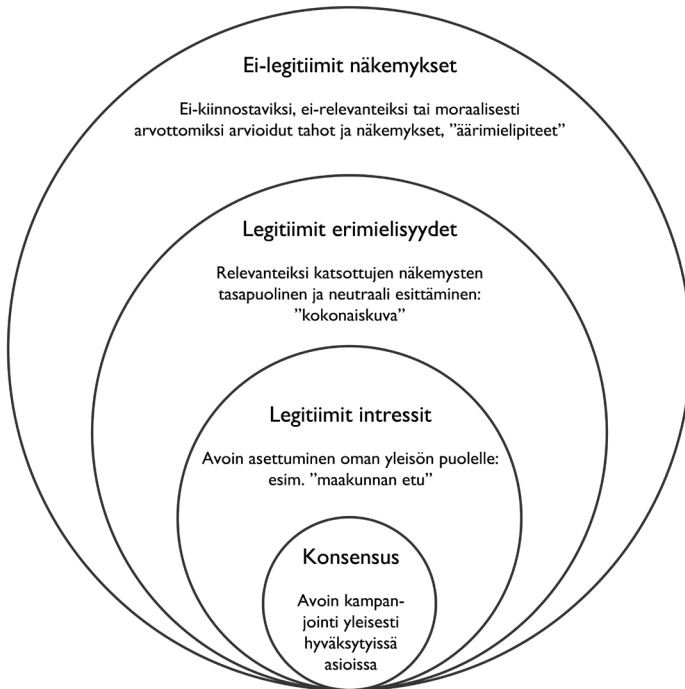
Ei-legitiimille kehälle sijoittuvat aiheet, ihmiset ja ajatukset, jotka jour-
nalismi määrittää jollain tavalla arvottomiksi julkisuuteen tai joiden takia
viestimen pelätään leimautuvan epäluotettavaksi tai moraalisesti tuomitta-
vaksi. Yllä yksi päätoimittajista katsoi, että internet-keskustelut ovat madal-
taneet journalismin kynnystä tuoda esiin aiemmin tabuina pidettyjä aiheita.
Yksi uutistoimittaja puolestaan arvioi, että edelleen ongelmana on se, että
vaihtoehtoisia näkökulmia on vaikea saada läpi valtavirran journalismissa.
Lisäksi samat kysymyksenasettelut ja teemat kiertävät mediasta toiseen, ja
tästäkin syystä valtavirran ulkopuolelta on vaikea päästä esiin:

Meillä on paljon siis esimerkiksi tällaisen vakiintuneen poliittisen
ajattelutavan ulkopuolella olevia ryhmiä, jotka eivät kyllä millään ta-
valla saa omaa ääntään kuuluviin muuten kuin sitten joissain omissa
lehdissään, ja (...) varmaan suurin osa toimittajista ei ole koskaan nii-
tä nähnytään. (...) Toisekseen kyllähän esimerkiksi Sanoma ja Alma
Media hyvin pitkälle kontrolloivat sitä, mitä maakuntalehdet kirjoit-
tavat ja millaisilla näkökulmilla [asioihin tartutaan]. (Toimittaja, alle
40v, sanomalehti)

---

¹⁸ “Mass media news professionals, from the boardroom to the beat, tend to “index” the range of
voices and viewpoints in both news and editorials according to the range of views expressed
in mainstream government debate about a given topic.” (Bennett 1990, 106)

Kuviossa 3.1. tiivistetään vielä Hallinia (1994, 53–55) mukailleen, miten uutisjournalismi voi ottaa kantaa ja vaikuttaa julkisen keskustelun eri kehillä. Julkisen keskustelun osallisten (ja osattomien) näkökulmasta olennaista on, miten erilaiset ihmiset, asiat ja aiheet sijoittuvat eri kehille. Tämä perustuu kulloiseenkin toimituskulttuuriin (Ahva 2010, 96–98) ja erilaisiin tilannekohtaisiin tekijöihin. Journalismin ydinarvojen, kuten objektiivisuuden, kannalta ongelmallisimmalta vaikuttaa legitiimien intressien alue, jossa tiedostetaan konsensuksen rajallisuus mutta kuitenkin koetaan uutisjournalismissakin painetta puolustaa näitä intressejä.

Kuvio 3.1.
Julkisen keskustelun kehät uutisjournalismissa Hallinia (1994, 53–55) mukailleen.
(Kuvion toteutus: Riitta Yrjönen.)

3.3 Toimittajan omat näkemykset vaikuttavat, mutta objektiivisuutta tavoitellaan

Yllä esitetyn perusteella toimittajat näyttävät melko yksimielisesti pyrkivän kriittisesti tulkitsevaan uutisjournalismiin, jolla he tarkoittavat ennen muuta kokonaiskuvan tarjoamista kulloisestakin aiheesta. Objektiivisuuden ymmärretään edellyttävän tulkintaa, ja tämä tulkinta on tilannekohtaista, kun juttuja ideoidaan, haastateltavia valitaan ja aiheiden uutisarvoa punnitaan.¹⁹ Toimittaja on lopulta paljon vartijana, kun hän päättää, mikä aiheessa on tärkeää, mikä esitetään ongelmana ja mitkä voisivat olla uskottavia vaihtoehtoja ongelman ratkaisuksi. Yksittäinen juttu ei mitenkään voi esittää ”kokonaiskuva”, vaan se on aina jotenkin rajattu ja jostain näkökulmasta tulkittu. Juttu on toisin sanoen aina kehystetty jollain tavalla (ks. Entman 2010; Horsti 2005; Gamson & Lasch 1983).

Konstruktionistisen tietoteorian edustajiksi itsensä mieltävien kritiikki objektiivisuusideaalia kohtaan perustuu usein juuri tähän tulkinnan väistämättömyyteen. Kritiikki on kuitenkin sikäli turhaa, että juuri kukaan ei taida olla asiasta toista mieltä. Esimerkiksi kaikki Kaisa Saarion haastatellamat toimittajat torjuivat ”absolutistisen” objektiivisuuskäsityksen, jonka mukaan journalismi voisi esittää ”puhtaita” faktoja ilman tulkintaa (Saario 2014, 55). Myös kyselyssämme 93 prosenttia toimittajista katsoi, ettei ”toimittaja voi esittää asioita ’sellaisenaan’, vaan jutun rajaus, lähteet ja näkökulma perustuvat aina harkintaan” (taulukko 3.6).²⁰ Tätä itsestäänselvyttä olennaisempi kysymys onkin se, millä tavoin erilaisten tulkintojen totuudellisuutta ja relevanssia voidaan arvioida ja näin erottaa objektiivisemmat tulkinnat vähemmän objektiivisista.²¹

¹⁹ Myös lehtikuvaajat puhuvat todenmukaisuudesta ja tekemistään tulkinnallisista valinnoista ilman että näkisivät niiden olevan ristiriidassa keskenään (Mäenpää 2012, 87). Ajatus on, että objektiivisuutta voidaan tavoitella nimenomaan ”ammattimaisen tulkinnan” avulla (ma., 92–94).

²⁰ Vaikka vastaajista viisi prosenttia oli eri mieltä esitetystä väitteestä, välttämättä heidänkään ajattelunsa taustalla ei ole erimielisyys väittämän tietoteoreettisen ulottuvuuden kanssa vaan vaikkapa se, että näkökulmia ei suinkaan aina tietoisesti harkita tai että harkinnan avulla nimenomaan pyritään esittämään asia niin ”sellaisenaan” kuin mahdollista.

²¹ Toinen olennainen kysymys on se, missä määrin media itse vaikuttaa niihin asioihin, joista se raportoi, eli missä määrin esimerkiksi erilaiset kohut ovat median itsensä tuottamia. Tämä

Taulukko 3.6.

Toimittaja ei voi esittää asioita ”sellaisenaan”, vaan jutun rajaus, lähteet ja näkökulma perustuvat aina harkintaan.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	53	50	59	47	53 174
Melko samaa mieltä	41	44	34	42	40 132
Melko eri mieltä	2	4	3	8	4 14
Täysin eri mieltä	0	1	1	0	1 2
En osaa sanoa	3	0	2	4	2 8
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Se, että jutut perustuvat toimittajan harkintaan, on eri asia kuin se, että toimittajat värittäisivät juttuja omien mieltymystensä mukaisesti. Julkisessa keskustelussa kuitenkin toistuvasti esitetään epäilyjä, että toimittajat olisivat muuta väestöä ”vasemmistolaisempia” tai ”vihreämpiä” ja että tämä näkyisi myös uutisoinnissa. Henkilökohtaisten mieltymysten vaikutuksesta uutisointiin ei kuitenkaan aiemmassa tutkimuksessa ole saatu kovin täsmällistä kuvaa (Shoemaker & Reese 1996, 91). Juttujen sisällönanalyysin perusteella on vaikea osoittaa, mikä osuus uutispainotuksista juontaa toimittajien henkilökohtaisista näkemyksistä ja missä taas on kysymys yleisemmistä journalistisista periaatteista ja niiden soveltamisesta kulloisiinkin tilanteisiin. Journalistinen toimituskulttuuri (ks. Ahva 2010, 96–98) muotoutuu taloudellisen, teknologisen, kulttuurisen ja poliittisen kontekstin, kunkin median yritys- ja organisaatiokulttuurin sekä journalistisen ja ammatillisen kulttuurin yhteisvaikutuksesta. Robert Entman (2010) puhuu tässä yhteydessä ”tuotantoheuristiikasta”, johon toimittajien ratkaisut perustuvat. Hänen mukaansa epätasapuolinen mediakohtelu ei johdu toimittajien pysy-

---

ei kuitenkaan ole ensisijaisesti tietoteoreettinen kysymys, ja sitä on tutkimuksessa analysoitu muun muassa medioitumis-käsitteen avulla (esim. Hjarvard 2008; Kunelius ym. 2009).

vistä poliittisista näkemyksistä vaan pikemminkin journalismin tarpeesta palvelu yleisöään yhtäältä kuluttajina (suuren yleisön tavoittelu) ja toisaalta kansalaisina (korostunut vahtikoira-rooli). Juttujen kohteet yrittävät parhaansa mukaan sopeuttaa mediastrategioitaan tähän heuristiikkaan ja onnistuvat joskus paremmin ja joskus huonommin. Esimerkiksi Yhdysvaltain vuoden 2008 presidentinvaalikampanjan alkuvaiheessa republikaanit saivat paljon myönteistä julkisuutta yllättävän ja kiinnostavan varapresidenttiehdokkaansa, Sarah Palinin, takia. Hieman myöhemmin, talouskriisin isettyä ja sekä Palinin että presidenttiehdokas John McCainin esitettyä epäonnistuneita kommentteja, mediassa painottuivat republikaaneille kielteiset kehukset. (Entman 2010.)

Hopmann ja kumppanit (2010) puolestaan tuntuvat ajattelevan, että toimittajien poliittisilla mielipiteillä on vaikutusta juttujen sisältöihin vain, jos toimittajat haluavat vaikuttaa jutuillaan politiikkaan. Heidän tanskalaisille journalistiopiskelijoille tekemänsä kyselyn mukaan poliittiset pyrkimykset eivät kuitenkaan ole keskeisimpiä syitä alalle tuloon, minkä vuoksi he eivät usko, että toimittajat myöskään ammatissa toimiessaan suosisivat esimerkiksi poliittista vasemmistoa (ma., 670). Silti toisenlaisiakin tuloksia on saatu. Esimerkiksi Hans Mathias Kepplingerin ja kumppaneiden (1991) tutkimuksessa kolmannes uutisratkaisujen varianssista oli selitettävissä toimittajien ennakkokäsityksillä, ja Rosenthal (1987) puolestaan osoitti, että toimittajien valmius julkaista kielteisiä huhuja poliitikoista ilman tietojen varmistamista riippui merkittävästi toimittajan omasta asenteesta kyseistä poliitikkoa kohtaan (Donsbach 2004, 149).

Thomas Pattersonin ja Wolfgang Donsbachin (1996) kansainvälisessä kyselytutkimuksessa selvitettiin yhtäältä toimittajien yhteiskunnallisia näkemyksiä ja toisaalta heidän ratkaisujaan konkreettisissa uutistilanteissa. Kyselyssä esimerkiksi kuvattiin tilanne, jossa kemianteollisuudelle olisi asetettu tiukat päästörajoitukset, ja kysyttiin toimittajilta 1) tämän tilanteen uutisarvoa, 2) otsikon hyväksyttävyyttä (esim. ”Kemian teollisuus ennustaa, että uudet säännökset osoittautuvat kalliiksi ja teholtaan heikoiksi”) 3) kuvavalintoja (esim. mustaa savua tupruttava tehtaan piippu tai graafi, joka kuvaa oletettuja saastevähennyksiä). Tutkimuksen tulosten mukaan niin yhdysvaltalaisilla, brittiläisillä, saksalaisilla, italialaisilla kuin ruotsalaisillakin toimittajilla uutisvalinnat korreloivat positiivisesti heidän omi-

en mielipiteidensä kanssa. Kaikkein voimakkain tämä yhteys oli saksalaisilla toimittajilla. Kyse ei kuitenkaan välttämättä ole siitä, että toimittajat nimenomaisesti haluaisivat propagoida jonkin näkökulman puolesta. Sen sijaan toimittajan omat ennakkokäsitykset saattavat vaikuttaa siihen, mikä hän kokee neutraaliksi tai olennaisimmaksi näkökulmaksi. Lisäksi Patterson ja Donsbach muistuttavat, että vaikka henkilökohtaiset mielipiteet vaikuttavat uutisvalintoihin ja näkökulmiin, ne ovat kuitenkin selvästi toissijaisia toimittajien ammatilliseen orientaatioon verrattuna (ma., 466).

Kyselyssä selvitimme toimittajien käsityksiä omien mieltymysten vaikutuksesta kahden väittämän avulla. Niistä ensimmäisen mukaan toimittajalle tärkeät aiheet ja arvot näkyvät hänen kirjoittamiensa uutisten näkökulmissa ja painotuksissa (taulukko 3.7). Toisen väitteen mukaan toimitukselle yhteiset uutiskriteerit ja toimintarutiinit vaikuttavat uutisnäkökulmiin ja painotuksiin toimittajan henkilökohtaisia mieltymyksiä ja näkemyksiä enemmän (taulukko 3.8). Kumpakaan väitettä kannatti suurin osa vastaajista, eli suomalaistoimittajien näkemys vastaa Pattersonin ja Donsbachin tutkimustuloksia. Ikäryhmien kesken vastausjakaumissa ei ollut suuria eroja, mutta nuoremmat toimittajat kuitenkin hieman vanhempia useammin olivat ”melko eri mieltä” siitä, että toimittajan mieltymykset näkyisivät uutisten näkökulmissa ja painotuksissa.

Kyselyn avovastauksissa todettiin, että toimittajan omat näkemykset vaikuttavat enemmän aihevalintaan kuin jutun sisältöön ja että vaikka omat näkemykset joskus vaikuttavat, useimmiten toimittaja kuitenkin luultavasti joutuu kirjoittamaan aiheista, ”jotka saattavat edustaa aivan toisenlaista käsitystä”. Omien käsitysten vaikutusta epäilevien vastauksissa näkyi myös uutistyön muutos entistä päällikkövetoisemmaksi. Yksi kyselystä kokonaan kieltäytynyt toimittaja esimerkiksi kommentoi, että esimiehet ohjaavat lehden arvosisältöä ja toimittajat vain toteuttavat määräyksiä. Voi myös olla, että nuorilla toimittajilla kokemus päällikkövetoisuudesta on vahvempi kuin vanhemmilla, mikä saattaa osaltaan selittää sen, että nuoret uskoivat toimittajan omien näkemysten vaikutukseen vanhempia vähemmän.

Taulukko 3.7.

Jos esimerkiksi ympäristönsuojelu tai yrittäjyys ovat toimittajalle henkilökohtaisesti tärkeitä, tämä näkyy myös hänen kirjoittamiensa uutisten näkökulmissa ja painotuksissa.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	17	11	21	18	17	57
Melko samaa mieltä	56	61	63	66	61	201
Melko eri mieltä	19	23	13	13	17	56
Täysin eri mieltä	2	0	1	3	2	5
En osaa sanoa	7	4	2	0	3	11
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	90	70	91	77		330

Taulukko 3.8.

Toimitukselle yhteiset uutiskriteerit ja toimintarutiinit vaikuttavat uutisnäkökulmien ja painotusten valintaan enemmän kuin toimittajan henkilökohtaiset mieltymykset ja näkemykset.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	21	26	25	19	23	76
Melko samaa mieltä	56	44	54	52	52	170
Melko eri mieltä	20	20	16	22	20	65
Täysin eri mieltä	0	4	2	4	2	8
En osaa sanoa	3	6	2	3	3	11
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	90	70	91	77		330

*Objektiivisuus on osittaista, ja tarkoitushakuisuutta
pyritään välttämään*

Kuten yllä havaittiin, toimittajat katsovat, että uutistyö edellyttää harkintaa ja tulkintaa ja että uutisissakin omat näkemykset ainakin jossain määrin vaikuttavat valittaviin näkökulmiin ja painotuksiin. Toimittaja esimerkiksi valitsee harkintansa mukaan yksiä lähteitä toisten kustannuksella ja olettaa jotkut asiat ongelmallisiksi ja toiset taas tavoittelemisen arvoisiksi. Seuraavassa kuvataan tarkemmin, miten tällaisten enemmän tai vähemmän subjektiivisten valintojen teko voi toimittajan mielestä kuitenkin olla objektiivista. Haastatteluista erottuivat seuraavat teemat, jotka avaavat tätä subjektiivisuuden ja objektiivisuuden näennäistä paradoksia.

1. Objektiivisuuden tavoitteen erottaminen sen toteutumisesta
2. Toimittajan omien intressien erottaminen yleisön intresseistä
3. Objektiivisuuden ymmärtäminen kriittiseksi tulkitsevuudeksi

Suuri osa objektiivisuus-ideaaliin kohdistetusta kritiikistä voidaan torjua jo sillä, että objektiivisuus ymmärretään tavoiteltavaksi ideaaliksi, jonka toteutuminen on aina osittaista. Olennaista on *pyrkimys* objektiivisuuteen. Se, että objektiivisuutta ei voi tavoittaa täydellisesti, ei merkitse, ettei sitä voitaisi tavoittaa jossain määrin. Objektiivisuuden haaste on journalismille periaatteessa sama kuin tutkimuksellekin: lopullista totuutta ei voi esittää, mutta sitä voi yrittää selvittää niillä keinoilla, jotka ovat käytettävissä. Aki Lehtinen (2013) erottaa tässä *objektiivisen asenteen ja objektiivisen tiedonhankinnan menetelmän*. Objektiivinen asenne tarkoittaa ”tilapäistä etäännyntymistä omista ennakkoluuloista, valmiutta tutkia tietolähteitä kriittisesti sekä avoimuutta todistusaineistolle ja epämieluisillekin vastaväitteille” (ma., 101). Lehtisen mukaan journalistinen objektiivisuus on ”ennen muuta menetelmä erilaisten todellisuustulkintojen testaamiseksi ja koettelemiseksi parhailla tiedonhankinnan prosesseilla, toistaiseksi parhaiksi osoittautuneiden tiedollisten normien rajoissa ja ohjauksessa” (ma., 103). Samaan tapaan tuntuivat ajattelevan haastateltavammekin:

Kyllä minä itse ainakin yritän koko ajan korostaa sitä, että meidän täytyy pyrkiä siihen tasapuolisuuteen; tunnustaa se, että me emme

siihen ikinä täysin päase, mutta kuitenkin pyrkiä siihen, tämmöiseen objektiiviseen kerrontaan ja löytää asioista eri kulmia ja välttää sitä, että me ajetaan niin kuin ravihevonen, laput silmillä vain yhteen suuntaan. Kyllä se meidän velvollisuus lukijoita kohtaan on yrittää luoda siitä asiasta mahdollisimman kokonainen kuva eikä yksipuolinen kuva. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Me ollaan nyt tässä ihmisten elämän semmoisessa perusongelmassa, joka tulee hirveän monessa esiin. Eikä minun mielestäni myöskään tutkimusmaailmassa siihen ole löydetty mitään erityisen fiksuja ratkaisuja. Todetaan vain, että käytetään lähteitä hyvin, ollaan lähdekriittisiä ja viitotetaan ja kerrotaan ja näin. (...) Se on ihan sama kuin tässä journalismissa. En minä nyt tiedä, mikä olisi parempi tapa. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Toinen objektiivisuuteen liittyvä teema on toimittajan omien intressien erottaminen yleisön intresseistä. Haastateltavat toki myönsivät, että uutisharkintaan liittyy subjektiivisia elementtejä, ja toimittajan omat mieltymykset vaikuttavat paljonkin esimerkiksi aihevalintaan ja jutun painotuksiin. Tätä ei kuitenkaan pidetty varsinaisena ongelmana. Toimittajan persoonallinen ote saa näkyä. Tällöinkin juttuja on silti tehtävä yleisön palvelemiseksi ja kokonaiskuvan luomiseksi. Tuomittavaa taas on, jos toimittaja tietoisesti jättää asiaan olennaisesti vaikuttavia seikkoja kertomatta, jotta hänen haluamansa johtopäätös näyttäisi uskottavalta tai jotta jokin taho näyttäisi erityisen ansiokkaalta tai roistomaiselta. Tällaista tarkoitushakuisuutta toimittajat sanoivat karttavansa, mutta täydellisyyteen ei tässäkään ylletä.

Totta kai sillä tavalla pitää olla, tai ainakin yrittää olla niin hyvin kuin pystyy, tasapuolinen, että ei esimerkiksi leimaa mielenkiintoista avautusta taikka ajatusta jotenkin huonoksi tai mitättömäksi vain sillä perusteella, että kuka sitä esittää. Pitäisi pystyä aina katsomaan niitä asioita asioina. Mutta ei meistä ole kukaan täydellinen koskaan. Olisi kyllä niin pyhimysmäistä väittää, että aina ollaan ihan täysin tasapuolisia ja muuta. Ei tietenkään. (Toimittaja, yli 40v, sähköinen media)

Toimittajat siis kiistivät, että he pyrkisivät uutisissa edistämään itselleen tärkeitä asioita, esittämään oman näkemyksensä muita myönteisemmässä

valossa tai suosimaan henkilöitä, joista he pitivät. Sen sijaan he kertoivat hyvinkin mielellään nostavansa esiin yhteiskunnallisia epäkohtia ja herättävänsä niistä keskustelua (taulukko 3.4). Mutta eikö juuri epäkohtien määrittely ja niiden nostaminen julkiseen keskusteluun ole vaikuttamista sen puolesta, että tietyt asiat tunnistetaan ongelmiksi ja että niihin puututaan? Tällainen julkisuuden agendaan vaikuttaminen tuntui kuitenkin olevan toimittajien mielestä hyväksyttävää, eikä sitä pidetty ”mielipiteellisyytenä”. Jutut ovat väistämättä jostain aiheesta ja jostain näkökulmasta, ja tämä on jutuissa kaikkien nähtävillä.

Jos olet esimerkiksi (...) selvittänyt pitkään jotakin asiaa, joka on jotenkin kaupungin tai valtion byrokratiassa pyörinyt näin ja noin, ja siellä on selvästi nähtävissä epäoikeudenmukaisuutta tai muuta vastaavaa. (...) Mehän olemme meidän yleisön puolella. Silloin me voimme ottaa sen kannan kuitenkin, että (...) vanhuksia ihan oikeasti hoidetaan sikamaisesti tai jotain muuta vastaavaa. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Myös kyselyssämme toimittajat jokseenkin yksimielisesti kertoivat pyrkivänsä uutisessa esittämään eri näkökannat tasapuolisesti silloinkin, kun itsellä on asiasta selvä mielipide (taulukko 3.9). Tätä mieltä oli 98 prosenttia vastaajista.

Tasapuolisuuskin kuitenkin perustuu tulkintaan ja tilannekohtaiseen harkintaan, ja näkemykset siitä, mikä milloinkin on tasapuolista, voivat vaihdella. Toimittajan mahdollisen puolueellisuuden havaitsemisessa pidettiin tärkeänä sekä toimittajayhteisön että yleisön palautetta. Jos jutut alkavat olla yksipuolisia, tämä haastateltaviemme mukaan kyllä huomataan, ja palautetta tulee. Myös toimituksen johto voi puuttua epätasapuoluuksiin. Esimerkiksi yksi haastattelemistamme päätoimittajista kertoi, että heidän lehdessään oli viime presidentinvaalien alla julkaistu tarkoituksella toisesta ehdokkaasta miellyttäviä ja toisesta vähemmän miellyttäviä kuvia. Päätoimittajan mukaan tapaukseen puututtiin.

Toimittajien erilaiset maailmankuvat ja kokemuspiirit otetaan päätoimittajien mukaan huomioon myös toimittajia rekrytoitaessa. Toimitukseen yritetään saada eri-ikäisiä ja erilaisista asioista kiinnostuneita miehiä ja naisia, jotta juttujen aiheet ja niiden näkökulmat olisivat monipuolisia.

Taulukko 3.9.

Pyrin uutisessa esittämään eri näkökannat tasapuolisesti silloinkin, kun itselläni on asiasta selvä mielipide.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	88	79	85	83	84 276
Melko samaa mieltä	10	20	13	16	14 47
Melko eri mieltä	0	0	0	0	0 1
Täysin eri mieltä	0	0	1	0	0 1
En osaa sanoa	2	1	1	1	2 5
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Yksi päätoimittajista mietti myös sitä, onko toimittajien erikoistumisessa ja erityisasiantuntemuksen kehittämisenä yksinäkökulmaisuuksien riski. Tällöinhän tietyn aihealueen seuranta jää ääritapauksessa vain yhden toimittajan varaan. Toinen puolestaan muistutti, että lehden yleisön keskuudessa maailmankuvien kirjo on joka tapauksessa monimuotoisempi kuin lehden tekijöiden keskuudessa, ja tämä pitäisi osata ottaa huomioon.

Jos me teemme pelkästään itsemme näköistä lehteä, niin se ei vastaa sitä meidän lukijakunnan kokonaisuutta, jota vielä vähemmän vastaa se, että me tehdään se semmoiselle kuvitteelliselle stereotyyppille. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Kriittisen tulkinnan menetelmiä uutisessa

Lopulta tulkitsevuuden ja objektiivisuuden yhdistämisen tekee mahdolliseksi se, että toimittajat näyttävät ymmärtävän objektiivisuuden kriittisyyden periaatteeksi. Toimittajalla on lupa ja velvollisuus aktiivisesti haastaa lähteitään, arvioida niiden sanomisia ja täydentää niiden esittämää kuvaa asioista. Objektiivisuudessa ei siis ole haastateltujen mielestä kyse siitä, että toimittaja jäljentäisi todellisuutta mekanistisesti vaan siitä, että hän parhaan

kykynsä mukaan yrittää esittää tilanteesta totuudellisen tulkinnan (ks. luku 3.1). Haastatteluissa tuli esiin useita keinoja, joilla tällainen haastaminen ja tulkinta on uutisessakin mahdollista. Useimmin mainittiin kriittiset kysymykset ja täydentävien lähteiden käyttö. Myös lähteiden sanomaa kyseenalaistavien taustatietojen esittäminen on uutisessa mahdollista. Sen sijaan toimittaja ei voi yksinkertaisesti kirjoittaa uutiseen mielipidettään, vaan väitteet on perusteltava. Yksi kyseenalaistamisen keino on myös haastateltavan sanoman esittäminen sellaisenaan olettaen, että yleisö arvioi sitä samalla tavalla kriittisesti kuin toimittajakin. Toimittaja ei *kerro*, että haastateltava puhuu typerästi tai moraalittomasti, koska tämä olisi mielipiteellisyyttä eikä sopisi uutiseen. Sen sijaan hän *näyttää* yleisölle haastateltavan typeryyden tai moraalittomuuden:

Jos se [haastateltava] sanoo minun mielestäni jotain tosi typerää mutta olennaista, (...) niin sitten minä teen siitä suoran lainauksen. (...) Minä jotenkin luotan, että lukija ymmärtää, että tämä on typerää. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että toimittaja voi nykyään uutisessa aika voimakkaastikin kyseenalaistaa lähteitään ilman, että tätä pidettäisiin asenteellisuutena tai mielipiteellisyytenä. Käytännössä haastaminen voi kuitenkin jäädä puolitiehen. Yksi haastatelluista otti esimerkiksi sosiaalidemokraattien tuolloisen kannan, että arvonlisäveroa ei saa korottaa eikä eläkeikää nostaa. Toimittajan oma näkemys oli, että tällaiset ehdottomat kannat eivät ole järkeviä. Hänestä sosiaalidemokraateilta olisi pitänyt vielä kovemmin tiukata, mitkä heidän omat vaihtoehdonsa ovat, jos kerran arvonlisäveron ja eläkeiän nosto eivät kelpaa. Haastatellun mukaan tämä olisi uutisessakin ollut mahdollista, jos vain toimittaja samalla olisi taustoittanut ja perustellut näkökulmansa riittävän hyvin.

Ehkä sen nyt jo pystyy silleen avoimesti, että sitten vain perustelee mahdollisimman tarkasti. Että esimerkiksi tämä alv-juttu, niin kai sen jutussa voi perustella silleen, että selittää että mikä [on] se tarve, kuinka suuria säästöjä esimerkiksi tai veronkorotuksia nyt tarvitaan, ja tämä jo toisi tämän ja tämän verran, että eikö tämä tavallaan olisi järkevä tehdä sen takia. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Objektiivisuus kriittisenä tulkintana nojaa juuri mielipiteiden perusteluihin ja niiden kriittiseen arviointiin. Toimittajalla voi olla omia näkemyksiä, mutta uutisissa ihanteena on, että kaikkiin näkemyksiin tivataan perusteluja, ja näitä perusteluja arvioidaan tasapuolisin kriteerein. Silti harkinta lopulta nojaa toimittajan omaan käsityskykyyn, yleistietämykseen ja tiedonhankintaan. Tämä tulee esiin esimerkiksi tilanteissa, joissa kiistelevien näkemysten uskottavuudessa on suuri ero. Tällaisissa kysymyksissä, ja myös monimutkaisissa asiakokonaisuuksissa, useat haastatelluista uskoivat toimittajan oman näkemyksen esiintuomisen voivan tuottaa pelkkää lähteiden siteeraamista parempaa journalismia.

Jos minulta pyydetään juttu, (...) että Suomessa on vaikkapa dosentti (...), joka myy jotakin ternimaitokapseleita, niin kyllä minä varmaan (...) kysyisin ravitsemusasiantuntijalta ja rakentaisin jutun sitä kautta, että ternimaitokapselit ovat huuhaata [sen sijaan] että esittelisin ne tasavertaisina. Tässä [työssä] yksi asia, mitä itse korostan hyvin paljon, on se toimittajan yleissivistyksen merkitys. (...) Meillä on aika vähän semmoisia toimittajia, jotka pystyisivät oikeasti perustelemaan, että miksi joku asia on huuhaata. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Ei sekään välttämättä ole hyvää journalismia, että otetaan kaksi riitelevää tahoja ja pannaan ne vastakkain ja sitten todetaan, että tämä oli tässä, koska ainahan ne riitelevät tahot voivat olla sillä tavalla, että toinen on hullu ja toinen tämmöinen maltillinen keskkitien kulkija. Niin ei kai se totuus ole sitten siinä hulluuden ja maltillisuuden puolivälissä. (Toimittaja, yli 40v, sähköinen media)

Jutun totuudellisuus ei kuitenkaan ole ainoa asia, jota uutistyydessä tavoitellaan. Sen lisäksi tavoitellaan kiinnostavuutta ja iskeyttä. Käytännössä toimittajat tasapainoilevat uutiskilpailun, totuuden tavoittelun, aikapulan ja lähdesuhteiden varjelun paineissa. Kiistanalaista aihetta koskevaa juttua tehtäessä voidaan miettiä, kuinka syyllistäviä sanavalintoja käytetään, ketä henkilöitä mainitaan nimeltä ja kuinka paljon juttuun sisällytetään toisaalta-toisaalta-pohdintaa. Välttämättä näitä kysymyksiä ei myöskään harkita

kovin tietoisesti. Tärkeintä on saada tarvittavat lähteet kiinni ja juttu eteenpäin työvuoron päättymiseen mennessä.

Kun viimeksi tuli se palaute siitä (...) uutisoinnista, että on tarkoitushakuista ja vääristelevää.(...) Kyllä siinä [tarkoitushakuisuutta] olikin, koska se tuottaja silloin illalla sitä [juttua] muokkasi siihen suuntaan, että se lisäsi sitä [kärkevyyttä]. Koska minä olin sen suunnitellut sillä tavalla, että se on [juuri] siedettävän rajoissa, että se ärsyttää, mutta se ei tule ihan yli. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Ku tekee jutun, rykäisee päivässä ulos, niin ei välttämättä ehkä sitä [tasapuolisuutta] niin hirveästi tule pohdiskeltua. (...) Silloin siinä ehkä enemmän on se, että saatko ne ihmiset kiinni jotka tarvitset, että se juttu syntyy kuin se, että (...) täyttääkö tämä jotain muita tällaisia laajempia kriteerejä. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Uutinen on toimittajan sommitelma, jossa toimittaja valitsee näkökulman, haastateltavat ja jutun sävyn (ks. myös Strömbäck & Nord 2006, 158–159) ja tuottaa tällaisin tulkinnallisoin keinoin aiheesta mahdollisimman oikean kuvan. Silti uutisen rajat tulevat joskus vastaan. Lähteet eivät ehkä saaneet sanottua asian ydintä, ja toimittajalle voi tulla olo, ettei hän uutisessa kuitenkaan kyennyt kuvaamaan aihetta riittävän monipuolisesti tai avaamaan lukijalle, mistä asiassa pohjimmiltaan on kyse. Tällöin hän voi omissa nimissään kertoa näkemyksensä mielipiteellisissä juttutyypeissä tai tv:n stand up -kommentissa. Samoin jos toimittajalla on vahva mielipide jostain asiasta, hän voi ilmaista sen näissä juttutyypeissä.

Jos tuntuu, että vaikka olisi nyt periaatteessa haastatellut molempia osapuolia, mutta silti siitä jutusta jää vähän jotain puuttumaan. Jotain ääneen lausumatonta tai jotain, niin sen kolumnin tai kommentin paikka on sitten paikata sitä. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Joskus on käynyt niin, että siinä vaiheessa, kun sitä käsikirjotusta katsotaan läpi, niin uutistuottaja saattaa sanoa, että ”hei, minun korvaan tuo näkemys on jo sen verran arvottava, että älä pane sitä pelkästään spiiikkiin, vaan käy äkkiä tekemässä standuppi, jossa otat sen omiin nimiin selkeämmin”. (Toimittaja, yli 40v, sähköinen media)

Kriittisen tulkinnan sudenkuopat

Toimittajan erilaisin tulkinnallisoin keinoin tavoittelema objektiivisuus on altista ainakin kahdenlaiselle vinoumalle. Ensiksikin tulkinta ja kriittisyys voivat jäädä liian vähäisiksi. Luotetaan liikaa harvoin lähteisiin, ei esitetä riittävästi kriittisiä kysymyksiä eikä etsitä vaihtoehtoisia näkökulmia. Lähteiden käytöstä voi tulla pelkkä strateginen rituaali (Tuchman 1978), jolla toimittaja siirtää vastuun väitteiden totuudellisuudesta lähteiden kannettavaksi ja pyrkii näin välttämään vastuun tietojen totuudellisuudesta. Tällainen toimintatapa edustaa luvussa 3.1 luonnehdittua mekanistista objektiivisuuskäsitystä. Objektiivisuus kriittisenä tulkintana puolestaan edellyttää toimittajaltakin kykyä arvioida esitettyjen väitteiden todenmukaisuutta.

Kyselyssämme noin kolmannes hyväksyi väitteen, että vastuu väitteiden totuudellisuudesta on niiden esittäjillä ja että toimittaja vastaa vain siitä, että lähteitä on lainattu oikein (taulukko 3.10). Kaksi kolmannesta oli tästä toista mieltä. Tulosta olisi liian yksioikoista tulkita niin, että kolmannes vastaajista edustaa mekanistista objektiivisuuskäsitystä ja kaksi kolmannesta kriittisesti tulkitsevaa objektiivisuuskäsitystä. Todennäköisemmin vastausten erot selittyvät kysymyksen monitulkintaisuudella ja sillä, että osa vastaajista on ajatellut enemmän työn ihanteita ja toiset taas arkista käytäntöä: periaatteessa väittämien totuudellisuutta olisi pystyttävä arvioimaan, mutta käytännössä se on vaikeaa. Seuraava kyselyn avovastaus kuvaa tätä käytäntöä ponnistavaa näkökulmaa hyvin:

Kaikkia haastateltavien kommentteja ei mitenkään ehdi tarkistaa – eikä ”perimmäistä totuutta” monissa asioissa löytyisi tarkistamallakaan. Mutta jos on aiheita epäillä, että haastateltava puhuu ihan lööperiä, niin totta kai asiaa pitää selvittää ennen jutun julkaisua. (Kyselyn avovastaus)

Journalismin kritiikittömyys on usein myös liitetty sen riippuvuuteen eliittilähteistä. Median on vaikea nostaa asioita julkisuuden agendalle itsenäisesti. Sen on helpompi tarttua aiheisiin vasta silloin, jos jokin eliittiryhmä riitauttaa asian tai nostaa sen muuten esiin (ks. Bennett 1990). Yksi haastatelluista päätoimittajista sanoi huomanneensa joidenkin toimittajien hakevan hyväksyntää juttujensa kohteilta, mikä sekkin kapeuttaa juttujen näkökulmia:

Taulukko 3.10.

Uutisessa vastuu väitteiden totuudellisuudesta on niiden esittäjillä. Toimittaja vastaa vain siitä, että lähteitä on lainattu oikein.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	6	7	8	4	6 20
Melko samaa mieltä	26	27	29	35	29 96
Melko eri mieltä	50	37	47	39	44 144
Täysin eri mieltä	14	23	15	18	18 58
En osaa sanoa	4	6	1	4	4 12
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Se ehkä mitä minä itse tunnistan joissakin toimittajissa on se, että (...) he tekevät juttuja (...) niille, joista se juttu kertoo. (...) Talousjuttuja teet yrittäjäjärjestöaktiiveille, politiikan uutisia teet poliittisesti aktiiveille ja vielä ehkä joillekin heistä. Maatalouteen, maanomistukseen, metsään liittyviä juttuja teet MTK:lle. Sitä näkyy vielä. Semmoinen, että tekisit [juttuja] lukijoille laajemmin ja uskaltaisit poiketa siitä agendasta, minkä nämä juttujen aiheena olevat toimijat yrittävät asettaa, niin siinä on tekemistä aika paljon. (...) Se on semmoinen [tekijä], mikä vaikuttaa aika paljon, koska eniten palautetta tulee tietysti niiltä, joista se juttu kertoo, ja helposti syntyy semmoinen käsitys, että pitää saada hyväksyntä heiltä. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Päinvastainen ongelma taas syntyy silloin, jos toimittajat luottavat liikaa itseensä, eivät kyseenalaista riittävästi *omia* ennakkokäsityksiään ja tulkitsevat *rutiininomaisesti* lähteitään omien ennakko-oletustensa mukaisesti. Tämän ongelman torjunnassa myös työyhteisön roolia pidettiin tärkeänä.

Jos ei ole työyhteisössä semmoista keskustelemaa ilmapiiriä, jossa keskustellaan omasta työstä, ja jos ei ole sitä mahdollisuutta, että puhuu

siitä työtovereiden kanssa, tai että sparraa esimiehen kanssa jutun näkökulmaa, niin silloin on tietysti se riski, että sinne tulee liikaa yksinkertaisesti niitä oman maailmankuvan ja omien näkökulmien aineksia. Siinä mielessä työyhteisön merkityshän on hirveän suuri. Ja silloin taas, jos työyhteisö on semmoinen, joka tukee näitä (...) kielteisiä toimintatapoja, (...) niin silloin ollaan kyllä todella vaarallisilla vesillä. (...) Sitten on päädytty semmoiseen tapahtumien ketjuun, jossa esimerkiksi (...) juttu halutaan niin vahvasti, että silmät suljetaan kaikelta muulta mitä ympärillä on. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Muutamat päätoimittajat puuttuivat myös toimittajien *kollektiivisiin* ennako-oletuksiin. Heidän mukaansa toimittajilla on taipumusta muodostaa yksioikoisia totuuksia, joita ei osata kyseenalaistaa. Tällaisissa tilanteissa olisikin hyvä, jos toimittajissa olisi enemmän individualisteja, jotka rohkeasti kyseenalaistaisivat myös mediassa kulloinkin vallalla olevia näkökulmia ja totuuksia

Toimittajat yllättävän haluttomasti asettuvat ammattikunnan sisällä vastahankaan. (...) Nämä tämmöiset Finnairin, Wallinin tyypiset kuohut, joissa me aletaan (...) journalistisen kuohun mukana kulkeutua johonkin suuntaan. Ja jos siihen menee sanomaan, että hei, että onko se nyt näin, niin kaikki katsovat aivan hämmästyneinä, että mitä toi puhuu, että mehän ollaan tavallaan sanottomasti jo sovittu. (...) Tai kirkkoon liittyvät artikkelit, että kun naispappeuden vastustajat on automaattisesti tuomittu, ehkä ihan syystä kyllä, mutta siis kuitenkin (...) tämmöiset (...) automaattituomiot ovat aika vaarallisia. Siis että myös meitä sitovat hirveän vahvat ennakoasenteet, ja me jos jotkut olemme aika hyviä myös vahvistamaan niiden asenteiden olemassaoloa. Että kyllä minä uskaltaisin vielä toivoa ihan vilpittöntä asioiden kyseenalaistamista. Vaikka meidän pitääkin tehdä jollakin lailla yksinkertaistuksia, niin maailmasta ei saa tehdä aivan liian yksinkertaista paikkaa kuitenkaan. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Journalismissa tällainen ammattikunnan yhdenmukaisuuden paine tuntuu kuitenkin olevan vahva. Vaikka omista uutisvoitoista ollaan ylpeitä, mui-

den viestinten tulkintoja käytetään silti mittapuuna sille, mikä kulloinkin on olennaista ja ajankohtaista. Välttämättä uutispöydässä ei olla niinkään huolestuneita siitä, onnistuuko toimittaja saamaan tiedotustilaisuudesta uutisen, jota kenelläkään muulla ei ole. Sen sijaan tyypillisemmin ollaan ehkä huolissaan siitä, onnistuuko toimittaja saamaan uutisen, jonka kaikki muutkin ovat saaneet (ks. Donsbach 2004, 139). Toimituspalaverissa esitetty kysymys ”Miksei meillä ollut tästä juttua?” lienee tuttu useimmille toimittajille.

3.4 Yhteenvetoa

Journalistinen objektiivisuus on hankala käsite, koska se ymmärretään niin eri tavoin. Tässä luvussa lähdimme siitä, että objektiivisuus on journalismissa edelleen elinvoimainen ideaali ja sillä tarkoitetaan journalismin pyrkimystä asioiden totuudenmukaiseen ja eri osapuolille reiluun kuvaamiseen. Kuten Saario (2014) ehdottaa, objektiivisuuden voi ajatella toimittajien, lähteiden ja yleisöjen keskinäiseksi sopimukseksi. Tässä luvussa kuvatut objektiivisuuden ulottuvuudet ovat osa tätä sopimusta, ja niiden tulkinnat rakentuvat toimituskulttuureissa sekä sopimuksen osapuolten keskinäisessä kanssakäymisessä.

Olemme yllä kuvanneet, miten toimittajat ymmärtävät objektiivisuuden ja millä tavoin he tavoittelevat sitä työssään. Toimittajakunnan keskuudessa objektiivisuus ymmärretään kriittiseksi tulkinnaksi, ei mekaaniseksi totuuksien jäljentämiseksi. Tulkinta ei ole objektiivisuuden vastakohta vaan päinvastoin sen edellytys. Ollakseen kriittistä tulkinnan on perustuttava mahdollisimman kattavaan aineistoon, täydentäviin lähteisiin, kriittisiin kysymyksiin, johdonmukaisuuden arviointiin ja muihin vastaaviin kritiikin menetelmiin. Objektiivisuus on ammatillinen ihanne, joka jää jutuissa aina vajaaksi, mutta silti sen tavoittelua pidetään tärkeänä. Toimittajat näyttävät ajattelevan, että käytännön ja ideaalin välistä eroa ei kurota umpeen sillä, että luovutaan ideaalista.

Tutkimuksemme erityinen kiinnostuksen kohde on toimittajan henkilökohtaisten näkemysten vaikutus uutisiin eli se, miten toimittajat soveltavat journalistiseen työhön väistämättä kuuluvan tulkinnan ja subjektiivisuuden objektiivisuuden tavoitteluun. Vaikka journalismia tehdään

toimituskulttuurien puitteissa ja alttiina monenlaisille vaikutusyrityksille, yksittäisissä jutuissa myös toimittajan henkilökohtainen harkinta ja tulkinta ovat olennaisia. Toimittaja ei ole pelkkä raportoija, vaan valinnoillaan ja keskustelunavauksillaan hän osallistuu aktiivisesti yhteiskunnallisten kysymysten käsittelyyn.

Haastatteluissamme toimittajan henkilökohtaisten näkemysten vaikutus uutisiin tunnistettiin, mutta sitä ei pidetty journalismin objektiivisuuden kannalta kovin huolestuttavana. Mieltymykset vaikuttavat enemmän aihevalintoihin kuin siihen, millä tavalla aiheita käsitellään, ja lisäksi jutut ovat julkisesti kaikkien arvioitavina ja kritisoitavina. Erilaiset ihmiset täydentävät toimituksissa toisiaan, ja uutisoinnin vinoumiin puututaan, jos sellaisia havaitaan. Saario kutsuu tätä omassa tutkimuksessaan ”tiimalasi-objektiivisuudeksi”. Objektiivisuus rakentuu siitä, kun toimituksen jäsenet – kukin persoonallisella tavallaan – soveltavat toimituskulttuurin objektiivisuuskäytäntöjä ja -periaatteita (mt., 73–75).

Ehkä toimittajien yksilöllisiä näkemyksiä olennaisempia ovatkin journalismin kollektiiviset virtaukset ja kulloinkin vallitsevat totuudet, jotka määrittävät niin yksittäisten toimittajien juttuja kuin median uutisagendaa yleisemminkin. Journalismin ongelma tuskin on niinkään se, että toimittajat vinouttaisivat juttujaan omien mieltymystensä mukaisesti kuin se, että he luottavat viestimissä jo vakiintuneisiin tulkintoihin eivätkä löydä näitä totuuksia kyseenalaistavia näkökulmia. Voi myös olla, että he eivät rohkene avata näitä näkökulmia, koska he pelkäävät omankin ammattikuntansa kritiikkiä. Totuuden arvostus ja erehtymisen pelko kytkeytyvät helposti toisiinsa, mikä voi johtaa Pekka Ervastian havaitsemaan ”skuuppikammoon”.²²

Totuuden tavoittelun ja kriittisyyden ohella haastatteluissa tulivat yllättävän selvästi esiin *legitiimit intressit*, joita erityisesti muutamat maakuntalehtien päätoimittajat sanoivat avoimesti edistävänsä myös lehtensä uutisissä. Maakuntalehti edustaa maakuntaansa ja pyrkii osaltaan tukemaan maakunnan elinvoimaisuutta. Journalismin perustavien demokratia-ideaalien kannalta on kuitenkin ongelmallista, jos lehti tällä perusteella tinkii objektiivisuus-ideaalista eikä pyri katsomaan vaikkapa varuskuntien

---

²² Ks. edellä luku 3.2.

lakkautuksia myös puolustusvoimien kokonaisuuden näkökulmasta. Olisiko kuitenkin parempi, jos tällaisetkin kysymykset tulkittaisiin journalismissa *legitiimeiksi erimielisyyksiksi* tavoitellen tilannetta, että lukijat mahdollisimman hyvin ymmärtäisivät sekä varuskuntalakkautuksia puoltavat että niitä vastustavat näkökohdat? Tekemämme kyselyn perusteella toimittajien mielipiteet jakautuvat tässä jonkin verran. Silti kolme neljännestä vastaajista piti tärkeänä myös oman yleisön intressien vastaisten perustelujen tasapuolista esittelyä.

AVOIMUUS ON UUSI OBJEKTIIVISUUS?²³

Journalismin yhteiskunnallista asemaa ovat viime vuosina horjuttaneet yhäältä sanomalehtien taloudellisen pohjan rapautuminen ja toisaalta internetin avointen keskustelualueiden ja ”blogosfäärin” tuoma haaste. Verkon kaikille avoimen ja usein myös avoimen mielipiteellisen keskustelukulttuurin puolustajat eivät ole tyytyneet journalismin lupaukseen esittää totuudenmukaista tietoa olennaisista asioista, vaan journalismilta on vaadittu avautumista yleisönsä suuntaan. Ei riitä, että journalismi pyrkii tekemään muiden tahojen toimista mahdollisimman avointa. Myös journalismin oman toiminnan olisi oltava avoimesti yleisön arvioitavissa.

David Domingo ja Heikki Heikkilä (2012) erottavat avoimuudesta kolme ulottuvuutta: 1) toimittajan ja viestimen avoimuus omista lähtökohdistaan ja tavoitteistaan, 2) journalistisen työprosessin avoimuus, kuten linkitys alkuperäislähteisiin tai toimituksen blogit, joissa yleisölle kerrotaan juttujen tekoon liittyvistä toimituksellisista ratkaisuista sekä 3) yleisölle tarjottavat mahdollisuudet kommentoida journalistisia sisältöjä sekä toimituksen valmius vastata näihin kommentteihin. Eliisa Vainikka ja kumppanit (2013, 64–67) lisäävät vielä toimittajan persoonaa ja yksityiselämää koskevan avoimuuden.²⁴ Kaikki nämä avoimuuden osa-alueet ovat viime vuosina nousseet haastamaan journalismin perinteisiä työtapoja ja ammatillisia

²³ Osia tästä luvusta on julkaistu artikkelissa Reunanen 2014.

²⁴ Persoonan avoimuus, työ- ja vapaa-ajan roolien sekoittuminen, henkilökohtaisten asioiden jakaminen julkisesti.

ihanteita (Smolkin 2006; Singer 2007; Phillips 2010; Larorsa ym. 2012; Mäkinen 2012).²⁵

Journalismiprofession näkökulmasta asetelmaa voi tulkita niin, että uudessa kilpailutilanteessa ja internetin avaamassa viestinnällisessä ympäristössä journalistien ammattikunta joutuu perustelemaan omaa asemaansa ja oikeutustaan (Allen 2008, 325). Tässä kamppailussa toimittajat ovat tulleet suopeammiksi ajatukselle, että journalismia voidaan tehdä yhdessä yleisön kanssa ja että ansaitakseen yleisönsä luottamuksen, journalismin on oltava aiempaa avoimempi omista lähtökohdistaan ja perusteltava tarkemmin tekemiään ratkaisuja (Singer 2007).

Avoimuuden ihanne esitetään joskus myös vaihtoehdoksi objektiivisuudelle. Esimerkiksi David Weinberger (2009) on tullut tunnetuksi iskulauseellaan ”avoimuus on uusi objektiivisuus”. Weinbergerin mukaan vakuuttamassa objektiivisuuttaan viestimet pyytävät yleisöltä luottamusta antamatta mahdollisuutta selvittää, millaisiin esioletuksiin ja selvityksiin esitetty tieto perustuu. Avoimuuden avulla vakuuttaminen taas perustuu siihen, että yleisö voi itse arvioida tiedonhankinnan lähtökohtia. Välttämättä objektiivisuus ja avoimuus eivät kuitenkaan ole ristiriidassa keskenään. Kuten Weinberger itsekin toteaa, ne kytkeytyvät toisiinsa. Hänestä jokaisen toimittajan, joka väittää olevansa objektiivinen, pitäisi olla halukas paljastamaan lähteet, erimielisyydet, oletukset ja arvot, jotka eivät käy ilmi itse jutusta mutta jotka kuitenkin ovat vaikuttaneet jutun teossa (Weinberger 2009). Saario (2014, 75) puolestaan pohdiskelee, mitä eroa objektiivisuudella ja avoimuudella lopulta on, ja pitää juuri avoimuutta tekijänä, joka vahvistaa objektiivisuutta koskevan sopimuksen toimittajien, yleisön ja lähteiden kesken.

Kuten edellisessä luvussa todettiin, toimittajan omat mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet ainakin jossain määrin vaikuttavat siihen, millaisista aiheista hän tekee juttuja, ketä hän valitsee haastateltaviksi ja miten hän rakentaa juttunsa. Avoimuuden puolustajat ovat tästä syystä vaatineet, että toimittajien olisi kerrottava yleisölleen omista näkemyksistään, sidoksistaan

---

²⁵ Englannin kielellä avoimuudesta käytetään usein ilmausta ”transparency”, ja joskus avoimuuden ja läpinäkyvyyden kesken tehdään käsitteellisiä erotteluja (ks. Uusivirta 2013, 31–32). Tässä avoimuus ja läpinäkyvyys ymmärretään synonyymeiksi, ja ”transparency” suomenneetaan aina avoimuudeksi.

ja poliittisesta suuntautumisestaan. Esimerkiksi yhdysvaltalaisen professorin ja blogistin Jeff Jarvisin mielestä toimittajien pitäisi paljastaa taustansa ja ennakkoluulonsa, koska ”viime kädessä yleisön on arvioitava sanomamme totuutta”: abortista kirjoittavan toimittajan uskonnollinen vakaumus on lukijalle relevanttia tietoa, kuten myös se, ketä television uutisankkuri äänesti edellisissä vaaleissa (Smolkin 2006, 23). Samantapaiseen avoimuuden ihanteeseen perustui myös Elinkeinoelämän valtuuskunnan johtajan Matti Apusen (2010) taannoinen aloite, jossa hän toivoi toimitusten julkistavan toimittajiensa poliittisten kantojen jakauman. Apusen ajatus oli, että toimittajat joutuisivat tekemään työnsä perusteellisemmin ja syvällisemmin, jos heidän pitäisi vakuuttaa lukijansa siitä huolimatta, että heidän omat sympatiansa olisivat lukijoiden tiedossa. Apusta tuntui myös ärsyttävän toimittajien ”halpa ironia”, jota he voivat kohdistaa yhteiskunnallisista kysymyksistä kiisteleviin osapuoliin, koska he itse välttävät paljastamasta kantaansa.

Hieman toisenlaista painetta toimittajan persoonan korostamiseen tuovat työmarkkinoiden viimeaikaiset muutokset. Asiantuntijatyössä yksilön oma rooli on korostunut, ja kunkin työntekijän on entistä enemmän itse otettava vastuu tuottavuudesta ja osaamisesta (Lehtonen 2013, 21). Toimittajillakin vakituisten työsuhteiden ja perinteisen freelance-työn rinnalle on tullut uusia itsensä työllistämisen muotoja, kuten toimittaja-osuuskuntia (mt., 22). Raija Julkunen (2008, 66) kutsuu työntekijän ja työnantajan välistä suhdetta tällaisessa tilanteessa ”nomadisopimukseksi”. Työntekijä ja työnantaja eivät sitoudu toisiinsa, ja työntekijät orientoituvat oman markkinakapasiteettinsa maksimointiin (mt., 65). Myös Pauliina Lehtosen (2013, 95) haastattelemien nuorten toimittajien puheesta piirtyi kuva työkuultuurista, jossa kokemusta ja osaamista kerryttämällä rakennetaan omaa ”brändiä”. Sen avulla kilpaillaan työpaikoista, luodaan läheisempää yleisösuhdetta tai haetaan persoonallista kirjoittamisen tapaa. Työmarkkinoilla pärjätäkseen toimittajan olisi siis erottauduttava paitsi journalistisella osaamisellaan myös kiinnostavalla persoonallaan.

Tässä luvussa kuvaamme toimittaja- ja päätoimittaja-haastattelujen sekä sanomalehtitoimittajille tekemämme kyselyn perusteella, miten suomalainen journalistien ammattikunta suhtautuu tällaisiin avoimuuden ja läpinäkyvyyden vaatimuksiin. Olemme kiinnostuneita erityisesti suhtautumises-

ta omien mielipiteiden ja persoonan avaamiseen. Millä tavoin toimittajat ovat halukkaita ja valmiita tuomaan omia taustojaan ja näkemyksiään esiin yhtäältä omien juttujensa yhteydessä ja toisaalta muissa yhteyksissä, kuten Facebook-keskusteluissa?

Luvun aluksi kuvaamme toimittajien suhtautumista avoimuuden vaatimukseen, erityisesti siihen, että toimittajien pitäisi tuoda avoimemmin esiin myös omat taustansa ja näkemyksensä. Mitä hyvää toimittajat tässä näkevät, ja millaisia ongelmia siitä heidän mielestään voisi seurata? Sen jälkeen selvitimme, mitkä asiat ja aiheet toimittajat kokevat erityisen riskialttiiksi ja millä tavoin he ylipäättään haluavat ottaa kantaa ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Miten toimittajat esimerkiksi tasapainoilevat tulkitsevissa kirjoituksissaan analyysin ja varsinaisten kannanottojen välillä? Luvun lopuksi kuvataan vielä toimittajien suhtautumista omaan tunnettuuteensa, persoonansa esiintuontiin ja toimittajabrändäykseen. Ovatko toimittajat mieluummin anonyymejä reporttereita vai persoonia, jotka tunnetaan mielipiteistään ja tyylistään?

4.1 Pitääkö toimittajan ilmaista myös oma kantansa?

Suomalainen toimittajakunta suhtautuu avoimuuden vaatimukseen vaihtelevasti. Osa on valmis melko avoimestikin kertomaan omista mielipiteistään julkisesti, kun taas toiset katsovat tällaisen avoimuuden vaikeuttavan työskentelyä toimittajana. Ammattikunnan sisäinen keskustelu omien poliittisten mielipiteiden julkistamisesta heräsi viime presidentinvaalien alla, kun useat toimittajat ilmaisivat sosiaalisessa mediassa tukensa ehdokkaalleen.²⁶ Osa toimittajista arveli julkisten kannanilmausten heikentävän lukijoiden luottamusta toimittajien kykyyn raportoida asioita puolueettomasti, kun toiset taas eivät nähneet tässä ongelmaa (ks. esim. Hietaneva 2012). Mie-

²⁶ Ehkä eniten keskustelua herätti MTV3:n toimittajan raportointi Kymmenen uutisissa Pekka Haaviston presidentinvaalikampanjan tukikonsertista. Raporttinsa lopuksi toimittaja sanoi, että ”illan merkki on tämä”, ja kuvaruudussa näytettiin voitonmerkkiä näyttävää kärttä. Toimittaja siirrettiin pois vaaliuutisoinnista, ja päätoimittaja Merja Ylä-Anttila kommentoi Ilta-Sanomissa, että tapahtuma oli ”kiistatta moka” ja että kyse oli harkintakyvyn pettämisestä suorassa lähetyksessä (Ilta-Sanomat 31.1.2012).

lipiteet jakautuivat samaan tapaan myös nuorten toimittajien ammatillisia käsityksiä koskeneessa tutkimuksessa. Enemmistö haastatelluista toimittajista suhtautui omien poliittisten mielipiteiden kertomiseen varovasti ja halusivat olla esillä lähinnä vain ”asia edellä”. Osa taas katsoi, ettei oman kannan kertominen esimerkiksi Facebookissa sodi journalismin puolueettomuuden ja objektiivisuuden ihanteita vastaan. (Lehtonen 2013, 64–74.)

Matti Apusen ehdotus toimittajien yhteiskunnallisten näkemysten kartoittamisesta tuli sanomalehtitoimittajille suuntaamassamme kyselyssä varsin selvästi torjutuksi. Ajatusta kannatti vain 16 prosenttia vastaajista, kun vastustajia oli 78 prosenttia (taulukko 4.1). Myös haastateltavamme suhtautuivat yhteiskunnallisten näkemysten kartoittamiseen yleensä nihkeästi. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että toimittajilla ei välttämättä ole erityistä mielipidettä moniinkaan yhteiskunnallisiin kysymyksiin saati pysyvää puoluekantaa ja että ammattitaitoinen toimittaja osaa tehdä uutiset tasapuolisesti omista näkemyksistään riippumatta.

Toimittajien kielteinen suhtautuminen yhteiskunnallisten näkemysten kartoittamiseen ehkä heijastelee ajatusta, että tuloksia voitaisiin käyttää

Taulukko 4.1.

Toimitusten olisi hyvä kartoittaa toimittajiensa yhteiskunnallisia näkemyksiä ja kertoa yleisölle esimerkiksi se, kuinka paljon toimituksessa on eri puolueiden kannattajia.*

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	8	4	2	1	4 13
Melko samaa mieltä	13	13	16	5	12 40
Melko eri mieltä	39	29	24	26	30 98
Täysin eri mieltä	34	49	51	62	48 160
Ei osaa sanoa	6	6	7	5	6 19
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

* Vastaajista kaksi ei kertonut ikäänsä. Tästä syystä ikäryhmiin luettujen vastaajien summa on kokonaisvastaajamäärää pienempi. Yhteensä-sarakkeissa nämä kaksi vastaajaaakin ovat mukana.

lyömäaseena toimittajia vastaan. Jos jonkin puolueen edustajat kokisivat tulleen epäilemättä kohdelluksi, he voisivat ”todistaa” kokemuksensa viittaamalla toimittajakunnan mielipidejakaumaan. Ruotsissa tällaista epäluuloa mielipidekartoituksia kohtaan ei ilmeisesti ole, sillä Göteborgin yliopisto on vuosien 1989 ja 2005 välillä viisi kertaa tehnyt journalistikyselyn, jossa on kartoitettu myös yhteiskunnalliset näkemykset. Tulosten mukaan ruotsalaistoimittajissa on koko väestöön verrattuna huomattavasti suurempi osuus vasemmisto- ja ympäristöpuolueen kannattajia, kun vastaavasti keskustapuolueen ja sosiaalidemokraattien kannatus on koko väestöä vähäisempää (Asp 2007, 225–226).

Ruotsin journalistikyselyt on tehty yhteistyössä Ruotsin journalistiliiton kanssa (mt., 5), ja kyselyjen vastausprosentti on ollut 60:n tuntumassa (mt., 250). Voi olla, että Ruotsissa toimittajat pitävät tällaista asennekartoitusta normaalina yhteiskuntatutkimuksena, ja tuloksista ollaan samaan tapaan kiinnostuneita kuin muustakin yhteiskunnallisen vallan analyysistä. Suomessa toimittajien yhteiskunnallisia näkemyksiä on selvitetty yhteistyössä Journalistiliiton kanssa, mutta puoluekanta ei ole ollut kysymysten joukossa.²⁷ Koska keskustelu journalismin tulkitsevyydestä ja avoimuudesta on lisääntynyt viime vuosina, voi olettaa, että nuoret toimittajat suhtautuivat vanhempia suopeammin toimittajien mielipiteiden kartoittamiseen. Kyselyn mukaan näin onkin. Alle 36-vuotiaista toimittajista 21 prosenttia pitää mielipiteiden kartoittamista hyvänä ajatuksena, kun yli 55-vuotiaalla osuus on vain 6 prosenttia. Vastaavasti alle 36 vuotiaista vain 34 prosenttia on ajatuksesta täysin eri mieltä, kun yli 55-vuotiaista tällä kannalla on 62 prosenttia.

Oman mielipiteen ilmaisuun uutisen yhteydessä julkaistavassa kommentissa toimittajat suhtautuvat paljon myönteisemmin kuin yleiseen

²⁷ Viimeisimmässä laajassa kyselyssä (Jyrkiäinen 2008, 68–69) toimittajat epäilivät koko väestöä enemmän miesten ja naisten tasa-arvon toteutumista sekä talouskasvun välttämättömyyttä. Toimittajista 79 prosenttia oli eri mieltä väitteestä ”ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun”, kun koko väestöstä erimielisiä oli vain 48 prosenttia. Toimittajat olivat myös koko väestöä epäilevämpiä siitä, että tiede ja tekniikka pystyvät tulevaisuudessa ratkaisemaan useimmat nykyiset ongelmat. Sen sijaan irtisanomisten välttämättömyyden ja aluepolitiikan suhteen mielipidejakaumat olivat melko lähellä toisiaan.

Taulukko 4.2.

Jos toimittajalla on juttuaiheeseensa liittyvä mielipide, hänen pitäisi tuoda se avoimesti esiin esimerkiksi uutiskomentissa.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	9	13	15	14	13 42
Melko samaa mieltä	38	33	49	36	40 131
Melko eri mieltä	34	31	18	32	28 94
Täysin eri mieltä	11	13	8	10	10 34
Ei osaa sanoa	8	10	10	6	9 29
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

poliittisten näkemysten kartoittamiseen. Reilu puolet vastaajista piti tätä toivottavana, eivätkä nuoret toimittajat tässä juuri eronneet vanhemmista kollegoistaan. Kaikkein myönteisimpiä olivat 46–55-vuotiaat.

Mielipiteiden jakautuminen puolesta ja vastaan saattaa osittain johtua siitä, että vastaajat ovat tulkinneet kysymystä eri tavoin. Kannan ilmaisuun myönteisesti suhtautuneet ovat ehkä ajatelleet, että jos toimittaja ylipäättään tuo mielipiteensä esiin, se on parasta tehdä kommentissa. Erimieliset taas ovat ajatelleet, että ammattitaitoinen toimittaja osaa tehdä uutisen neutraalisti omasta näkemyksestään riippumatta eikä syytä mielipiteen ilmaisuun ole kommentissakaan. Haastattelemamme toimittajat tuntuivat ajattelevan, että toimittajan omien näkemysten kertominen ei useimmiten ole tarpeen, mutta joissain tilanteissa – erityisesti silloin kun kanta on hyvin voimakas tai toimittajalla on asiassa selkeä oma intressi – näkemyksistä ja sidoksista on hyvä kertoa joko jutun yhteydessä tai ainakin toimituksessa sisäisesti. Jos toimittaja on asianosainen, hänen on ehkä jäävättävä itsensä jutun teosta kokonaan.

Jääviyksymyksissä ensisijaisena pidettiin sitä, että toimittaja kertoo asianosaisuudestaan toimituksessa, ja esimiehet sitten harkitsevat, voiko toimittaja tehdä jutun. Tästä toimittajat olivat jokseenkin yksimielisiä. Sen

sijaan yleisölle kertomisen tarpeellisuudesta näkemykset eivät olleet yhtä selkeitä. Yleensä ajateltiin, että asia voidaan hoitaa toimituksen sisäisesti: jos jääviys on vakava, toimittaja ei kirjoita juttua, ja jos se ei ole vakava, toimittaja kirjoittaa juttunsa samalla tavalla kuin jos sidonnaisuutta ei olisi. Puoluepolitiikassa tai muissa mielipiteitä jakavissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä jääviyden raja tuntui menevän aktiivisessa kampanjoinnissa: jos on puolueaktiivi tai osallistuu näkyvästi, toimittaja ei enää välttämättä saa kirjoittaa juttuja näistä aiheista.

Se on ihmisen halusta kiinni, että jos haluaa sen [puoluekannan] tuoda julki, niin tuokoon sitten. (...) Jos joku menee kunnallisvaaleihin ehdokkaaksi, niin (...) sitten hänen tehtäviään katsotaan sillä tavalla, (...) että hän on sitten oikeasti jäävi tiettyihin asioihin. Eihän yhteistä tällaista kansalaistoimintaa nyt voi keneltäkään kieltää. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Jos julkisuuden silmissä muutut asianajajaksi, propagoit jotain asiaa yksityishenkilönä, niin silloin se vaikuttaa siihen toimintaan toimittajana. Mutta ei se, että on näkemys, jonka silloin tällöin tuot esiin, tyyliin Nato tai turkistarhaus, niin minun mielestäni se ei vielä aiheuta mitään ongelmia. Sitten meidän vain [täytyy] pitää huoli siitä, että jutut ovat tasapuolisia, ja jos mahdollista, (...) kun niitä kannanottoja tulee niissä jutuissa, juttujen ohessa kolumneissa tai muualla, niin se on sillä tavalla tasapainotettu kokonaisuus, että ajan mittaan siellä näkyy erilaisia näkökulmia riittävä määrä. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Näkemyksen paljastamiseen varauksellisesti suhtautuvan ajatustavan mukaan tasapuolinen juttu ei kaipaakaan tukeeseen tietoa toimittajan mielipiteestä. Ammattitaitoinen toimittaja osaa etäännyttää jutusta omat mielipiteensä. Jos tässä epäonnistutaan, se näkyy jutusta, ja kriittistä palautetta on odotettavissa niin yleisöltä kuin toimituksen sisältäkin. Lisäksi arveltiin, että toimittajan näkemyksen julkaiseminen voi tehdä lukijan epäluuloiseksi. Lukija alkaa ihmetellä, onko uutinenkaan tasapuolinen, ja koko uutisen mielekkyys käy kyseenalaiseksi. Toimittajan omien näkemyksen esiintuomisen tarpeettomuutta haastatellut perustelivat myös sillä, että toimittajalla ei useinkaan

ole erityisempää mielipidettä asiasta, josta hän kirjoittaa, ja vaikka olisikin, se tuskin kiinnostaa yleisöä. Olennaista on itse asia, jota juttu koskee, ja siinä asianosaisten tai vaikutusvaltaisten tahojen näkemykset.

Kyllä minä lähden siitä, että ihmiset tilaavat kotiinsa [sanomalehteä] eivätkä [minun] mielipiteitäni. En minä ole niin lapsellinen, että minä korottaisin itseäni sillä tavalla. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Vaikka säännönmukaista toimittajan näkemyksen kertomista jutun yhteydessä pidettiin haastatteluissa yleensä tarpeettomana tai jopa ”koomisena”, useimmat kuitenkin halusivat, että toimittajalla on tarvittaessa mahdollisuus ilmaista mielipiteensä uutisen yhteydessä. Jotkut jopa ajattelivat, että periaatteessa toimittajan tällainen kommentti voisi olla vaikka kaikkien uutisten yhteydessä, koska toimittajan omat intressit ja agendat kuitenkin vaikuttavat uutisen näkökulmaan. Käytännössä hekään eivät pitäneet tätä mahdollisena tai järkevänä.

Haastatellut olivat jokseenkin yksimielisiä siitä, että jos toimittaja tuo näkemyksensä esiin, niin sen paikka on mielipiteellisissä juttutyypeissä. Missään tapauksessa uutista ei saa tehdä asenteellisesti niin, että tarkoituksellisesti pyrkisi saamaan haluamansa näkökannan näyttämään toista etevämmältä. Jos toimittajalla on asiassa voimakas mielipide, kommentin kirjoittaminen jutun yhteyteen taas voi olla hyväksi sekä yleisön että toimittajan itsensä kannalta:

Silloin minä suosittelen kyllä tätä kommenttia ilman muuta. (...) Koska sehän on tavallaan ihmisten huijaamista sitten, jos tavallaan puut sen jutun siihen omaan sapluunaasi ja syötät sen uutisena. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Ihan sen toimittajan itsensä kannalta, ihan sen takia, että sitten se voi ne pahimmat mielenpurkaukset purkaa siihen kommenttiin. Kuin myös sitten sen journalistisen uskottavuudenkin kannalta. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Toimittajien mielipiteellisen ja tulkitsevan aineiston etuna nähtiin myös keskustelun virittäminen, mikä puolestaan syventää asioista syntyvää kuvaa.

Kuten yksi päätoimittajista sanoi, näihin keskusteluihin osallistuminen, Facebookissa tai muuten, voi kehittää toimittajan omaa ajattelua ja viedä eteenpäin kulloiseenkin aiheeseen liittyvää journalistista prosessia.

Uutisen neutraaliutta ja tasapuolisuutta pidettiin yleisesti ehdottomina hyveinä, mutta silti muutamat haastatellut hyväksyivät senkin, että toimittaja kärjistää ja provosoi uutisessa sekä esittää perusteltuja tulkintojaan. Näin uutisesta voi tulla kiinnostavampi, helpommin tartuttava ja syvällisempi.

Sinä aikana kun minä olen ollut sisällön johtotehtävissä, niin minä olen pitänyt tulkintaa ja analyysiä (...) mahdollisina työkaluina ihan perusuutistoiminnassa. Ei välttämättä niin, että pitää erikseen leimata, että nyt tulkitseen, nyt analysoin. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Ei se neutraalius siinä mielessä ole silleen mikään hyve. Ehkä olisi järkevempää pyrkiä, että se olisi vähän enemmän väritynyttä, mutta että se pitäisi vain avoimesti sitten selittää, että miksi tämä on näin ja miksi me ajatellaan tällä tavalla. Kyllä minä luulen, että se toisi parempaa kamaa. Koska eihän kukaan (...) nyt halua semmoista kamaa katsoa telkkarista tai lukea, joka on ihan hajutonta, mautonta ja väritöntä. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Näissä lainauksissa näkyy selvästi pyrkimys kohti tulkitsevaa mutta samalla avointa otetta uutisjournalismissakin. Keskeinen vaatimus tulkinnalle ja näkemyksellisyydelle kuitenkin on näkemysten avoin perustelu: yleisön on pystyttävä jutusta seuramaan, miten tulkintoihin on päädytty. Kaksi haastatelluista ulotti avoimuuden periaatteen myös jutuntekoprosesseihin: lukijalle on tehtävä selväksi, mihin juttu liittyy ja miksi se on kertomisen arvoinen juuri nyt. Linkityksiä juttujen taustamateriaaleihin ja alkuperäislähteisiin pidettiin toivottavina. Seuraavissa lainauksissa tässä nähdään vielä kehittämisen varaa. Ensimmäisessä lainauksessa tulee selvästi esiin myös toimituksiin kohdistuva paine avoimuuden lisäämiseksi:

[Koska] lukijat ovat yhä kriittisempiä mediaa kohtaan, niin semmoinen on korostunut, että pitää olla silleen avoin ja kertoa, miksi tämä juttu on tehty. Koska lukijat miettivät kaikkea aina salaliittoteorioita

ja muuta, että miksi tätä nyt kirjoitetaan, juuri tätä. Sen takia on hyvä tuoda se julki, että mihin tämä asia liittyy ja miksi tästä kirjoitetaan. Mutta varmaan voisi, totta, tuoda esille enemmän sitä näkökulman valintaa. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Semmoista avoimuutta [kannatan, että], jotain materiaaleja, työprosesseja voitaisiin avata ihmisille. Ja se olisi varmaan ihan hyvä meillekin, että myös sitä meidän tapaa ja etiikkaa sitten voi[si] aika avoimesti se katsoja sitten peilata. Siinä varmaan olisi kehittämisen varaa ja mahdollisuuksia. (Toimittaja, yli 40v, sähköinen media)

Kyselyssä mielipiteet omien näkemysten roolista uutisjutuissa jakautuivat (taulukko 4.3). Vastanneista 38 prosenttia uskoi, että uutisesta voi tulla parempi, jos toimittaja tuo siinä esiin myös oman näkemyksensä. Tässä myös vastaajan ikä näyttää vaikuttavan suhtautumiseen. Nuorimmassa ikäryhmässä omien näkemysten esiintuontiin suhtauduttiin selvästi myönteisemmin kuin vanhimmassa ikäryhmässä. Siinä missä 44 prosenttia yli 55-vuotiasta oli täysin eri mieltä väitteen kanssa, alle 36-vuotialla osuus oli vain 13 prosenttia.

Taulukko 4.3.

Uutisesta voi tulla parempi, jos toimittaja tuo siinä esiin myös oman näkemyksensä asiasta.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	9	7	3	4	6 19
Melko samaa mieltä	38	31	36	22	32 107
Melko eri mieltä	29	24	29	21	26 85
Täysin eri mieltä	13	24	23	44	25 84
Ei osaa sanoa	11	13	9	9	11 35
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Vaikka toimittajien keskuudessa avoimuutta yleisesti pidetään hyvänä asiana, tuntuu neutraaliuden normi kuitenkin edelleen olevan ammatillisuuden ytimessä. Mielenpitoita voidaan esittää kolumneissa ja kommentteissa, mutta koko ajan varotaan, että niiden takia ei leimaututtaisi sitoutuneeksi johonkin tiettyyn aatesuuntaan tai katsantokantaan. Tällaisen leimautumisen uskottiin varsin yksimielisesti haittaavan työtä ja vaikeuttavan tietojen saantia. Yksi toimittajista otti tästä esimerkiksi kysymyksen Suomen liittymisestä Euroopan unioniin.

Aamulehti ja Helsingin Sanomat ja Turun Sanomat ottivat kantaa etusivulla lehtenä, että nyt kannatamme EU-jäsenyyttä. Ei minulla tietysti itsellä mitään EU-jäsenyyttä vastaan ollut, mutta kyllä se sitten siihen johti, että kun meni EU:n vastustajien tilaisuuteen, niin sitten vastaanotto tämmöisenä tavallisena uutistoimittajanakin oli vihamielinen ja siis semmoinen hyvin torjuva. Koska minä taas sitten itse haluan ehdottomasti suhtautua hyvin avoimesti EU:n vastustajiin ja kirjoittaa, että mikä heidän näkemyksensä on, niin totta kai semmoinen haittaa työntekoa. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Toimittajat näyttävät siis uskovan, että lähteet odottavat toimittajilta neutraaliutta ja pitävät avoimia kannanottoja todisteena toimittajan puolueellisuudesta. Jos toimittaja on vaikkapa ilmoittanut kannattavansa kuntaliitosta, liitosta vastustava saattaa esittää päätoimittajalle toivomuksen, että juttua tulisi tekemään joku muu kuin tämä nimenomainen toimittaja. Tietojen saantia helpottaa, jos haastateltava ei tiedä toimittajan mielipidettä. Toimittaja voi tällöin esimerkiksi hiukan myötäillä haastateltavan näkemyksiä ja rohkaista näin tätä kertomaan asioista avoimemmin.

Muutamit haastateltavista olivat nuoruudessaan olleet aktiivisesti mukana politiikassa, ja he tuntuivat kokevan tämän rasitteeksi. Sekä yleisö että lähteet muistuttavat tästä vielä vuosikymmenten jälkeen ja arvelevat sen vaikuttavan journalistisiin valintoihin. Näiden haastateltujen mukaan politiikkataustasta on kuitenkin se hyöty, että tietää miten politiikassa toimitaan ja että on kontakteja. Silti riippumattomuuden näkökulmasta ”varjot ovat pitkät”. Yksi heistä tosin kertoi kokoomuslaisen kansanedustajan jo kommentoineen, että ”ei sinun tarvitse enää todistaa jutuissasi, että et ole kepulainen enää”.

Vainikan ja kumppanien vuonna 2013 valmistuneessa tutkimuksessa kysyttiin internetin keskustelupalstojen käyttäjiltä, pitäisikö toimittajien ”ilmaista sosiaalisessa mediassa selvästi mielipiteensä tai esimerkiksi poliittiset kantansa”. Vastaajista puolet oli sitä mieltä, että pitäisi (Vainikka ym. 2013, 79). Samoin noin puolet katsoi, etteivät toimittajien julkiset kannanotot sosiaalisessa mediassa heikennä medialalon uskottavuutta (mt., 80). Oma, sanomalehtitoimittajille suuntaamamme kysely puolestaan vahvisti haastattelujen yleiskuvan, että toimittajat katsovat omien mielipiteiden ilmaisemisen pikemminkin uhkaavan kuin vahvistavan luottamusta toimittajaan kohtaan (taulukko 4.4). Kyselyssä kysyttiin lähteiden luottamusta, mutta luultavasti vastaukset olisivat olleet samansuuntaisia, vaikka kysymys olisi koskenut yleisön luottamusta.

Taulukko 4.4.

Lähteiden on helpompi luottaa toimittajaan, jos hän on julkisestiertonut yhteiskunnallisista näkemyksistään.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	3	1	3	6	4 12
Melko samaa mieltä	19	14	18	14	17 55
Melko eri mieltä	26	41	36	29	32 107
Täysin eri mieltä	33	29	31	40	33 110
Ei osaa sanoa	19	14	12	10	14 46
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Ikäryhmien väliset erot eivät olleet kovin suuria. Kuitenkin vanhimmat toimittajat näyttivät olevan varmimpia siitä, ettei omista yhteiskunnallisista näkemyksistä kertominen ainakaan lisää lähteiden luottamusta. Voi siis ajatella, että avoimuuden periaate on vähitellen vahvistumassa, mutta ainakin toistaiseksi neutraaliuden periaatteella on selvästi avoimuutta vahvempi asema suomalaisten toimittajien keskuudessa (vrt. Saario 2014, 75–77).

Kaikki taulukoissa 4.1–4.4 esitetyt väitteet liittyvät tavalla tai toisella kysymykseen siitä, kuinka avoimesti toimittajien pitäisi tuoda omat näkemysensä esiin ja millaisia seurauksia tällä voi olla. Seuraavaksi katsomme vielä Latent Class Analysis -monimuuttujamenetelmän (LCA) avulla, millaisia tyypillisiä vastaajaprofileja näiden väittämien nojalla on löydettävissä. LCA luo profiilit niin, että ne ovat sisäisesti mahdollisimman homogeenisiä (Reunanen 2003, 583–598). Profiilien lukumäärä voidaan valita tilastollisten tunnuslukujen tai ratkaisun selkeyden perusteella. Tällä kertaa kolmen profiilin ratkaisu oli sekä selkein että tunnuslukujen perusteella paras.

Kaikki kolme LCA-profilia sekä koko aineiston profiili on kuvattu taulukossa 4.5. Taulukon ensimmäisessä sarakkeessa on kullekin LCA-profiilille annettu nimi. Sarakkeessa on myös kutakin profilia edustavan ryhmän koko prosentteina kaikista vastaajista. Seuraavissa sarakkeissa on ylimpänä kuhunkin väittämään liittyvän taulukon numero sekä väittämää kuvaavat avainsanat. Sarakkeiden luvut kertovat vastausvaihtoehtojen todennäköisyyden kussakin profiilissa. Luvut voi tulkita myös vastaajajakaumiksi.²⁸ Näin esimerkiksi ”avointen” ryhmässä 70,8 prosenttia vastaajista olisi ollut samaa mieltä väittämästä, jonka mukaan toimittajan pitäisi tuoda juttuaiheeseensa liittyvä mielipiteensä avoimesti esiin esimerkiksi uutiskomentissa.

Analyysin perusteella toimittajakunta jakautuu varautuneisiin, avoimiin ja epätietoisiin. Varautuneet on yleisin profiili. Siinä torjutaan ajatus toimittajien mielipiteiden kartoituksesta eikä näkemysten kertomisen uskota lisäävän lähteiden luottamusta. Hieman keskimääräistä useammin profiilissa suhtaudutaan epäillen myös siihen, että toimittajan oman näkemyksen ilmaiseminen voisi tehdä uutisista paremman.

Avointen profiilissa suhtautuminen avoimuuteen on kaikkien väitteiden osalta keskimääräistä myönteisempää. Profilia edustaa neljännes vastaajista. Erityisen voimakkaasti profiili poikkeaa koko vastaajajoukosta siinä, että profiilissa peräti 74 prosentin todennäköisyydellä uskotaan läh-

---

²⁸ Luku kuvaa kyseisen vastausvaihtoehdon todennäköisyyttä kussakin profiilissa. Yksittäinen vastaaja voi ”kuulua” eri todennäköisyyksin useisiin profileihin, eikä kyse siten tarkkaan ottaen ole vastaajajakaumista. Analyysiä varten muuttujat muunnettiin kolmiluokkaisiksi yhdistämällä täysin ja melko -vaihtoehdot.

Taulukko 4.5.

Mielipiteen ilmaisemisen avoimuutta koskevat vastaajaprofiilit. (N=330)

		Kantojen kartoitus tarpeen	Kanta esiin kommenttiin	Avoimuus parantaa uutista	Avoimuus lisää luottamusta
		4.1	4.2	4.3	4.4
Varautuneet (67 %)	Eos.	0.000	0.049	0.065	0.080
	Samaa m.	0.081	0.506	0.307	0.010
	Eri mieltä	0.919	0.445	0.628	0.909
Avoimet (25 %)	Eos.	0.083	0.000	0.064	0.143
	Samaa m.	0.431	0.708	0.592	0.736
	Eri mieltä	0.485	0.292	0.344	0.121
Epätietoiset (8 %)	Eos.	0.442	0.657	0.559	0.603
	Samaa m.	0.000	0.125	0.363	0.172
	Eri mieltä	0.558	0.218	0.078	0.225
Kaikki (100 %)	Eos.	0.058	0.088	0.106	0.139
	Samaa m.	0.161	0.524	0.382	0.203
	Eri mieltä	0.782	0.388	0.512	0.658

teille olevan helpompaa luottaa toimittajaan, jos tämä on julkisesti kertonut näkemyksistään. Kaikkien vastaajien keskuudessa näin ajattelevien osuus on vain 20 prosenttia ja varautuneiden profiilissa vain yksi prosentti. Juuri tämä väittämä näyttääkin parhaiten erottelevan avoimuuteen myönteisesti ja varautuneesti suuntautuneet toimittajat toisistaan. Epätietoisten profiilia luonnehtii ennen muuta en osaa sanoa -vastausten suuri määrä. Profiilin koko on kahdeksan prosenttia vastaajista.

Kysymys toimittajan mielipiteiden ilmaisemisesta pelkistyy lopulta kahteen erilaiseen tapaan perustella uskottavuus lähteiden ja yleisön silmissä. Avoimuuden periaatteen mukaan luottamus syntyy siitä, että lähteet ja yleisö tuntevat toimittajan ajatusmaailman ja voivat näin paremmin arvioida juttujen perusteita. Tätä kantaa edustavia näyttäisi seitsemänpäiväisten sanomalehtien toimittajista olevan noin neljännes. Avoimuuteen varauksellisesti suhtautuvat puolestaan korostavat avoimuuden riskejä. Mielipiteen ilmaiseminen voi leimata toimittajan puolueelliseksi, mikä puolestaan syn-

nyttää epäluuloa lähteissä, vaikeuttaa toimittajan työtä ja voi saada yleisön näkemään jutuissa värityneisyyttä silloinkin, kun sitä ei niissä ole. Tällä tavoin ajattelevia näyttäisi analyysimme mukaan olevan noin kaksi kolmasosaa kyselymme vastaajista. Eri ikäryhmät eivät juuri eroa profiilien suhteen toisistaan. Sen sijaan sukupuolet eroavat hieman. Miesten todennäköisyys sijoittua avointen profiliin on 28 prosenttia ja naisten 22 prosenttia. Vastaavasti miesten todennäköisyys sijoittua varautuneisiin on 66 ja naisten 69 prosenttia. Naiset sijoittuivat epätietoisten profiliin hieman miehiä todennäköisemmin.

4.2 Leimautumista vältetään, mutta perusteltuja kantoja voidaan ottaa

Toimittajien mielipiteiden mahdollinen leimaavuus riippuu paljon siitä, missä tilanteessa, millä tavalla ja millaisesta aiheesta toimittaja mielipiteensä ilmaisee. Sekä kyselyssä että haastatteluissa tulokset olivat samansuuntaisia: kaikkein varovaisimpia ollaan oman puoluekannan tai presidenttiehdokkaan ilmaisemisessa, kun taas muihin väestöä jakaviin kysymyksiin voidaan ottaa rohkeammin kantaa (taulukko 4.6).

Taulukko 4.6.

Kuinka laajasti voit ajatella kertovasi oman kantasi seuraavista asioista?
(Valitse laajin julkisuus johon olisit valmis)

	Puolue- kanta %	Presidentti- ehdokas %	Nato- jäsenyys %	Homo- avioliitot %	Turkis- tarhaus %	Kunta- uudistus %
En kenellekään	15	8	2	2	2	2
Puolisolle	25	20	4	5	3	2
Ystäville	40	45	23	23	20	11
Facebook-kavereille	3	12	7	5	5	4
Kolumnissa	7	12	52	63	65	73
En osaa sanoa	10	2	12	2	5	8
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	330	330	330	330	330	330

Haastatelluillemme puoluekannan ja presidenttiehdokkaan ilmaisemisen arkaluonteisuus muihin teemoihin verrattuna tuntui olevan jollain tapaa itsestään selvää. Osaltaan tämä johtunee siitä, että sitoutumattoman median kriteerinä on totuttu pitämään nimenomaan puoluepoliittista sitoutumattomuutta. Toisaalta yhteiskunnan poliittiset ristiriitaisuudet eivät aina noudattele puoluepoliittisia jakoja, ja voi ajatella, että esimerkiksi kanta Nato-jäsenyyteen tai homoavioliittoon voisi leimata toimittajan yhtä lailla kuin puoluekantakin. Näin ei kuitenkaan näytä olevan:

- K: Miten sinä muotoilisit tästä semmoisen jonkun säännön, että minkä tyyppisissä asioissa se on ihan ok avoimesti näyttää väriä ja missä taas ei?
- V: Kyllä kai se tuo puoluepolitiikka on kuitenkin sen verran semmoinen leimaava asia.
- K: Sinänsä jännä, (...) kun (...) tällaiset arvokonservatiivit ja sitten uskonnot ja sitten nämä eläinsuojelut ja muut, jotka ovat aika voimakkaitakin semmoisia jakavia, mutta ne eivät sitten ole sillä tavalla herkkiä kuin taas tämä perinteinen puolue[kanta]?
- V: Niin. En tiedä miksi se näin on, mutta näin se vaan tuntuu [olevan]. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Yksi selitys puoluekannan erityisyydelle voi olla se, että kun julistautumalla turkistarhauksen kannattajaksi tai vastustajaksi toimittaja sitoutuu vain tässä yhdessä kysymyksessä, julistautumalla vaikkapa SDP:n tai RKP:n kannattajaksi toimittaja voi leimautua puolueelliseksi lähes kaikissa poliittisissa kysymyksissä. Puoluekannan ohella muutkin aihepiirit saatettiin kokea arkaluonteisiksi silloin, kun kyseinen asia on poliittisen päätöksenteon kohteena. Toimittaja voi esimerkiksi ottaa tasaveroisen avioliittolain puolesta kantaa, jos hän lähestyy asiaa yleisten ihmisoikeuksien näkökulmasta. Jos taas viitekehystenä on eduskunnassa käytävä keskustelu, toimittajan on vaikeampi asettua kannattajien tai vastustajien puolelle.

Voisin varmaan sunnuntaisivuille tehdä vaikka kommentin, jossa vastustan syrjintää. Mutta jos teen uutisen siitä, että kuinka moni [maakunnan] kansanedustajista kannattaa homoliittoja (...), niin en minä sen viereen laittaisi kommentteja, jossa minä kertoisin kumpaa

mieltä minä olen. Kyllä se on tällöinen foorumikysymys. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Monet haastatelluista sanoivat, ettei heillä ole selvää kantaa moniinkaan yllä mainituista kysymyksistä eikä heillä myöskään ole vakiintunutta puoluekantaa. Sitoutumista tiettyyn arvonaäkölmaan tai toimintavaihtoehtoon voidaan tietoisestikin vältellä. Yritetään mieluiten ymmärtää erilaisia kantoja ja jättää lopullinen arvio niiden paremmuudesta tekemättä.

Minulla on itselläni aika harvoja semmoisia asioita, joihin minä tavallaan muodostan sillä lailla mielipiteen, että se olisi jollakin tavalla minulle henkilökohtaisesti tärkeä, vaan minä argumentoin. (...) Minä voin ihan hyvin argumentoida homoavioliittojen puolesta ja vastaan henkilökohtaisessa elämässä, eikä siinä argumentoinnissa ole mitään semmoista, mitä minä en voisi (...) päätoimittajana tehdä myös julkisesti. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Jotkut pohtivat aihepiirien arkaluontoisuutta myös siitä näkökulmasta, kuinka henkilökohtaisia ne ovat. Jos asia on niin läheinen, ettei sitä pysty tarkastelemaan itsestään etäännytetysti, aiheesta ei mielellään kirjoita lainkaan. Tämän voi tulkita pyrkimykseksi varjella journalistista ”sitoutumattomaa” identiteettiä erotukseksi poliittisesta ”sitoutuneesta” identiteetistä (ks. Reunanen 2014). Jos aihe on henkilökohtaisesti niin tärkeä, että se on olennainen osa persoonaa, ”journalisti-identiteetin” omaksunut toimittaja ei siitä mielellään kirjoita. Kannanoton perusteiden olisi oltava jollain tapaa yleisiä ja rationaalisia, ei henkilökohtaisia ja tunneperäisiä:

Ei minulla ole mitään ongelmaa tuoda [Suomen Nato-jäsenyydestä] mielipidettä esiin lehden sivuilla. (K: Mikä siitä tekee ongelmatonta?) Ehkä se, että se on kuitenkin aika asiakysymys (...). Vaikka siihen liittyy intohimoja, niin se on semmoinen järkiperusteinen. Esimerkiksi puoluekantaan, johonkin homoavioliittokantaan, niin liittyy aika paljon semmoista, että (...) aletaan mitata ihmistä siinä. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Toimittajien kuvaukset omasta suhteestaan poliittisiin kysymyksiin ovat selvästi erilaisia kuin yhteiskuntaan vaikuttamaan pyrkivien poliitikkojen

ja aktivistien kuvaukset. Siinä missä aktivisti ja poliitikko sanovat sitoutuvansa poliittisiin tavoitteisiinsa (Reunanen & Harju 2012, 28–41), siinä journalisti välttää sitoutumista, pysyy avoimena erilaisille vaihtoehdoille, voi kritisoida niitä tasapuolisesti, ja ehkä myös – kuten Apunen (2010) kolumnissaan piikitteli – pääsee halutessaan ”kyyristelemään toimittajien suosituimpaan piilopaikkaan, halpaan ironiaan”.

Vaikka tulkitsevuuden on katsottu lisääntyneen journalismissa viime vuosikymmeninä, varsinaisissa kannanotoissaan toimittajat tuntuvat olevan edelleen varovaisia. Esimerkiksi Aamulehden ja Ilkan uutiskommentteja koskevassa tutkimuksessa havaittiin, että vaikka kaksi kolmannesta kommentista otti jollain tavalla kantaa uutisessa esitettyyn asiaan, kannanotot olivat ”poikkeuksetta sellaisia”, joiden ”selvästi uskotaan oletusyleisön hyväksyvän” (Keltto 2010, 92). Tämä sopii hyvin yhteen omien haastattelujemme kanssa. Kiistanalaisissa ja mielipiteitä jakavissa kysymyksissä toimittajat eivät mielellään ota selvää kantaa. Kantaa voidaan sen sijaan ottaa silloin, kun kyse on demokratian pelisäännöistä, ilmiselvistä vääryyksistä, yleisinhimillisistä arvoista tai asiatietojen perusteella kiistattomista kysymyksistä. Muutoin mielipiteellisissä teksteissäkin mieluummin puntaroidaan, taustoitetaan ja esitetään erilaisia vaihtoehtoja sen sijaan, että sanottaisiin suoraan, millaisia ratkaisuja olisi tehtävä.

Se on semmoista analyysiä, (...) että pohditaan motivaatioita, pohditaan mitä tästä seuraa, on ehkä sen tapaista. Sitten semmoinen kriittinen, oikein kommenttijuuttu kyllä varmaan tulee siitä, jos minä huomaan, että demokratian tai avoimuuden pelisääntöjä rikotaan. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Erityisen vahvasti toimittajat korostivat asiaan perehtymistä ja vakuuttavia perusteluja kannanoton edellytyksinä. Nämä ovat tärkeitä ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin toimittajan mielipiteen ei sinänsä uskottu kiinnostavan yleisöä. Sen sijaan kiinnostavia voivat olla mielipiteen perustelut, joita yleisö voi sitten arvioida ja käyttää oman mielipiteenmuodostuksensa aineksena. Toiseksi toimittajat selvästikin halusivat välttää tilannetta, jossa heidän mielipiteensä osoittautuisi jollain tavalla virheelliseksi tai typeräksi. Ennen kannanoton julkaisemista toimittaja haluaa turvata selustansa mahdollisten vastaväitteiden varalta.

Hyvin harvoin minulle tulee halu tuoda ilmi, että nyt tämä on minun mielipiteeni ja minä haluan tämän sanoa. Ja silloinkin, jos minulla on se joku sanottava, niin se perustuu hyvin vankasti lähteisiin, että minä puhun tosi paljon ihmisten kanssa ensin. Minä en muodosta sitä mielikuvaa vain omassa päässäni, vaan minä ikään kuin vahvistan selustani. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Joskus mielipiteen esittäminen on kuitenkin suorastaan toimittajan velvollisuus. Tällöinkin taustalla tuntuu olevan ajatus, että kyse on asiaan perehtymisestä nousevasta johtopäätöksestä, joka yleisön pitää saada tietää, kun se muodostaa omaa käsitystään asiasta. Seuraavista haastatelluista ensimmäinen on silti varovainen mielipide-sanan käytössä:

[Olen] heikoilla jällä tässä, mutta koen kyllä, että toimittajan tehtävä on myös, jos hän oikeasti on sitä mieltä, että jossakin asiassa on nyt jotakin mätää ja ollaan menossa väärään suuntaan, niin se velvollisuus on myös jotenkin tuoda myös se oma [mielipide esiin]. Mutta ei ehkä oma mielipide niinkään, mutta että sen pitäisi jotenkin perustua siten faktoihin sen mielipiteen. Kuitenkin toimittajalla on niin iso vastuu siinä mielipidemuokkauksessa, että ei voi vain kirjoittaa, että ”musta tuntuu, että tässä on nyt jotain mätää”, vaan se pitää oikeasti perustella se mielipide faktoilla. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Jos me [toimittajina] tiedetään asiasta paljon, niin meidän kannattaa myös kertoa meidän mielipiteemme, koska meillä on muodostunut se. (...) Meillä on enemmän tietoa kuin tavallisella kaduntallaajalla. (Toimittaja, alle 40v, sähköinen media)

Muutamit haastatelluista katsoivat kuitenkin, että toisinaan mielipidekirjoituksessa on syytä esittää myös selkeä mielipide. Usein tämä todettiin pääkirjoitusten yhteydessä, mutta myös muiden mielipidekirjoitusten katsottiin terävöityvän selkeästä kannanotosta silloin, kun sille on hyvät perusteet. Yksi toimittajista erotti kaksi eri genreä, joista toinen on luonteeltaan puntaroiva ja toiseen taas kuuluu selkeä kannanotto.

Voin esimerkiksi kertoa siitä, että minkä takia vaikkapa [joku] kunta on sellaisessa velkaantumiskierteessä tulevina vuosina kun se on. Joh-tuen siitä, että kaikki on rakennettu kerralla 70-luvulla, niin sen takia kaikki myös vanhenee kerralla. (...) Mitä minä voisin siihen sanoa, että olisiko ollut järkevämpää rakentaa kunnantalo eri vuosikymme-nellä? Sehän ei sinänsä kaipaakaan kannanottoa. Sitten minä voin vahvemmin ottaa kantaa, että jos minun mielestäni vaikkapa jonkun valtuustoryhmän budjettikannanotot ovat aivan pölhöjä, niin kyllä minä voin ottaa kantaa siihen sitten sillä tavalla, että minusta näyttää siltä, että tässä on kysymys jostain ihan muusta kun tosiasioista. (Toi-mittaja, alle 40v, sanomalehti)

Toimittajien yleisimmin esittämä syy analyysien ja mielipiteiden kirjoitta-miseen oli erilaisten näkökulmien tarjoaminen ja analysointi keskustelun pohjaksi. Analyysijuttuja voidaan tehdä myös silloin, kun on tunnistettu jokin merkittävä ilmiö, josta ei kuitenkaan ole löytynyt selvää uutiskulmaa tai jos halutaan vielä jatkaa edellisen päivän uutisaiheen käsittelyä, vaikka mitään tuoretta uutista ei enää olisikaan kerrottavaksi. Joskus myös toimit-tajan omat intohimot voivat olla pontimena mielipiteellisen jutun kirjoit-tamiselle. Sanomisen halu syttyy silloin, kun kohdalle osuu joku erityisen ärsyttävä tai suututtava asia. Kyse voi olla merkittävästä yhteiskunnallisesta kysymyksestä mutta myös hyvin arkisesta ärsytyksen aiheesta.

Kun lapsille ei kelpaa maksalaatikko, niin minua vaan tympäisi se, että nykyajan lapset ovat niin nirsoja ja vanhemmat opettaa ne niin nirsoiksi. Niin [tuli] semmoinen tarve sanoa, mitä mieltä minä asias-ta olen. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Sen lisäksi, että tulkitsevilla ja mielipiteellisillä jutuilla halutaan tarjota näkökulmia julkiseen keskusteluun, niissä viehättää myös tietty vapaamuoi-toisuus uutisjuttuihin verrattuna. Tulkitsevissa ja mielipiteellisissä jutuissa johtopäätöksiä voi vetää rohkeammin, ja myös tyyllilajeissa toimittajalla on enemmän valinnanvaraa. Jotkut sanoivat mielellään leikittelevänsä kielellä ja joskus myös hieman provosoivansa.

Minulla on itselläni kiero huumorintaju, että minä tykkään kaikista sanaleikeistä ja piilomerkityksistä, niin se antaa tämmöiselle tekstilisellemme irrrottelulle vähän foorumia, että semmoista vapautta tarjoaa. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Jos jostain on omasta mielestään jotain nasevaa sanottavaa, niin silloin se on ihan kiva välillä vähän tökkäistä niissä. (...) Kyllä minä luulen, että aika monella on joku semmoinen sairas suhde siihen ja tavallaan nauttiikin siitä, että pääsee ärsyttämään. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Uutistoimittajien halukkuus tehdä kommentoivia juttuja tuntui haastattelujen perusteella liittyvän paitsi toimittajan luonteenlaatuun myös heidän ikäänsä ja mahdolliseen erikoistoimittaja-asemaansa. Kommentointiin varauksellisesti suhtautuvia oli hieman enemmän vanhemman kuin nuorempaan polven toimittajissa, ja myös osa haastatelluista päätoimittajista oli pannut nuorten mutkattomuuden merkille. Nuorten toimittajien arveltiin tottuneen sosiaalisessa mediassa keskustelemaan kirjoitustapaan. Vanhemmassa toimittajakunnassa uskottiin olevan enemmän ihmisiä, jotka kokevat näkökulmajournalismin itselleen vieraaksi. Toisaalta heissä on myös kokeneita erikoistoimittajia, joiden työnkuvaan kuuluu oman aihealueen pitkäjänteinen seuraaminen. Näin myös taustoittavien analyysien ja kommenttien teko on heille luontevaa. Kynnystä mielipiteellisten ja analysoivien juttujen tekemiseen voi nostaa se, että tulkinnoistaan ja näkemyksistään joutuu henkilökohtaisesti julkisen arvioinnin ja kritiikin kohteeksi. Joillekin tämä sopii hyvin, mutta toiset pitävät mielipiteensä mieluummin omana tietonaan.

Selvitimme toimittajien halukkuutta omien näkemystensä esittämiseen myös kyselyssä (taulukko 4.7). Vastaajista 77 prosenttia katsoi, että tulkitsevat ja kommentoivat jutut ovat hyvä tilaisuus esittää myös omia näkemyksiä julkisesti. Toista mieltä oli 20 prosenttia. Sama jakauma pätee kaikissa ikäryhmissä. Ikäryhmät eroavat kuitenkin siinä, että yli 45-vuotiaat ovat nuorempia useammin täysin samaa mieltä esitetyn väitteen kanssa. Kyselyn tulos ei siten tue haastatteluissa esiin tullutta käsitystä, että nuoret olisivat vanhempia mutkattomampia omien mielipiteidensä julkisessa esittämisessä. Pikemminkin se antaa tukea sille, että kokemus ja oman seuranta-alueen

hallinta lisäävät varmuutta ja halukkuutta myös mielipiteellisten ja tulkitsevien juttujen kirjoittamiseen.

Taulukko 4.7.

Koen tulkitsevat ja kommentoivat jutut hyväksi tilaisuudeksi esittää myös omia näkemyksiäni julkisesti.*

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	28	27	45	39	35	104
Melko samaa mieltä	49	50	35	31	42	125
Melko eri mieltä	18	18	9	18	16	47
Täysin eri mieltä	1	5	8	4	4	13
En osaa sanoa	3	0	3	7	3	10
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	87	66	77	67		299

* Tarkastelusta on jätetty pois artikkelitoimittajat sekä ne vastaajat, jotka kertoivat tekevänsä lähinnä taitto- tai editointityötä.

4.3 Persoonallisia halutaan olla, mutta tunnettuus ei houkuta

Journalismin tulkitsevuus ja toimittajien avoimuus omien arvojensa ja mielipiteidensä esittämisessä liittyvät laajempaan kysymykseen siitä, kuinka paljon toimittajat saavat tai heidän pitää tuoda omaa persoonaansa ja jopa yksityiselämänsä esiin jutuissaan. Suuntaus näyttää olevan kohti yhä persoonallisempaa journalistista kerrontaa. Vielä 1980-luvulla toimittajan nimeä ei yleensä mainittu uutisten yhteydessä, kun nykyään uutistenkin signeeraaminen koetaan itsestäänselvyydeksi. Toimittajien näkyvyyttä on lisännyt myös heidän kuviensa käytön lisääntyminen erityisesti tulkitsevissa ja mielipiteellisissä juttutyypeissä.

Yksi tällaisen kehityksen syistä on pyrkimys kohti ihmisläheisempää journalismia. Esimerkiksi Jaana Hujasen (2009, 119) haastattelema suoma-

laisen sanomalehden päätoimittaja kaipasi ”laitostuneiden, laiskistuneiden ja virkamiesmäisten toimittajien sijaan persoonallisia journalisteja, jotka havainnoillaan, tunteillaan herättävät ihmisiä ja synnyttävät keskustelua, mihin asioita ulkopuolelta viileästi tarkkaileva toimittaja ei kykene”. Toimittajien kuvaukset omista kokemuksistaan ja tunteistaan ovatkin lisääntyneet, ja tällaisia ”egokolumneja” on pidetty esimerkkinä toimittajien julkistumisesta ja heidän kasvaneesta roolistaan uutisten lähteenä (Pantti 2009, 199).

Toimittajan persoonan merkitys on korostunut myös verkkomedian luoman haasteen takia. Perinteiset viestintävälineet kilpailevat yleisöistään sosiaalisen median areenoiden kanssa, ja ”yksisuuntaisen” journalismin rinnalle on tullut erilaisia yhdessä yleisön kanssa toimimisen tapoja (Mäkinen 2012; Vainikka ym. 2013, 50–55). Sosiaalisessa mediassa toimitaan ”persoonaa edellä”, ja toimittajien verkkoläsnäolo edellyttää verkolle ominaisten toimintatapojen omaksumista. Henkilökohtaista minää ja toimittajaminää ei ole helppo eikä monien mielestä järkeväkään erottaa kokonaan toisistaan, koska ”useimmiten sosiaalisessa mediassa menestyvät parhaiten ne, jotka ovat ’avoimesti omana itsenään’” (Vainikka ym. 2013, 64).

Siinä missä media-yhtiön näkökulmasta toimittajan persoona voi olla väline ihmisläheisemmän journalismin tuottamiseksi, toimittajan itsensä näkökulmasta kyse on ainakin työn ja muun elämän välisestä suhteesta, ammatillisista ihanteista ja omasta ammatillisesta urasta. Nuorten toimittajien ammatillisia käsityksiä luodanneessa tutkimuksessaan Lehtonen (2013, 80–93) erotti kolme eri ulottuvuutta, jolla toimittajat ”brändäävät” omaa persoonaansa. Ensinnäkin kyse on lukijasuhteen lujittamisesta. Toimittajan henkilökohtaisen kirjoitustavan uskotaan tuovan toimittajan lähemmäs yleisöä ja tekevän jutuista koskettavampia ja kiinnostavampia ja avaavan ”aidon keskusteluyhteyden” yleisön kanssa. Toiseksi henkilökohtainen brändi mielletään toimittajan tunnistettavaksi, omaperäiseksi kirjoitustyyliksi ja journalistiseksi osaamiseksi. Toimittajan nimi on tällöin yleisölle ikään kuin taie journalistisesta laadusta. Kolmanneksi oman toimittajapersoonan tunnettuus on tärkeä ammatillisen uran kannalta. Itsestä on luotava kuva osavana, yhteistyökykyisenä ja mielellään jonkin tietyn aihealueen tuntijana. Erikoistumalla ja hankkimalla substanssiosaamista nuoret toimittajat uskovat pystyvänsä erottumaan työmarkkinoilla. Suosituimpien toimittajien voi jopa ajatella kokoavan omaa ”fanikuntaansa”, joka ainakin jossain mää-

rin seuraa heidän mukanaan, jos he vaihtavat viestimestä toiseen. Lehtosen haastateltavista varsinkin verkossa aktiivisesti toimivat ymmärsivät fanien merkityksen toimittajabrändilleen ja rakensivat tätä suhdetta ”laittamalla omaa persoonaansa avoimesti likoon ja olemalla vuorovaikutuksessa seuraajiensa kanssa”. Tästä huolimatta he suojasivat kuitenkin omaa yksityistä persoonaansa ja kertoivat kokemuksistaan ja näkemyksistään julkisuuteen vain valikoidusti. ”Yksityinen yksityisyys” näytti siis kuitenkin jäävän ”julkisen yksityisyyden” ulkopuolelle.

Tässä tutkimuksessa haastatellut ovat suurelta osin iäkkäämpiä ja vaikiintuneemmissa työsuhteissa kuin Lehtosen tutkimuksessa, ja sekä verkko-maailma että työpaikan epävarmuus ovat heille etäisempiä. Tästä syystä voi olettaa, että oman persoonan brändäys ei ole heille yhtä keskeistä. Silti hekin tekevät julkista työtä, ja heidän nimensä ja usein kuvansakin ovat esillä. Toimittajilta odotetaan ihmisläheistä otetta, ja lopulta jokainen toimittaja joutuu ratkaisemaan, kuinka paljon ”laittaa omaa persoonaansa likoon” ja miten suhtautuu tällaisiin odotuksiin. Kyselyvastaajistamme kaksi kolmasosaa oli vähintään melko samaa mieltä väitteestä, että ”toimittajan on kehitettävä osaamistaan ja tyyliään jonkinlaiseksi ’toimittajabrändiksi’, jotta hän pärjäisi nykyisillä työmarkkinoilla” (taulukko 4.8). Eri mieltä väitteen kanssa oli neljännes vastaajista. Hiukan yllättäen vanhin ikäryhmä piti brändin rakentamista kaikkein tärkeimpänä. Nuorempien ikäryhmien kesken vastausjakaumissa ei ollut huomattavia eroja.

Nykyinen henkilöitymistrendi näyttää jatkuneen jo yli 20 vuotta. Tänä aikana juttujen signeeraus on yleistynyt, toimittajien kuvia käytetään enemmän ja yksittäisten toimittajien näkyvyyttä on lisätty myös uusilla journalistipalkinnoilla.

Sekä haastattelemamme päätoimittajat että toimittajat tunnistivat pyrkimyksen entistä persoonallisempaan raportointiin. On aiempaa selvemmin tiedostettu, että toimittaja tekee työtään persoonallaan. Haastateltujemme mukaan keskeisin syy persoonallisen otteen suosimiseen on halu vahvistaa yleisösuhdetta. Yleisön uskotaan kiinnittyvän viestimeen paremmin, jos viestimessä on tuttuja ja tunnettuja toimittajia, joista pidetään ja joihin luotetaan. Persoonan merkitys korostuu televisiossa, mutta se koetaan tärkeäksi myös sanomalehdessä.

Taulukko 4.8.

Toimittajan on kehitettävä osaamistaan ja tyyliään jonkinlaiseksi ”toimittajabrändiksi”, jotta hän pärjäisi nykyisillä työmarkkinoilla.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	6	10	11	10	9 30
Melko samaa mieltä	54	56	48	61	55 181
Melko eri mieltä	24	14	18	10	17 56
Täysin eri mieltä	4	14	7	4	7 23
En osaa sanoa	11	6	16	14	12 40
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Varsinkin tv-välineissä, [mutta] myös verkkovälineissä katsoja kiinnittyy persooniin. Pitää tunnistaa ja tunnustaa välineiden luonteet. Ja kun persooniin kiinnitytään, niin silloin täytyy tietysti katsoa, että keitä ne persoonat ovat, joihin kiinnitytään. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Yksi semmoisia havahduttavia kokemuksia oli se, että aina kun meni eri puolille maakuntaa ja jutteli ihmisten kanssa, niin melkein aina niillä lukijoilla oli mielipide niistä toimittajista, joita he eivät olleet ehkä koskaan nähneet. He tiesivät, että minkälaisia he ovat, ja tavaltaan se suhde lehteen oli se toimittajasuhteiden summa aika paljolti. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Toimittajabrändäys liittyy myös uutisvälineiden kilpailuun. Tuttujen toimittajien avulla haetaan kiinnostuvuutta ja erottuvuutta sekä pyritään vakuuttamaan yleisö luotettavuudesta.

Kun [tunnettu rikosjournalistimme] kommentoi jotain kuohuttavaa oikeudenkäyntiä tai jotain erityistä rikostapahtumaa, siinä on se uskottavuus. (...) (K: Sitä luotettavuutta rakennetaan?) Ja (...)

erottuvuutta ja kiinnostavuutta. Jos Auerin oikeudenkäynnin kaikki kommervenkit ovat nähtävissä kaikkien verkkosivuilta, niin (...) miksi (...) haluaisit tulla katsomaan ne [meidän] sivuilta? Niin silloin täytyy olla semmoinen ihmisen pääkopassa tietty käsitys, että ketä ja mitä tuolla on ja mikä on se meidän juttu. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Toimittajapersoonien korostamisessa on eroa toimitusten kesken. Osassa toimituksista se on avointa ja määrätietoista. Toimittajille on voitu esimerkiksi suositella toimittajatilin perustamista Twitteriin ja Facebookiin.²⁹ Toisissa taas siihen suhtaudutaan hieman varauksellisemmin mutta katsotaan silti hyvällä, jos persoonat nousevat luontevasti esiin. Toimittajan persoonan tärkeyttä ei haastatteluissa juuri kyseenalaistettu, ja toimittajia rohkaistaan persoonalliseen otteeseen. Mahdolliset varaukset liittyivät lähinnä kahteen asiaan. Ensinnäkin joissakin toimituksissa oltiin hieman huolissaan siitä, miten yksien toimittajien nostaminen vaikuttaa toimituksen henkilösuhteisiin tai että ylipistyvätkö bränditoimittajat liikaa. Toiseksi esitettiin epäilyjä myös siitä, onko yleisölle lopulta niinkään tärkeää, kuka juttuja tekee ja kiinnittävätkö ihmiset tähän edes huomiota. Yksi päätoimittajista kertoi lehensä lukijatutkimuksesta, joka oli herättänyt tämänsuuntaisia pohdintoja.

Toisaalta niitä persoonia saisi olla, mutta sitten siinä on valtava narcissmin riski. (...) Se voi olla työyhteisön näkökulmasta hirmu ongelmallista, että sitten se yksi pasteeraa siellä. (...) Täytyy olla valtavan hyvä tasapaino itsensä kanssa, jotta pystyy kestäämään sen kaiken, julkiseksi tuleminen. (Päätoimittaja, sanomalehti)

[Tutkimuksen mukaan yleisö] lukee niitä kommentteja, mutta ei sillä ole niin väliä, että kuka siihen kirjoittaa ja onko se tuttu. Tuttuja toimittajia ei sinällään kaivata. (...) Mutta en minä nyt siis missään tapauksessa näe, että nyt tämä lukijatutkimus johtaisi siihen, että

²⁹ Toimittajatilillä tarkoitetaan tässä Twitteriin tai Facebookiin avattua käyttäjäprofiilia, jossa toimittaja esiintyy omalla nimellään mutta selvästi ammattiroolissa.

minä rupeaisin taas sanomaan, että nyt ei kannatakaan kirjoittaa kommentteja naamallaan. Mutta kuinka paljon sillä oikeasti on merkitystä? (Päätoimittaja, sanomalehti)

Myös useat toimittajat kertoivat, ettei yleisö juuri kiinnitä huomiota toimittajien henkilöön. Se, että nimi on päivittäin lehdessä ja pieni kuva viikoittain, ei vielä välttämättä johda siihen, että kadulla ihmiset tunnistaisivat. Edes kaikki televisiotoimittajat eivät ole yleisölle tuttuja.

Minä hirveän usein olen törmännyt siihen, että joku rupeaa puhumaan minulle jostain jutusta, jonka minä olen itse tehnyt, eivätkä ne ole edes huomanneet, että se on minun tekemä. (...) Siitä minä olen loogisesti päätellyt, että eivät ne välttämättä katso, kenen nimiin se on kirjattu. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Ei minua kukaan tunne. Se johtuu siitä, että televisiossa esiintyy niin paljon satunnaisia naamoja, jotka ovat siis niiden välineiden perustyöntekijöitä. Niitä on niin paljon, että eivät ihmiset enää muista, että ketä ne olivat. (Toimittaja, alle 40v, sähköinen media)

Haastattelemistamme toimittajista valtaosa suhtautui myönteisesti oman ammatillisen toimittajabrändinsä kehittymiseen. Tunnistettava henkilöbrändi on ikään kuin tunnustus omasta persoonallisesta jutuntekotoiminnasta ja asiantuntemuksesta. Monet pitivät nimeä ikään kuin laadun takeena. Ensinnäkin yleisö voi oppia tunnistamaan hyviä juttuja tekevät toimittajat. Toiseksi toimittajat ehkä tekevät juttunsa paremmin, kun niihin merkitään oma nimi. Esimerkiksi yksi haastatelluista päätoimittajista arvioi, että hänen lehtensä taso nousi merkittävästi silloin, kun toimittajien nimet alettiin merkitä juttuihin.

Useimmat haastatellut pitivät ajatuksesta, että heidän nimensä toisi yleisölle mieleen persoonallisia ja asiantuntevia juttuja tekevän toimittajan. Sen sijaan monet eivät halunneet tunnetuiksi henkilöiksi tai halusivat pitää siviiliminänsä ja ammatillisen minänsä toisistaan erillään.

Minä olen itse tykännyt olla aina semmoinen, ei nyt nimetön toimittaja, mutta minä en halua sotkea siviiliminää ja työminää keskenään. (...) Olisi hienoa, jos olisi semmoinen tunnistettava kirjoitustyyli,

(...) mutta sitten minä nimenomaan kammoan sitä tunnistamispuolta. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Osa toimittajista ei pitänyt tunnettuuttakaan rasitteena. Päinvastoin, he kokivat sen jollain tavalla imartelevaksi tai itsetuntoa vahvistavaksi. Tunnettuutta puolustettiin myös käytännöllisillä syillä. Kun toimittaja tunnetaan, ihmiset luottavat enemmän, kertovat avoimemmin asioistaan ja osaavat lähettää juttuvinkkejä. Tunnettuus on toimittajalle tällöin työkalu.

Sanomalehtitoimittajille tekemämme kyselyn mukaan useimmat toimittajat haluavat tehdä persoonallisia juttuja mutta eivät halua olla tunnettuja henkilöitä (taulukko 4.9). Vastanneista 79 prosenttia katsoi tämän luonnehdinnan kuvaavan omaa asennoitumistaan paremmin kuin väitteet ”haluan olla toimittaja, joka tunnetaan tyylistään ja näkemyksistään” (15 %) tai ”haluan olla anonyymi toimittaja, jonka oma persoona ei tule jutuissa esiin” (4 %). Nuorimmat toimittajat valitsivat muita useammin vaihtoehtoista keskimmäisen (88 %), kun taas vanhimmissa vastaajissa oli enemmän myös niitä, jotka halusivat olla tunnettuja (17 %) tai pysyä anonyymeinä (8 %).

Taulukko 4.9.

Mikä seuraavista vastaa parhaiten omaa kantaasi?

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Haluan olla toimittaja, joka tunnetaan tyylistään ja näkemyksistään.	11	14	15	17	15 48
Haluan tehdä persoonallisia juttuja, mutta en halua olla tunnettu henkilö.	88	77	80	71	79 262
Haluan olla anonyymi toimittaja, jonka oma persoona ei tule jutuissa esiin.	0	6	3	8	4 13
En osaa sanoa	1	3	1	4	2 7
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhtensä (N)	90	70	91	77	330

Kyselyn tulos vastaa haastatteluistamme syntynyttä kuvaa ja sopii yhteen myös vuonna 2007 tehdyn toimittajakyselyn kanssa. Silloin valtaosa toimittajista arvioi, että näkyvillä tai julkisuudessa oleminen ei juuri aiheuta harmia tai iloa (Jyrkiäinen 2008, 103). Sen sijaan itseilmaisuuksia koettiin yhdeksi tärkeimmistä asioista omassa työssä (mt., 100). Toimittajan ammatin hakeudutaan usein juuri siksi, että se ajatellaan luovaksi työksi. Jo parikymmentä vuotta sitten tehdystä kyselystä halu ilmaista itseään oli yhdessä työn vapauden kanssa tärkein motiivi toimittajaksi ryhtymiselle (Heinonen 1995, 99–100). Näin ollen ei ole kovin yllättävää, että mediayhtiöiden toive toimittajien persoonallisesta otteesta on otettu toimittajakunnan keskuudessa melko myönteisesti vastaan. Kyselyssämmekin vain neljä prosenttia vastaajista piti anonyymiä ja persoonatonta toimittajaroolia itselleen mieluisimpana.

4.4 Yhteenvedoa

”Yleisradio on demaritoimittajien jättilinnake ja Hesarissakin demarit ovat toimittajien enemmistönä. Kokoomuslaisia toimittajia Suomen ykköslehdessä arvellaan olevan kuitenkin kohtalaisesti. Näin vastaavat Mediaviikon lukijat kyselyyn, johon osallistui 275 henkilöä. Heistä puolet on journalistieja.” (Vasala 2010)

Mediaviikko-julkaisun syksyllä 2010 tekemä kysely toimittajien puoluekannoista provosoi Yleisradion politiikan toimittajan Jari Korkin (2010) kommentoimaan. Hänestä Mediaviikon kysely ”heijastelee ummehtunutta ajattelutapaa vuosikymmeniltä, jolloin toimittajilla todella oli poliittisia vakaumuksia”. Korkki etsi itsestään tällaista vakaumusta mutta ei löytänyt: ”Ajattelen ydin on kuitenkin siinä, että muodostan itse oman käsitykseni maailmankaikkeudesta, ja puolueet sitten seuraavat sitä parhaansa mukaan, jos pystyvät – ei päinvastoin.”

Mediaviikon kysely ei tarkkaan ottaen selvittänyt toimittajien poliittisia näkemyksiä vaan sitä, millaisia vakaumuksia Mediaviikon lukijat ajattelevat toimittajilla olevan. Kysely ja sen tulokset kuitenkin kertovat, että ihmisillä on oletuksia eri viestinten toimittajien puoluekannoista ja monet myös uskovat niiden vaikuttavan juttujen sisältöön.

Kuten Korkin puheenvuoro osoittaa, toimittajat eivät itse välttämättä koe omaavansa erityistä poliittista vakaumusta eivätkä he myöskään erityisemmin ilahdu tätä asiaa koskevista selvityksistä. Omassa kyselyssämmekin vain 16 prosenttia vastaajista kannatti toimittajien yhteiskunnallisten näkemysten selvittämistä, kun vastustajien osuus oli 78 prosenttia. Voisi helposti päätellä, että samalla torjuttiin viime vuosina herännyt ajatus journalismin avoimuudesta objektiivisuuden korvaajana tai täydentäjänä. Näin ei kuitenkaan ole. Toimittajat suhtautuivat myönteisesti siihen, että uutisten yhteyteen tehdään kommenttijuuttuja, joissa toimittaja kertoo oman näkemyksensä asiasta. Jos näkemys on vahva, monet pitivät sen ilmaisemista kommentissa suositeltavana. Haastateltavat esittivät myönteisiä kommentteja myös jutuntekoproessin avaamisesta yleisölle ja lähdeaineistojen julkistamisesta netissä.

Avoimuus toimittajan ja jutun taustoista ei toimittajien mielestä kuitenkaan voi korvata uutisten objektiivisuutta. Se voi enintään täydentää sitä. Kyse olisi tällöin esimerkiksi siitä, että yleisölle mahdollisimman hyvin perustellaan, miksi uutisjuttu on toimituksen mielestä nyt olennainen ja millaiseen harkintaan tämä arvio perustuu. Toimittajien omien mielipiteiden ilmaisemisen suhteen näkemykset erosivat. Osa oli valmis kertomaan niistä paljonkin mielipidejutuissa ja sosiaalisessa mediassa, kun taas toiset olivat tämän suhteen pidättyvämpiä. Vaikka avoimuus-koulukunnan mukaan omista mielipiteistä kertominen lisää yleisön luottamusta, tähän ei toimittajakunnassa laajasti uskottu. Vallitseva näkemys oli, että mielipiteensä ilmaisseen toimittajan uutisjutuissa aletaan nähdä puolueellisuutta, vaikka niissä ei sellaista olisikaan. Tästä syystä toimittajan ei ole viisasta avoimesti kertoa henkilökohtaisista näkemyksistään. Erityisen leimaavaksi uskottiin puoluepoliittisen kannan ilmaiseminen.

Toimittajat ovat tulkitsevaa journalismia tehdessään kiinnostavassa riskipaineessa. Yhtäältä kaivataan omakohtaista tulkintaa ja näkemyksellisyyttä, mutta toisaalta olisi varottava leimautumista minkään mielipidesuuntauksen edustajaksi. Toimittajat näyttävät ratkaisevan tämän tietynlaisen sitoutumattomuuden avulla (ks. Reunanen 2014). Toimittaja osallistuu mielellään yhteiskunnalliseen keskusteluun kyseenalaistamalla esitettyjä väitteitä, nostamalla esiin ongelmia ja tarjoamalla taustatietoa ja tulkintoja. Varsinaisissa kannanotoissa ollaan kuitenkin varovaisia. Kaikkein todennä-

köisimmin kantaa voidaan ottaa tavalla, josta yleisön valtaosan voi ajatella olevan yhtä mieltä. Kyse voi olla laajasti jaetuista arvoista, kuten ihmis-oikeuksista ja sananvapaudesta. Samoin kyse voi olla kannanotoista, jotka perustuvat kiistattomalta vaikuttavaan todistusaineistoon.

Lähes järjestään toimittajat korostivat, että heidän mielipiteellisissä jutuissaan olennaisia eivät ole itse mielipiteet vaan nimenomaan uudet, kiinnostavat perustelut. Jos jokin aihe kuitenkin on toimittajalle hyvin läheinen ja hänellä on siitä vahva mielipide, hän ei välttämättä halua kirjoittaa siitä lainkaan. Läheisestä aiheesta kirjoittaminen sitoisi toimittajan henkilönä liiaksi puheena olevaan kysymykseen ja tekisi hänestä tavallaan asianosaisen.

Yhteiskunnallisen analyysin ja kantaaottavuuden lisäksi toimittajilta odotetaan myös yleisemmin persoonallista lähestymistapaa ja omien kokemusten jakamista. Aiempaa selvemmin tiedostetaan, että toimittaja tekee työtä persoonallaan, ja persoonallinen lähestymistapa on nähty keinoksi vahvistaa viestinten yleisösuhdetta. Tätä ajattelutapaa ei haastatteluissamme juuri kyseenalaistettu. Päätoimittajat pitivät hyvänä, että toimittajien joukosta nousee näkyviä toimittajapersoonia, ja osassa toimituksista toimittajabrändäys on jo melko suunniteltuakin. Osa päätoimittajista taas suhtautui tähtitoimittajien nostamiseen varauksellisemmin ja halusi nähdä toimittajien tulevan tutuiksi juttujensa kautta ilman erityisempää brändäystä. Toimittajat tuntuivat olevan tyytyväisiä, jos heidän nimensä yhdistetään persoonalliseen ja laadukkaaseen journalismiin, mutta julkkistason tunnettuutta selvästi vierastettiin.

AUTONOMIA TOIMITUSTYÖSSÄ

Journalistinen vapaus on jatkuvassa liikkeessä, ja useat voimat niin ammatin sisältä kuin sen ulkopuolelta vaikuttavat autonomiasta alati käytäviin neuvotteluihin ja kamppailuihin (Waisbord 2013, 66).³⁰ Edellisissä luvuissa analysoiduilla kehityskuluilla on ollut sekä vapautta lisääviä että sitä rajoittavia vaikutuksia. Esimerkiksi tulkitsevuuden vahvistumisen journalismissa voi nähdä antaneen toimittajille aiempaa enemmän vapautta ilmaista näkemyksiään uutisten yhteydessä. Sitä vastoin on mahdollista kokea vapautta kaventavaksi sen, että uskottavuutta lisätäkseen toimittajien täytyy yhä useammin avata omaa toimintaansa ja tehdä paljastuksia itsestään. Heikki Luostarinen (2014, 44–45) on osoittanut, että journalistien vapautta voidaan tarkastella hyvin monesta näkökulmasta: erilaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia kietoutuu toimittajayksilöihin, toimitusyhteisöihin ja journalismin toimintaympäristöön. Helle Sjøvaagin (2013, 158) mielestä toimittajille autonomia ja sen rajoitteet konkretisoituvat erityisesti siinä, missä määrin he voivat päättää juttujensa näkökulmista, tietolähteistä ja narratiivisista kehyksistä. Useimmiten toimittajat neuvottelevat ja kamppailevat toimituksen keskijohdon kanssa toimituspolitiikan soveltamisesta, mutta kiperissä tilanteissa voidaan käyttää päätoimittajia erotuomareina.

Suomalaisten toimittajien asema toimitusyhteisöissään on viime vuosikymmeninä muuttunut huomattavasti. Merja Helteen (2010, 168–171) mukaan suomalaisissa toimituksissa on siirrytty yksilötyöhön perustuvasta

³⁰ Vapaus- ja autonomia-termien kesken ei tässä tehdä eroa, vaan niillä molemmilla viitataan useisiin erilaisiin tapoihin ymmärtää itsemääräämisoikeus ja sen käsitteelliset ulottuvuudet.

toimintamallista suunnittelua ja editointia korostavaan, tiimimäiseen toimitustyöhön. Yksilötyöhön nojaavissa toimituksissa toimittajat hallitsivat laajasti työprosessin eri vaiheet. Samalla he kuitenkin saattoivat erikoistua jonkin yhteiskunnan osa-alueen asiantuntijaksi tai journalismin ilmaisumuodon erityisosaajaksi (Keränen 1984). Yksilökeskeisessä toimitustyössä vuorovaikutus jäi niukaksi, ja tällä periaatteella toimineen toimituksen tuottamat lehdet ja lähetykset olivat kokoelmia yksilöllisistä teoksista (Helle & Töyry 2009, 23). Myös suunnittelevissa ja editoivissa toimituksissa edellytetään toimittajilta laaja-alaisuutta ja erikoistumista, mutta hieman erilaisin painotuksin. Toimittajien odotetaan niin sanottuina moniosaajina pystyvän tuottamaan sisältöjä monipuolisesti erilaisilta elämänalueilta ja erilaisiin julkaisukanaviin (Nikunen 2011, 47–48). Toisaalta heidän on täytynyt sopeutua tarkentuneeseen työnjakoon ja tiivistyneeseen yhteistyöhön. Keskitetysti organisoidussa toimitustyössä on runsaasti palavereja ja neuvotteluja. Tällaisen toimituksen tuottamat lehdet ja lähetykset ovat kollektiivin tuottamaa tasalaatuista juttuvirtaa (Helle & Töyry 2009, 24–25).

Yksilölähtöisessä toimitustyössä korostettiin journalistin itseohjautuvuutta. Rivityöntekijöillä oli huomattavasti valtaa määrittellä se, mitä juttuja yleisölle tarjottiin, miten materiaalit niihin hankittiin ja kuinka jutut koottiin hankituista aineksista (Helle 2010, 169–170; Luostarinen 2014, 40). Koska keskijohdolla ei juurikaan ollut välineitä kyseenalaistaa alaistensa työsuorituksia, väliportaan päällikkötoimittajien painoarvo jäi työyhteisössä ohuen muodolliseksi. Suunnittelevassa ja editoivassa toimitustyössä journalistin hyveiksi luetaan palvelualttius ja joustavuus. Määrittelyvalta journalistisista sisällöistä ja muodoista on siirtynyt paljolti päällikkötoimittajille, jotka ohjaavat alaisiaan läpi jutuntekoproessin (Töyry ym. 2008; Helle 2010, 170). Luostarisen (2014, 40) mukaan siirtyminen yksilöiden työtä korostavasta toimitustyöstä ryhmätyötä painottavaan työtapaan on pakottanut journalistit arvioimaan omakuvaansa uudelleen. Ammatillista ylpeyttä on nyt tunnettava myös asioista, jotka eivät edusta itsenäisyyttä, erikoistumista joihinkin sisältöalueisiin tai ilmaisun taitoa. Myös luovuus on ymmärrettävä uudenaikaisessa toimitustyössä enemmän organisaation kyvyksi kuin yksilökohtaiseksi vapaudeksi.

Journalistisen vapauden määrittely on ollut ongelma, jota journalismin tutkijat ovat ahkerasti pohtineet. Esimerkiksi Pertti Hemánus (1983,

19) totesi *Journalistinen vapaus* -kirjassaan, kuinka journalistinen vapaus on toimittajien ”vapautta tehdä journalistista työtään oikeiksi katsomiensa päämäärien hyväksi ja oikeiksi katsominsa keinoin toimituksen tai koko joukkotiedotusinstituution sisäisten valtasuhteitten asettamien ilmaisun ja ajattelun esteiden sitä rajoittamatta”. Kauko Pietilä (2014, 146) puolestaan määritteli *Journalistin vapaus* -kirjan epilogissa vapauden journalismin yhteydessä edellyttävän sitä, että ”journalismia harjoitetaan sen itsensä vuoksi, omana tarkoituksenaan, sitoutumatta mihinkään ulkojournalistiseen tarkoitukseen”. Pietilän mielestä ”itsetarkoituksellinen journalismi” on vapautta positiivisen vapauden mielessä. Positiivinen vapaus ei nosta esiin ainoastaan vapauden teemaa, vaan ”myös kysymyksen toiminnan tarkoituksesta” (mt., 143).

Molemmissa määritelmissä vapauden rima asetetaan varsin korkealle: Hemánuksen määritelmässä täydellinen vapaus saavutettaisiin vasta sitten, kun toimittajat saisivat tehdä työtään ilman, että heidän tarvitsisi pyytää lupa juttuhankkeilleen tai toteuttaa esimiestensä määräämiä työtehtäviä. Pietilä puolestaan tulkitsee ”ulkojournalistiseksi tarkoitukseksi” esimerkiksi sen, että julkaisualustaa hallinnoiva yritys pyrkii saavuttamaan toimittajien työllä niin hyvän taloudellisen tuloksen kuin mahdollista. Kun journalismia tarkastellaan nykyisin myös liiketoimintana ja toimituksissa vallitsevat normaalin työorganisaation komentosuhteet, tutkijoiden ylevät ihanteet kääntyvät toimittajien mielissä saavuttamattomiksi, todellisuudesta irtautuneiksi utopioiksi.

Jotta vapauden ideaa ei hylättäisi journalismissa kokonaan, käsitettä tulisi määritellä siten, että se olisi edes jollain tavalla sovitettavissa journalismiin, joka on kietoutunut mitä moninaisimmin tavoin markkinatalouteen ja yhteiskunnallisiin verkostoihin. Tapana onkin ollut erottaa yhtäältä journalismi-instituution autonomia suhteessa yhteiskunnan muihin valtakeskukseen ja toisaalta yksittäisen toimittajan vapaus ja itsemääräämisoikeus omassa toimituksessaan (Reich & Hanitzsch 2013, 135). Vapauden jälkimmäisen ulottuvuuden Zvi Reich ja Thomas Hanitzsch määrittelevät ”liikkumavaraksi, joka toimittajalla on ammattiinsa kuuluvien velvollisuuksien hoitamisessa” (ma., 135–136). Tässä puolestaan on kyse ensinnäkin siitä, missä määrin toimittaja voi itsenäisesti valita juttuaiheensa, jutun näkökulman ja kerronnallisen kehyksen. Toiseksi kyse on siitä, missä määrin toi-

mittajat voivat yleisemmin vaikuttaa omaan työhönsä liittyviin päätöksiin. (Ma., 136.)

Toimittajan autonomia toimituksessaan ja journalismi-instituutin autonomia suhteessa yhteiskunnan muihin valtakeskuksiin kytkeytyvät kuitenkin toisiinsa monin tavoin. Erityisesti tätä suhdetta välittävät journalismin ammatilliset arvot ja päämäärät. Silvio Waisbord (2013, 47, 70) korostaa, kuinka autonomia edellyttää journalistiprofessiolta omaehtoisuutta muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin nähden ja professioon kuuluvien yhteisymmärrystä toiminnan tarkoituksesta ja säännöistä. Waisbordin mukaan tällaista omaehtoisuutta ja yhteisymmärrystä ei ole journalismin kentällä yllin kyllin, mutta autonomisuus jo pieninä annoksina on tärkeää journalismin uskottavuuden ja auktoriteetin kannalta (mt., 65–66). Toimittajien pyrkimys professionalismiin on ollut tärkeä seikka journalistisen vapauden mahdollistajana ja rajoittajana. Professionalismi on ollut tehokas ja taloudellinen tapa asettaa toimittajien vapaudelle rajoja ammattikunnan sisällä (Sjøvaag 2013, 157). Toisaalta profession uskottavasti toteuttama itsekontrolli takaa sen, että paine säädellä journalismia ammatin ulkopuolelta vähenee (Heinonen 1995, 62–63). Luostarinen (2014) muistuttaa profession itseymmärryksen ja autonomian suhteesta: journalistit uskovat vapautensa ja sen edistämisen olevan keskeistä yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta.

Tässä luvussa kuvaamme toimittaja- ja päätoimittajahaastattelujen sekä sanomalehtitoimittajille tekemämme kyselyn perusteella, millaisiksi toimittajat kokevat vapautensa päättää omaa työtään koskevista asioista. Päähuomio on toimittajien autonomiassa omassa toimituksessaan. Kokevatko toimittajat, että heidän liikkumavaransa oman organisaation sisällä on kaventunut, laventunut vai pysynyt ennallaan? Luvun alussa huomion kohteena on toimitusorganisaatioiden ideointi: Missä määrin jutut perustuvat päällikkötoimittajien antamiin aiheisiin? Kuinka hyvin toimittajat saavat toteuttaa juttuja omista ideoistaan? Lisäksi erittelemme sitä, miten toimituksissa arvioidaan ideointikäytännöissä tapahtuneita muutoksia. Seuraavaksi käsittelemme toimituksissa esimiesten ja alaisten välillä vallitsevaa vuorovaikutusta ja siinä tapahtuneita muutoksia. Onko keskustelun ja ohjailun merkitys korostunut toimitustyössä? Millaiset mahdollisuudet rivityöntekijällä on poiketa esimiestensä suunnitelmista? Tämän jälkeen analysoimme toimittajien itsensensuuria erityisesti suhteessa toimituksen

johtoon ja valotamme mielipiteiden ja arvojen vuoksi toimituksessa syntyneitä ristiriitatilanteita. Luvun lopussa muodostamme kyselytutkimuksen perusteella vastaajaprofileja ja vertaamme niitä aiempien tutkimusten tuloksiin suomalaisten toimittajien näkemyksistä muutokseen ja vapauteen.

5.1 Toimittajan ideoilla on kysyntää myös päällikkövetoisessa toimituksessa

Suomalaisten journalistien ammatillisissa keskusteluissa toistuu ajatus siitä, että rivityöntekijöiden mahdollisuudet päättää oman työnsä sisällöstä ovat heikentyneet sitä mukaa kun toimituksissa on siirrytty aiempaa suunnitelmallisempaan ja ohjeistetumpaan toimintatapaan. Uuden toimitustyön mallin on pelätty muun muassa kaventaneen toimittajien tilaa ideoida juttuhankkeita. Tämän on nähty heikentäneen sekä journalismi-instituution autonomiaa suhteessa yhteiskunnan muihin valtakeskuksiin että yksittäisen toimittajan toimintatilaa omassa toimituksessaan. Useissa yhteyksissä todisteina kurjistumiskehityksestä on käytetty tutkimuksia, joissa on mitattu praineiston ja muiden medioiden juttumateriaalin osuuksia journalistisista sisällöistä (ks. esim. Davies 2008; Juntunen 2011). Suomalaisen uutismedian sisällöstä runsas kolmannes perustuu pr-materiaaliin ja lähes viidennes on lainattu mediassa jo julkaistuihin sisällöistä (Juntunen 2011, 20, 44). Edellä esitettyjen lukujen on tulkittu kertovan omaperäisen ja itsenäisen journalismin alennustilasta (Väliverronen 2009, 13–14, 30–31; Honkonen & Lankinen 2012, 76–85). Poikkileikkauksena yhdestä ajankohdasta mitatut luvut eivät kuitenkaan kelpaa todisteeksi uutiskierrätyksen kiihtymisestä tai journalistisen autonomian murentumisesta.

Väliportaan päällikkötoimittajien asema toimitusorganisaatioissa on korostunut 2000-luvulla (Koljonen 2013a). Keski johdon aseman muuttumisesta on osa tutkijoista päätellyt, että yksittäisten toimittajien ja kuvaajien mahdollisuudet päättää oman työnsä sisällöstä ovat kaventuneet merkittävästi (ks. esim. Nikunen 2011; Saari 2013). Samansuuntaisia tuloksia saatiin myös äskettäin julkaistussa kyselytutkimuksessa, kun suomalaisilta journalisteilta kysyttiin yleisellä tasolla toimintavapauden muutoksista (Pöyhkäri ym. 2014, 32). Oman kyselymme perusteella päällikkövetoisuus ei kuitenkaan ole vienyt yksittäisten journalistien toimintavapautta, kun

nämä arvioivat tilannetta omakohtaisesti. Kyselyyn vastanneista 330 sanomalehtitoimittajasta vain runsas viidennes hyväksyi väitteen, jonka mukaan uutispäälliköt ja tuottajat päättävät valtaosan vastaajan tekemien juttujen aiheista ja näkökulmista. Kolme neljäsosaa vastaajista näkee oman roolinsa hyvinkin merkittäväksi juttujen suunnittelussa. Vastausten perusteella näyttää siltä, että mitä kokeneemmasta journalistista on kyse, sitä enemmän hän kokee saavansa itse päättää, mistä aiheista hän kirjoittaa ja millä näkökulmalla.

Taulukko 5.1.

Uutispäälliköt tai tuottajat päättävät valtaosan tekemiäni juttujen aiheista ja näkökulmista.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	6	6	4	4	5	16
Melko samaa mieltä	22	17	14	13	17	55
Melko eri mieltä	49	46	36	43	43	143
Täysin eri mieltä	22	29	45	38	34	111
En osaa sanoa	1	3	0	3	2	5
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	90	70	91	77		330

Vieläkin väkevämpi todistus journalistien toimintatilan avaruudesta saatiin, kun kysyttiin mahdollisuuksista toteuttaa juttuja omista ideoista. Kymmenestä toimittajasta yhdeksän kertoi saavansa käytännössä aina toteuttaa itse ideoimansa jutun. Vain kymmenesosa vastaajista ei allekirjoittanut esitettyä väitettä. Tulos on sikäli hämmentävä, että useissa suomalaisissa journalistien tutkimuksissa on viime vuosina väitetty päällikkötoimittajien sivuuttavan rutiininomaisesti alaistensa juttuideoita asettaessaan etusijalle lähdeorganisaatioiden juttuvinkit ja muussa mediassa jo julkaistut jutut (ks. esim. Nikunen 2011, 52–53; Honkonen & Lankinen 2012, 62–64, 84–85; Saari 2013, 56). Kyselyssä esittämämme väitteen muotoilu jättää toki varaa eri-

laisille tulkinnoille. Vaikka vastaaja kertoi aina saavansa toteuttaa itse ideoimansa jutun, piiloon jäi se, kuinka usein tällaiseen ideointiin tarjoutuu tilaisuuksia. Kyselyn eri väitteitä yhdistelemällä tilannekuva journalistien toimintavapaudesta muodostuu kuitenkin erittäin myönteiseksi: rivityöntekijöiden on edelleen luvallista ja jopa suotavaa ideoida ja toteuttaa juttuja omien ideoidensa pohjalta.

Taulukko 5.2.

Saan käytännössä aina toteuttaa itse ideoimani jutun.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	42	41	54	42	45 150
Melko samaa mieltä	50	44	35	43	43 141
Melko eri mieltä	7	11	7	10	8 28
Täysin eri mieltä	0	0	3	3	2 5
En osaa sanoa	1	3	1	3	2 6
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Aiempien tutkimusten pohjalta on rakentunut tarina, jossa journalistien omat ideat ovat uutisteollisuuden puristuksessa käyneet tarpeettomiksi. Tällä rappiotarinalla ei kuitenkaan ole todenperäisyyttä kyselymme tulosten valossa. Kolme neljäsosaa kyselyyn vastanneista jätti eriävän mielipiteen väitteeseen, jonka mukaan itse ideoitujen aiheiden osuus vastaajan tekemistä jutuista olisi vähentynyt kymmenen viime vuoden aikana. Väite sai eniten kannatusta iäkkäimpien journalistien keskuudessa. Yli 55-vuotiaista vastaajista 28 prosenttia koki, että he tekevät aiempaa vähemmän juttuja omista ideoista. Tärkeää on kuitenkin painottaa, että tästäkin ikäryhmästä valtaosa, 71 prosenttia, oli eri mieltä väitteen kanssa. Nuorimmille journalistille muutoksen hahmottaminen ei ole helppoa, ja siksi runsas viidennes jätti ottamatta väitteeseen kantaa. Silti myös alle 36-vuotiaista vastaajista kaksi kolmasosaa oli eri mieltä väitetystä omien ideoiden alennustilasta. Ky-

Taulukko 5.3.

Itse ideoimieni aiheiden osuus tekemistäni jutuista on vähentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana.

	Alle 36 %	36-45 %	46-55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	3	9	9	10	8 25
Melko samaa mieltä	8	10	9	18	11 37
Melko eri mieltä	32	44	37	45	39 129
Täysin eri mieltä	34	34	43	26	35 115
En osaa sanoa	22	3	2	0	7 24
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

selytutkimuksemme tuloksista voikin päätellä, että keskijohdon rooli juttujen ideoinnissa ei olekaan niin keskeinen kuin on ounasteltu ja että muutosta päällikkövetoiseen toimitustyöhön on liioiteltu.

Tekemämme teemahaastattelut antavat lisävalaistusta toimitusten ideointikäytännöissä tapahtuneisiin muutoksiin. Haastateltavien mukaan päällikköiden rooli on kyllä aiempaa suurempi, mutta silti myös toimittajien omille ideoille on edelleen tilaa ja niitä pidetään toivottavina. Haastatelluista muodostunut kuva oli kuitenkin myös osin ristiriitainen. Joistakin kommentteista saattoi saada käsityksen, että kiireiden ahdistamalla pomoilla ei olisi kiinnostusta keskustella vielä jäsentymättömistä ideanpoikasista esimerkiksi aamupalaverissa (ks. myös Hujanen 2011, 26).

Muistan, kun oltiin vielä [90-luvulla], niin uutispäällikkö saattoi tulla yhden A4:n kanssa aamukokoukseen, missä oli muutama aihe, että tehtäisiinkö näistä. Jos jollain oli oma aihe, niin se useimmiten annettiin, että tee sinä se oma aiheesi. Uudessa järjestelmässä meillä onkin työlistat tietokoneella, missä saattaa olla 70 juttuaihetta ja uutispäälliköllä kova halu saada niitä työn alle ja myös viikonloppulehtiin jo hyvissä ajoin viikolla. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Toisaalta vaikuttaa siltä, että toimittajien aloitekykyä arvostetaan ja että näiden omiin ideoihin perustuville hankkeille raivataan tilaa pomojen suunnitelmienkin kustannuksella (ks. myös Koljonen 2013a, 43). Tämänkin haastatteluaineiston perusteella paljon on kiinni siitä, miten toimittaja suhtautuu aiempaa aktiivisempaan päällikköportaaseen. Hän voi tyytyä passiivisena toteuttamaan annettuja tehtäviä, tai hän voi työllistää ”itse itsensä” aktiivisella ideoinnillaan:

Minun kokemus on, että jos täällä ymmärtää tietyt lainalaisuudet, miten tätä lehteä nykyään tehdään, ja pystyy silti olemaan innostunut työstänsä ja ideoimaan, niin kyllä täällä saa myös itsenäisesti tehdä. (...) Tunne siitä, että toisinaan saa tehdä vapaasti, itsenäisesti töitä ja ideoida, ja ne ideat kantaa jutuksi asti, on elinehto. Eihän tässä työssä muuten jaksa kukaan täyspäisenä. (...) Toinen vaihtoehto on se, että antaa periksi, ei ideoi, menee apaattisen harmaana työntekijänä aamupalaveriin, ottaa jutun mikä annetaan ja tekee sen yhtä harmaasti kuin aina ennenkin ja poistuu vähin äänin paikalta. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Haastattelemistamme toimittajista valtaosa oli omaksunut aktiivisen roolin organisaatiossaan. Näin ollen heidän käsityksensä mahdollisuuksista ideoida ja toteuttaa ”omia” juttuja oli hyvin myönteinen. Toimituksessa ideoita ei tyrmätä, vaan mieluummin niitä sparrataan vieläkin kunnianhimoisemmiksi. Jutunaiheita ei ”pakkosyötetä” toimittajille eikä näkökulmia ”istuteta” väkipakolla. Toimittajien asiantuntemusta arvostetaan, ja vastuuta ”tuotantokiintiön” täyttämisestä jaetaan suorittavalle portaalle. Kaikesta suunnittelusta ja koordinoinnista huolimatta uutistyössä on pitkälti kyse äkillisiin tapahtumiin reagoimisesta, eikä silloin ”kysellä lupaa, saako uutista tehdä”.

Vaikka toimittajat kertoivat ideoivansa aktiivisesti ja suhtautuvansa myönteisesti pomojen toimeliaisuuteen juttujensa kätilöinnissä, he eivät kuvanneet nykytilannetta ongelmattomaksi. Erityisesti toimitusorganisaatioissa viime vuosina tapahtuneet henkilöstövähennykset ovat aiheuttaneet sen, että toimittajien on aiempaa useammin täytynyt siirtää omat juttuhankkeensa syrjään pakollisten työtehtävien tieltä. Samanlaisia vaikutuksia jotkut haastateltavat arvioivat olleen myös sillä, että monikanavaisessa toimituksessa pitää samasta materiaalista versioida sisältöä eri välineisiin.

Kiireisessä tuotantotahdissa selviytyminen ei näytä silti huolettavan vakiintuneeseen asemaan yltäneitä erikoisosajia, mutta nuorempien journalistien keskuudessa esiintyy jonkin verran epävarmuutta omista kyvyistä tuottaa riittävän hyviä ideoita. Kun kiireisessä toimituksessa ei aina välttämättä löydy keskustelukumppania ”puolivalmiin” idean kehittelyyn, nuoren toimittajan on turvallisempaa tarttua päällikön antamaan aiheeseen, jossa on näkökulma ja haastateltavat valmiiksi mietittyinä.

Haastattelemamme päätoimittajat eivät sinänsä kieltäneet työtahdin kiristymistä ja vaatimusten koventumista, mutta he eivät hyväksyneet väitettä, että suunnittelua ja koordinoitua korostavassa toimituksessa ei olisi sijaa toimittajien omille ideoille. Päinvastoin, heidän puheidensa perusteella toimittajilla on ”ihan samat työkalut olemassa kuin aikaisemminkin”:

Jos sinulla on skuuppi päivässä antaa, niin varmaan saat tehdä sen. (...) Jokainen hyvä juttuaihe, jollei nyt siis tässä joku valtava [uutinen] tule... joku talo ala palamaan (...), niin jokaisen hyvän juttuaiheen saa tehdä ihan varmasti. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Päätoimittajat suhtautuivat kuitenkin kriittisesti toimituksensa kykyyn ideoida omia uutisia ja tarinoita. He olivat huolestuneita siitä, että toimituksissa ideointivastuu kasaantuu liiaksi keskijohtoon ja että liian usein pitäydään turvallisissa, kaikkien toimitusten päivälistoilla olevissa jutunaiheissa. Ideapulaa ei ole saatu ratkaistua suunnittelua organisoimalla eikä työntekijöiden kannustamisella. Vaikka toimitusten normaaliin arkeen kuuluu ”piiskan viuhuminen” ja ”nakin napsahtaminen”, eräs haastattelemamme päätoimittaja varoitteli vähättelemästä toimittajan autonomian arvoa. Hänen mukaansa eri puolilla innostuttiin rakentamaan isoja, joustavia toimituksia ja luotettiin keskijohdon vahvistamisen ratkaisevan ongelmat, kun mieluummin olisi pitänyt pyrkiä pienempiin toimitussoluihin ja luottaa näiden kykyyn hoitaa ”se oma tonttinsa”:

Minusta yksittäiset johtajat ei pysty ratkaisemaan aiheita, vaan sisällön hyvyys tai huonous kumpuaa siitä, kuinka hyviä toimittajia meillä on, kuinka hyviä ihmisiä hoksaamaan aiheita ja tekemään. Ja se toimittajan itsenäisyys on tärkeä siinä [hoksaamisessa ja tekemisessä]. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Haastattelemiemme päätoimittajien ja toimittajien näkemyksistä voi tehdä tulkinnan, että mitä itsenäisempi ja kokeneempi toimittaja, sitä paremmat edellytykset hänellä on kehittää omia ideoita ja toteuttaa niistä valtavirrasta erottuvia juttuja. Johanna Vehkoo (2011, 217–220) on pitänyt toimittajien ja medioiden erikoistumista menestyksen reseptinä, ja voidaan ajatella, että erikoistumisella saavutetaan sellaista tietopohjaa ja näkemyksellisyyttä, joka on myös ideoinnissa tärkeä voimavara. Koska päällikkötoimittajien suhde maailmaan on mediavälitteinen eikä heillä ole muiden töiden ohella mahdollisuutta seurata yksittäisiä aihealueita riittäväällä intensiteetillä, tarvitaan erikoistuneita toimittajia, joilla on suorat kontaktit tarkastelun kohteisiin ja kylliksi resursseja uuden tiedon kaivamiseen ja uusien ilmiöiden painoarvon ymmärtämiseen.

Ei ainakaan minulle [kukaan tule neuvomaan], minkälainen näkökulma tässä uutisjutussa pitää olla. Kyllä minä koen, että sillä tavalla jonkunlaista asiantuntijuutta arvostetaan. Normaalisti tapa on se, että päätoimittajat tulee kysymään, mitä tämä nyt oikein tarkoittaa, kuin että se tulisi kertomaan, mitä tämä tarkoittaa. (Toimittaja, yli 40v, sähköinen media)

Käytännössä olen itse luonut sen agendan, mistä olen kirjoittanut. (...) Se on varmaan (...) omasta aktiivisuudesta myöskin [kiinni]. Minulle ei ole tässä talossa koskaan sanottu, että jostakin aiheesta ei saa tehdä, kun on esittänyt aiheen. Ehkä sitten jos itse esittää aina, että mitä tekee ja mitä näkökulmia, voi olla, [että] silloin ne vapausasteet kasvaa. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Haastatteluista selvisi myös se, että vaatimustaso ideoille on kohonnut. Epämääräiset lupaukset jonkin toimialan tilanteen kartoittamisesta tai julkikkisen kuulumisten kirjaamisesta eivät enää kelpaa, vaan jo ideoita esittäessä pitää olla vahvoja perusteluja jutun tärkeydestä ja kiinnostavuudesta ja jäsentyneitä ajatuksia siitä, millainen (monimediaalinen) lopputulos panostuksella on mahdollista saavuttaa. Jollain tapaa edellä kuvattu muutos korostaa sitä, kuinka vaikeaa ideointi journalisteille onkaan. Haastatteluissa tästä todistivat vuorollaan niin päätoimittajat kuin rivityöntekijät. Osuvim-

min ideoinnin vaikeuden kuvasi kokenut politiikan toimittaja – hivenen sarkastisessa sävyssä:

Tässä [ideoinnissa] on aina sellainen (...) idealismi ja realismi sillä tavalla vastakkain, että aina kun pidetään jonkunlaisia sisäisiä palavereita, niin toimittajat marisee niissä, että kun aamulla tulee töihin, niin siellä on jutunaihe ja oma nimi jo laitettu johonkin. Siihen aina voi tietysti sanoa, että kyllä sen nimen saa siitä pois, jos on parempi idea. Ja sitten juuri kun on pidetty tämä pölinä, niin eiköhän yleensä mene pari päivää ja kun niitä nimiä ei siellä olekaan, niin aamukahvilla löytyy jengä, joka tuijottelee kengänkärkiään, kun niille sanotaan, että nyt olisi tilaa niille omille ideoille, niin ei niitä [ole]. (Toimittaja, yli 40v, sähköinen media)

5.2 Pomot ovat tulleet iholle, mutta toimittajille jää yhä sananvaltaa

Se, että suomalaiset toimitusorganisaatiot ovat voimistaneet oman toimintansa suunnittelua ja koordinoitua, on tuonut muutoksia niin toimitusprosesseihin kuin yksittäisten journalistien asemaan niissä. Vaikka journalismin tutkijoiden keskuudessa on näihin muutoksiin yleensä suhtauduttu varauksellisesti, on joissakin tutkimuksissa (ks. esim. Pietilä 2007; Helle 2010) aiheellisesti huomautettu muutosten hyvistäkin puolista. Esimerkiksi vuorovaikutus toimitusten sisällä on tiivistynyt ja monipuolistunut, sillä uudella tavalla organisoituneissa toimituksissa on sekä päällikköiden että alaisten kannalta ollut tärkeää viestiä avoimesti siitä, mitä ollaan tavoittelemassa ja millaisilla keinoilla (Koljonen 2013a, 52–53).

Koska tekemässämme kyselyssä vastaajien piti peilata väitteitä heidän omiin kokemuksiinsa, tulokset eivät välttämättä aina täysin tavoittaneet alalla havaittuja yleisiä muutossuuntia. Esimerkiksi esimiesten ja alaisten välisestä kanssakäymisestä saatiin hyvinkin erilaisia vastauksia, koska toimituksissa on läsnä erilaisten toimittajasukupolvien kokemukset (ks. esim. Kantola 2011, 115–141; Koljonen 2013b, 61–91). Kolmasosa kyselymme vastaajista kumosi vallitsevan käsityksen siitä, että toimituksissa päälliköt

ja alaiset keskustelisivat tätä nykyä juttujen näkökulmista ja painotuksista enemmän kuin kymmenen vuotta sitten. Heidän oman tuntumansa mukaan keskustelujen rooli oli organisaatioissa pysynyt ennallaan tai jopa kaventunut. Tällainen näkemys on tulkittu ottaen huomioon vastaajan karttuneen työkokemuksen; hän on vuosikymmenen tai jopa -kymmenien aikana sosiaalistunut toimituksen käytäntöihin siinä määrin, ettei keskustelun tarve ole ainakaan lisääntynyt. Toisaalta toimitusorganisaatioissa on paljon nuorehkoja journalisteja, joiden työkokemus ammatissa tai ainakin nykyisessä organisaatiossa on vähemmän kuin kymmenen vuotta. Tämän takia 44 prosenttia alle 36-vuotiaista vastaajista ei osannut ottaa kantaa keskustelun määrän muutoksen. Sosiaalistumisesta ja kokemuksen puutteesta aiheutuneista soraäänistä huolimatta puolet vastaajajoukosta hyväksyi väitteen myös omalta kohdaltaan: he todellakin keskustelevat jutuistaan nykyisin enemmän kuin vuosikymmenen sitten. Toimitusorganisaatioissa on vuorovaikutus siis tällä vuosituhanella tiivistynyt, mutta on tärkeää havaita, että yllättävän monen omakohtaiset kokemukset voivat olla riittämättömiä tai jopa päinvastaisia, jotta voisi yhtyä näkemykseen keskustelun aseman vahvistumisesta.

Taulukko 5.4.

Keskustelun nykyisin juttujeni näkökulmista ja painotuksista esimiesteni kanssa enemmän kuin vielä kymmenen vuotta sitten oli tapana.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	4	23	25	12	16 52
Melko samaa mieltä	29	33	34	44	35 114
Melko eri mieltä	14	17	25	26	21 69
Täysin eri mieltä	8	17	11	14	12 41
En osaa sanoa	44	10	4	4	16 54
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

Koska päällikkötoimittajat käyvät aiempaa aktiivisemmin alaistensa kanssa keskusteluja näiden työtehtävistä, on pelätty, että pomojen roolin vahvistuminen kaventaa journalistien sananvaltaa omiin juttuihinsa (ks. esim. Hujanen 2011; Saari 2013). Näin ei kuitenkaan ole ilmeisesti käynyt, sillä kyselyn tulosten perusteella toimittajien toimintatila vaikuttaa yhä verrattain hyvältä. Kaksi kolmasosaa näet ilmoitti saavansa tahtonsa läpi, jos hänelle syntyy erimielisyyttä esimiehen kanssa jutun näkökulmasta, ja vain 14 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että kiistatilanteet ratkaistaan useimmiten pomon mielen mukaisesti. Kun väitteen vastausjakaumia tarkastelee ikäryhmittäin, voi havaita pieniä, mutta mielenkiintoisille tulkinnoille tietä raivaavia eroavaisuuksia. Ensinnäkin kyselyn kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä (alle 46-vuotiaat) oli merkittävästi enemmän epätietoisuutta kuin vanhemmissa ikäryhmissä siitä, kenen sana painaa erimielisyyden hetkellä. Voi olla, että nuoremmilla toimittajilla ei ole vielä niin kiteytyneitä näkemyksiä oikeasta tekemisen tavasta, että konfliktitilanteita olisi ylipäätään tullut. Heidän voi myös olla vaikeampi arvioida, kuka vie ja kuka vikisee muuttuvissa evästys-tilanteissa. Toinen kiintoisa vivahde-ero syntyi kahden vanhimman ikäryhmän välille. Näyttää siltä, että 46–55-vuotiaiden journalistien keskuudessa itsevarmuus on korkeimmillaan (vrt. Paunonen 2013). Valtaosa heistä uskoi tekevänsä organisaation kannalta niin arvokasta ja laadukasta journalismia, että orastavissa konflikteissa heillä on etulyöntiasema pomoihin nähden. Sen sijaan joka viides yli 55-vuotiaista vastanneista koki toistuvasti joutuvansa taipumaan pomojen tahtoon. Kyse voi laajemmin ottaen olla siitä, että toimituksissa kokeneimpien jäsenten näkemykset vaipuvat marginaalisiksi. Tärkeää on kuitenkin huomata, että näiden varttuneimpienkin journalistien joukossa yli 60 prosenttia piti omaa neuvotteluasemaansa hyvänä erimielisyyden puhjetessa.

Kun juttuprosessin suunnitteluvaiheessa monen suomalaistoimittajan on sovitettava omat näkemyksensä yhteen pomojen toiveiden kanssa, toteuttamisvaiheessa ani harva toimittaja enää tukeutuu esimiehiinsä (ks. myös Pietilä 2007, 296–297). Jos toimittaja huomaa materiaalia hankkiessaan, ettei sovittu idea tunnukaan toimivalta, hän voi vaihtaa itsenäisesti näkökulmaa ja haastateltavia. Tämän väitteen allekirjoitti lähes 90 prosenttia kyselyyn vastanneista toimittajista. Kun evästämistilanteiden yhteydessä viidennes vastaajajoukosta jäi epätietoiseksi vallan jakautumisesta, juttu-

Taulukko 5.5.

Saan yleensä tahtoni läpi, jos olen juttuni näkökulmasta tai painotuksesta eri mieltä esimieheni kanssa.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	8	17	22	19	16	54
Melko samaa mieltä	59	46	51	45	51	167
Melko eri mieltä	10	9	10	16	11	36
Täysin eri mieltä	0	4	3	5	3	10
En osaa sanoa	23	24	14	14	19	63
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330	

Taulukko 5.6.

Voin itsenäisesti vaihtaa jutun näkökulmaa ja haastateltavia, jos sovittu idea ei tunnukaan toimivan.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N	
Täysin samaa mieltä	33	40	48	47	42	139
Melko samaa mieltä	56	49	45	34	46	152
Melko eri mieltä	10	9	3	16	9	30
Täysin eri mieltä	0	1	2	4	2	6
En osaa sanoa	1	1	1	0	1	3
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330	

hankkeen edettyä toteutukseen ei epätietoisuutta enää ollut käytännössä lainkaan. Myös vastaukset tähän väitteeseen todensivat aiemmin syntyneen kuvan siitä, että 46–55-vuotiaiden keskuudessa kokemus omista vaikutusmahdollisuuksista on vahvin ja yli 55-vuotiailla epäröivin. Kun edellisestä ikäryhmästä vain viisi prosenttia ei rojhennut vaihtaa juttunsa suuntaa ilman että olisi konsultoinut esimiestään, jälkimmäisessä ryhmässä varovaista linjaa noudatti joka viides toimittaja.

Kyselytutkimuksen tulokset tarjoavat mahdollisuuden epäillä useissa toimitustyön tutkimuksissa esitettyjä väitteitä siitä, että väliportaana päällikkötoimittajien rooli yksittäisiä juttuhankkeita koskevien päätösten teossa olisi ratkaiseva ja että rivityöntekijöiden autonomia uutisteollisuuden rattaissa olisi hyvin rajallinen. Epäilykset vahvistuivat tekemissämme teemahaastatteluissa. Se, että toimittajan pitää perustella aiempaa yksityiskohtaisemmin juttuideansa tai että päällikkötoimittajan ohjeet ovat entistä tarkemmat, ei tarkoita toimittajan kutistamista ennalta määriteltyjen sisältöjen kirjuriksi. Niin toimittajilla kuin päätoimittajilla on vankka usko siihen, että keskitetyimminkin organisoidussa toimituksessa suorittavalle portaalle delegoituu huomattavassa määrin valtaa päättää oman työnsä sisällöstä ja tilaa argumentoida omien näkemystensä puolesta.

Valtaosa haastattelemistamme toimittajista suhtautui myönteisesti keskusteluun ja suunnitteluun perustuvaan tiimityöhön. Yllättävänkin myönteistä kantaa perusteltiin sillä, että yhteistyöllä päästään parempaan lopputulokseen kuin yksin yrittämisellä. Kun toimittaja altistaa itsensä muiden näkemyksille, hänelle voi avautua juttuunsa sellaisia näkökulmia ja toteutus-tapoja, joita hän ei olisi yksin keksinyt:

Monestihan joutuu sitten esittämään kysymyksen, että mitä helvettiä me nyt tehdään. Kyllä siinä yleensä useampi pää on parempi keksimään sen [ratkaisun] kuin että pitäisi yksin pähkäillä. (Toimittaja, yli 40v, sähköinen media)

Olen semmoinen tiimipelaaja. Minun mielestä on hyvä, että näitä [juttuja] pohditaan vähän laajemmalla joukolla, eikä vaan, että yksittäinen toimittaja saa tehdä, mitä haluaa. Ei minun mielestä ole kauhean hyvää journalismia sekään, että yksi saa päättää ihan täysin. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Kommentit tiimityön kiroista jäivät haastattelututkimuksessamme vähiin. Ongelmalliseksi nähtiin lähinnä se, jos keskijohdon laatimat suunnitelmat saavat liian hallitsevan aseman toimittajien työprosesseissa. Tällöin herkkyys reagoida muuttuviin tilanteisiin voi heikentyä ja toimittajan tunne omasta toimintatilastaan saattaa kutistua. Toimittajien työn ohjaamisessa on syytä pyrkiä yksilöllisyyteen. Jo tämän tutkimuksen haastatteluotoksesta kävi ilmi se, kuinka eri tavoin lähiesimiehen neuvoihin voidaan suhtautua. Mikä on yhdelle tarpeetonta holhoamista, voi olla toiselle tähdellistä opastusta. Erityisesti nuorten toimittajien mielestä juttuhankkeen onnistumisen kannalta on tärkeää, että pomolla on aikaa näkökulman lisäksi pohtia jutun tekijän kanssa mahdollisia haastateltavia ja haastattelukysymyksiä. Valitettavasti keskijohdon kiireet eivät useinkaan anna aikaa kuin pintapuoliseen briiffaukseen:

Tykkäisin siitä, että jonkun kanssa pystyisi keskustelemaan juttuaiheesta. (...) Minun mielestä on paljon hedelmällisempää tehdä juttua [niin], että siinä on joku, jolta voi kysyä, että ”mitä mieltä olet tästä”. Sitä [sparraamista] me teemme toimituksessa keskenämme, mutta aina on kiire itse kullakin. Minun mielestä se [sparraaminen] kuuluisi päälliköille, mutta niillä on nykyään niin kiire, että eivät ne ehdi. (Toimittaja, alle 40v, sähköinen media)

Toimituksen johdon näkökulmasta on välttämätöntä, että toimituksissa keskustellaan työstä avoimesti mutta tehokkaasti: keskijohdon on oltava tietoinen siitä, mitä rivityöntekijät ovat kulloinkin tekemässä. Tarve kooridinoida organisaation toimintaa on keskeistä monikanavaisessa juttutuotannossa. Journalistiset lopputuotteet perustuvat usean työntekijän yhteistyöhön, minkä takia jokaisen on otettava huomioon omien tekojensa vaikutukset muihin ja pidettävä toiset ajan tasalla omista liikkeistään. Vaikka päätoimittajat näkivät keskustelevuuden parantavan ilmapiiriä ja hyvinvointia toimituksessa, vieläkin enemmän heidän puheissaan korostui se, miten yhteistyöllä ja vuorovaikutuksella vaikutetaan journalismin laatuun:

Ehkä tämä [uusi] järjestelmä on johtanut siihen, että on tullut tasaisempaa laatua ja pahoja epäonnistumisia, floppeja on pystytty kirkkomaan pois. Pyrkimys koko ajan on estää se [floppaaminen] (...).

Toimittaja eksyy täysin sen juttunsa kanssa. Siitä on valtavasti esimerkkejä. Valitettavasti edelleenkin toteutuu. Silloin tietysti kun on useampi miettiä, niin yleensä lopputulos on parempi. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Toimittajien mielestä evästämisen on tärkeä vaihe toimitustyössä. Valtaosa haastatelluista oli tyytyväisiä siihen, millaiset eväät heidän toimituksessaan tätä nykyä annetaan työtehtävien suorittamiseen. Nyt tehty haastattelututkimus antaa päinvastaisen kuvan evästämisen sujuvuudesta kuin joitakin vuosia tehty kyselytutkimus, jossa lähes puolet vastaajista penäsi parannuksia ennen jutuntekoa annettavaan ohjeistukseen (Jyrkiäinen 2008, 33).

Tutkimustulosten erilaisuus saattaa kieliä siitä, että viime vuosien aikana toimituksissa niin esimiehet kuin alaiset ovat oppineet aiempaa joustavammiksi, kun nämä käyvät keskustelua työtehtävistä. Pomot eivät enää anna ohjeita yhtä ehdottomina kuin aiemmin, vaan he ikään kuin tarjoavat toimittajille täkyjä, joihin nämä voivat tarttua tai olla tarttumatta. Myös toimittajat ovat aiempaa vastaanottavaisempia evästystilanteissa; tavoitteen määrittely yhdessä nähdään olennaiseksi osaksi 2010-luvun toimitustyötä. Haastattelemamme toimittajat puhuivatkin harvoin käskemisestä ja tottelemisesta (vrt. Hujanen 2011, 23–24). Sitä vastoin toimittajat puhuivat evästämisen yhteydessä ”luottamuksesta”, ”vapaista käsistä”, ”yhteisestä käsityksestä” ja ”avoimesta mielestä”. Tuskaa ei näytä tuottavan edes pomon ohjeiden kyseenalaistaminen:

Olen muutenkin kovapäinen ihminen, [joten] minulla ei ole koskaan ongelma sanoa, että se tarjottu näkökulma ei toimi (...), enkä ole ikinä kokenut, että minun näkökulmia tai ideoita olisi varsinaisesti kyseenalaistettu. Toki niistä keskustellaan, mutta en koe, että [evästämässä] olisi mikään muuttunut huonompaan suuntaan. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Vaikka tutkimuksemme osallistuneet päätoimittajat korostivat suunnittelemaa työprosessia ja keskijohdon roolia tässä, he eivät suinkaan odottaneet rivityöntekijöiden ainoastaan toteuttavan esimiestensä tehtävänantoja. Toimittajien toivotaan tuovan oman luovuutensa ja asiantuntemuksensa evästystilanteisiin ja tarvittaessa asettavan kyseenalaiseksi keskijohdon suunnitelmat:

Kyllä [meillä] pyritään siihen, että paras asiantuntemus on toimittajalla, joka sen jutun tekee. Siihen [toimittajaan] pitää pystyä luotamaan sitten, kun arvioidaan sitä, tuleeko tästä juttua tai mikä olisi oikeasti kaikkein merkityksellisin tulokulma siinä aiheessa. [Evästystilanteissa] on tultu varmasti enemmän iholle, mutta uskon, että hyvällä itsetunnolla varustettu toimittaja pikemminkin saa siitä [vuorovaikutuksesta] enemmän, ja jos tämä vuorovaikutus oikeasti pelaa toimituksessa, niin ei se välttämättä kavenna sitä toimittajan autonomiaa. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Kun suunnitteluvaiheessa päällikkötoimittajilta tuleva ohjeistus ja sparraaminen saavat 2010-luvulla myönteisen vastaanoton ohjauksen kohteilta, toteuttamisessa kanta kääntyy päällelleen. Toimittajien mukaan on tärkeä ymmärtää toimitustyön roolijako: Pomo voi suunnata, ohjata, haastaa ja neuvoa toimittajaa, mutta varsinaisen ”jalkatyön” tekee toimittaja, eikä pomo voi toteuttaa juttuja tämän puolesta. Jonkin verran haastatteluissa kritisoitiin keskijohdon vuorovaihoista aiheutuneita tietokatkoksia ja ristiriitaisia ohjeita (ks. myös Honkonen & Lankinen 2012, 63–64). Lisäksi jotkut haastatelluista toimittajista toivoivat parempaa työrauhaa toteutusvaiheeseen: mitä enemmän pidetään palaveria ja soitellaan perään, sitä vähemmän aikaa on tiedon hankintaan ja jalostamiseen. Haastatteluissa vahvistui kyselytutkimuksessa saatu käsitys siitä, että juttua toteutettaessa sitä tekevän toimittajan pitää kyetä itsenäisiin päätöksiin eikä hän voi konsultoida jokaisessa prosessin vaiheessa esimiehiään. Varsinkin uutistyyössä toimittajat joutuvat sopeutumaan alinomaa yllättäviin käänteisiin ja hypoteesien romuttumiseen. Tällöin edellytetään, että toimittaja pystyy sietämään muutosten tuomaa painetta ja kykenee varoittamaan muuta organisaatiota muuttuneesta tilanteesta.

Se suunnittelu antaa [nykyisin] jonkun vision, mutta kyllähän toimittajan pitää itse työnsä tehdä eikä pyrkiä todentamaan vain sitä visiota. (...) Vaikka minulla on mikä visio, niin ensimmäisenä tietysti [pitää] selvittää se, (...) pitääkö se [lähtöolettaus] alkuunkaan paikkaansa.(...) Se on yksi tai kaksi puhelinsoittoa, niin on jo vähän enemmän kärryllä siitä, onko tässä [asiassa] mitään perää, ja siinä kohtaa jos huomaa, että asiahan on ihan toisin päin (...) eikä saa suu-

taan auki ja mene juttelemaan vetovuorossa olevalle uutispäällikölle, että tässä on nyt tällainen tilanne, niin en minä tiedä, ketä siinä sitten [pitäisi moittia]. Ei se ainakaan organisaation vika ole. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Vaikka toimitustyö on muuttunut aiempaa päällikkövetoisemmaksi, tekemämme kyselyn mukaan luottamus omien vaikutusmahdollisuuksien säilymiseen on edelleen vahva suomalaistoimittajien keskuudessa. Ainoastaan joka kymmenes kyselyymme osallistuneista koki esimiestensä ohjaavan hänen työtään liikaa ja suoranaisesti rajoittavan journalistista vapautta, kun taas 85 prosenttia vastaajista torjui väitteen liiallisesta ohjailusta ja rajoituksesta vapaudesta. On syytä kuitenkin huomauttaa, että samanaikaisesti tehdyssä, toisessa kyselytutkimuksessa (Pöyhtäri ym. 2014) tulos oli erilainen, kun vapaudesta kysyttiin yleisluonteisesti. Yli 40 prosenttia kyseiseen tutkimukseen vastanneista sanoi journalistien vapauden tehdä toimituksellisia päätöksiä vähentyneen (mt., 32). Oleellista on huomata, että meidän kyselyssämme keskityttiin vastaajan omakohtaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin hänen esimiestensä vaikutuksesta journalistiseen vapauteen. Vaikka yli 55-vuotiaissa oli kaksinkertaisesti muihin ikäryhmiin verrattuna sellaisia, jotka olivat kokeneet esimiestensä ohjailun liialliseksi ja omaa vapauttaan

Taulukko 5.7.

Koen, että esimieheni ohjailevat työtäni liikaa ja rajoittavat näin journalistista vapauttani.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	0	3	1	6	2 8
Melko samaa mieltä	8	4	9	13	8 28
Melko eri mieltä	34	29	43	36	36 119
Täysin eri mieltä	54	56	46	42	49 163
En osaa sanoa	3	9	1	3	4 12
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

rajoittavaksi, heistäkin lähes 80 prosenttia oli tyytyväisiä työnjohtonsa toimintaan ja omaan toimintatilaansa.

Myöskään tutkimushaastatteluistamme ei voi yksioikaisesti vetää selaista johtopäätöstä, että päällikkötoimittajien aseman vahvistuminen olisi kaventanut toimittajien sananvaltaa siitä, mitkä juttuhankkeet toteutetaan ja miten ne toteutetaan. Jotkut haastatelluista väittivät, että vapaus oli todellakin kaventunut, mutta toiset väittivät vastaan sanoen vapauden säilyneen ennallaan tai jopa laajentuneen. Joidenkin mielestä vapaus oli kaventunut työprosessin yhdessä vaiheessa ja laajentunut toisessa vaiheessa. Vaikka toimituksen organisoinnissa on tapahtunut huomattavia muutoksia, toimittajantyössä on paljon myös pysyvyyttä:

Tuottajien valta ja merkitys kasvoi tässä uudistuksessa, ja se oli varmaan tarkoituskin. Mutta kyllä minulla on edelleenkin ihan samanlainen vapaus ideoida omia juttuja ja tehdä niitä, kun minä haluan. Tietenkin on monia päiviä, että on pakko tarttua johonkin, koska se [asia] on tehtävä pois alta, mutta samanlaista se on ollut ennenkin. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Yhteistä rintamaa ei syntynyt niidenkään kesken, jotka olivat tunnistaneeet vapauden kaventumisen. Osalle kontrollin vahvistuminen on myönteistä kehitystä. Heidän mukaansa vapautta käytettiin aiemmin väärin, ja halu toteuttaa itseään ja varjella autonomiaa oli lähempänä toimittajien sydäntä kuin esimerkiksi yleisön palvelu. 2000-luvulta lähtien yleistyneen suunnitellun ja johdetun toimitustyön koettiin johtavan kohti entistä parempaa journalismia ja kohtelevan journalismin tekijöitäkin aiempaa reilummin.

On näkökulmasta kiinni, miten sen asian haluaa käsittää, mutta kyllä varmasti uutispäälliköitten ohjaus on lisääntynyt. Onko se [muutos] sitten [toimittajan vapautta] rajoittavaa vai onko se vaan sellaista, että pyritään porukalla tasalaatuun, että olisi joka lehti aika kiinnostava. (...) Minun mielestä se [toimittajan vaikutusmahdollisuudet] on varmasti kaventunut suhteessa siihen, että ei täällä voi enää tehdä ihan mitä tahansa niin kuin huvittaa. Se, että lopputulos olisi hyvä, edellyttää sitä, että tehdään yhteistyötä. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Vaikka toimittajien vapauden kaventumisesta on koitunut hyvääkin, osa haastatelluista muistutti toimitustyön uudelleenorganisoinnin valuvioista. Heidän mukaansa journalismin laatu saati journalistien työtyytyväisyys ei ole parantunut palavereita lisäämällä tai määräyksiä tarkentamalla, vaan pahimmillaan päällikkövetoisuus on voinut johtaa epäjohtomukaiseen johtamiseen ja tempoileviin työprosesseihin.

Kolmen, neljän vuoden sisällä on hyvin selvästi pomoporrasta vahvennettu. Kyllähän täällä suoraan sanottuna usein toimittajat valittaa sitä, että kun on neljä pomoa erilaisilla titteleillä ja jokainen haluaa eri asiaa (...). Ei se nyt tietysti aina ole näin kaaosmaista, miltä se [tässä] kuulostaa, mutta on se [ohjaus] lisääntynyt ja on meillä selvästi suunnittelukokousten määrä lisääntynyt. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

5.3 Juttuja hyllytetään ja stilisoidaan, mutta harvoin ”väärin” mielipiteiden takia

Toimitukseen pestatut oppivat yleensä hyvin nopeasti talon tavoille matkimalla kokeneempia kollegoja ja painamalla mieleen esimiestensä mielitykset (Breed 1960; Hemánus 1990, 45–49). Vaikka toimitusorganisaation yleisluonteiset tavoitteet ja yksityiskohtaiset toimintaohjeet on nykyisin kirjattu erilaisiin tyyli- ja brändikäsikirjoihin, kyse on myös hiljaisen tiedon siirtymisestä toimituksen konkareilta noviiseille (Jaakkola 2013, 292–293). Toimitustyötä tekevälle syntyy pian ymmärrys esimerkiksi siitä, millaisia jutunaiheita ja formaatteja organisaatiossa suositaan ja millaisia kartetaan tai milloin mielipiteellisyys on tavoiteltua lisäarvon tuottamista ja milloin varottavaa ristiriitojen lietsontaa. Median tulorahoituksen horjuminen on viime vuosina johtanut suomalaisissa toimitusorganisaatioissa yt-neuvottelujen kierteeseen, minkä seurauksena rivityöntekijöiden luottamus toimituksen johtoon on heikentynyt (Nikunen 2011, 31–35). Tämän luottamuspuolan ja ylipäänsä media-alan epävarmuuden on ounasteltu johtaneen siihen, että journalismissa arkaillaan ja peesaillaan entistä enemmän (Honkonen & Lankinen 2012, 72–73; Koljonen 2013a, 52–53).

Kyselymme perusteella suomalaisissa toimituksissa selkeä enemmistö tarttuu yhä pelottomasti myös sellaisiin aiheisiin ja näkökulmiin, jotka saattavat synnyttää ristivetoa jutuntekijän ja toimituksen johdon kesken. Vastaaajista 71 prosenttia kielsi välttelevänsä juttuhankkeita, vaikka tiedossa olisi, että ne ovat johdolle arkaluonteisia tai pääkirjoituksissa omaksutun kannan vastaisia. Toisaalta joka kuudes kyselyyn osallistuneesta myönsi karttavansa sellaisia työtehtäviä, joissa voisi ajautua törmäyskurssille päätöimittajan ja muiden pomotoimittajien kanssa. Vaikka itseänsä sensuroivien toimittajien osuus ei noussutkaan tavattoman korkeaksi, on huolestuttavaa, että heitä on noinkin paljon suomalaisessa mediassa, jossa on oltu ylpeitä avoimuudesta ja moniarvoisuudesta.³¹ Vaikuttaa siltä, että työkokemuksen kertyminen vahvistaa varovaisuutta journalistisessa harkinnassa (ks. myös Hemánus 1983, 171). Tällaiseen tulkintaan voi päätyä siitä, että kyselysämme itesesensuuria penäävässä väitteessä epätietoisten osuus väheni ja samaa mieltä olevien osuus kasvoi sitä mukaa kuin vastaajien ikä karttui.

Taulukko 5.8.

Vältän juttuja aiheista tai näkökulmista, jotka ovat toimituksen johdon mielestä arkaluonteisia tai vastoin pääkirjoituksissa omaksuttua kantaa.

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
Täysin samaa mieltä	2	1	2	5	3 9
Melko samaa mieltä	8	16	14	16	13 43
Melko eri mieltä	37	27	35	35	34 112
Täysin eri mieltä	37	40	35	38	37 123
En osaa sanoa	17	16	13	6	13 43
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

³¹ Esimerkiksi Alma Median arvoissa todetaan, että ”viestimme vuorovaikutustilanteissa, kuten kokouksissa, avoimesti ja moniarvoisuutta kunnioittaen, toisten mielipiteet huomioiden” (Alma Media 2014).

Vaikka valtaosa toimittajista vakuutti kyselyssä tekevänsä työtään pääkirjoitusten kannoista ja päätoimittajien näkemyksistä välittämättä, arvoista ja mielipiteistä syntyvät konfliktit johtoportaan ja rivityöntekijöiden kesken ovat suomalaisissa toimituksissa erittäin harvinaisia. Kyselyssä pyrittiin selvittämään, kuinka usein suomalaisissa toimituksissa hyllytetään tai peukaloidaan juttuja niiden arvo- tai mielipidesisällön vuoksi. Vastaajista 92 prosenttia ei ollut viimeisen vuoden kuluessa ollut kertaakaan tällaisessa tilanteessa. Ilmiön harvinaisuudesta todistavat osaltaan myös ne 24 toimittajaa, jotka olivat joutuneet muokkaamaan juttuaan tai kuoppaamaan sen jutussa esiintyneiden mielipiteiden takia. Valtaosa heistäkin kertoi ajautuneensa esimiestensä kanssa vain 1–3 kertaa vuoden aikana siihen pisteeseen, että juttua oli muutettu tai se oli jätetty julkaisematta. Kyselyn avovastauksista tarkentuivat ristiriitoihin johtaneet tilanteet: Toimituksen palkat maksava yritys ja sen omistajat ovat luonnollisesti jutunaiheina tulenarkoja. Toimituksen sisäistä kädenvääntöä voi syntyä myös silloin, jos jutussa on omaksuttu sellainen vallitsevasta käsityksestä poikkeava kanta, joka esimiesten mielestä voisi horjuttaa lehden uskottavuutta. Ristiriitoihin voidaan ajautua myös silloin, jos esimiehet eivät ole vakuuttuneita jutussa esitettyjen, jollekulle kielteisten väitteiden merkittävydestä tai totuudellisuudesta.

Ikäryhmittäisessä tarkastelussa havaittiin, että vaikka yli 55-vuotiaat toimittajat olivat kertomansa mukaan herkempiä välttämään sensitiivisten juttujen kirjoittamista kuin heidän nuoremmat kollegansa, konkaritoimittajat näyttivät joutuvan keskimääräistä useammin kahnauksiin toimituksen johdon kanssa arvojen ja mielipiteiden tähden. Tämä voi kertoa siitä, että vanhemmat toimittajat tunnistavat nuoria helpommin arkaluonteisia aiheita ja myös todennäköisemmin tulkitsevat juttujen painotuksista käytävät neuvottelut erimielisyyksiksi.

Kyselytulostemme mukaan arvojen ja mielipiteiden takia syntyvät konfliktit ovat toimituksissa siis harvinaisia eikä toimittajien tarvitse juurikaan vältellä aiheita tai näkökulmia toimituksen johdon takia. Voi kuitenkin kysyä, kertovatko konfliktien vähäisyys ja johtoportaan näkemysten toisarvoisuus ammattikunnan liiallisesta yksituumaisuudesta. Ovatko toimittajat sisäistäneet talon tavat ja eritoten arvot niin hyvin, että he eivät tunne kaulan ympärillä olevaa liekanarua saati alkaisivat vikuroimaan heitä ”taluttaville” pomoille (ks. myös Hemánus 1983, 169–170; Sjøvaag 2013, 160)? Myös

Taulukko 5.9.

Kuinka monta kertaa kahdentoista viime kuukauden aikana olet joutunut muuttamaan juttuasi tai se on jätetty julkaisematta jutun sisältämien mielipiteiden tai arvojen takia?

	Alle 36 %	36–45 %	46–55 %	Yli 55 %	Yhteensä % N
En kertaakaan	96	91	96	86	92 305
1-3 kertaa	4	6	4	13	7 22
Useammin	0	1	0	1	1 2
Ei vastausta	0	1	0	0	0 1
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100
Yhteensä (N)	90	70	91	77	330

tekemämme haastattelut vahvistivat, että arvoihin ja mielipiteisiin liittyvät ristiriidat ovat toimitusten arjessa poikkeustilanteita. Toimittajien omat kokemukset tukivat väitettä, että suomalaisissa toimituksissa annetaan moniarvoisuuden ja vapaamielisyyden nimissä ”kaikkien kukkien kukkia”. Toimituksen johtoa ei tarvitse varoa etukäteen, ja pelko juttujen hyllyttämisestä tai korjailusta ”väärin” mielipiteiden vuoksi on turhaa.

Minulle ei ole ikinä sanottu yhdestäkään asiasta koko tämän kohta 30 vuoden aikana, että tätä asiaa nyt pitää puolustaa ja tee tästä [aiheesta] semmoisia juttuja (...). Enkä olisi suostunut tekemään, vaikka olisi käskettykin. Kyllä tasapuolisuus on ainoa [vaihtoehto]; silloin ne muutkin mielipiteet on uskottavia. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Monesti [olen] miettinyt näitä salaliittoteorioita ja ihmetellyt, että kummasti en ole nähnyt koskaan mitään tällamoista [naurahtaa]. Kyllä kai se olisi meille toimittajillekin pitänyt näkyä, jos me oltaisiin suuressa medioitten salaliitossa. Tai sitten meidät vaan [on] valittu niin hyvin, että me kaikki edustetaan samanlaista näkemystä. (Toimittaja, alle 40v, sähköinen media)

Toimitusten moniarvoista yhteiseloä edesauttavat erilaiset juttutyypit ja esitysformaatit (ks. edellä luku 2.3). Vaikka sanomalehden virallinen kanta määritellään pääkirjoituksessa, haastattelemamme toimittajat eivät tunnustaneet lukevansa niistä rajoituksia omalle sananvapaudelleen. Sen sijaan he kertoivat, että uutisissa saa ja pitää tuoda monipuolisesti esille erilaisia katsantokantoja – myös sellaisia, jotka sotivat oman lehden pääkirjoitusta vastaan. Kolumnit ja kommentit puolestaan toimivat ikään kuin varaventiileinä. Niissä toimittaja voi esittää henkilökohtaisen mielipiteensä, eikä omalla nimellä – mahdollisesti myös kuvalla – varustetun kirjoituksen tarvitse myötäillä pääkirjoituksessa lausuttua kantaa. Televisiossa arvottavat näkemykset alleviivataan uutisissa siten, että toimittaja esittää kantansa omilla kasvoillaan esimerkiksi puhuen suoraan yleisölle tai vastaamalla uutisankkurin kysymyksiin. Toimittajat vaikuttivat olevan kohtuullisen sinut sen kanssa, millaiset mahdollisuudet heillä on ilmaista työssään mielipiteitä. Sähköisessä mediassa työskentelevien kommentteista voi tulkita lievää tyytymättömyyttä siihen, että arvottavien näkemysten esittäminen on televisiossa ja nettisivuilla keskitetty harvoille ja valituille toimittajille. Sanomalehdissä työskenteleville ongelma voi olla ajoittain jopa päinvastainen, sillä toimitusten pitää päivittäin tuottaa runsaasti mielipiteitä lehden erilaisille foorumeille. Esimerkiksi uutiskommentin tekemisen kerrottiin olevan tervanjuontia, jos asiasta raportoivalla toimittajalla ei ollut siitä minkäänlaista mielipidettä.

Toimittajat ovat yleensä ottaen tyytyväisiä siihen vapauteen, jonka turvin he voivat työssään ilmaista omia mielipiteitään. Kuitenkin melkein jokaisessa tutkimushaastattelussa muistui haasteltavan mieleen jokin kipukohta, jolloin hän oli omatoimisesti rajoittanut mielipiteidensä ilmaisua tai joutunut konfliktiin toimituksen johdon kanssa kirjoituksensa sisältämien näkemysten takia. Välttämättä kyse ei ole ollut päätoimittajan herättämästä pelosta vaan toimituksen kollektiivisesta varovaisuudesta suhteessa yleisöön, omistajiin ja mainostajiin. Esimerkiksi maakuntalehtien tilaajissa on runsaasti konservatiivisesti ajattelevia, jolloin esimerkiksi seksiin ja uskontoon liittyviä asioita vältellään tai käsitellään varoen tilausten peruuttamisen pelossa.

Seksimessuista tehtiin kyllä ennakkojuttu, mutta sitten ei tehty enää (...) [siitä], miten ne meni. Pidettiin ikään kuin matalampaa profiilia sen kanssa. Tuotiin esiin se ilmiö (...), mutta ei seurattu sitä [samalla tavalla kuin] esimerkiksi hyvinvointimessuja (...). Tuommoista taitteilua on [toimituksessa], ettei ehdoin tahdoin aika konservatiivista lukijakuntaa lähdetä suututtamaan. (Toimittaja, alle 40v, sanomalehti)

Tuorempi pelonaihe toimituksissa on joutuminen irvailun kohteeksi sosiaalisessa mediassa (ks. esim. Laaksonen 2012; Pöyhätäri ym. 2013; Vainikka ym. 2013, 49–50). Somessa on synnytetty useita kohuja, joissa toimittajien ammattitaito ja arvomaailma on asetettu kyseenalaisiksi. Tällä areenalla perinteinen media voi joutua tuomiolle vanhoillisuutensa takia.

Niitä [juttuja] pohditaan enemmän kuin kymmenen vuotta sitten, ja varmaan yksi syy on sosiaalisen median ponnahtaminen tällaiseksi keskustelukanavaksi, jossa jauhot ja vellit menee välillä niin suloisesti sekaisin, että siellä pääsee ikävän helposti vaikuttamaan ketunhätä kainalossa. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Haastatteluaineiston perusteella on erittäin harvinaista, että omistajien ja mainostajien toiveet ja vaatimukset välittyisivät suoraan toimittajille asti. Selvästikin menneeseen aikaan kuuluvat haastatteluissa kerrotut kauhutarinat siitä, kuinka toimituksen johto oli pyrkinyt ohjaamaan uutisointia tiettyyn suuntaan tai hyllyttämään päätoimittajan ”lempihankkeisiin” kriittisesti suhtautuneet mielipidekirjoitukset. Vaikka toimituksen johto tai tärkeimmät sidosryhmät eivät välttämättä aja omaa asiaansa yhtä suoraviivaisesti kuin aiemmin, rivityöntekijät tietävät varsin hyvin, milloin he liikkuvat aroilla alueilla. Useimmat haastatelluista luottivat siihen, että ratkaisut toimituksissa tehdään journalistisin periaattein ja että he voivat luottaa toimituksen johdon tukeen ongelmatilanteissa. Kuitenkin muutama toimittaja myönsi harjoittavansa itsensensuuria, jotta ei joudu hankauksiin pomoportaan kanssa.

Leikittelin [mielessäni] ajatuksella, että ei kai meidän kannata noita varuskuntia säilyttää täällä. Nehän ovat sota-aikaisia muistomerkke-

jä. Kyllä kai meidän pitää keksiä jotain muuta. Sitten ajattelin, että ei tämä sovi [ja] enpähän ajattele pidemmälle. Sehän olisi ollut hirveän kiva [lähestymiskulma aiheeseen], mutta siinä olisi [mielipiteen kirjoittajana] joutunut ihan julkisesti linjan vastaisesti toimimaan. (...) Kyllä sitä varoo [ärsyttämästä, ettei] se vaikeuttasi lehden tekoa kaikin puolin. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Ehkä tämmöistä kommentti-, kolumni- ja uutislinjaakin saattaa leimata tietty varovaisuus ihan semmoisesta traditiosta johtuen, että tällä lehdellä on ollut synkempiäkin vaiheita kuin tämä nykyinen tilanne, jos ajatellaan toimittajan sananvapautta. Voi olla, että täällä on kasvanut ihmiset vähän varovaiseksi. Kuulun itse siihen sukupolveen, jolloin toimittajan reviiiri oli varmasti kapeampi kun nykyisin, ja sitä ei tule [vieläkään] kauheasti koputeltua niitä rajoja. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Muutamilla haastatelluilla oli kokemusta myös siitä, kuinka heidän juttuun oli ”väärin” mielipiteiden takia korjailtu tai hyllytetty:

Jossain hallitusneuvotteluihin liittyvässä jutussa muistan, että (...) olin eri mieltä kuin [päätoimittaja] ja minä kirjoitin sen [mielipiteen]. Mutta se [kohta] itse asiassa oli stilisoitu [pois] siitä jutusta [hymähdyksiä] sattuneesta syystä. Sitä [stilisointia linjan mukaiseksi] tapahtuu aika paljon. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

[Edellisen päätoimittajan kanssa] jouduin sukset ristiin (...), koska (...) hän oli tehnyt diilin joittenkin vallankäyttäjien kanssa, että me ollaan ikään kuin heidän puolellaan, ja sitten tein kriittistä juttua, niin jotain juttuja hyllytettiin. (...) Oli puolen vuoden episodi, jossa oli tämmöistä ongelmaa. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Kiinnostavaa on se, että sensurointitarinoiden kertojat halusivat välttää tapausten ylikorostamista. Välikohtausta luonnehdittiin joko vähäpätöiseksi tai se ei kuvannut nykytilannetta. Molemmat edellä siteeratut toimittajat kokivat ilmaisuvapauden olevan hyvällä tolalla heidän toimituksissaan:

Kyllä minun mielestä täällä saa sanoa ihan mitä haluaa ja miten haluaa, kunhan se on vaan hyvin perusteltu, ja minun mielestä näin pitää ollakin. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Siitä [jutusta] tuli kauheat haukut [silloiselta] päätoimittajalta, että miksi en todistanut hänen mielipiteitään oikeiksi. Mutta ei tämmöistä [ole ollut] viime vuosina. Täytyy vaan kehua, että se on (...) tollkun mies tämä nykyinen päätoimittaja. (Toimittaja, yli 40v, sanomalehti)

Haastattelemamme päätoimittajat myönsivät, että juttuja hyllytetään ja niitä stilisoidaan silloin tällöin. Kyse on heidän mukaansa tavanomaisesta toiminnasta, tuotteen laaduntarkkailusta, eikä suinkaan sananvapauden rajoittamisesta. Päätoimittajien mukaan juttuprosessiin on puututtava silloin, kun jutussa päästetään ääneen vain yhdenlaisia mielipiteitä, sorruutaan tyyli-rikkeisiin tai mauttomuuksiin, esitetään loukkaavia väitteitä itsetarkoituksellisesti tai saatetaan kannanotolla viestimen puoluepoliittinen riippumattomuus uhanalaiseksi. Toisaalta haastatteluissa myönnettiin, että toimittajien voi olla vaikea tulkita toimituksen johdon tahtoa, kun yhtäältä kehoitetaan rohkeisiin avauksiin ja yleisöä haastaviin näkemyksiin, mutta toisaalta penätään varovaisuutta kiistanalaisissa kysymyksissä ja herkkyyttä tunnistaa kannanottojen mahdolliset sudenkuopat.

On se tarkka paikka (...), missä on se hyvän tavan raja. [Vaikka] valtaosalle tämä [juttu] oli ihan hyvä ja kiinnostava, mutta jos se loukkaa sitä kymmentä prosenttia, niin onko syytä loukata meidän lukijoita. Ne on vaikeita päätöksiä, ja niissä aina silloin tällöin joudutaan päättämään semmoiseen päätökseen, että eipä tehdä näin. (...) Toisaalta sen varovaisuusperiaatteen ongelma on se, että lehden ei pidä olla varovainen, vaan kaikista [aiheista] pitää voida kirjoittaa (...) ja tehdä [journalismia] reippaasti ja terävästi, mutta [silloin kun] kysymys tulee siihen, pitääkö loukata ihmisten yksityisiä, yksilöllisiä asioita. On se uskonto tai seksuaalinen suuntautuminen tai muuta, niin ei mennä loukkaamaan. (Päätoimittaja, sanomalehti)

Päätoimittajien näkemykset menivät ristiin sen suhteen, varovatko heidän alaisensa poikkeamasta toimituksen johdon viitoittamalta tieltä. Joidenkin mielestä toimittajat pyrkivät jopa tietoisesti ottamaan etäisyyttä pääkirjoituksiin ja muihin johdon linjauksiin ja nostamaan kolumneissa ja uutisissa esille lehden kannanottoja horjuttavia näkemyksiä. Toisten mielestä toimittajat saattavat myötäillä viestimen yleistä linjaa jutuissaan, mutta avoimeksi jäi, kertooko ruodussa pysyminen toimituksen johtoa kohtaan tunnetusta pelosta vai päätoimittajien ja rivityöntekijöiden arvojen yhdenmukaisuudesta. Haastatteluissa tuotiin esille myös se, että toimituksen johdon näkemyksen huomioon ottamisen tai juttujen julkaisukynnyksen korottamisen voi nähdä myönteisessä valossa, journalismin laatua ja arvostusta kohottavina toimenpiteinä:

Ajatus siitä, että voisi tehdä mitä vaan eikä tarvitsisi välittää, miten toimituksen johto tai yleisö suhtautuu, niin ei sekään ole tervettä journalismia. Vastuullinen sisällön tekeminen tarkoittaa myös sitä, että ajatellaan toisenkin kerran varsinkin silloin, kun on kysymys asioista, jotka saattaa vaikuttaa aika merkittävästi yhteiskunnalliseen keskusteluun tai oman median tulevaisuuteen tai käsitykseen sen toiminnasta ja journalismin laadusta. (Päätoimittaja, sähköinen media)

Käsittämättömän vähänhän me tavallaan sensuroidaan juttuja tai palautetaan niitä [toimittajille] tai ei julkaista ollenkaan. Jos muotoilen [mielipiteeni], niin pitäisi useammin sanoa, että nyt tässä logiikka ei kestä. (...) Rima on välillä aika matalalla. (...) Ihmiset suorittaa journalismia, ja sitten kukaan ei jää miettimään, (...) voiko tästä saada vielä kovemman jutun. (Päätoimittaja, sanomalehti)

5.4 Valtaosa toimittajista luottaa mahdollisuuksiinsa ylläpitää toimintavapautta

Edeltäviltä sivuilta on käynyt ilmi, kuinka monin tavoin journalistit tulkitsevat alansa muutosta ja toimintavapautensa nykytilaa. Samassa toimituksessa työskentelevät voivat kokea päällikkötoimittajan puuttumisen tai toimituksen johdon linjaukset hyvin erin tavoin: mikä on yhdelle kahlit-

sevaa käyttämistä, voi olla toiselle tarpeellista kannustamista ja ohjaamista. Erilaiset ymmärtämisen ja puhumisen tavat heijastavat murrosta, joka on koskettanut sekä journalistien ammattietosta että toimitusten organisointumista. Perinteisiin ammatti-ihanteisiin nojaava journalisti kokee toimitustyön erilaiseksi kuin hänen kollegansa, joka on omaksunut uudenlaiset ihanteet. Samaten journalistin suhde toimituksensa organisointumiseen vaikuttaa siihen, millaiseksi hän näkee mahdollisuutensa tehdä työtä omien ihanteidensa mukaisesti.

Tässä tutkimuksessa pyrittiin pelkistämään kyselytutkimukseen vastanneiden sanomalehtitoimittajien erilaisia kokemuksia Latent Class Analysis-monimuuttujamenetelmän (LCA) avulla. Kaikki taulukoissa 5.1–5.8 esitetyt väitteet liittyvät tavalla tai toisella kysymykseen siitä, kuinka itsenäisesti toimittaja voi ja uskaltaa tehdä päätöksiä omassa organisaatiossaan. Väittämien pohjalta luodut kolme vastaajaprofilia sekä koko aineiston profiili on kuvattu taulukossa 5.10. Taulukon ensimmäisessä sarakkeessa on kullekin LCA-profilille annettu nimi. Sarakkeessa on myös kutakin profiilia edustavan ryhmän koko prosentteina kaikista vastaajista. Seuraavissa sarakkeissa on ylimpänä kuhunkin väittämään liittyvän taulukon numero sekä väittämää kuvaavat avainsanat. Sarakkeiden luvut kertovat vastausvaihtoehtojen todennäköisyyden kussakin profilissa. Luvut voi tulkita myös vastaajajakaumiksi.³² Näin esimerkiksi ”autonomisten” ryhmässä 90 prosenttia vastaajista olisi ollut eri mieltä väittämästä, jonka mukaan vastaajan itse ideoimien aiheiden osuus hänen tekemistään jutuista on vähentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana.

Analyysin perusteella toimittajakunta jakautuu autonomisiin, ohjattuihin ja epätietoisiin. Autonomiset on yleisin profiili. Siinä on vankkumaton usko omiin mahdollisuuksiin ylläpitää toimintavapautta. Pääliikkötoimittajien kerrottiin antavan tilaa rivityöntekijöiden omille ideoille ja suhtautuvan avoimesti näiden näkemyksiin juttuprosessin myöhemmissäkin vaiheissa. Toimittajilla puolestaan vakuutettiin olevan rohkeutta käsitellä arkaluonteisiakin juttuja ja uskallusta kyseenalaistaa esimiestensä suunnit-

---

³² Luku kuvaa kyseisen vastausvaihtoehdon todennäköisyyttä kussakin profilissa. Yksittäinen vastaaja voi ”kuulua” eri todennäköisyyksin useisiin profileihin, eikä kyse siten tarkkaan ottaen ole vastaajajakaumista.

Taulukko 5.10.
Toimittajan omaa toimintavapautta koskevat vastaajaprofiilit (N=330).

	Pomot päättävät jutuista	Saa tehdä omista ideoista	Ilse ideoituja vähemmän	Keskustelu lisääntynyt	Saa oman tahdon läpi	Voi vaihtaa kulmaa itsenäisesti	Ohjaus rajoittaa vapautta	Välittää arvoja aiheita
	5.1	5.2	5.3	5.4	5.5	5.6	5.7	5.8
Autonomiset (71 %)								
Eos.	0.000	0.006	0.009	0.087	0.177	0.000	0.008	0.101
Samaa mieltä	0.073	0.970	0.091	0.523	0.726	0.976	0.046	0.152
Eri mieltä	0.927	0.024	0.900	0.390	0.098	0.024	0.946	0.748
Ohjatut (21 %)								
Eos.	0.033	0.039	0.034	0.100	0.117	0.029	0.097	0.202
Samaa mieltä	0.723	0.605	0.567	0.631	0.567	0.557	0.334	0.224
Eri mieltä	0.244	0.357	0.400	0.269	0.317	0.414	0.569	0.574
Epätietoiset (8 %)								
Eos.	0.102	0.071	0.730	1.000	0.506	0.037	0.132	0.207
Samaa mieltä	0.165	0.817	0.070	0.000	0.445	0.885	0.083	0.039
Eri mieltä	0.733	0.112	0.199	0.000	0.050	0.077	0.785	0.754
Kaikki (100 %)								
Eos.	0.015	0.018	0.073	0.164	0.191	0.009	0.036	0.130
Samaa mieltä	0.215	0.882	0.188	0.503	0.670	0.882	0.109	0.158
Eri mieltä	0.770	0.100	0.739	0.333	0.139	0.109	0.855	0.712

telmat. Lisäksi siinä pidettiin virheellisenä näkemystä, jonka mukaan itse ideoiduista aiheista tehtyjen juttujen osuus olisi vähentynyt viime vuosina. Tällä tavoin ajattelevia oli runsaat 70 prosenttia kyselymme vastaajista.

Vastajaaprofileista ohjatut on seuraavaksi yleisin: siihen lukeutuu joka viides vastaaja. Jos autonomisten profiilissa vallitsi vahva yksituumaisuus, ohjattujen mielipiteet hajosivat kaikissa väitteissä. Oleellista tässä profiilissa on se, että selkeä enemmistö siihen kuuluvista allekirjoitti väitteen, jonka mukaan uutispääalliköt tai tuottajat päättävät valtaosin juttujen aiheista ja näkökulmista. Muutenkin siinä esiintyi runsaasti epäuskoa rivityöntekijöiden mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan työhönsä. Huomionarvoista on myös se, että enemmistö ohjatuista väitti itse ideoitujen juttujen osuuden pienentyneen ja esimiesten kanssa käytyjen keskustelujen määrän lisääntyneen. Tosin myös enemmistö autonomisista oli havainnut, että alaisten ja esimiesten väliset keskustelut ovat aiempaa keskeisemmässä osassa toimitustyötä.

Epätietoisten profiili jää tässä analyysissä pienimmäksi, kahdeksan prosentin suuruiseksi. Siihen lukeutuneet vastaajat eivät osanneet ottaa kantaa muutosta koskeneisiin väitteisiin. He olivat myös muita epätietoisempia siitä, kuinka he saavat tahtonsa läpi ollessaan eri mieltä pomonsa kanssa. Yleensä ottaen tässä profiilissa muodostui myönteinen näkemys omasta toimintatilasta toimitusorganisaatiossa. Useimmissa väitteissä epätietoiset olivatkin samoilla linjoilla autonomisten kanssa.

Kun vastaajaaprofileja tarkasteltiin sukupuolten ja ikäryhmien mukaan, havaittiin muutamia eroavaisuuksia. Alle 36-vuotiaiden ryhmästä joka neljäs sijoittui epätietoisten profiiliin. Nuorimpien toimittajien oli hankala ottaa kantaa erityisesti muutoksia koskeneisiin väitteisiin, ja siksi heitä oli epätietoisten profiilissa monin verroin muihin ikäryhmiin verrattuna. Vaikka muissa ikäryhmissä ei ollut yhtä huomattavia poikkeamia koko aineiston jakaumasta, on syytä todeta, että ohjattavia oli eniten yli 55-vuotiaissa ja autonomisia 46–55-vuotiaissa. Kyselyyn osallistuneista naistoimittajista joka kymmenes luokitui epätietoisten profiiliin, kun miehissä vastaava osuus oli viisi prosenttia. Miehistä kolme neljäsosaa kuului autonomisten profiiliin, mikä oli seitsemän prosenttiyksikköä enemmän kuin naisissa. Erot sukupuolten välillä selittyvät osittain sillä, että kyselyyn vastanneista naisista kuului nuorimpaan ikäryhmään selvästi suurempi osuus (34 %) kuin mie-

histä (21 %), ja miehistä vastaavasti vanhimpaan ikäryhmään kuului suurempi osuus (34 %) kuin naisista (14 %).

Kyselytutkimuksesta muodostettuja vastaajaprofileja on hedelmällistä verrata aiemmissa haastattelututkimuksissa esiin nousseisiin kahteen tapaan suhtautua journalismin ihanteisiin ja toimitustyön organisoitumiseen. Voidaan puhua uudenlaisen eetoksen omaksuneista notkean modernin journalisteista ja perinteisessä eetoksessa pitäytyvistä korkean modernin journalisteista (Kantola 2011, 2012; Koljonen 2013a, 2013b, 61–91, 2014). Notkean modernin journalistit suhtautuvat myönteisesti niin journalismin muuttumiseen kuin journalistin toimintavapauden nykytilaan. Sen sijaan korkean modernin journalistien näkemykset ovat kriittisiä siitä, miten journalismi on viime vuosina muuttunut ja kuinka vapaasti journalistit voivat tätä nykyä työtään tehdä. Sekä kyselyssämme että tekemisissä haastattelussa notkea eetos vaikutti vahvalta, ja korkean modernin eetosta esiintyi haastatteluissa yllättävän vähän aiemman tutkimuksen virittämiin odotuksiin nähden (vrt. Jyrkiäinen 2008; Hujanen 2011; Nikunen 2011).

Notkean modernin journalisti on omaksunut pärjäämisen eetoksen. Jotta kiihtyvässä työtahdissa pysyy mukana, alkuun kielteisiltä vaikuttavat asiat on kyettävä näkemään myönteisessä valossa eikä vähiä voimavaroja kannata tuhjata vallitsevien käytäntöjen tai suunnitelmien vastustamiseen. Väistämättömistä muutoksista on tehty hyveitä (Kantola 2011, 140; Seppänen & Väliaverron 2012, 156). Tällä tavoin näyttää käyneen myös autonomian kanssa. Koska journalisti ei voi enää nojata yksilökeskeiseen autonomiakäsitykseen, hänen on pitänyt määritellä toimintavapautensa uudelleen. Uudessa määrittelyssä vapaus on jaettu yhtäältä toimitustiimin ja toisaalta laajemmin yleisön ja lähteiden kanssa (ks. myös Koljonen 2013b, 211–212). Se, että journalisti konsultoi juttuprosessin aikana eri tahojen kanssa ja on tietoinen työhönsä kohdistuvista odotuksista, ei välttämättä merkitse oman toimintavapauden rajoittamista. Jos journalistilla on erityisiä tietoja ja taitoja ja myönteinen suhtautuminen työhönsä, hänellä voi yhä olla huomattavasti itsenäistä toimintatilaa.

Korkean modernin journalisti tulkitsee tapahtuneen muutoksen rappioksi ja osasyksi media-alan kriisiin. Tilanneanalyysi nojaa myös oma-kohtaisiin, negatiivisiin kokemuksiin toimitusorganisaation muutoksista. Toiminnan kehittäminen on usein tarkoittanut toimituksen supistamista ja

jäljelle jääneiden työtahdin kiristämistä (Nikunen 2011, 31–57). Huonompaan suuntaan on menty myös autonomian suhteen. Journalisti tulkitsee toimintavapautta yksilökeskeisesti haluten pitää kiinni siitä, että hän toimintatyön ammattilaisena ja tarkasteltavan aiheen asiantuntijana tekee juttua koskevat päätökset itsenäisesti. Kun aiheista ja näkökulmista päätetään kuitenkin yhä enemmän päällikkötoimittajien kanssa ja yleisölähtöisesti, journalisti kokee toimintavapautensa kaventuneen olennaisesti. Hänen mielestään keskitetysti johdetussa toimituksessa rivityöntekijöiden osaamiseen ei luoteta ja suunnitteluun on lohkaistu liikaa aikaa toteuttamiselta. Kun journalisti kokee kritiikkinsä kaikuvan kuuroille korville, hän helposti alistuu suorittamaan annettuja työtehtäviä vailla omia aloitteita (Saari 2013, 56).

Kyselytutkimuksen vastaajaprofileista autonomiset ja suurelta osin myös epätietoiset näyttävät ajattelevan samansuuntaisesti kuin notkean modernin journalistit. Vastaavasti ohjattujen vastaajaprofilissa on yhtymäkohtia korkean modernin journalistien ajattelutapaan. Sekä kysely- että haastattelututkimus osoittavat, kuinka eri tavoin toimittajat voivat tulkita mahdollisuuksiaan toimia omassa organisaatiossa ja koko journalismiinstituution elinvoimaisuutta toimialan läpikäydessä suurta murrosta. Tämänhetkinen mediamaisema näyttää erilaiselta suorittavan portaan tasolta kuin päätoimittajan silmin. Myös vuosikymmenien aikana kaiken nähnyt erikoistoimittaja ajattelee journalismista eri tavoin kuin vasta alalle tullut moniosaaja. Jo nämä kaksi jaottelua vihjaavat siitä, kuinka paljon erilaisuutta latautuu kyselyymme vastanneiden valinnoissa ja haastatteluihimme osallistuneiden kommentteissa.

5.5 Yhteenvetoa

Toteuttamamme kyselytutkimus ja teemahaastattelut toivat vahvistuksen sille, että suomalaisissa toimituksissa on keskustelun ja ohjauksen merkitys korostunut. Tästä ei kuitenkaan ole seurannut, että toimittajat olisivat kokeneet vapautensa kaventuneen. Vaikka keskijohdon asemaa on vahvistettu toimitusorganisaatioissa ja juttuideoille asetettua vaatimustasoa on kohotettu, rivityöntekijöiden ideat ovat edelleen arvostettuja ja kaivattuja. Jos toimittaja ideoi tolkkullisen juttuhankkeen, hänelle annetaan mahdollisuus sen toteuttamiseen. Kuitenkin toimituksissa ollaan huolestuneita siitä, että

omavaraisuus ideoinnissa on ehtymässä. Niin päätoimittajat kuin toimitajat harmittelivat haastatteluissamme, että työpäivät täyttyvät kaikkien toimitusten listoilla olevista ”pakollisista” ja ”turvallisista” juttuhankkeista. Erimielisyyttä oli lähinnä siitä, kertooko omien ideoiden vähäisyys organisaation rakenteiden jäykkyydestä vai ongelmista toimittajien motivaatiossa ja ammattitaidossa. Voi olla, että haastateltujen toimittajien kriittisyys organisaatiotaan ja päätoimittajien alaisiaan kohtaan on turhankin kovaa. Nimittäin kyselyymme vastanneista toimittajista kolme neljäsosaa vakuutti, että hänellä on itsenäistä päätösvaltaa tekemiensä juttujen aiheista ja näkökulmista ja että omista ideoista kehittyneiden juttuhankkeiden osuus on vähintäänkin pysynyt ennallaan kymmenen viime vuoden aikana.

Suomalaisella toimittajalla näyttää olevan verrattain paljon sananvaltaa myös siihen, miten hän juttunsa toteuttaa. Vaikka tiimityöhön perustuvassa ja monikanavaisesti annostellussa juttutuotannossa on suunnittelun, koordinoinnin ja kaikenlaisen vuorovaikutuksen merkitys korostunut, toimittajien toimintatila näyttää säilyneen laajana. Valtaosa kyselyyn vastanneista toimittajista sanoi luottavansa siihen, että hän juttua tekevänä saa tahtonsa läpi evästämistilanteissa ja voi poiketa suunnitelmista itsenäisesti toteutusvaiheessa. Myös haastatteluissa suhtauduttiin myönteisesti siihen, että keskustelu oli vallannut alaa toimitustyössä; yhteistyön nähtiin johtavan parempaan journalismiin kuin yksin yrittämisen, ja rivityöntekijöiden luovuudelle, asiantuntemukselle ja kriittisyydelle sanottiin olevan yhä kysyntää.

Mairitteleva kuva toimitusten moniarvoisuudesta täydentyy vielä sillä, että kyselyt ja haastattelut kertoivat pelottomista toimittajista ja sallivista päätoimittajista. Edellisillä on rohkeutta ilmaista mielipiteitä, vaikka ne eivät välttämättä noudattelisikaan toimituksen johdon näkemyksiä. Jälkimmäisillä on puolestaan viisautta sietää sellaisiakin mielipiteitä, jotka aiheuttavat turbulenssia niin toimituksen sisällä kuin yleisön keskuudessa. Vaikka yleensä ottaen suomalaisilla journalisteilla on laaja ilmaisuvapaus, haastattelemamme journalistit kertoivat myös tapauksista, joissa jutun tekijä oli oma-aloitteisesti rajoittanut mielipiteitään tai hänen juttujaan oli korjailtu tai hyllytetty toimituksen johdon määräyksestä. Kiinnostavaa on se, että toimituksessa syntyneistä ristiriitatilanteista voitiin haastatteluissa puhua avoimesti, mutta molemmat osapuolet – niin kontrollista päättäneet

kuin sen kohteet – halusivat korostaa tällaisten tapausten harvinaisuutta ja niiden vähäistä merkitystä.

Suomi on lehdistönvapauden ihannemaa, mikäli uskotaan Toimittajat ilman rajoja -järjestön vuotuista vertailututkimusta.³³ Sananvapauden edellytyksiä makrotasolla mittaavassa lehdistönvapausindeksissä Suomi on viime vuodet ollut kärkisijalla 180 maan joukossa. Suomalaistoimittajien autonomian tilasta muodostuu erittäin myönteinen kuva myös mikrotasolla: Toimittajat saavat toteuttaa juttuja omista ideoistaan, ja he uskaltavat poiketa esimiestensä suunnitelmista. Toimittajilla ei myöskään ole pelkoa siitä, että liikkumavara kaventuisi heidän esittämiensä mielipiteiden tai edustamiensa arvojen takia. Toisaalta sitä, että kokemukset vapauden rajoittamisesta jäävät tutkimuksessamme niin harvinaisiksi, voi pitää todisteena professionalismin luomasta yhdenmukaisuuden ja itsekurin otteesta ammattikunnassa. Eräs haastateltava viittasikin tähän ilmiöön muistuttamalla, kuinka ”häkissä oleva apinakin voi sanoa, että minulla on täysin rajattomat mahdollisuudet vaellella täällä [häkissä], kunhan teen sen itse asettamissani rajoissa”.

---

³³ Tarkempaa tietoa indeksistä on järjestön kotisivuilla (Toimittajat ilman rajoja 2014).

6 PÄÄTELMÄT

Suomalaisten journalistien ammatillisista ihanteista viime vuosina tehdyissä tutkimuksissa on korostettu muutoksia ja eroavaisuuksia. Ammattikunnan keskuudesta on poimittu eri tavoin ajattelevia ja toimivia toimittajasukupolia ja hahmoteltu siirtymiä yhdenlaisesta ammattietoksesta toisenlaiseen (Kantola 2011, 2012; Koljonen 2013a, 2013b, 2014). Ihanteiden muutos ei kuitenkaan ole ollut suoraviivaista; journalistien ammatillisissa keskusteluissa voi nähdä myös jatkuvuutta, pirstoutumista ja ambivalenssia (Koljonen 2013c, 150). Journalistien ammatillista eetosta on siis syytä tarkastella myös pysyvyyden ja yhdenmukaisuuden näkökulmista.

Nico Carpentier (2005, 214–215) havaitsi belgialaista ajankohtaisohjelmaa ja sen toimittajia käsitelleessä tutkimuksessaan, että vaikka journalistit saattoivat poikkeustilanteessa kokeilla vuorovaikutteisia ja läpinäkyvyyttä edistäviä toimintatapoja, olojen normalisoiduttua he palasivat toimintaan, joka perustui objektiivisuuden kaltaisiin, journalistien professionaalista asemaa pönkittäviin ihanteisiin. Journalistien perinteisen ammattietoksen vahvuudesta kertovat myös tapaukset, joissa vallitsevia ihanteita nakertava journalismi on onnistuttu selittämään yksittäiseksi hairahdukseksi ja palauttamaan journalistinen paradigma koherentiksi ja uskottavaksi niin journalistien itsensä kuin suuren yleisön silmissä (ks. esim. Reese 1990; Berkowitz 2000; Koljonen ym. 2011).

Ammattikäytäntöjen ja -ihanteiden muutokset eivät etene samassa tahdissa. Ammattietos näyttää edustavan pysyvyyttä, kun taas toimintatavat muuttuvat nopeammin. Vähitellen käytäntöjen muutokset kuitenkin vaikuttavat myös ihanteisiin. Esimerkiksi journalistien suhtautumisessa totuuteen ja vapautteen on havaittavissa uudenlaisia painotuksia. Koska journalistien on pitänyt viime vuosikymmeninä tuottaa persoonallista ja analyttistä

lisäarvoa lähteiltä saatuun tietoon, objektiivisuuden tavoittelussa painopiste on siirtynyt mekaanisesta jäljentämisestä kriittiseen tulkintaan. Vastaavasti journalistit ovat joutuneet sopeutumaan tiimityöhön, päällikkövetoiseen suunnitteluun ja yleisölähtöisiin juttukriteereihin. Näiden muutosten takia autonomisuutta ei enää tulkita yksilökeskeisesti, vaan se mielletään yhteiseksi ”omaisuudeksi”, jota on jaettu yhtäältä toimitusorganisaation sisällä ja toisaalta yleisön kanssa.

Journalismin tutkimuksessa on esiintynyt yllättävän voimakasta taipumusta tulkita viimeaikaisia kehityskulkuja journalistiprofession rapautumiseksi ja ounastella ammattikunnan riutuvan jonkinlaisessa identiteettikriisissä (Nygren 2008; Väliverronen 2009). Tätä tutkimusta varten tehdyt haastattelut ja kyselyt antavat huomattavasti lohdullisemman kuvan suomalaisten journalistien ajattelu- ja toimintakyvystä. Journalistit pitävät yhä kiinni ylevisistä ammatti-ihanteista, vaikka he työnsä arjessa joutuvatkin neuvottelemaan kunnianhimoisten tavoitteiden ja käytettävissä olevien resurssien välillä. Ammattikunnan keskuudessa on valmiutta kyseenalaistaa ”näin-meillä-on-aina-tehty” -ajattelua ja kykyä sijoittaa ”median myrsky” pidemmän aikavälin kehityskaariin. Reflektiivistä ammattikäytäntöä on tarjottu eri alojen ammattilaisille toimintamalliksi, jonka avulla voi luovia jälkimodernin yhteiskunnan monimutkaisuudessa ja epävarmuudessa (ks. esim. Mezirow 1996; Sheridan Burns 2002). Reflektiivisyys tarkoittaa tässä sitä, että ammattilaiset tunnistavat, kyseenalaistavat ja muokkaavat ammatinsa perusteita, toimintatapoja ja päämääriä. Näyttää siltä, että suomalaiset toimittajat ovat määritelleet oman asiantuntijuutensa uudelleen nimenomaan ankkuroitumalla reflektiiviseen ammattilaisuuteen.

* * *

Monika Djerf-Pierre ja Lennart Weibull (2008, 209) pitävät tulkitsevyyden lisääntymistä viime vuosikymmenten suurimpana muutoksena ruotsalaisessa julkisen palvelun politiikan journalismissa. Tulkitsevyyden kasvu oli lähtöoletus myös omassa tutkimuksessamme. Yhtäältä on etsitty entistä vuorovaikutteisempaa suhdetta yleisöön ja toisaalta haluttu tarjota taustoitavampia, tulkitsevampia ja persoonallisempia juttuja kuin mitä internetistä

on saatavilla ilmaiseksi. Halusimme selvittää, pitääkö tällainen kehitys suomalaistoimittajien mielestä paikkansa ja miten he siihen suhtautuvat. Onko kommentteista, kolumneista ja analyyseistä tullut toimittajille jo uudenlainen pakko ja taakka, kun tiedonvälityksen lisäksi toimittajilta edellytetään myös oman persoonan ja arvomaailman julkista avaamista?

Tutkimuksemme mukaan useimmat toimittajat katsovat, että journalismin tulkitsevuus on vielä 2000-luvullakin lisääntynyt erityisesti uutiskommenttien ja uutisanalyysien yleistymisen myötä. Toisaalta sisällönanalyysimme ei antanut tukea etenäkään uutiskommenttien lisääntymiselle. Olennaisimmat muutokset ovatkin ehkä tapahtuneet jo 1980- ja 1990-luvuilla, kun journalismissa alettiin entistä enemmän spekuloida poliitikkojen tarkoitusperillä ja juttujen kärjet alkoivat vahvemmin rakentua toimittajien kysymyksenasetteluista sen sijaan, että ne olisivat vain mukailleet lähteiden sanomisia. Toimittajien suhde tulkitsevien juttujen kirjoittamiseen näyttää yllättävänkin ongelmattomalta. Heitä kyllä rohkaistaan mielipidekirjoittamiseen, mutta mitään pakkoa tähän ei tunnu olevan. Pikemminkin mielipi-teelliset juttutyypit koettiin tervetulleeksi mahdollisuuksi.

Haastattelemamme toimittajat tuntuvat edelleen kannattavan laatu-journalismia (ks. Nieminen 2009). Faktojen on oltava kohdallaan, ja tulkintojen on perustuttava kestävään argumentointiin. Tämän taas katsottiin edellyttävän, että toimittajilla on aikaa perehtyä niihin asioihin, joista he kirjoittavat. Aiheisiin syventyminen on käynyt vaikeammaksi, kun mediatalot ovat irtisanoneet toimittajiaan ja tavoitelleet joustavuutta laventamalla toimittajien työtehtävien kirjoa. Tästä huolimatta kyselyssämme valtaosa toimittajista kertoi pystyvänsä kirjoittamaan seuranta-alueeltaan asiantuntevia kommentteja ja analyysejä.

Haastatteluiissamme näkyi pilkahduksia myös siitä, että monitekemisen sijaan toimitusten johdossakin haluttaisiin taas kehittää toimittajien substanssiosaamista ja tarjota mahdollisuuksia erikoistumiseen. Mistään monitekemiskrapulasta ja -katumuksesta ei kuitenkaan ollut kyse. Sen sijaan kyse oli siitä, että asiantuntemuksen arvo tunnustettiin, mutta ei oikein tiedetty, miten sitä voitaisiin lisätä. Joitakin ajatuksia päätoimittajilla kuitenkin oli. Eri alojen asiantuntijoita voitaisiin palkata toimittajiksi tai antaa enemmän tilaa ulkopuolisten asiantuntijoiden tulkitseville ja kommentoiville puheenvuoroille. On myös mahdollista tukea nuorten toimittajien erikoistumista

tietyn seuranta-alueen osaajiksi ja samalla ehkä rohkaista heitä vapaa-ajallekin ulottuvaan aktiivisuuteen oman asiantuntemuksensa kehittämässä.

* * *

Journalismin tulkitsevuudesta on keskusteltu myös luotettavuuden näkökulmasta. Tällöin vastakkain ovat tyypillisesti olleet journalismin objektiivisuutta puolustavat ja ne, joiden mielestä journalisminkin olisi tunnustettava, että objektiivisuus ei ole mahdollista. Heidän mielestään journalismin olisi objektiivisuuden tavoittelun sijaan tuotava oma tulkinnallisuutensa ja näkökulmaisuuksensa avoimesti esiin. Toimittajat itse eivät kuitenkaan tunnustane pitävän journalismin tulkitsevuutta ja objektiivisuuden ihannetta toisinaan poissulkevana. Esimerkiksi kuvajournalistit ovat katsooneet, että valokuvan objektiivisuutta on tavoiteltava nimenomaan ammattimaisen tulkinnan avulla (Mäenpää 2012, 92–94). Myös tähän tutkimukseen haastatellut toimittajat ajattelivat objektiivisuuden ja tulkinnan suhteesta samaan tapaan.

Tulkinnallisuuden ja objektiivisuuden vastakkaisuutta voi tietysti korostaa konstruoimalla naiivin objektiivisuuskäsityksen, jonka mukaan todellisuus olisi esitettävissä sellaisenaan. Tätä käsitystä voi sitten kritisoida konstruktionistisen tietoteorian pohjalta toteamalla, että todellisuus on aina tulkittua. Tällainen kritiikki on kuitenkin turhaa ensinnäkin siksi, ettei juuri kukaan ole asiasta toista mieltä. Kyselyssämmekin melkein kaikki toimittajat katsoivat, ettei toimittaja voi esittää asioita sellaisenaan, vaan jutun rajaus, lähteet ja näkökulma perustuvat aina harkintaan. Toiseksi kritiikki sivuuttaa kysymykset siitä, olisiko erilaisten tulkintojen totuudellisuutta ja relevanssia kuitenkin voitava jotenkin arvioida, ja jos olisi, niin millaisia keinoja arvioinnissa voisi käyttää.

Toimittajien ratkaisu näihin kysymyksiin on analyysimme mukaan objektiivisuuden ymmärtäminen kriittiseksi tulkinnaksi. Tulkinta ei ole objektiivisuuden vastakohta vaan päinvastoin sen edellytys. Mikä tahansa tulkitsevyys ei kuitenkaan käy, vaan sen on oltava kriittistä. Tulkinnan on perustuttava mahdollisimman kattavaan tausta-aineistoon, täydentäviin lähteisiin, kriittisiin kysymyksiin, johdonmukaisuuden arviointiin ja muihin vastaaviin kritiikin menetelmiin. Tässä ei ole paljonkaan väliä sillä, poh-

jautuuko ajattelu realistiseen vai konstruktionistiseen tietoteoriaan. Olenaista on se, kuinka tuloksellisesti näitä kritiikin menetelmiä onnistutaan kulloisessakin tilanteessa käyttämään.

Haastattelujen perusteella vaikutti siltä, että toimittaja voi uutisessa nykyään melko voimakkaastikin kyseenalaistaa lähteitään ilman, että tätä pidettäisiin asenteellisuutena tai mielipiteellisyytenä. Esiin tuli myös syitä, miksi toimittajan kriittinen tulkinta voi epäonnistua. Se voi ensiksikin jäädä liian vähäiseksi. Luotetaan liikaa harvoin lähteisiin eikä etsitä vaihtoehtoisia näkemyksiä. Toinen ongelma voi syntyä siitä, että toimittaja luottaa liikaa omiin tai toimittajakunnan omaksumiin ennakkokäsityksiin. Tällöin kritiikki voi olla yksipuolista ja asenteellista. Kolmanneksi kriittisyydestä voi tulla itsetarkoitus ja keino herättää kohua ja skandaaleja silloinkin, kun niihin ei oikeastaan olisi aihetta.

* * *

Saimme idean tutkimukseemme Elinkeinoelämän valtuuskunnan johtajan Matti Apusen vuonna 2010 tekemästä ehdotuksesta, että toimitusten olisi selvitettävä toimittajiensa yhteiskunnalliset näkemykset, erityisesti puoluekannat. Toimittajien puheenvuoroissa ehdotus tyrmättiin, ja toistuva argumentti oli se, ettei monillakaan toimittajilla edes ole poliittista kantaa saati että se vaikuttaisi heidän juttuihinsa. Samoin kuin telakan johdolle on yhdentekevää, onko ensiluokkaista saumaa tekevä hitsari kommunisti vai porvari, myös yleisön on tarpeetonta tietää toimittajan taustoja, jos jutut ovat tasapuolisia ja faktat kohdallaan. Sen sijaan että olisimme Apusen ehdottamalla tavalla tehneet tutkimuksen toimittajien yhteiskunnallisista mielipiteistä, päätimme selvittää, kuinka hyvin toimittajien vastaväite pitää paikkaansa, tai paremminkin, mitä toimittajat tästä tarkkaan ottaen ajattelevat. Vaikuttavatko toimittajan arvomaailma ja mielipiteet tosiaankin yhtä vähän journalistisiin juttuihin kuin hitsarin poliittinen vakaumus hitsisaumaan?

Kuten objektiivisuuden kohdalla yleisemminkin, tässäkin toimittajien näkemys ei ollut mitenkään yksioikoinen tai pinnallinen. Toimittajat myönsivät, että heidän henkilökohtaiset näkemyksensä ja mielipiteensä vaikuttavat juttuihin. Toimittajan omat kiinnostuksen kohteet vaikuttavat ai-

heiden valintaan, ja on vain hyvä, jos toimittajan persoonallinen tyyli näkyy jutuissa. Silti hitsari-teoriastakin pidettiin kiinni. Toimittajaa sitovat uutistyössä tasapuolisuuden ja totuudellisuuden vaatimukset. Olipa toimittajan oma kanta mikä tahansa, uutisissa pyritään ”kokonaiskuvan” luomiseen, eikä juttujen värittämiseen omien mielipiteiden mukaisiksi uskottu. Yksiselitteisesti tuomittavana pidettiin sitä, että toimittaja tarkoitushakuisesti jättäisi olennaisia asioita kertomatta, jotta haluttu johtopäätös näyttäisi uskottavalta tai jokin taho erityisen ansiokkaalta tai halveksittavalta.

* * *

Apunen ei ole ainoa, joka on viime vuosina vaatinut toimittajilta entistä suurempaa avoimuutta. Kyse on yleisemmästä keskustelusta, jossa avoimuus niin journalistisissa työprosesseissa kuin toimittajan henkilökohtaisissa taustoissakin on nähty vaihtoehdoksi journalismin objektiivisuuslupaukselle. Siinä missä journalismi on tähän saakka vaatinut avoimuutta politiikalta ja valtaapitäviltä, nyt erityisesti internetin avaamien uusien julkaisukanavien myötä myös journalismilta on alettu vaatia samantapaista avoimuutta. Pelkkä lupaus objektiivisuudesta ei riitä, vaan yleisön olisi pystyttävä myös arvioimaan tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa lupauksen toteutumiseen.

Toimituksissa tällaiset vaatimukset on otettu vastaan ristiriitaisesti. Yhtäältä on nähty ongelmia lähdesuojaan liittyvissä kysymyksissä, eikä toisaalta toimittajien mielipiteillä ole katsottu olevan merkitystä, koska jutut tehdään ajatellen mikä yleisöä kiinnostaa, mikä sen kannalta on olennaista ja mikä pitää paikkansa. Kun paine avoimuuden lisäämiseksi kasvaa, toimitusten on yleisönsä luottamuksen säilyttääkseen kuitenkin lisättävä avoimuuttaan. Tämä tekee ne alttiimmiksi yleisön ja yhteiskunnan eri tahojen kritiikille ja pakottaa ne käymään keskustelua omista painotuksistaan ja ratkaisuisistaan. Samalla journalismin valta suhteessa yhteiskunnan muihin instituutioihin voi heiketä (Allen 2008, 329).

Oman kyselymme perusteella toimittajakunta näyttää jakautuvan avoimuuteen myönteisesti suhtautuvaan neljännekseen, siihen varauksin suhtautuvaan kahteen kolmannekseen ja vajaaseen kymmenekseen, joka ei oikein osaa määritellä kantaansa. Eri ikäryhmät eivät tässä juuri eroa toi-

sistaan, mikä vie hieman pontta ajatukselta, että journalismi olisi voimakkaasti muuttumassa avoimempaan suuntaan. Toisaalta kyselymme kohteet työskentelivät seitsenpäiväisissä sanomalehdissä, ja voi olla, että niissä toimituskulttuuri on niin vahva, etteivät nuoret toimittajat kovin paljoa erotu vanhemmista kollegoistaan. Pauliina Lehtosen (2013) nuoria toimittajia koskevassa tutkimuksessa kohdejoukko oli hiukan toisenlainen. Lehtosen aineistossa avoimuuteen ja yleisön kanssa yhdessä tekemiseen myönteisimmin suhtautuvat nuoret toimittajat työskentelivät usein monimuotoisissa työsuhteissa, tuottajina ja erilaisissa yhteistyöprojekteissa (mt., 104). Muutos voi siis näkyä voimakkaimmin perinteisten journalismin linnakkeiden reunamilla, ei niin paljon vielä niiden sisällä.

Haastatteluissamme suurin avoimuuteen liitetty huoli oli leimautumisen pelko. Erityisen leimaavaksi uskottiin puoluepoliittisen kannan ilmaiseminen. Kyselyyn vastanneista vain 7 prosenttia voisi paljastaa puoluekantansa kolumnissaan, kun esimerkiksi kantansa Suomen Nato-jäsenyyteen voisi kertoa 52 prosenttia vastaajista. Jotkut arvioivat aihepiirin arkaluontoisuutta myös niiden henkilökohtaisuuden näkökulmasta. Jos aihe on niin läheinen, ettei sitä pysty tarkastelemaan itsestä etäännytetysti, siitä ei mielellään kirjoiteta lainkaan. Tällainen sitoutumattomuuden eetos näyttää edelleen luonnehtivan useimpien suomalaistoimittajien poliittista identiteettiä (ks. Reunanen 2014).

* * *

Populaarikulttuurin toimittajakuvauksissa ja toimittajien omista tarinoissa toistui 1900-luvulla kolme tyyppitoimittajaa: taiteilija, taistelija ja seikkailija (Luostarinen 1982). Kuitenkaan 1970- ja 1980-lukujen kaupallistuneen lehdistön vaiheessa ei enää ollut sijaa taiteilija- ja taistelijatoimittajille. ”Siellä-missä-tapahtuu” -tyyppisiä seikkailijatoimittajia oli yhä ammattikunnan keskuudessa, mutta heidänkin toimintatilansa oli kaventunut virkamiesmäisyyteen liukuneen ammattikunnan keskuudessa. Tähän Heikki Luostarisen runsaat 30 vuotta sitten tekemään tyypittelyyn on syytä palata, koska journalismin nykytilaa koskevassa kriisikeskustelussa 1980-luku on kohotettu jalustalle eräänlaisena ammatin kultakautena. Esimerkiksi Juha

Herkman (2005) ja Heikki Saari (2013) ovat valitelleet nykyjournalismin alennustilaa. Herkmanin (mt., 177–178) mukaan monet toimittajat ovat nykyisin sisällöntuottajia, jotka pyrkivät täyttämään ainoastaan tilaajan odotukset ilman että tavoitteena olisi sanoa jotakin tärkeää tai levittää julkisuuteen koeteltua ja tarkistettua informaatiota. Saari (mt., 52, 56) on puolestaan väittänyt, että toimituksista on tehty tuotantohalleja, joissa on pakko noudattaa editoreiden ja managereiden käskyjä ja joissa ei ole tilaa itsenäiselle ajattelulle eikä tarvetta asioiden syvälliselle hallinnalle. Lisäksi tehdastyöläisiksi alistettuja toimittajia on luonnehdittu pelokkaiksi ja lamaantuneiksi (Nikunen 2011, 31–32).

Myös oman tutkimuksemme aineistoissa nousivat esiin huoli journalismin tulevaisuudesta, tarve ruokkia pirstoutuvan yleisön mielenkiintoa ja mukautuminen organisaation kiristyneisiin tavoitteisiin ja uudistuneisiin toimintatapoihin. Aiemmista tutkimuksista poiketen haastattelemamme ja kyselyymme osallistuneet journalistit suhtautuivat toimintaympäristön muuttumiseen hämmästyttävän luottavaisina. Toimittajat vakuuttivat kykenevänsä vaikuttamaan työnsä sisältöön: heidän omat juttuideansa ovat yhä toivottuja, ja he voivat tarpeen tullen itsenäisesti muuttaa jutun näkökulmaa. Vaikka tiimityöhön ja toiminnan koordinointiin perustuvassa toimitustyössä yksittäisen toimittajan on altistuttava entistä enemmän pomojen ja kollegojen näkemyksille, journalistit ovat havainneet, että vuoro-vaikutuksen lisääntyminen on vähentänyt virheitä ja parantanut muutenkin juttujen laatua. Lisäksi toimituksissa vaikutti olevan yhteinen näkemys työn tavoitteista ja siitä, millä tavalla missäkin juttutyyppissä on sopivaa ottaa asioihin kantaa. Toimittajan omissa kommentteissa ja kolumneissa oli mahdollista poiketa pääkirjoituksessa ilmaistusta kannasta, eikä mielipidettään ilmaiseksi rivityöntekijällä ollut syytä toppuutella itseään toimituksen johtoa miellyttääkseen.

Taitelija-, taistelija- ja seikkailijatoimittajat olivat kaikki individualisteja, minkä vuoksi toimittajien on arvioitu vielä 2000-luvullakin tulkinneen ammatti-identiteetin kannalta keskeisiä periaatteita yksilökeskeisesti (Väliveronon 2009, 30). Tämän tutkimuksen perusteella journalistikunnassa on tätä nykyä jo yllättävän paljonkin valmiutta irrottautua individualistisesta tarkastelutavasta. Toimintavapauden tulkitseminen toimituksen ”yhteiseksi” omaisuudeksi ei suinkaan tarkoita, että suomalaiset journalistit kokisivat

itsensä tahdottomiksi tehdastyöläisiksi tai sieluttomiksi sisällöntuottajiksi. Päinvastoin, valtaosa kohtaamistamme journalisteista mielsi tekevänsä vaativaa asiantuntijatyötä ja ponnekkaasti kiinnittyi erityisiin journalistisiin ihanteisiin, kuten totuudellisuuteen ja riippumattomuuteen.

* * *

Uljas-ryhmämme *Journalistin vapaus* -kirjaa koskevassa arviossa Herkman (2014) kiinnitti huomiota siihen, että tutkimuksissamme toimittajat haluavat edustaa yleistä etua, demokratiaa ja arvostavat dialogisuuden periaatetta. Kuitenkin eri tahoilla tehdyt journalististen sisältöjen analyysit päätyvät usein kritisoimaan journalismin yksinäisyyttä tai ainakin dialogin puutetta. Herkman antaa ymmärtää ristiriidan selittyvän sillä, että tutkimuksissamme ”aineiston on annettu puhua puolestaan” eikä puheen taustalla olevia vaikuttimia saati yhteiskunnallisia selityksiä ole haluttu miettiä. Sen sijaan, että olisimme kyseenalaistaneet haastateltaviemme sanomaa, olemmekin halunneet olla ”toimittajien parhaita kavereita”.

Herkman osuu kritiikissään oikeaan. Olemme todellakin antaneet haastateltaviemme puhua puolestaan ja yrittäneet ymmärtää heidän tapaan-
sa mieltää ammatilliset tavoitteensa ja käytäntönsä. Olemme myös vierastaneet tutkimustapaa, jossa haastateltujen sanomiset otetaan täydestä vain silloin, kun ne vastaavat tutkijan konstruoimia teoreettisia lähtökohtia. Näin olemme päätyneet käsitykseen, että toimittajat mieltävät työnsä totuuksien mekanistisen jäljentämisen sijasta kriittiseksi tulkinnaksi, välttävät sitoutumista mihinkään poliittiseen ryhmittymään mutta argumentoivat silti mielellään puolesta ja vastaan ja ovat suhteellisen tyytyväisiä ammatilliseen asemaansa. Olemme olleet avoimia aineistollemme ja saaneet tuloksia, joita emme tienneet ennalta. Näkemyksemme on, että empiria on *ensin* tulkittava omassa viitekehetyksessään. Vasta sen jälkeen sitä voi käyttää todisteena teoreettisemmissä selityksissä. Jos tämä jää tekemättä, on turha tehdä empiristä tutkimusta ensinkään: teoriahan jo kertoo, miten asiat ”oikeasti” ovat. Olkoot tuloksemme tutkimuksen ensimmäinen askel. Kenttä on avoin syvällisemmille tulkinnoille siitä, mistä yhteiskunnallisista tekijöistä havaintomme juontuvat ja millaista teoriaa niiden perustalle voidaan rakentaa.

LÄHTEET

- Ahva, Laura (2010) *Making news with citizens. Public journalism and professional reflexivity in Finnish newspapers*. Tampere: Tampere University Press.
- Allen, David S. (2008) The trouble with transparency. The challenge of doing journalism ethics in a surveillance society. *Journalism Studies* 9:3, 323–340.
- Alma Media (2014). *Missio, visio, strategia ja arvot*. Mediatyhtiön verkkosivut. <http://www.almamedia.fi/yritystietoa/strategia/> (haettu 8.8.2014)
- Anderson, Rob; Dardenne, Robert & Killenberg, George M. (1994) *The conversation of journalism. Communication, community and news*. Westport etc.: Praeger.
- Apunen, Matti (2010) Hei toimittaja, ketä kannatat? *Helsingin Sanomat* 7.9.2010.
- Asp, Kent (toim.) (2007) *Den svenska journalistkåren*. Göteborg: Göteborgs Universitetet.
- Aula, Maria Kaisa (1992) Perässä tullaan Amerikka? – Ajatuskoe suomalaisen poliittisen journalismin murroksesta. *Tiedotustutkimus* 15:2, 10–22.
- Beckett, Charlie (2010) *The value of networked journalism*. London: The London School of Economics. Verkkajulkaisu. <http://www.lse.ac.uk/media@lse/POLIS/Files/networkedjournalism.pdf> (haettu 15.2.2014)
- Bennett, Lance W. (1990) Toward a Theory of Press-State Relations in the United States. *Journal of Communication* 40:2, 103–125.
- Benson, Rodney & Hallin, Daniel C. (2007) How states, markets and globalization shape the news. The French and US National Press, 1965–97. *European Journal of Communication* 22:1, 27–48.
- Berkowitz, Dan (2000) Doing double duty. Paradigm repair and the Princess Diana what-a-story. *Journalism* 1:2, 125–143.
- Breed, Warren (1960) Social control in the newsroom. A functional analysis. Teoksessa Schramm, Wilbur (toim.) *Mass communications*. Urbana: University of Illinois Press, 178–194.
- Carey, John (2007) A short history of journalism for journalists. A proposal and essay. *The Harvard International Journal of Press/Politics* 12:1, 3–16.

- Carpentier, Nico (2005) Identity, contingency and rigidity. The (counter-)hegemonic constructions of the identity of the media professional. *Journalism* 6:2, 199–219.
- Davies, Nick (2008) *Flat earth news. An award-winning reporter exposes falsehood, distortion and propaganda in the global media*. London: Chatto & Windus.
- Deuze, Mark (2005) What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism* 6:4, 442–464.
- Dewey, John (2006) *Julkisen toiminta ja sen ongelmat*. Suomentanut Mika Renvall. [Alkuteos The public and its problems, 1927]. Tampere: Vastapaino.
- Djerf-Pierre, Monika & Weibull, Lennart (2008) From public educator to interpretive ombudsman. Regimes of political journalism in Swedish public service broadcasting 1925–2005. Teoksessa Strömbäck, Jesper; Ørsten, Mark & Aalberg, Toril (toim.) *Communicating politics. Political communication in the Nordic countries*. Göteborg: Nordicom, 195–214.
- Domingo, David & Heikkilä, Heikki (2012) Media accountability practices in online news media. Teoksessa Siaperä, Eugenia & Veglis, Andreas (toim.) *The handbook of global online journalism*. West Sussex: Wiley-Blackwell, 272–289.
- Donsbach, Wolfgang (2004) Psychology of news decisions. Factors behind journalists' professional behavior. *Journalism* 5:2, 131–157.
- Eide, Martin (2007) Encircling the power of journalism. *Nordicom Review* 28: Jubilee issue, 21–29.
- Entman, Robert M. (2010) Media framing biases and political power. Explaining slant in news of campaign 2008. *Journalism* 11:4, 389–408.
- Fink, Katherine & Schudson, Michael (2014) The rise of contextual journalism, 1950s–2000s. *Journalism* 5:1, 3–20.
- Gamson, William A. & Lasch, Kathryn, E. (1983) The political culture of social welfare policy. Teoksessa Spiro, Shimon E. (toim.) *Evaluating the welfare state. Social and political perspectives*. New York etc.: Academic Press, 397–415.
- Habermas, Jürgen (2004) *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Suomentanut Veikko Pietilä [Alkuteos Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft, 1962]. Tampere: Vastapaino.
- Hallin, Daniel C. (1994) *We Keep America on Top of the World. Television Journalism and the Public Sphere*. London & New York: Routledge.
- Hanitzsch, Thomas ym. (2012) Worlds of journalism. Journalistic cultures, professional autonomy, and perceived influences across 18 nations. Teoksessa Weaver, David H. & Willnat, Lars (toim.) *The global journalist in the 21st century*. New York & London: Routledge, 473–494.

- Heikkilä, Heikki (2001) *Obut ja vanha journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla*. Tampere: Tampere University Press.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1997) Julkisen journalismin äärellä. Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä. *Tiedotustutkimus* 20:4, 4–21.
- Heikkilä, Heikki; Ahva, Laura; Siljamäki, Jaana & Valtonen, Sanna (2012) *Kelluva kiinnostavuus. Journalismin merkitys ihmisten sosiaalisissa verkostoissa*. Tampere: Vastapaino.
- Heinonen, Ari (1995) *Vahvikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 84. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Heinonen, Ari (2008) *Yleisön sanansijat sanomalehdissä*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 108. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Helle, Merja (2010) *Toimitustyö muutoksessa. Toiminnan teoria ja mediakonseptin käsite tutkimuksen ja kehittämisen kehyksenä*. Acta Universitatis Tamperensis 1578. Tampere: Tampere University Press.
- Helle, Merja & Töyry, Maija (2009) New practices in journalistic work. Teoksessa Oittinen, Pirkko & Saarelma, Hannu (toim.) *Print media. Principles, processes and quality*. Helsinki: Paper Engineers' Association/Paperi ja Puu Oy, 13–39.
- Hemánus, Pertti (1983) *Journalistinen vapaus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hemánus, Pertti (1990) *Journalistiikan perusteet: Johdatus tiedotusoppiin 2*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hemánus, Pertti & Tervonen, Ilkka (1980) *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki: Otava.
- Herkman, Juha (2005) Journalistit sisällöntuotannon haudalla. Journalismikritiikin vuosikirja 2005. *Tiedotustutkimus* 28:1, 176–180.
- Herkman, Juha (2014) Pakko vapautteen: toimittajan työ muutoksesta. Arvio Heikki Luostarisen ja Pentti Raittilan toimittamasta kirjasta *Journalistin Vapaus. Media & Viestintä* 37:2, 150–153. <http://www.mediaviestinta.fi/arkisto/index.php/mv/article/view/20/14> (haettu 9.11.2014)
- Hieraneva, Panu (2012) Facebook-avoimuus jakaa mielipiteitä. *Journalisti* 3/2102. <http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2012/03/artikkelit/facebook-avoimuus-jakaa-mielipit/> (haettu 9.8.2013)
- Hjarvard, Stig (2008) The mediatization of society. A theory of the media as agents of social and cultural change. *Nordicom Review* 29:2, 105–134.
- Honkonen, Juha & Lankinen, Jussi (2012) *Huonoja uutisia: Näin mediatilat pilaavat journalismin*. Helsinki: Into.
- Hopmann, David Nicolas; Elmélund-Præstekær, Christian & Levinsen, Klaus (2010) Journalism students: Left-wing and politically motivated? *Journalism* 11:6, 661–674.

- Hopmann, David Nicolas; Van Aelst, Peter & Legnante, Guido (2012) Political balance in the news: A review of concepts, operationalizations and key findings. *Journalism* 13:2, 240–257.
- Horsti, Karina (2005) *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Hujanen, Jaana (2009) Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Välvirronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112–128.
- Hujanen, Jaana (2011) ”Johtosuhteet on tehty hirveen selkeeks”. Toimituksellisen johtamisen ja autonomian liikkeitä. Journalismikritiikin vuosikirja 2011. *Media & Viestintä* 34:1, 22–30.
- Jaakkola, Maarit (2013) *Hyvä journalismi. Käytännön opas kirjoittajalle*. Kansanvalistusseura: Helsinki.
- Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista*. Tampere: Vastapaino.
- Juntunen, Laura (2011) *Leikkaa–liimaa-journalismia? Tutkimus uutismedian lähdekäytännöistä*. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.
- Jyrkiäinen, Jyrki (2008) *Journalistit muuttuvassa mediassa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja B 50. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Järvi, Ulla (2008) Moderni terveysvalistus ponnistaa läskikapinasta. Tehoaako uhkakuviin maalailu? Journalismikritiikin vuosikirja 2008. *Tiedotustutkimus* 31:2, 64–73.
- Kantola, Anu (2011) Notkean journalismin nousu. Teoksessa Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 115–141.
- Kantola, Anu (2012) From gardeners to revolutionaries: The rise of the liquid ethos in political journalism. *Journalism* 14:5, 606–626.
- Kantola, Anu & Vesa, Juho (2011) Skandaalit ja julkinen elämä Suomessa. Teoksessa Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 42–64.
- Kauhanen, Erkki & Noppari, Elina (2007) *Innovation, journalism and future. Final report of the research project Innovation Journalism in Finland*. Technology review 200/2007. Helsinki: Tekes.
- Keltto, Sarianne (2010) *Asian vierestä, omalla nimellä. Uutiskommentin lajipiirteiden kuvailua Aamulehdessä ja Ilkassa*. Pro gradu -tutkielma. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04894.pdf> (haettu 12.9.2012)

- Keppinger, H. M. & Brosius, H. B. & Staab, J. F. (1991) Instrumental actualization. A theory of mediated conflicts. *European Journal of Communication* 6: 263–290. (cit. Donsbach 2004)
- Keränen, Esko (1984) *Muuttuva työnkuva. Toimitustyön differentioitumiskehitys Suomen sanomalehdistössä*. Helsinki: Suomen sanomalehdistön historia -projekti.
- Kivioja, Pasi (2008) *Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan murroksessa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 106. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koljonen, Kari (2013a) *Seuraa johtajaa! Väliportaan päällikkötoimittajien muuttuvat roolit*. Tampere: Tampere University Press.
- Koljonen, Kari (2013b) *Kriisi journalismissa. Kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio*. Acta Universitatis Tamperensis 1842. Tampere: Tampere University Press.
- Koljonen, Kari (2013c) The shift from high to liquid ideals. Making sense of journalism and its change through a multidimensional model. Teoksessa Allern, Sigurd ym. (toim.) *New Nordic journalism research. Challenges and perspectives*. *Nordicom Review* 34 (Special Issue), 141–153.
- Koljonen, Kari (2014) Tyytyväiset uudistajat ja tyytymättömät perinnetietoiset. Vapauden kokemukset toimitusorganisaatioissa. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 74–96.
- Koljonen, Kari; Raittila, Pentti & Väliverronen, Jari (2011) Crisis journalism at a crossroads. Finnish journalists' reflections on their profession after two school shooting cases. *Journalism Practice* 5:6, 719–734.
- Korkki, Jari (2010) Poliitiikan toimittajien ex-puheenjohtajan Jari Korkin mielipide Mediaviikon selvityksestä. *Mediaviikko* 23.10.2010. <http://mediaviikko.fi/kategoriat/arvostelut/uutinen/politiikan-toimittajien-ex-puheenjohtajan-jari-korkin-mielipide-mediaviikon-selvityksesta.html> (haettu 14.11.2014)
- Kunelius, Risto (2000) Journalismi nelijalkaisena otuksena. Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus* 23:3, 4–27.
- Kunelius, Risto; Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009) *Media vallan verkoissa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 112. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto & Reunanen, Esa (2008) Iltalehden suuri lupaus. Journalismikritiikin vuosikirja 2008. *Tiedotustutkimus* 31: 2, 45–63.
- Kunelius, Risto & Tervo, Jouni (2004) Kaksintaistelu journalistin ohjeista. Journalismikritiikin vuosikirja 2004. *Tiedotustutkimus* 27: 1, 74–89.
- Laaksonen, Salla-Maaria (2012) Aamulehden kantapääkoulu – kun sosiaalinen media rankaisee. Journalismikritiikin vuosikirja 2012. *Media & viestintä* 35:1, 55–65.

- Lasorsa, Dominic L.; Lewis, Seth C. & Holton, Avery E. (2012) Normalizing twitter. Journalism practice in an emerging communication space. *Journalism Studies* 13:1, 19–36.
- Lehtinen, Aki Petteri (2013) Objektiivisuus 2.0. muslimien raivo ja journalistinen tieto. Journalismikritiikin vuosikirja 2013. *Media & viestintä* 36:1, 94–105.
- Lehto, Keijo (2006) *Aatteista arkeen. Suomalaisten seitsemänpäiväisten sanomalehtien linjapapereiden synty ja muutos 1971–2005*. Jyväskylä studies in humanities 48. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13464> (haettu 21.11.2012)
- Lehtonen, Pauliina (2013) *Itsensä markkinoijat. Nuorten journalistien urapolut ja yksilöllistyyvä työelämä*. Tampere: Tampere University Press.
- Lichtenberg, Judith (1996) In defence of objectivity revisited. Teoksessa Curran, James & Gurevitch, Michael (toim.) *Mass media and society*. Second edition. London etc.: Arnold.
- Lindqvist, Annika N. (2005) Inte bara makten behöver granskas. Teoksessa *I mediernas våld. En antologi från kommittén om hot och våld mot förtroendevalda*. Stocholm: Justicedepartementet, 17–23. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/108/a/53799> (haettu 7.11.2014)
- Luostarinen, Heikki (1982) *Taitelija–taistelija–seikkailija. Myytti suomalaisesta sanomalehden toimittajasta*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Luostarinen, Heikki (2014) Irti Venäjästä, kapitalismista ja pomoista. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vas-tapaino, 15–45.
- Manca, Luigi (1989) Journalism, advocacy, and a communication model for democracy. Teoksessa Raboy, Marc & Bruck, Peter A. (toim.) *Communication for and against democracy*. Montreal & New York: Black Rose Books, 163–173.
- Marcinkowski, Frank (2014) Mediatisation of politics: Reflections on the state of the concept. *Javnost–The Public* 21:2, 5–22.
- Meriläinen, Reetta & Mukka, Antero (2008) Media sivustakatsojan roolissa? Journalismikritiikin vuosikirja 2008. *Tiedotustutkimus* 31:2, 76–78.
- Mezirow, Jack (1996) Kriittinen reflektio uudistavan oppimisen käynnistäjänä. Teoksessa Mezirow, Jack ym. (toim.) *Uudistuva oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 17–37.
- Mäenpää, Jenni (2012) Uutisvalokuvan paradoksi. Valokuvan objektiivisuuden käsite historiassa ja nykypäivän kuvajournalismissa. *Media & Viestintä* 35:3–4, 78–97.
- Mäkinen, Maarit (2012) *Integration of active user feedback to editorial processes. NextMedia research reports*. Verkkojulkaisu. <http://virtual.vtt.fi/virtual/nex>

tmedia/Deliverables-2012/D1.2.1.6_eReading_Integration%20of%20active%20user%20feedback%20to%20editorial%20processes.pdf (haettu 22.5.2013)

- Nieminen, Hannu (2009) Onko journalismi kriisissä? Teoksessa Kinnunen, Krista & Väisänen, Kari (toim.) *Voidaanko journalismin yhteiskunnallinen tehtävä pelastaa*. Helsinki: TAT, 8–10.
- Nikunen, Kaarina (2011) *Enemmän vähemmällä. Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nygren, Gunnar (2008) *Yrke på glid. Om journalistrollens de-professionalisering*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediestudier.
- Pantti, Mervi (2009) Tunteellisempaa journalismia. Teoksessa Välvirronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 193–206.
- Patterson, Thomas E. (1994) *Out of order*. New York: Vintage Books.
- Patterson, Thomas E. & Donsbach, Wolfgang (1996) News decisions: Journalists as partisan actors. *Political Communication* 13, 455–468.
- Paunonen, Reetta (2013) *Asiantuntija ansassa: Vanhemman toimittajasukupolven amatilliset arvot ja asema toimitustyön muutosten puristuksessa*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopiston. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/85098/gradu07125.pdf?sequence=1> (haettu 8.8.2014)
- Pentikäinen, Mikael (2010) HS-toimittajat ja sosiaalinen media. *Helsingin Sanomat* 4.11.2010. <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/HS-toimittajat+ja+sosiaalinen+media/1135261407567> (haettu 16.2.2014)
- Phillips, Angela (2010) Transparency and the new ethics of journalism. *Journalism Practice* 4:3, 373–382.
- Pietilä, A.-P. (2007) *Uutisista viihdettä, viihdestä uutisia: Median muodonmuutos*. Helsinki: Art House.
- Pietilä, Kauko (2008). Pro yleisö. *Tiedotustutkimus* 31:1, 38–52.
- Pietilä, Kauko (2014) Epilogi: Journalismisidoksen vapaus. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 142–158.
- Pulkkinen, Hannu (2008) *Uutisten arkkitehtuuri. Sanomalehden ulkoasun rakenteiden järjestys ja jousto*. Jyväskylä Studies in Humanities 88. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3196-4> (haettu 12.9.2012)
- Pöytäri, Reeta; Haara, Paula & Raittila, Pentti (2013) *Vihapuhe sananvapautta kaivantamassa*. Tampere: Tampere University Press.
- Pöytäri, Reeta; Välvirronen, Jari & Ahva, Laura (2014) *Mistä on suomalainen toimittaja tehty? Worlds of Journalism -surveyyn tuloksia Suomesta*. Journalismin,

- viestinnän ja median tutkimuskeskuksen tutkimusraportti. Tampere: Tampereen yliopisto. http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95342/mista_on_suomalainen_2014.pdf?sequence=1 (haettu 1.8.2014)
- Reese, Stephen D. (1990) The news paradigm and the ideology of objectivity. A socialist at the Wall Street Journal. *Critical Studies in Mass Communication* 7:4, 390–409.
- Reich, Zvi & Hanitzsch, Thomas (2013) Determinants of journalists' professional autonomy. Individual and national level factors matter more than organizational ones. *Mass Communication and Society* 16:1, 133–156.
- Renvall, Mika & Reunanen, Esa (1999) Yhteisö totuutta metsästävässä. Journalismi julkisen keskustelun kehyksenä. *Tiedotustutkimus* 22:3, 76–91.
- Reunanen, Esa (2003) *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaisen ja ruotsalaisen budjettikirjoitteluun*. Tampere: Tampere University Press.
- Reunanen, Esa (2014) Toimittajan poliittinen identiteetti – Aktiivinen aatteenkannattaja, passiivinen puhelinpylväs vai jotain ihan muuta? Teoksessa Luostariinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 46–73.
- Reunanen, Esa & Harju, Auli (2012) *Media iholla. Poliittikan julkisuus kansanedustajien ja aktivistien kokemana*. Tampere: Tampere University Press.
- Rosenthal, M. (1987) *Der Einfluss von Sympathie oder Antipathie auf das journalistische Verhalten von Tageszeitungsredakteuren bei Konflikten um Politiker*. Opinnäytetyö. Mainz. (cit. Donsbach 2004)
- Saari, Heikki (2013) Toimituksesta tuli tehdas. Journalismikritiikin vuosikirja 2013. *Media & viestintä* 36:1, 52–57.
- Saario, Kaisa (2014) *Avoin sopimus objektiivisuudesta. Journalistinen objektiivisuus journalistien, yleisöjen ja lähteiden välisenä kontekstisidonnaisena sopimuksena*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Salgado, Susana & Strömbäck, Jesper (2012) Interpretive journalism. A review of concepts, operationalizations and key findings. *Journalism* 13:2, 144–161.
- Sheridan Burns, Lynette (2002) *Understanding journalism*. London: Sage.
- Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (1996) *Mediating the message. Theories of influences on mass media content*. Second edition. White Plains: Longman Publishers.
- Singer, Jane B. (2007) Contested autonomy. Professional and popular claims on journalistic norms. *Journalism studies* 8:1, 79–95.
- Sjøvaag, Helle (2013) Journalistic autonomy. Between structure, agency and institution. Teoksessa Allern, Sigurd; Bodker, Henrik; Eide, Martin; Lauk,

- Epp & Pollack, Ester (toim.) New Nordic journalism research: Challenges and perspectives. *Nordicom Review* 34: Special issue, 155–166.
- Smolkin, Rachel (2006) Too transparent? *American Journalism Review* April/May 2006, 17–23.
- Strömbäck, Jesper (2008a) Four phases of mediatization. An analysis of the mediatization of politics. *The International Journal of Press/Politics* 13:3, 228–246.
- Strömbäck, Jesper (2008b) Swedish election news coverage. Towards increasing mediatization. Teoksessa Strömbäck, Jesper & Kaid, Lynda Lee (toim.): *The handbook of election news coverage around the world*. New York: Routledge.
- Strömbäck, Jesper & Dimitrova, Daniela V. (2011) Mediatization and media interventionism. A comparative analysis of Sweden and the United States. *International Journal of Press/Politics* 16:1, 30–49.
- Strömbäck, Jesper & Nord, Lars W. (2006) Do politicians lead the tango? A study of the relationship between Swedish journalists and their political sources in the context of election campaigns. *European Journal of Communication* 21:2, 147–164.
- Toimittajat ilman rajoja (2014). *Vuoden 2014 Press Freedom Index julkaistu, Suomi edelleen ykkönen*. Tiedote.
<http://toimittajatilmanrajoja.fi/tiedote-vuoden-2014-press-freedom-index-julkaistu-suomi-edelleen-ykkonen/> (haettu 8.8.2014)
- Toimitustilasto (2007) *Toimitustilasto 2006. Syventävä sisällönanalyysi*. Journalismin tutkimusyksikön raportteja. Verkkojulkaisu. Tampere: Tampereen yliopisto.
<http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7097-4> (haettu 12.9.2012)
- Travers, Katherine (2011) *Objectivity v Transparency – does journalism need a new ideology?* Blogikirjoitus. Wan-lfra. <http://www.editorsweblog.org/2011/11/02/objectivity-v-transparency-does-journalism-need-a-new-ideology> (haettu 22.5.2013)
- Tuchman, Gaye (1978) *Making News. A study in the construction of reality*. New York: Macmillan Publishing Company.
- Töyry, Maija; Rätty, Panu & Kuisma, Kristiina (2008) *Editointi aikakauslehdessä*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Uusivirta, Mari (2013) Muotisanan arvoitus. Läpinäkyvyys journalismissa ja sen tutkimuksessa. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201402071104> (haettu 24.2.2014)
- Vainikka, Eliisa; Noppari, Elina; Heinonen, Ari & Huhtamäki, Jukka (2013) *Twiiteriä ja uutispäivittelyä – Toimittajana sosiaalisessa mediassa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Vasala, Paavo (2010) Mediaviikon kysely: Toimittajista puolet vasemmistolaisia, puoluekanta vaikuttaa sisältöön. *Mediaviikko* 11.10.2010. <http://mediaviikko>.

- fi/kategoriat/epressi/paavo-vasala/mediaviikon-kysely-toimittajista-puolet-vasemmistolaisia-puoluekanta-vaikuttaa-sisaltoon.html
(haettu 14.11.2014)
- Vehkoo, Johanna (2011) *Painokoneet seis. Kertomuksia uuden journalismin ajasta.* Helsinki: Teos.
- Väliverronen, Esa (2009) Journalismi kriisissä? Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa.* Helsinki: Gaudeamus, 13–31.
- Väliverronen, Jari & Kunelius, Risto (2009) Poliitiikan journalismi medioitumisen aikakaudella. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa.* Helsinki: Gaudeamus, 225–247.
- Waisbord, Silvio (2013) *Reinventing professionalism. Journalism and news in global perspective.* Cambridge: Polity Press.
- Weinberger, David (2009) *Transparency is the new objectivity.* Blogikirjoitus. <http://www.hyperorg.com/blogger/2009/07/19/transparency-is-the-new-objectivity/> (haettu 22.5.2013)
- Westerståhl, Jörgen (1972) *Objektivnyhetsförmedling.* Stockholm etc.: Akademiförlaget.

LIITE 1

HAASTATTELURUNGOT

Haastattelurunko – toimittajat

Haastattelujen tarkoitus on selvittää, millä tavoin toimittajat osallistuvat viestimensä arvoisällön muotoutumiseen. Ensin käydään läpi työnkuvaasi ja toimittajan vapautta ja itsenäisyyttä. Tämän jälkeen puhutaan journalismin tulkitsevuudesta ja mielipiteellisyydestä sekä siitä, millä tavoin itse teet tulkitsevia ja mielipiteellisiä juttuja. Kolmanneksi puhutaan siitä, millä tavoin ja missä määrin toimittajan on ylipäättään sopivaa kertoa omista mielipiteistään. Neljänneksi käsitellään kysymystä uutisten puolueettomuudesta. Lopuksi keskustellaan journalismin vaikuttajaroolista sekä siitä miten toimittajan henkilökohtaiset näkemykset suhteutuvat viestimen viralliseen linjaan. Heräsikö tästä kysymyksiä?

1. Oma työura ja työn muutos (luovuus, tiimityö, autonomia)

- Kuinka kauan olet ollut tässä työssä?
- Mikä on työnkuvasi, esim. eilinen työpäivä?
- Miten työsi on muuttunut aloittamisesta nykypäivään?
- Milloin tunnet onnistuneesi työssäsi? Millaisia esimerkkejä onnistumisista tulee mieleesi?

Väitetään, että suunnittelun ja editoinnin merkitys on korostunut toimitustyössä.

- Oletko havainnut tällaista muutosta myös toimituksessanne? Millä aikavälillä? Toinen väite on se, että tiimityön ja päällikköiden roolin korostuminen on kaventanut toimittajien autonomiaa.
- Oletko havainnut tällaisen muutoksen tapahtuneen myös toimituksessanne? Millä aikavälillä?
- Mitä konkreettisesti tehdään nyt toisella tapaa kuin ennen?

- Voitko antaa konkreettisia esimerkkejä toimittajien ja päällikköiden suhteen muutoksista?
- Miten arvioit tapahtuneita muutoksia? Hyvät ja huonot puolet?
- Millaisia vaikutuksia näillä muutoksilla on ollut omiin mahdollisuuksiisi tuottaa ideoita, vaihtaa jutun näkökulmaa kesken työprosessin, kykyyn kertoa asioista omaperäisesti?
- Kuinka vapaasti voit ylipäänsä ideoida ja toteuttaa omat juttusi, valita näkökulmat ja haastateltavat?
- Kuinka tärkeää tällainen vapaus sinulle on? Onko tässä tapahtunut muutosta, ja miltä tulevaisuus näyttää?

2. Journalismin tulkitsevuus, mielipiteellisyys ja vaikuttavuus

Kolmas väite on se, *että tulkitsevan ja mielipiteellisen journalismin määrä on kasvanut*

- Oletko havainnut tällaista muutosta toimituksessanne? Millä aikavälillä? Miten se näkyy?
- Kuinka paljon itse kirjoitat kommentteja, kolumneja, blogeja tai muita mielipidejuttuja, joista tuot esiin omia näkemyksiäsi?
- Onko tilaisuus tai paine mielipidekirjoituksiin lisääntynyt vai vähentynyt?
- Kirjoitatko mielipidejuttuja mielelläsi vai velvollisuudesta?
- Mikä niiden kirjoittamisessa viehättää, mikä rasittaa?
- Millaisissa tapauksissa haluat ottaa selvän kannan, millaisissa taas tyydyt tulkitaan ja analyysiin?
- Millä tavoin pyrit myös uutisissa tulkitsemaan lähteiden tarkoituksiperiä ja haastamaan heidän sanomisiaan?
- Miten tämä näkyy kirjoittamissasi uutisjutuissa?
- Onko uutisten tällaisessa tulkitsevuudessa tapahtunut muutosta? Ovatko uutisjutun ja analyysijutun rajat hämärtyneet? Millä aikavälillä?
  - Millaiseksi näet tulkitsevuuden kehityksen tulevaisuudessa a) omassa viestimessäsi, b) journalismissa yleisemmin?
  - Mitä kehitys edellyttää toimittajalta?
- Pyritkö herättämään jutuillasi keskustelua tai muuten vaikuttamaan asioihin?
  - Millä tavalla tämä on mahdollista? Millaisia esimerkkitapauksia tulee mieleen?
  - Millä tavoin uutiset ja mielipidejutut eroavat vaikuttamisen välineinä?

3. Tasapuolisuus uutisissa

- Millaisissa tapauksissa sinua on syytetty puolueellisesta uutisoinnista?
  - Miten syytöksen esittäjä perusteli väitettään puolueellisuudesta?
  - Mitä mieltä itse olet, olitko puolueellinen?

- Millä tavoin toimittajan arvot, mielipiteet ja mieltymykset vaikuttavat jutun näkökulmaan, haastateltavien valintaan ja siihen, miten jutussa esiintyviä henkilöitä ja tahoja luonnehditaan?
  - Millainen toimittajan omien näkemysten vaikutus on hyväksyttävää ja millainen taas ei ole?
- Millaisia esimerkkejä muistat tapauksista, joissa olet yrittänyt pitää jutun neutraalina, vaikka itselläsi on ollut selvä oma näkemys? Entä tapauksista, joissa olet antanut oman mielipiteesi vaikuttaa tavallista enemmän?
  - Millaisia kokemuksesi näistä tapauksista ovat? Kummalla tavalla syntyy hyvää journalismia? Miksi se on hyvää?
- Olisiko toimittajan hyvä tuoda oma näkemyksensä myös uutisessa selvästi esiin?
  - Miksi/miksi ei?, millaisissa tapauksissa?

4. Omien arvojen, mielipiteiden ja persoonan esiintuonti

- Kuinka näkyvästi voit ajatella tuovasi omaa näkemystäsi esiin seuraavissa asioissa? Millä foorumilla, millä tavalla ja millä perusteella? Miksi kannan julkistaminen voi olla ongelmallista? (Foorumit: *puolisolle, kavereille, Facebookissa, omassa viestimessä*)
- presidentinvaalit 2012
  - homoavioliitot
  - turkistarhaus
  - puoluekanta
  - Suomen Nato-jäsenyys
  - ilmastonmuutos: vakava uhka vai liioittelua
  - hallituksen kuntauudistus (oman alueen kuntaliitokset)
- Miten toimittajia on viestimessäsi ohjeistettu näissä asioissa?
- Mitä ajattelet siitä, että esiinnyt uutisissa ja mielipiteissä omalla nimelläsi/kasvoilasi?
  - Olisitko mieluummin anonyymi toimittaja ja viestimen edustaja vai toimittaja, joka tunnetaan tyylistään ja mielipiteistään?
  - Pyrkiikö viestimesi johto nostamaan esiin ”toimittajapersoonia”? Mitä siihen suhtaudut?

5. Omat arvot ja viestimen arvot

- Haluatko viestimesi olevan aloitteellinen siinä, mistä asioista käydään yhteiskunnallista keskustelua?
  - Koetko, että olette olleet aloitteellisia? Esimerkkejä?

- Miten yleisesti luonnehtisit a) omaa viestintäsi ja b) suomalaista journalismia yhteiskunnallisena vaikuttajana?
- Millä tavalla viestimesi arvoista ja kannanotoista päätetään? Ketkä osallistuvat pohdintaan ja päätöksentekoon?
  - Osallistutko itse jollain tavalla viestimesi kantojen muodostamiseen?
- Miten viestimesi arvot ja kannat näkyvät sen sisällöissä?
  - Näkyvätkö ne myös uutisjutuissa, esimerkiksi haastateltavien valinnassa, kuvien valinnassa tai kriittisten näkökulmien esiintuomisessa? Esimerkiksi jos pääkirjoituksessa kannatetaan kuntaliitosta (Nato-jäsenyyttä), niin sitten uutisissakin kuntaliitoksen (Naton) kannattajat saisivat näkemyksensä paremmin esiin?
- Tuleeko mieleesi tapauksia, joissa olisit ollut eri mieltä lehden virallisen linjan, arvojen tai toimituksen johdon oletettujen mielipiteiden kanssa? Miten olet tällöin toiminut?
- Ovatko esimiehesi joskus pyytäneet korjaamaan juttuasi tasapuolisemmaksi, neutraalimmaksi tai jotain näkökantaa suosivammaksi?
  - Millaisia nämä tapaukset ovat olleet?
- Tuleeko mieleesi tapauksia, joissa toimittaja ei saanut uutis- tai mielipidejuttuaan läpi siksi, että jutun näkökulma tai arvosisältö poikkesi viestimen johdon omaksumasta linjasta?
  - Miten tällöin toimittiin?
- Miten viestimessänne yleensä neuvotellaan yksittäisten juttujen kantaottavuudesta, tasapuolisuudesta tai arvosisällöstä?
- Varovatko toimittajat tekemästä juttuja aiheista tai näkökulmista, joiden olettavat olevan vastoin toimituksen johdon näkemystä?
  - Minkä tyyppisiä tällaiset ”varottavat aiheet” voisivat olla?
  - Kuinka tavallista tällainen varominen omassa viestimessäsi mielestäsi on?
- Miten tiivistäen luonnehtisit omaa sananvapauttasi ja sananpakkoasi viestimessäsi?

6. Vapaa sana

- Mitä sellaista haluaisit vielä sanoa, jonka koet tämän aiheen kannalta tärkeäksi mutta jota ei tässä ole ehditty käsitellä? *(Kysytään vielä haastatellun ikä ja lupa siihen, että voidaan tehdä tarkentavia kysymyksiä puhelimitse tai sähköpostilla.)*

Haastattelurunko – päätoimittajat

Haastattelujen tarkoitus on selvittää, millä tavoin toimittajat osallistuvat viestimensä arvoisällön muotoutumiseen. Ensinnä käydään läpi toimittajan työnkuvan muutosta ja toimittajan vapautta ja itsenäisyyttä. Tämän jälkeen puhutaan journalismin tulkitsevuudesta ja mielipiteellisyydestä ja siinä mahdollisesti tapahtuvista muutoksista. Kolmanneksi puhutaan siitä, millä tavoin ja missä määrin toimittajan on ylipäätään sopivaa kertoa omista mielipiteistään. Neljänneksi käsitellään kysymystä uutisten puolueettomuudesta. Lopuksi keskustellaan journalismin vaikuttajaroolista sekä siitä miten toimittajan henkilökohtaiset näkemykset subteutuvat viestimen viralliseen linjaan. Heräsikö tästä kysymyksiä?

1. Toimitustyön muutos (luovuus, tiimityö, autonomia)

Väitetään, että suunnittelun ja editoinnin merkitys on korostunut toimitustyössä.

- Oletko havainnut tällaista muutosta myös toimituksessanne? Millä aikavälillä? Toinen väite on se, *että tiimityön ja päälliköiden roolin korostuminen on kaventanut toimittajien autonomiaa.*
- Oletko havainnut tällaisen muutoksen tapahtuneen myös toimituksessanne? Millä aikavälillä?
- Mitä konkreettisesti tehdään nyt toisella tapaa kuin ennen?
- Voitko antaa konkreettisia esimerkkejä toimittajien ja päälliköiden suhteen muutoksista?
- Miten arvioit tapahtuneita muutoksia? Hyvät ja huonot puolet?
- Millaisia vaikutuksia näillä muutoksilla on ollut yksittäisten toimittajien mahdollisuuksiin tuottaa ideoita, vaihtaa jutun näkökulmaa kesken työprosessin, kykyyn kertoa asioista omaperäisesti?

Toimituksia on luonnehdittu myös luoviksi asiantuntijaorganisaatioiksi.

Miten suhtaudut tällaiseen luonnehdintaan? Miten luovaa asiantuntijatoimittajia pitää johtaa?

2. Journalismin tulkitsevuus ja mielipiteellisyys

Kolmas väite on se, *että tulkitsevan ja mielipiteellisen journalismin määrä on kasvanut*

- Oletko havainnut tällaista muutosta toimituksessanne? Millä aikavälillä? Miten se näkyy?
- Rohkaistaanko tai vaaditaanko toimituksessanne uutistoimittajia kirjoittamaan myös kommentteja, kolumneja, blogeja tai muita mielipidejuttuja?

- Miten toimittajat ovat tähän suhtautuneet? Haluavatko he saada mielipiteensä julki, vai onko suhtautuminen ollut vastahakoista?
- Millaisia keskusteluja toimittajien kanssa on käyty tulkitsevan tai mielipiteellisen aineiston tuottamisesta?
- Onko myös uutisten tulkitsevuudessa tapahtunut muutosta? Millä aikavälillä?
- Miten tällainen tulkitsevuuden muutos konkreettisesti näkyy uutisissa?
- Ovatko uutisjutun ja analyysijutun rajat hämärtyneet?
- Miten näet journalismin tällaisen tulkitsevuuden kehittyvän tulevaisuudessa a) omassa viestimessäsi ja b) yleisemmin?
- Mitä kehitys edellyttää toimittajilta?

3. Tasapuolisuus uutisissa

- Millaisissa tapauksissa saatte tyypillisesti syytöksiä puolueellisesta uutisoinnista?
- Miten syytöksen esittäjät perustelevat väitteitään puolueellisuudesta?
- Mitä mieltä itse olet, oletteko olleet puolueellisia?
- Millä tavoin toimittajan arvot, mielipiteet ja mieltymykset vaikuttavat jutun näkökulmaan, haastateltavien valintaan ja siihen, miten jutussa esiintyviä henkilöitä ja tahoja luonnehditaan?
- Millainen toimittajan omien näkemysten vaikutus on hyväksyttävää ja millainen taas ei ole?
- Olisiko toimittajan hyvä tuoda oma näkemyksensä myös uutisessa selvästi esiin?
- Miksi/miksi ei? Millaisissa tapauksissa?

4. Omien arvojen, mielipiteiden ja persoonan esiintuonti

- Kuinka näkyvästi voit ajatella tuovasi omaa näkemystäsi esiin seuraavissa asioissa? Millä foorumilla, millä tavalla ja millä perusteella? Entä viestimessäsi työskentelevän toimittaja? (Foorumit: *puolisolle, kavereille, Facebookissa, omassa viestimessä*)
- presidentinvaalit 2012
- homoavioliitot
- turkistarhaus
- puoluekanta
- Suomen Nato-jäsenyys
- ilmastonmuutos: vakava uhka vai liioittelua
- hallituksen kuntauudistus (oman alueen kuntaliitokset)
- Miten toimittajia on viestimessäsi ohjeistettu näissä asioissa?
- Pyrittekö nostamaan esiin toimittajapersoonia?
- Mitä tällä tavoitellaan?
- Miten toimittajat ovat tähän suhtautuneet?

5. Viestimen arvoisältö ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus

- Haluatko viestimesi olevan aloitteellinen siinä, mistä asioista käydään yhteiskunnallista keskustelua?
  - Koetko, että olette olleet aloitteellisia? Esimerkkejä?
- Miten yleisesti luonnehtisit a) omaa viestintäsi ja b) suomalaista journalismia yhteiskunnallisena vaikuttajana?
- Millä tavalla viestimesi arvoista ja kannanotoista päätetään? Ketkä osallistuvat pohdintaan ja päätöksentekoon?
  - Miten uutistoimittajat ovat tässä osallisena?
- Miten viestimesi arvot ja kannat näkyvät sen sisällöissä?
  - Näkyvätkö ne myös uutisjutuissa, esimerkiksi haastateltavien valinnassa, kuvien valinnassa tai kriittisten näkökulmien esiintuomisessa? Esimerkiksi jos pääkirjoituksessa kannatetaan kuntaliitosta (Nato-jäsenyyttä), niin sitten uutisissakin kuntaliitoksen (Naton) kannattajat saivat näkemyksensä paremmin esiin?
- Tuleeko mieleesi tapauksia, joissa toimittajan uutis- tai mielipidejuttuun olisi viestimessäsi puututtu sen näkökulman tai arvoisällön takia?
  - Millaisia nämä tapaukset olivat ja miten niissä toimittiin?
- Miten viestimessäsi yleensä neuvotellaan yksittäisten juttujen kantaaottavuudesta, tasapuolisuudesta tai arvoisällöstä?
- Luuletko, että viestimesi toimittajat varovat tekemästä juttuja aiheista tai näkökulmista, joiden olettavat olevan vastoin toimituksen johdon näkemystä?
  - Minkä tyyppisiä tällaiset ”varottavat aiheet” voisivat olla?
  - Kuinka tavallista uskot tällaisen varomisen olevan?
- Miten tiivistäen luonnehtisit omaa sananvapauttasi ja sananpakkoasi viestimessäsi?
- Entä miten luonnehtisit yksittäisen uutistoimittajan sananvapautta ja sananpakkoa?

6. Vapaa sana

- Mitä sellaista haluaisit vielä sanoa, jonka koet tämän aiheen kannalta tärkeäksi mutta jota ei tässä ole ehditty käsitellä? (*Kysytään vielä haastatellun ikä ja lupa siihen, että voidaan tehdä tarkentavia kysymyksiä puhelimitse tai sähköpostilla.*)

LIITE 2

HAASTATTELUJEN LUOKITUSRUNKO

Haastattelukoodaus

Numerot koodien perässä viittaavat niihin kirjan lukiuihin, joissa kyseisellä koodilla merkittyjä jaksoja ensisijaisesti käsitellään.

1) YKSILÖ

Työura, ikä, muut henkilöhistoriaan liittyvät asiat.

2) TYÖKÄYTÄNNÖT (5)

Oma työnkuva, esimerkiksi edellinen työpäivä. Työkäytäntöjen muutokset: suunnittelu ja editointi. Työolosuhteet. Kiire.

3) TAVOITTEET (3)

Toimittajan päämäärä työssään. Journalismin yhteiskunnallinen rooli. Uutiskriteerit. Mitkä ovat onnistumisia? Mikä koetaan journalismin tehtäväksi? Keskustelun herättäminen? Asioihin vaikuttaminen? Tiedon välittäminen?

4) VAPAUS (5)

Toimittajan autonomia: mitä mahdollisuuksia on ideoida ja työskennellä luovasti, kuinka tärkeää tällainen vapaus ja luovuus on? Päälliköiden antaman ohjeistuksen yksityiskohtaisuus. Tiimityön vaikutus autonomiaan. Omille jutuille jäävä aika.

5) LUOVAJOHTO (5)

Päätoimittajien vastaukset kysymykseen luovan työn johtamisesta

6) TULKITSEVUUS: Median näkökulma (2)

Muutokset journalismin tulkitsevuudessa. Kuinka paljon itse kirjoittaa mielipidejuttuja. Rohkaistaanko mielipidejuttujen tekemiseen? Tulkitsevuuden edellytykset ammattitaidolle: asiantuntijatoimittajat vs. yleistoimittajat

7) OBJEKTIIVISUUS (3, 4)

Toimittajan näkökulma uutisessa vs. tasapuolisuuden vaatimus. Toimittajan arvojen ja näkemysten vaikutus uutisessa. Toimittajan oman mielipiteen ilmaisun tarpeellisuus uutisessa tai sen yhteydessä. Lähteiden haastaminen. Puolueellisuussyökset. Uutisen ja mielipiteen erillisyyden tai sekoittuminen. Mielipide- ja uutisjuttujen vertailu.

8) AVAUTUMINEN: Toimittajan näkökulma (4)

Milloin voi ottaa kantaa? Millaisissa asioissa? Millä tavalla? Vaikutus toimittajan riippumattomuuteen ja työskentelymahdollisuuksiin. Mielipidejuttujen viehätys ja rasitus. Mielipiteiden ilmaisemiseen liittyvät ohjeistukset ja seuraukset toimituksessa.

9) PERSONA (4)

Toimittajan tunnettuus. Anonyymi toimittaja vai journalistipersona, joka tunnetaan tyylistään ja mielipiteistään? Toimittajabrändäys.

10) LINJANMUODOSTUS: Toimittajan ja toimitusjohdon suhde (5)

Viestimen linjan muodostaminen. Pääkirjoitustoimituksen ja uutistoimituksen suhde. Toimittajan itsesensuuri. Arvoista neuvottelu. Hyllytetyt jutut.

11) PALAUTE

Maininnat yleisöltä tulevan palautteen merkityksestä omassa työssä. Pelkästään yleisökeskustelua koskevia viittauksia ei koodata.

LIITE 3

KYSELYLOMAKE

Toimittajan sanansijat lehdessään

Taustatiedot

Sukupuoli

Nainen

Mies

Ikä

Alle 25 vuotta

25–35 vuotta

36–45 vuotta

46–55 vuotta

Yli 55 vuotta

Lehtesi levikki

Alle 25 000

25 000 –50 000

50 000–100 000

Yli 100 000

Mikä seuraavista vastaa parhaiten nykyisiä työtehtäviäsi?

1. Yleistoimittaja (kotimaa, kaupunki, ajankohtais- ym.)
2. Poliitiikan toimittaja
3. Kulttuuritoimittaja
4. Taloustoimittaja
5. Ulkomaantoimittaja

6. Urheilutoimittaja
  7. Artikkelitoimittaja
  0. Muu tehtävä. Kirjoita alle mikä:
-

Kuinka kauan olet toiminut nykyisessä työtehtävässasi?

- Alle vuoden
- 1–3 vuotta
- 3–5 vuotta
- 5–10 vuotta
- 10–20 vuotta
- 20–30 vuotta
- Yli 30 vuotta

Kuinka kauan olet kaikkiaan tehnyt toimitustyötä?

- Alle vuoden
- 1–3 vuotta
- 3–5 vuotta
- 5–10 vuotta
- 10–20 vuotta
- 20–30 vuotta
- Yli 30 vuotta

Tulkitsevuus journalismissa

Mikä seuraavista kuvaa parhaiten suhdettasi kommenttien ja kolumnien kirjoittamiseen?

1. Saan tehdä kommentteja tai kolumneja vain harvoin tai en lainkaan.
  2. Teen kommentteja tai kolumneja silloin kun haluan, eikä niiden tekemistä rajoiteta tai niihin kannusteta.
  3. Minua kannustetaan kommenttien tai kolumnien tekemiseen, mutta voin myös kieltäytyä ilman että sitä paheksuttaisiin.
  4. Kieltäytymistäni kommenttien tai kolumnien tekemisestä ei toimituksessamme katsottaisi hyvällä.
  0. Mikään edellisistä ei kuvaa tilannettani hyvin. Kirjoita alle parempi kuvaus:
-

Kuinka usein kirjoitat seuraavia juttuja?

(5. Päivittäin, 4. Viikoittain, 3. Kuukausittain, 2. Muutamankerran vuodessa, 1. Harvemmin tai en koskaan, 0. En osaa sanoa)

1. Uutinen
2. Uutiskommentti
3. Uutisanalyysi tai taustajuttu
4. Kolumni tai näkökulma
5. Pääkirjoitus
6. Blogi
7. Muu tulkitseva, kommentoiva tai persoonallinen juttutyyppi.

Kirjoita alle mikä:

Kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavista väittämistä?

(4. Täysin samaa mieltä, 3. Melko samaa mieltä, 2. Melko eri mieltä, 1. Täysin eri mieltä, 0. En osaa sanoa)

1. Koen tulkitsevat ja kommentoivat jutut hyväksi tilaisuudeksi esittää myös omia näkemyksiäni julkisesti.
2. Joudun tekemään tulkitsevia tai kommentoivia juttuja silloinkin, kun minulla ei ole aiheesta mitään sanottavaa.
3. Tekisin tulkitsevia tai kommentoivia juttuja mielelläni, mutta kaikki aika menee uutistyyöhön ja muihin pakollisiin tehtäviin.
4. Minulla on seuranta-alue, jolta koen osaavani kirjoittaa asiantuntevia kommentteja ja analyysejä.
5. Toimituksessani tähdätään enemmän siihen, että kaikki tekevät kaikkea kuin siihen, että toimittajat voisivat kehittää asiantuntemustaan.
6. Toimittajan on kehitettävä osaamistaan ja tyyliään jonkinlaiseksi ”toimittajabändiksi”, jotta hän pärjäisi nykyisillä työmarkkinoilla.

Kuinka olennaisina pidät seuraavia journalismin tehtäviä omassa työssäsi?

(4. Erittäin olennaisena, 3. Melko olennaisena, 2. En kovin olennaisena, 1. En lainkaan olennaisena, 0. En osaa sanoa)

1. Uutistapahtumista raportointi
2. Taustoitus ja tulkinta
3. Keskusteluun osallistuminen omilla näkökulmilla ja mielipiteillä

Kuinka olennaisina pidät seuraavia journalismin tehtäviä journalismissa yleensä?

(4. Erittäin olennaisena, 3. Melko olennaisena, 2. En kovin olennaisena, 1. En lainkaan olennaisena, 0. En osaa sanoa)

1. Uutistapahtumista raportointi
2. Taustoitus ja tulkinta
3. Keskusteluun osallistuminen omilla näkökulmilla ja mielipiteillä

Miten seuraavien sisältöjen määrä on muuttunut omassa lehdessäsi 2000-luvulla?

(3. Lisääntynyt, 2. Pysynyt ennallaan, 1. Vähentynyt, 0. En osaa sanoa)

1. Taustoitus (aiemmat tapahtumat, kontekstointi)
2. Tulkinta (motiivien, syiden ja seurausten pohdinta)
3. Näkökulmajournalismi (toimittajien omat avaukset ja mielipiteet)

Miten uskot seuraavien sisältöjen määrän muuttuvan omassa lehdessäsi tulevan kymmenen vuoden aikana?

(3. Lisääntyy, 2. Pysyy ennallaan, 1. Vähenee, 0. En osaa sanoa)

1. Taustoitus (aiemmat tapahtumat, kontekstointi)
2. Tulkinta (motiivien, syiden ja seurausten pohdinta)
3. Näkökulmajournalismi (toimittajien omat avaukset ja mielipiteet)

Jos haluat, voit kommentoida tähän yllä esitettyjä kysymyksiä ja perustella vastauksiasi:

Utusten tulkitsevuus, totuudellisuus ja tasapuolisuus

Kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavista väittämistä?

(4. Täysin samaa mieltä, 3. Melko samaa mieltä, 2. Melko eri mieltä, 1. Täysin eri mieltä, 0. En osaa sanoa)

1. Pyrin uutisessa esittämään eri näkökannat tasapuolisesti silloinkin, kun itselläni on asiasta selvä mielipide.
2. Pyrin jutuillani herättämään keskustelua yhteiskunnallisista ongelmista ja epäkohdista.
3. Jos lähde esittää puolueellisia tai puutteellisia väitteitä, täydennän juttua uusilla lähteillä ja tiedoilla, kunnes juttu mielestäni antaa riittävän kattavan ja todennukaisen kuvan.
4. Toimittaja ei voi esittää asioita ”sellaisenaan”, vaan jutun rajaus, lähteet ja näkökulma perustuvat aina harkintaan.

5. Toimitukselle yhteiset uutiskriteerit ja toimintarutiinit vaikuttavat uutisnäkökulmien ja painotusten valintaan enemmän kuin toimittajan henkilökohtaiset mieltymykset ja näkemykset.
6. Jos esimerkiksi ympäristönsuojelu tai yrittäjyys ovat toimittajalle henkilökohtaisesti tärkeitä, tämä näkyy myös hänen kirjoittamiensa uutisten näkökulmissa ja painotuksissa.
7. Uutisessa vastuu väitteiden totuudellisuudesta on niiden esittäjillä. Toimittaja vastaa vain siitä, että lähteitä on lainattu oikein.
8. Toimittajalla on lupa valita lähteen puheesta haluamansa sitaatti, vaikka se antaisi lähteen näkemyksestä harhaanjohtavan kuvan.
9. On oikein, että viestimet uutisissakin katsovat asiaa oman yleisönsä näkökulmasta (esim. varuskunta-lakkautukset levikkialueella) ja jättävät omalle yleisölle epäedulliset perustelut vähemmälle huomiolle.

Jos haluat, voit kommentoida tähän yllä esitettyjä väitteitä ja perustella vastauksiasi:

Avoimuus omien arvojen ja mielipiteiden paljastamisessa

Kuinka laajasti voit ajatella kertovasi oman kantasi seuraavista asioista? (Valitse laajin julkisuus johon olisit valmis)

- (1. En kenellekään, 2. Puolisolle, 3. Ystäville, 4. Facebook-kavereille, 5. Kolumnissa, 0. En osaa sanoa)
1. Presidentinvaaliehdokas
  2. Homoavoliitot
  3. Turkistarhaus
  4. Puoluekanta
  5. Suomen Nato-jäsenyys
  6. Hallituksen kuntauudistus

Kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavista väittämistä?

- (4. Täysin samaa mieltä, 3. Melko samaa mieltä, 2. Melko eri mieltä, 1. Täysin eri mieltä 0. En osaa sanoa)
1. Jos toimittajalla on juttuaiheeseensa liittyvä mielipide, hänen pitäisi tuoda se avoimesti esiin esimerkiksi uutiskommentissa.
  2. Toimitusten olisi hyvä kartoittaa toimittajiensa yhteiskunnallisia näkemyksiä ja kertoa yleisölle esimerkiksi se, kuinka paljon toimituksessa on eri puolueiden kannattajia.

3. Lähteiden on helpompi luottaa toimittajaan, jos hän on julkisesti kertonut yhteiskunnallisista näkemyksistään.
4. Uutisesta voi tulla parempi, jos toimittaja tuo siinä esiin myös oman näkemyksensä asiasta.

Mikä seuraavista vastaa parhaiten omaa kantaasi?

3. Haluan olla anonymi toimittaja, jonka oma persoona ei tule jutuissa esiin.
2. Haluan tehdä persoonallisia juttuja, mutta en halua olla tunnettu henkilö.
1. Haluan olla toimittaja, joka tunnetaan tyylistään ja näkemyksistään.
0. En osaa sanoa

Jos haluat, voit kommentoida tähän yllä esitettyjä kysymyksiä ja perustella vastauksiasi:

Itsenäinen työskentely ja yhteistyö

Kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavista väittämistä?

(4. Täysin samaa mieltä, 3. Melko samaa mieltä, 2. Melko eri mieltä, 1. Täysin eri mieltä, 0. En osaa sanoa)

1. Itse ideoimieni aiheiden osuus tekemistäni jutuista on vähentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana.
2. Saan käytännössä aina toteuttaa itse ideoimani jutun.
3. Voin itsenäisesti vaihtaa jutun näkökulmaa ja haastateltavia, jos sovittu idea ei tunnukaan toimivan.
4. Uutispäälliköt tai tuottajat päättävät valtaosan tekemieni juttujen aiheista ja näkökulmista.
5. Keskustelen nykyisin juttujeni näkökulmista ja painotuksista esimiesteni kanssa enemmän kuin vielä kymmenen vuotta sitten oli tapana.
6. Saan yleensä tahtoni läpi, jos olen juttuni näkökulmasta tai painotuksesta eri mieltä esimieheni kanssa.
7. Vältän juttuja aiheista tai näkökulmista, jotka ovat toimituksen johdon mielestä arkaluonteisia tai vastoin pääkirjoituksissa omaksuttua kantaa.
8. Koen, että esimieheni ohjailevat työtäni liikaa ja rajoittavat näin journalistista vapauttani.

Kuinka monta kertaa kahdentoista viime kuukauden aikana olet joutunut muuttamaan juttuasi tai se on jätetty julkaisematta jutun sisältämien mielipiteiden tai arvojen takia?

0. En kertaakaan
1. 1–3 kertaa
2. Useammin

Millaisia nämä tapaukset olivat?

Loppukommentit

Tähän voit vielä kommentoida tutkimusta tai sen teemoja. Voit myös täsmentää tai perustella antamiasi vastauksia.

LIITE 4

VASTAAAJAJOUKON EDUSTAVUUS

Teemahaastattelujen alustavan analyysin tuloksia testattiin kyselyllä, joka lähetettiin suomalaisten seitsenpäiväisten sanomalehtien uutis- ja artikkelitoimittajille sekä näiden lehtien yhteistoimitusten toimittajille maaliskuuhun 2013. Vastauspyyntöä ei lähetetty päällikkötoimittajille, kuvaajille eikä taittajille. Kaikkiaan 964:stä pyynnön saaneesta 330 vastasi, joten vastausprosentiksi tuli 34. Vastanneet edustavat perusjoukkoa varsin hyvin, vaikkakin naiset ovat vastaajien joukossa hieman yliedustettuja samoin kuin suurehkojen lehtien toimittajat (ks. taulukot alla). Naisten osuus on erityisen suuri nuorimmassa ikäryhmässä, kun taas vanhimmassa ikäryhmässä vastaajissa on miehiä enemmän kuin naisia.

Tulosten painottamista ei katsottu tarpeelliseksi, koska poikkeamat eivät olleet kovin suuria ja koska lehden koko ja vastaajan sukupuoli tuskin kovin olennaisesti vaikuttavat vastauksiin. Kohderyhmän ikäjakauma ei ollut tiedossa, joten vastanneiden edustavuutta sen suhteen ei voitu mitata. Tulokset kuitenkin yleensä esitetään ikäryhmittäin eriteltyinä, joten iän mahdollinen vaikutus tulee esiin tulosten tarkastelun yhteydessä.

Sukupuoli	Kohteet		Vastanneet	
	N	%	N	%
Mies	485	50	151	46
Nainen	479	50	176	53
Ei tietoa	0	0	3	1
	964	100	330	100

Lehden levikki	Kohteet		Vastanneet	
	N	%	N	%
Alle 25000	195	20	65	20
25000-50000	237	25	81	25
50000-100000	190	20	98	30
Yli 100000	342	35	86	26
Yhteensä	964	100	330	100

Miesten ja naisten osuus vastaajista ikäryhmittäin							
	Alle 36	36-45	46-55	Yli 55	Ei tietoa	Yhteensä	
	%	%	%	%	%	%	N
Mies	34	40	43	68	50	46	151
Nainen	66	57	56	32	50	53	176
Ei tietoa	0	3	1	0	0	1	3
Yht. (%)	100	100	100	100	100	100	
Yht. (N)	90	70	91	77	2		330

LIITE 5

TULKITSEVIEN JUTTUTYYPPIEN LUOKITTELU

Sisältöanalyysiluokitus

(viikko 47. 2000: 20.–26.11, 2006:20.–26.11, 2012: 19.–25.11.)

Lehti

1. HS
2. KSML

Pvm

Osasto

1. Etusivu
2. Uutisaukeama
3. Pääkirjoitussivu
4. Kulttuuri
5. Kotimaa
6. Ulkomaat
7. Talous
8. Urheilu
9. Ajanviete
10. Yleisöltä
11. RTV-sivut
12. Muu

Juttutyyppi

1. Pääkirjoitus
2. Toimittajan kolumni/näkökulma
3. Toimittajan uutiskommentti

4. Taustakainalo

5. Uutisanalyysi

Tähän luokiteltiin myös Helsingin Sanomien Lauantaiessee

6. Pakina

Pakinaksi on luokiteltu kepeät, usein nimimerkillä kirjoitetut, puolifiktiiviset jutut.

7. Tietolaatikko

Tietolaatikoksi ei katsottu arvioitavien levyjen, kirjojen, tms. tietoja, tapahtumakalentereita eikä urheilutuloksia.

8. Tietografiikka

Tietografiikkaan luettiin juttujen yhteydessä julkaistut tilastografiikat ja muut havainnollistavat grafiikat. Pörssisivun grafiikoita ja säägrafiikoita ei tässä huomioitu, ei myöskään karttoja, elleivät ne olleet otsikoituja ja sisältäneet kartan lisäksi muutakin informaatiota.

9. Muu toimittajan tulkitseva juttu

Kirja-, elokuva- ym. kritiikkejä ja esitteilyjä ei katsottu tässä tulkitseviksi jutuiksi, ei myöskään ravi- ja veikkausvihjeitä. Etusivun uutisanalyysivinkit on luokiteltu tähän.

Toimittajan kuva toimittajien tulkitsevissa jutuissa

On

Ei

Toimittajan kuva

Juttutyyppejä

Viikon lehtien yhteissivumäärä

Luokitusperiaatteita

Jutut luokiteltiin juttutyypeihin lähinnä juttujen ulkoisten tunnusmerkkien, kuten vinjettien perusteella. Tekstin tulkitsevuutta tai mielipiteellisyyttä ei tekstin tasolla analysoitu. Seuraavassa luetellaan Helsingin Sanomissa ja Keski-suomalaisessa käytettyjä vinjettejä, joita käytettiin luokittelun perusteena:

Toimittajan kolumni, näkökulma

Helsingin Sanomat: Merkintöjä, Maanantaina, Kanavalla, Näkökulma, Pennit poikimaan, Lauantaina, Pallon liikkeet, Ohhoh mikä viikko, Rahan liikkeet, Näin minä ajattelen, Aivoituksia, Alaviite, Maan pinnalta, Toimittajalta, Mitä kuulin tänään, Mitä ajattelin tänään, Pallon liikkeet, Just joo, Vallan liikkeet, Urheilukulma, Naisen

autokauppa, Takaikkuna, Sivumakuja, Julkkistulkki, Yläkulma, Lavan reunalla, Kaupungin laita, Henkilökohtaista, Lauantaiessee

Keskisuomalainen: Näkökulma, Kolumni, Diesel yskähtelee, Humiseva harju, NHL-jäiltä, Antenni, Nimellä, Rahaviikko, Huuhaata, Hullu urheilu

Uutisanalyysi

Helsingin Sanomat: Uutisanalyysi

Keskisuomalainen: Uutisen takana

Pakina

Helsingin Sanomat: Toinen mies, Ajomies, Suuna päänä, Naisautoilija, Kaisla

Keskisuomalainen: Rysä, Yksi monien, Pönkä

Muu toimittajan tulkitseva juttu

Helsingin Sanomat: Mukana matkassa, NytTän (nousussa & laskussa), Sanojen takana, Uutisanalyysivinkit

ENGLISH SUMMARY

Journalists have their say

This study examines the political role of journalism in Finland from the viewpoint of journalists. It asks whether journalism has become more interpretative and active in taking stances on societal issues, and whether interpretation has become a new imperative for journalists. It further looks at how journalists resolve the dilemma of objectivity and interpretation and whether they are willing to disclose their personal opinions and attitudes in the name of more transparent journalism. The study also contributes to the literature on journalists' autonomy, examining how free Finnish journalists feel they are to decide the topics and viewpoints of their stories.

The study was based on focused interviews with chief editors ($N=10$) and reporters ($N=20$) in ten leading Finnish newsrooms and on a survey ($N=330$) that targeted reporters in daily Finnish newspapers. In addition, a content analysis of *Helsingin Sanomat* and *Keskisuomalainen* was carried out to measure the number of interpretative stories (defined by genre) in a sample week in 2000, 2006, and 2012.

Questions about the political role of journalism and the rights of journalists to interpret social issues are connected to the debate about the mediatization of society. According to the mediatization thesis, the media's impact on society has grown because it has become more independent of other institutions, whereas the other institutions have become more dependent on the publicity controlled by the media. If journalism has become more interpretative, this would testify to the media's active and independent role in society and thus support the mediatization thesis.

According to most of our respondents, interpretation has increased in Finnish journalism during the last few decades, and they expect this trend to continue in the future. They asserted that interpreting and providing background information on news issues are ways for the established news media to succeed in today's Internet society, which is characterized by abundant and free news and discussions. In particular, the respondents linked the increase in interpretation to new interpretative story formats, such as "news comment" and "news analysis." However, according to our content analysis, the amount of news comments did not increase from 2000 to 2013. Instead, the amount of news analyses increased, especially in *Helsingin Sanomat*.

The journalists were encouraged to write interpretative stories, such as comments and columns, but they did not consider this compulsory. Some journalists liked to write them, whereas others preferred news work. Interpretative and opinionated journalism has thus not become a new imperative for journalists. Instead, our interviewees felt that such journalism provided a welcome opportunity for writing to be more free and personal.

Our interviewees thought that interpretative journalism requires journalists to have expertise in the issue at hand. However, in recent years, newsrooms have largely broadened the duties of journalists. Departments that were once separate have been merged, and journalists are required to produce versions of the same stories for different publishing platforms. Such changes may make it more difficult for journalists to specialize in specific sectors of society and build the social networks needed to improve their expertise. However, according to our results, all is not lost. Of the survey respondents, 72% said that they are able to write competent comments and analyses on the areas they are covering. In addition, 40% disagreed, at least somewhat, with the statement that "the aim of the newsroom is more to have all journalists undertake all newsroom tasks than to have individual journalists improve their expertise in specific areas." Furthermore, some interviewees stated that after several years of newsrooms promoting "multi-tasking," there are now signs that they are starting to place greater value on specialization and expertise.

Interpretative journalism also evokes the question of journalistic objectivity and whether a journalist can be objective and interpretative at the same time. In debates on this issue, some have argued that journalists

should admit that objectivity is impossible and that their reports are based on subjective interpretation. However, according to our results, Finnish journalists do not see the relation of interpretation and objectivity in this way. In the survey, 93% of the respondents agreed, at least somewhat, with the statement that “the journalist cannot present things ‘as they are,’ because the framing, sources, and viewpoint of the story are always based on consideration.” The journalists also admitted that they highlight social problems in their reports to encourage public debate. The journalists’ solution to the dilemma of interpretation and objectivity is that they are not exclusive. They viewed interpretation not as a barrier to objectivity but as a necessary precondition for objectivity.

Based on our interviews and the survey, we argue that objectivity for journalists denotes critical interpretation, not mechanistic representation of facts. Objectivity is a never-attainable ideal but one that can be approached by critically evaluating the evidence to hand. Criticality means here that interpretations should be based on comprehensive background material, complementary sources, critical questions, evaluation of consistency, and other such methods of criticism. Utilizing all these methods, journalists aim to present “a whole picture” of a news story and to ensure fair treatment of the parties involved.

Based on our interviews, the journalists believe that strongly challenging their sources in news stories will not necessarily bias the story. Challenging is permissible, provided that the grounds for doing so are evident or explained in the story. However, the interviews also illustrated reasons for the failure of critical interpretation by journalists. First, a journalist may trust only a limited number of sources and not search for alternative viewpoints. Second, a journalist may place too much trust in her own preconceptions or those shared by colleagues. Third, criticism may become an end in itself and a means of giving rise to commotion and scandals, even when these do not have a substantial basis.

Simultaneously with the criticism of the notion of objectivity in journalism, there is an increasing demand for more open and transparent journalism. The “promise” of objectivity does not seem to be enough anymore. The public wants the opportunity to evaluate factors that might affect how this promise is fulfilled. In our study, we questioned the journalists about

their attitudes to actor transparency (i.e., how willing they are to disclose their opinions and personal values). In this respect, one-fourth of the respondents had a positive attitude to actor transparency, two-thirds were doubtful about it, and one-tenth of the sample was unsure. Age did not play a role in the respondent's attitudes to transparency, throwing doubt on the idea that journalism is evolving toward greater transparency. However, the research sample may have affected the results. All our survey respondents worked in established newspapers, and it is possible that the newsroom culture in these settings is so powerful that the attitudes of younger professionals do not differ much from those of their older colleagues. Any changes in transparency in journalism may be more evident outside of these established journalistic institutions.

The most evident concern of the journalists regarding actor transparency was political stigmatism. Only 7% of our survey respondents said that they would feel comfortable about disclosing their political affinity in a column, whereas 52% said they would disclose whether they supported Finland's membership in NATO. Some of our interviewees considered the issue of whether to disclose particular points of view and affiliations from the perspective of how important these were to them personally. If a journalist felt so strongly about a specific issue that it was not possible to distance oneself, the journalist preferred not to comment on it at all. This kind of ethos of nonattachment seems to characterize the political identity of most Finnish journalists.

The change in journalistic work into a more centralized direction does not seem to have diminished individual journalist's opportunities to influence their own work. Own ideation is still valued in the newsrooms, and journalists can change the angles of their stories when they wish, if this is deemed necessary. Most journalists thought that the new, more collective way of doing is better than the old because discussing stories in progress will make them better and pick up mistakes, which can then be corrected.

In the newsrooms, there seemed to be a strong consensus about the aims of the work and the appropriateness of making interpretations and taking stances in each journalistic genre. Stories were seldom shelved because of "wrong" opinions, and the journalists did not think that self-censorship was an issue. Nonetheless, the journalists acknowledged that they had to be cau-

tious about provoking “the most conservative one-tenth” of the audience and that reporting on the business of their employers can be a “delicate issue.” There did not appear to be much tension between the reporters and the heads of the newsroom on these issues. Carefulness was more like a collective attitude toward the audience, owners, and advertisers. The journalists also stated that the opinions presented in editorials do not restrict the spectrum of opinions in the news pages.

Overall, our study presents a somewhat more positive picture than reported in some other studies of journalistic practices and beliefs in Finnish newsrooms. Traditional values of quality journalism prevail, and the journalists believe that they are able to produce competent news stories, opinionated stories, and analyses. Despite the new collective way of working, journalists also feel quite free to ideate and report their stories as they see fit. It is possible that the journalists rationalized their positions and presented these in a positive light. However, we believe that looking at journalistic practices from the journalist’s own perspective instead of having respondents simply talk about journalism in general provides a relatively accurate picture of the current situation in Finnish newsrooms.